

၂၀၀

အပ် အိပ်ချ် ဖို (ဒ်)

မြန်မာနိုင်ငံ

ပါဠိစာပေသမိုင်း

THE PALI LITERATURE OF MYANMAR

By Mabel Haynes Bode Ph. D.

အရှင်ကေလာသ

ဓမ္မာစရိယ၊ B.A. (Philo) M.A. (Buddhism)

မြန်မာပြန်သည်

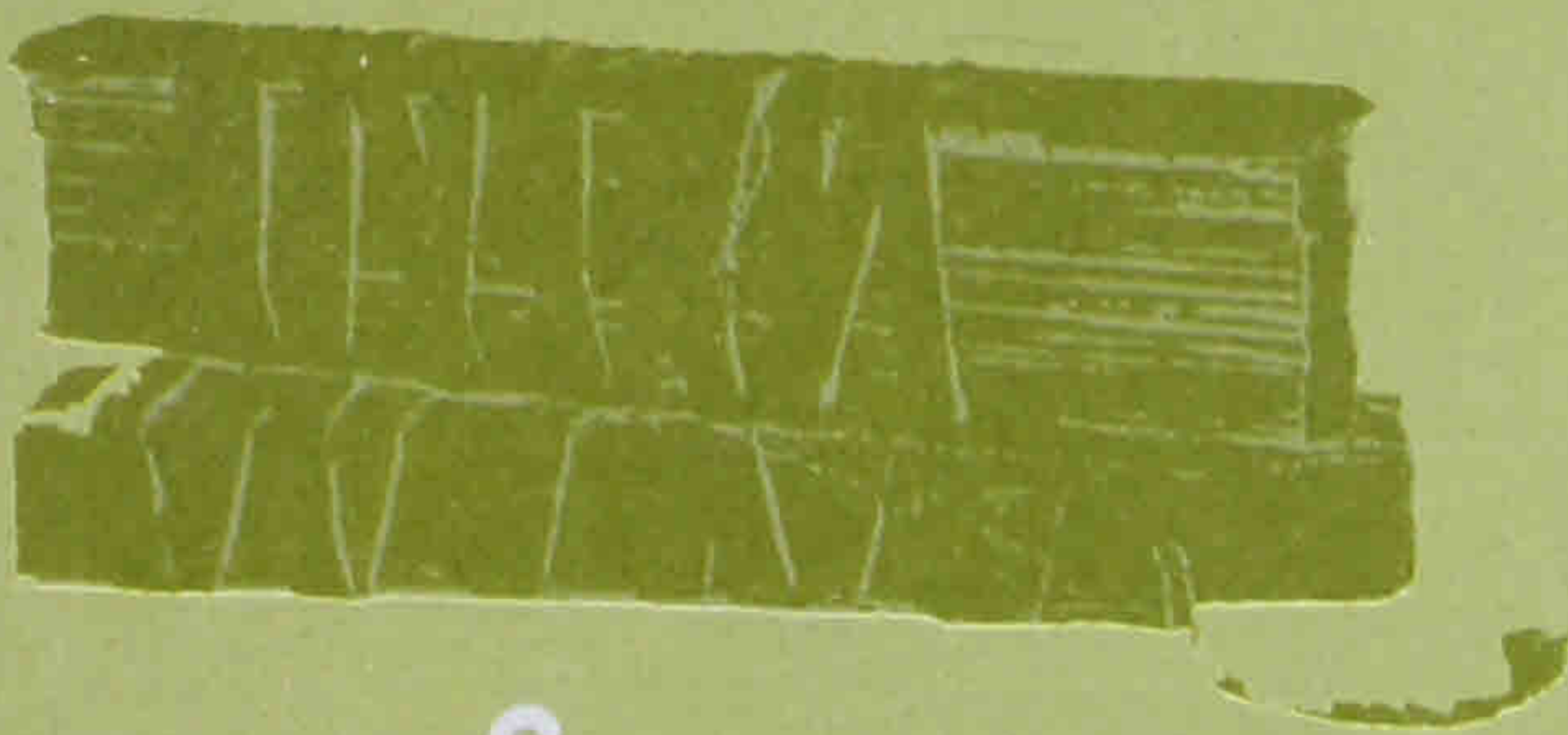
အပ် အိပ်၍ ဖို့ (ဒ်)

မြန်မာနိုင်ငံ

ပါဠိစာပေသမိုင်း

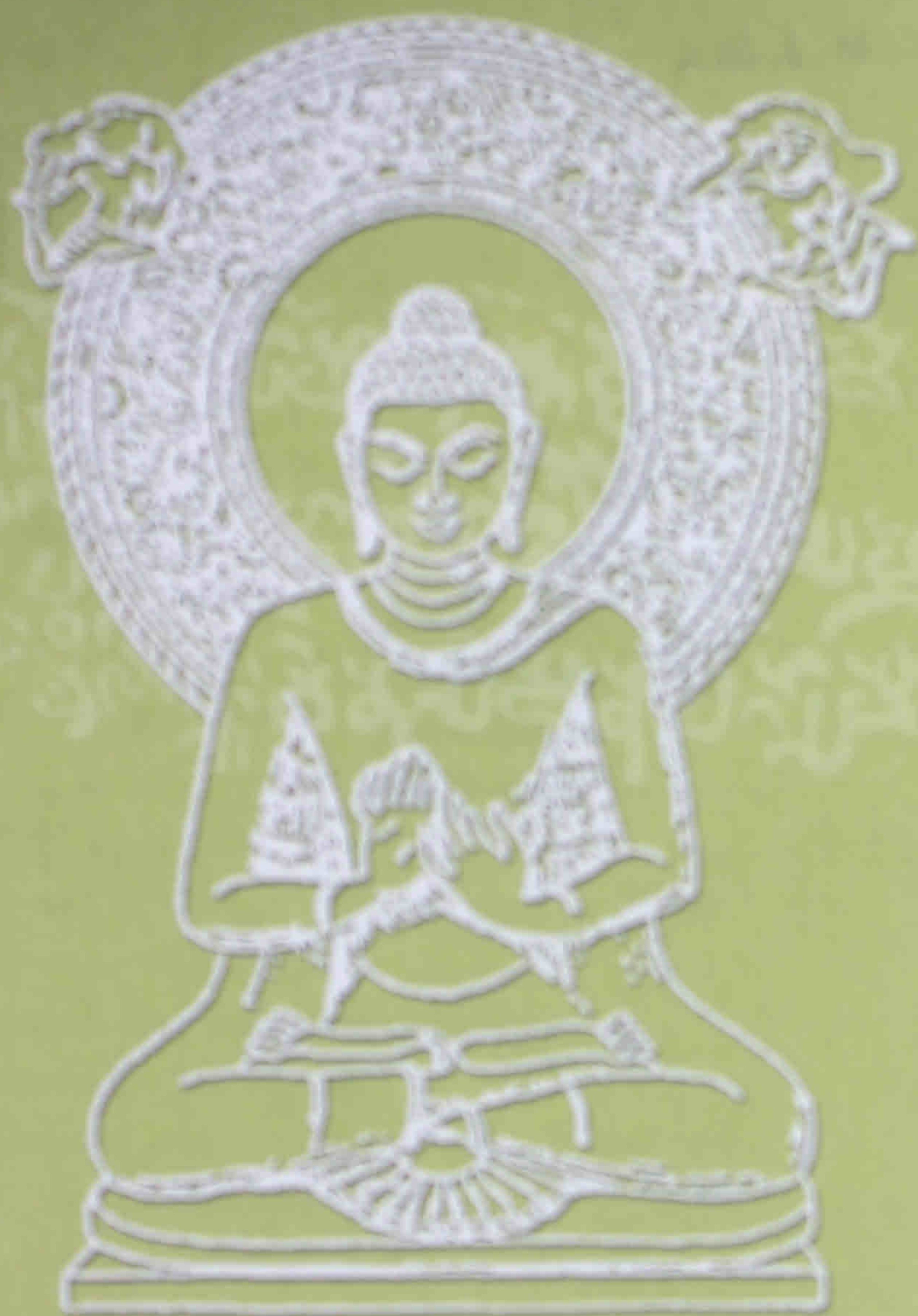
THE PALI LITERATURE OF MYANMAR

By Mabel Haynes Bode Ph. D.

အရှင်ကေလာသ

ဓမ္မာစရိယ၊ B.A. (Philo) M.A. (Buddhism)

သဗ္ဗညုတ ဉာဏ်ရှင်
ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား
လေးမြတ်ကော်ရော်
ရှိခိုး ပူဇော်ပါ၏။

မာတိကာ

ဘာသာပြန်သူ၏ အမှာစကားဦး	၄-၈
နိဒါန်း	၁-၁၂
အခန်း ၁	၁၃-၃၄
ဂန္ထဝင်ပါဠိစာပေ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ပိဋကတ်သုံးရောက်ရှိခြင်း	
အခန်း ၂	၃၅-၆၂
အထက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပါဠိပညာရှင်များ ပေါ်ထွန်းလာခြင်း သဒ္ဒန်နိတိကျမ်း ဆပွဋ်နှင့် သီဟဋ္ဌသံဃ အေဒီ ဆယ့်နှစ်-ဆယ့်သုံး-ဆယ့်လေး ရာစုများတွင် ပုဂံ (အရိမဒ္ဒန)၌ ပါဠိစာပေ သင်ယူကြခြင်း	
အခန်း ၃	၆၃-၉၁
မုတ္တမနှင့် ပဲခူး (ဟံသာဝတီ) ဒေသ ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် ပါဠိစာပေ (၁၃ ရာစုမှ ၁၅ ရာစုထိ) ဓမ္မစေတီမင်းနှင့် ကလျာဏိကျောက်စာများ အထက်မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေ (ရတနာပူရ အင်းဝ တည်ထောင်သည်မှ ၁၆ ရာစုကုန်ထိ)	
၁။ ပဲခူး (ရာမညဒေသ)	၆၃-၇၇
၂။ ပင်းယ (ဝိဇယပူရ)၊ အဝ (ရတနပူရ)နှင့် တောင်ငူ (ဇေယျဝံမနပူရ)နှင့် လာအိုဒေသ ဗုဒ္ဓဘာသာစာပေ	

သဗ္ဗညုတ ဉာဏ်ရှင်
ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အား
လေးမြတ်ကော်ရော်
ရှိခိုး ပူဇော်ပါ၏။

မာတိကာ

ဘာသာပြန်သူ၏ အမှာစကားဦး	၆-၈
နိဒါန်း	၁-၁၂
အခန်း ၁	၁၃-၃၄
ဂန္ထဝင်ပါဠိစာပေ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ပိဋကတ်သုံးရောက်ရှိခြင်း	
အခန်း ၂	၃၅-၆၂
အထက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပါဠိပညာရှင်များ ပေါ်ထွန်းလာခြင်း သဒ္ဒန်နိတိကျမ်း ဆပွဋ်နှင့် သီဟဋ္ဌသံဃ အေဒီ ဆယ့်နှစ်-ဆယ့်သုံး-ဆယ့်လေး ရာစုများတွင် ပုဂံ (အရိမဒ္ဒန)၌ ပါဠိစာပေ သင်ယူကြခြင်း	
အခန်း ၃	၆၃-၉၁
မုတ္တမနှင့် ပဲခူး (ဟံသာဝတီ) ဒေသ ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် ပါဠိစာပေ (၁၃ ရာစုမှ ၁၅ ရာစုထိ) ဓမ္မစေတီမင်းနှင့် ကလျာဏိကျောက်စာများ အထက်မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေ (ရတနာပူရ အင်းဝ တည်ထောင်သည်မှ ၁၆ ရာစုကုန်ထိ)	
၁။ ပဲခူး (ရာမညဒေသ)	၆၃-၇၇
၂။ ပင်းယ (ဝိဇယပူရ)၊ အဝ (ရတနပူရ)နှင့် တောင်ငူ (ဇေယျဝံမနပူရ)နှင့် လာအိုဒေသ ဗုဒ္ဓဘာသာစာပေ	

ဃ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေသမိုင်း
အေဒီ ဆယ့်ငါးနှင့် ဆယ့်ခြောက်ရာစု သဒ္ဒါ၊ ကဗျာနှင့်
အဘိဓမ္မာကျမ်းများ ၇၈-၉၁

အခန်း ၄ ၉၂-၁၁၅

အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစု - ပဲခူးနှင့် အထက်မြန်မာနိုင်ငံ
အင်းဝနှင့် စစ်ကိုင်း စာပေကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ
တိပိဋကလင်္ကာရ၊ အရိယာလင်္ကာရနှင့် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များ

အခန်း ၅ ၁၁၆-၁၄၇

အေဒီ ဆယ့်ရှစ်ရာစု ပါဠိစာပေ
အတင်အရံ အငြင်းပွားမှု
အမရပူရမြို့ကို တည်ထောင်ခြင်း
ဘိုးတော်ဘုရားအား ချီးကျူးထောမနာ ပြုသူ
ရာဇာဓိရာဇဝိလာသိနီ
မြန်မာနှင့် ဇာတ်နိပါတ်တော်များ

အခန်း ၆ ၁၄၈-၁၇၆

မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိဘာသာ ဥပဒေကျမ်းများ
ဆယ့်ကိုးရာစု မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေ
မင်းတုန်းမင်းနှင့် ပဉ္စမသံဂါယနာ
ပုံနှိပ်စာပေခေတ်
နိဂုံး

အခန်း ၃ အတွက် နောက်ဆက်တွဲ ၁၇၇-၁၉၄
အေဒီ ၁၄၄၂ ကျောက်စာ

ပုံနှိပ်မှတ်တမ်း

စာမူ ခွင့်ပြုချက်အမှတ် [၄၀၀၆၉၈၀၅၁၁]

မျက်နှာဖုံး ခွင့်ပြုချက်အမှတ် [၄၀၀၇၀၅၀၆၁၁]

ပုံနှိပ်ခြင်း

ပထမအကြိမ် (ဇူလိုင်၊ ၂၀၁၁)၊ အုပ်ရေ [၁၀၀၀]

ထုတ်ဝေသူ

ဒေါ်ခင်မာချို၊ ပန်းဝေဝေ စာပေတိုက်
အမှတ် (၃၆၀)၊ ဗိုလ်အောင်ကျော်လမ်း၊
ဗိုလ်တစ်ထောင်မြို့နယ်၊ ရန်ကုန်မြို့။

မျက်နှာဖုံးနှင့် အတွင်းပုံနှိပ်သူ
ဒေါ်ရီရီဝေ၊ “အနန္တာ”အာဖ်ဆက် [၁၀၂၈၄]
အမှတ် (၁၆၂)၊ ၄၅ လမ်း၊ အပေါ်ဘလောက်၊
ဗိုလ်တစ်ထောင်မြို့နယ်၊ ရန်ကုန်မြို့။

မျက်နှာဖုံးနှင့် အတွင်းသရုပ်ဖော်ပုံများ
ဗဂျီလင်းဝဏ္ဏ

ဖြန့်ချိရေး

အနန္တာစာပေ၊ အမှတ် ၁၅/၁၊ ကျောင်းလမ်း၊
မြေနီကုန်း၊ စမ်းချောင်းမြို့နယ်၊ ရန်ကုန်မြို့။

၅၀၁၉၅၀ ၊ ၇၀၆၃၄၁ ၊ ၀၉ ၅၀၀ ၄၃၃၉

၈၉၅.၈

ကေလာသ၊ အရှင် (ဓမ္မာစရိယ)

မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေသမိုင်း/ အရှင်ကေလာသ (ဓမ္မာစရိယ)- ရန်ကုန်။

ပန်းဝေဝေစာပေ၊ ၁ - ကြိမ်၊ ၂၀၁၁။

၂၀၆ - စာ၊ ၁၃.၅ စင်တီ x ၂၁.၀ စင်တီ

(၁) မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေသမိုင်း

ဘာသာပြန်သူ၏ အမှာစကားဦး

မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဗုဒ္ဓဝါဒ ရောက်ရှိခြင်းနှင့်တူ ပါဠိဘာသာကိုလည်း မြန်မာလူမျိုးတို့ လေ့လာ ဆည်းပူးခဲ့ကြသည့်အတိုင်း ပါဠိစာပေကို တတ်မြောက် ကျွမ်းကျင်မှုအဆင့်လည်း မြင့်မားခဲ့သည်။ မြန်မာတို့ ရေးသားပြုစုသည့် ပထမဆုံးသော ပါဠိကျမ်းမှာ ပုံခေတ်က မြန်မာ ရဟန်းပညာရှင် အရှင်အဂ္ဂဝံသ ရေးသားခဲ့သော သဒ္ဓနိတိသဒ္ဓါကျမ်းကြီး ဖြစ်သည်။ ခေတ်အဆက်ဆက်တွင် ပါဠိဘာသာ ကျမ်းစာများ၊ မြန်မာနိဿယ ကျမ်းများကို အစဉ်မပြတ် ရေးသားလာခဲ့ကြသည်။ ရေးသားနေကြဆဲလည်း ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာကျမ်း၊ သဒ္ဓါ၊ ဆေး၊ ဥပဒေ၊ နက္ခတ္တဗေဒ စသည်ဖြင့် ရေးသားသည့် အကြောင်းအရာလည်း မျိုးစုံသည်။ ရာစုနှစ် ဆယ်ခုနီးပါးမျှ ကြာလာသောအခါ မြန်မာ ရဟန်းရှင်လူ ပညာရှင်တို့ ရေးသားခဲ့ကြသော ပါဠိဘာသာ ပါဠိနွယ် မြန်မာဘာသာ ကျမ်းစာတော်ပေါင်း မည်မျှရှိလေမည်နည်းဟု မိမိတို့၏ ဘာသာတရား၊ စာပေနှင့် ယဉ်ကျေးမှုကို မြတ်နိုးကြသူတိုင်း စဉ်းစားမိစေချင်သည်။

တစ်ဖက်တွင် သမိုင်းစဉ်အစမှသည် ယနေ့တိုင် စာပေတစ်ရပ်၏ တိုးတက်မှု ဖြစ်စဉ်ကို ဆင်ခြင်ကြည့်ခြင်းဖြင့် မိမိတို့၏ တည်ရှိပြီး စာပေနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအဆင့်ကို မှန်းဆ ဂုဏ်ယူဝင့်ကြားနိုင်သည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် မြန်မာဟူသော အမည်နာမဖြင့် မိမိတို့၏ လူမျိုးအမွေကို ဆက်ခံသူတိုင်း ယင်းသို့သော ဘိုးဘွားဘီဘင်တို့၏ ဉာဏစွမ်းအားဖြင့် ရေးသားပြုစုထားခဲ့သော ကျမ်းစာများကို မပျောက်မပျက်အောင် ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက်ရန် တာဝန်ရှိကြောင်းလည်း နားလည်နိုင်သည်။ ယင်းသည့် တာဝန်ကြောင့်ပင် မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေသမိုင်း အကြောင်းကို လေ့လာရခြင်း၊ တစ်နည်းဆိုမူ သိအောင် လုပ်ရခြင်းဖြစ်သည်။

မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရှေးခေတ်အခါက ပါဠိစာပေကို ရဟန်းတော်များသာမက လူဝတ်ကြောင်များလည်း သင်ယူခဲ့ကြသည်။ ပါဠိဘာသာဖြင့်

ကျမ်းစာများ ရေးသားခဲ့ကြသည်။ ပါဠိဘာသာကို အခြေပြု၍ပင် မြန်မာ စာပေနှင့် ယဉ်ကျေးမှုလည်း တိုးတက်ခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် ပါဠိဘာသာ သည် မြန်မာ့ဂုဏ်ရောင်ကို ထွန်းပြောင်စေသည့် မီးရှူးတန်ဆောင်ဖြစ် သည်။ ယင်းမီးရှူးတန်ဆောင်ကို ဆင့်ကမ်း ထွန်းညှိခဲ့ကြသည့် ပညာရှင် များအား ကျေးဇူးတင်သင့်သည်။ ကျေးဇူးတင်ရမည်။ ထို့ကြောင့်လည်း ယင်းပညာရှင်များနှင့် ယင်းတို့ရေးသားခဲ့သော စာပေကျမ်းဂန်များကို ရှာဖွေ လေ့လာ သုတေသနပြုသင့်ခြင်း၊ ပြုရခြင်း ဖြစ်သည်။

ယင်းသို့ သုတေသနပြုရန်မှာ မျက်မှောက်ခေတ် စာပေလိုက်စား သူ သို့တည်းမဟုတ် စာပေပညာရှင်တို့၏ တာဝန်ဖြစ်သည်။ အထူး သဖြင့် ယနေ့ခေတ်တွင် ပါဠိစာပေနှင့် မျက်မြေမပြတ်သည့် ဆရာတော် သံဃာတော်များတွင် တာဝန်ကျရှိသည် ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ခေတ်အလိုက် ကျော်ကြား ထင်ရှားခဲ့သည့် ပါဠိစာပေပညာရှင်များနှင့် ၎င်းတို့ရေးသား ခဲ့သည့် စာပေများကို လေ့လာဖော်ထုတ်ရန် သိပ္ပံနည်းကျပြီး မှန်ကန် သော သုတေသနပြုနည်းများကို နားလည်သင့်သည်။ ယင်းသို့ နား လည်ရန်မှာ အခြားသော ပညာရှင်တို့ သုတေသနပြု လေ့လာ ရေးသား ထားသည်တို့ကို ဖတ်ရှု၍ အမှားအယွင်း နည်းသည်ဟု ယူဆရသော အတိုင်းအတာတစ်ခုသို့ ရောက်အောင် မိမိ၏ အတွေးအမြင်သစ်ဖြင့် ချီတက်ရမည်ဖြစ်သည်။

နောက်တစ်ချက်မှာ ရှာဖွေလေ့လာသုတေသနပြု၍ ရရှိလာသည့် အဖိုးတန် ကျမ်းဂန်များကို ဖော်ထုတ်ပြီး ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေသည့် အဆင့်သို့ ရောက်အောင် ဆောင်ရွက်သင့်သည်။ ယနေ့ခေတ်တွင် သိပ္ပံနည်းပညာ တိုးတက်သဖြင့် မပျောက်ပျက်အောင် ထိန်းသိမ်းရန် နည်းလမ်းလည်း များစွာရှိသည်။ အနည်းဆုံး ပေမူမှ ပုံနှိပ်မှုအဆင့်၊ ရှေးခေတ် ပုံနှိပ်မှု ရှိပြီးဖြစ်လျှင်လည်း အနည်းဆုံး ယင်းတို့ကို ပညာရှင်တို့ အလွယ်တကူ ရှာဖွေဖတ်ရှုနိုင်ရန် ကွန်ပျူတာ စာပိုဒ်အဆင့်သို့ ရောက်အောင် ခေတ် သစ်နည်းပညာဖြင့် ဆောင်ရွက်နိုင်လျှင် အကျိုးများမည်ဟု ယုံကြည် ပါသည်။

ဤရည်ရွယ်ချက်နှင့် ယုံကြည်ချက်ကို ရင်မှာပိုက်၍ပင် ဤမည်သော 'မြန်မာနိုင်ငံပါဠိ စာပေသမိုင်း' ကျမ်းကို မြန်မာဘာသာ ပြန်ဆိုခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤကျမ်းမှာ အင်္ဂလိပ်အမျိုးသမီး ပါဠိပညာရှင် Mabel Haynes Bode လွန်ခဲ့သော နှစ်တစ်ရာခန့်က ရေးသားခဲ့သည့် The Pali Literature of Burma အမည်ရှိ ကျမ်းစာ ဖြစ်သည်။ စာမျက်နှာ တစ်ရာခန့်သာရှိသည့် ဤကျမ်းငယ်တွင် သာသနဝံသကျမ်း၌ ဖော်ပြသည့် မြန်မာနိုင်ငံဖြစ် ပါဠိကျမ်းစာများကို အခြေခံပြီး မြန်မာပါဠိ ဂန္ထဝင်ကို စုတ်ကြမ်းကြမ်းဖြင့် ရေးချယ် ထားခြင်းဖြစ်သည်။ မြန်မာလူမျိုးလည်း မဟုတ်၊ မြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှုနှင့်လည်း ဝေးကွာသူတစ်ယောက် ဖြစ်လင့်ကစား လက်ခံနိုင်လောက်သည်။ သို့တစေ ပြန်လည် သုံးသပ်ဖွယ်လည်း ရှိသေးမည်သာ ဖြစ်သည်။ မပြည့်စုံသည်ကို အပြစ်တင်ရန် မဟုတ်ဘဲ လိုအပ်သည်ကို ပြန်လည် ဖြည့်စွက်ခြင်းဖြင့် ပိုမိုပြည့်စုံသည့် ပါဠိစာပေသမိုင်း လေ့လာမှုတစ်ရပ် ပေါ်ထွက်လာနိုင်ပေလိမ့်မည်။

ဤကျမ်းသည် M. H. Bode ၏ Ph.D. ဘွဲ့အတွက် တင်သွင်းသော ဘွဲ့ယူ စာတမ်းဖြစ်သည်။ ပါဠိဘာသာကို ခေတ်လေ့လာနည်းဖြင့် မဟုတ်ဘဲ အစဉ်အလာနည်းဖြင့် ထူးခြား ပြောင်မြောက်စွာ တတ်ကျွမ်းတော်မူကြသည့် မြန်မာ ရဟန်းသံဃာတော်များအနေဖြင့် ဤပညာရှင်အမျိုးသမီး လေ့လာသုံးသပ်သည့် နည်းဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်းကို လေ့လာသုံးသပ်နိုင်ပါမူ ထိုထက် ပိုမိုစုံလင် ကောင်းမွန် ပြောင်မြောက်သော သုတေသနစာတမ်း ဖြစ်လာမည်မှာ သေချာသည်။ ဤကျမ်းကို မြန်မာပြန်ရာ၌ ယင်းသို့သော သုတေသနစာတမ်းများ ထွက်ပေါ်လာရေး အထောက်အပံ့ပြုရန် များစွာ မျှော်လင့်ပါသည်။

အေဒီ ဆယ့်ရှစ်ရာစုကုန် ၁၉ ရာစုနှစ်ဦးပိုင်း ကျမ်းများကို သုံးသပ်ရာ၌ ကျမ်းပြုသူသည် အတော် ကြဲလွန်းသည်။ ရာဇာဓိရာဇဝိလာ သိနိကျမ်းကို အတော်အတန် အသေးစိတ် ဝေဖန်သလောက် ဖော်ပြသင့်သော ကျန်းဂန် အတော်များများ ကျန်နေခဲ့သည်ဟု ထင်သည်။ ဤခေတ်တွင် စာပေပို့ချမှု ထွန်းကားသကဲ့သို့ ပါဠိကျမ်းဂန် အတော်

များများကိုလည်း ရေးသားခဲ့ကြရာ၌ ပါဠိဘာသာဖြင့် ရေးသားသည့် ယောဇနာကျမ်းများအကြောင်း ဖော်ပြချက်ကို မတွေ့ရပေ။ ဥပမာ - ပါရာဇိကဏ်ယောဇနာ၊ သီလက္ခန္ဓယောဇနာ၊ အဋ္ဌသာလိနိ ယောဇနာ စသော ကျမ်းများဖြစ်သည်။ ပင်းယခေတ် ပါဠိစာပေကို သုံးသပ်ရာ၌ စတုရင်္ဂဗလအမတ်၏ အဘိဓာန်ဋီကာကဲ့သို့သော ပါဠိကျမ်းကြီးများနှင့် ပတ်သက်၍လည်း မှတ်ချက် တစ်စုံတစ်ရာ မပေးခဲ့ပေ။ ယင်းကျမ်းတို့၏ အတိမ်အနက်ကို ဝေဖန်သုံးသပ်ရန်မှာ မြန်မာ ပါဠိပညာရှင်တို့၏ တာဝန် ဖြစ်၍ Dr. M. H. Bode အနေဖြင့် ချန်ထားခဲ့သည်ဟူ၍သာ မှတ်ယူ သင့်တော့သည်။

မူရင်းကျမ်းပြုသူသည် စာပေသမိုင်းကို လေ့လာခြင်းနှင့်အတူ မြန်မာ့သမိုင်းစဉ်ကို မီးမောင်းထိုးပြရာ၌ အချို့သော ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အကြောင်းကိုလည်း ခရီးသွားဟန်လွဲ ဝှေ့ရမ်းသွားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ယင်းတို့နှင့် ပတ်သက်၍ ဒီဂရီ အနိမ့်အမြင့်မှာ ဘာသာပြန်သူနှင့် မပတ်သက်ဘဲ ကျမ်းပြုသူ၏ အာဘော်သာ ဖြစ်သည်။ ယင်းတို့ကို မြန်လှူမျိုး ပညာရှင်တို့က ပြန်လည်သုံးသပ်ပြီး မိမိတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဘာသာတရား ရှုထောင့်မှ ထောက်ခံ သို့မဟုတ် ငြင်းဆိုရန်သာ ဖြစ်သည်။

သုတေသနပြုရာတွင် ရှေးဦးပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ လိုအပ်ချက်ကို ဖြည့်စွက် ပြင်ဆင်ပြီး ပိုမို ယုတ္တိရှိအောင် ဝေဖန်ဆွေးနွေးနိုင်မှု မိမိ၏ လေ့လာချက်ကို ပညာရှင်တို့ အသိအမှတ် ပြုမည်သာ ဖြစ်သည်။

အချုပ်အားဖြင့် ဤဘာသာပြန် သုတေသနစာတမ်းငယ်ကို အခြေခံ၍ ဤစာတမ်းထက် ပိုမိုပြည့်စုံ သေသပ်သော စာတမ်းများ ပေါ်ထွက်လာနိုင်ပါစေဟု အလေးအနက် ဆန္ဒပြုပါသည်။

ဩဂုတ်လ ၂ ရက်၊ နံနက် ၂ နာရီ၊ ၂၀၁၀ ခုနှစ်။
ဖိနပ်စံမြို့၊ အင်္ဂလိပ်နားပြည်နယ်။

BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Students may consult with advantage-

I. The whole of the Pali Text Society's publications (for the older Pali literature). Frowde. London, 1882, etc.

II. Translations of the same which have appeared in various languages be the useful bibliography of works on Buddhism, by Mr. A J. Edmunds, in the Journal of the Pali Text Society, 1902).

Particularly interesting for comparison of Burmese versions with Pali are the translations of Jātakas from the Burmese, by Mr. R. F. St. Andrew St. John, in the Journal of the Royal Asiatic Society, years 1892, 1893, 1894, 1896. [Cf. the Jataka, translated from the Pali by various hands under the editorship of E. B. Cowell. 6 vols. Cambridge, 1895, etc.]

III. Bibliographies and Catalogues as follows :—

1. Bibliographies.

(a) General. Scherman (Professor L.). Oriental Bibliography. (Quarterly)) Berlin, London, Paris, and New York

(b) Indo-China. Cordier (Henri). Essai d'une biblzographts desouvrages relatifs is la presqu'ile indo-chinoise. Premiere partie Birmanie et Assam. Toung Pao, serie II, vol. vi.

(c) Burma. Ireland (Alleyne). The Province of Burma, a report prepared for the University of Chicago (with extensive bibliography). Houghton, Mifflin, & Co. Boston and New York, 1906.

2. Catalogues.

(a) The catalogues of Pali and Burmese MSS. and printed books in the Oriental Department of the British Museum.

(b) The same in the India Office Library.

(c) The alphabetical list of manuscripts and books in the Bernard Free Library at Rangoon, by C. Duroiselle. This collection offers an excellent field for research, being under the care of Professor Duroiselle, who, in his large and intimate knowledge of Burmese literature, stands alone among Palists.

(d) Catalogues of Pali and Burmese MSS. in the Bibliotheque Nationale, Paris.

IV. Finally, a few examples may be given from the mass of Pali and Burmese books in the British Museum. They consist chiefly of editions of celebrated Pali works, commentaries by Burmese authors, anthologies, and translations into the vernacular. The descriptions are borrowed from Dr. Barnett's catalogue.

Canonical Works. Suttapitaka (entire). Edited by Ko Aung Min Hsaya and others. 1904.

Viii BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Cariyāpitaka, with Burmese exegetical commentary. Mandalay, 1899.

Milindapañhavatthu. Burmese translation from the Milinda Rangoon, 1882.

Abhidhantma Abhidhammatthasangaha, of Ainiruddha., followed by Sumangalasāmi's Tikā-Kyaw or Abhidharmmattha-vibhāvani in elucidation thereof, and copious Burmese commentary. Rangoon, 1898.

Mammedhajotaka Ryan. A Burmese treatise on Buddhist psychology, based on the Abhidhammatthasangaha, and illustrated from Pali texts Maulinem, 1882.

Sankhepavyākaraṇa. Burmese epitome of Abhidhamma doctrine as codified in the Abhidhammatthasangaha, illustrated from Pali texts. Rangoon, 1899

Paramatthamedhani Kyan Treatise on the four conditions of the absolute. Illustrated from Pali Texts. Rangoon, 1895.

Grammar. Mahārupasiddhi. with Burmese interpretation. Rangoon, 1906.

Nvādi-Moggallāna. Pali treatise on Grammar, by Sangharakkhita, based on the Grammar of Moggallāna, with Burmese nissaya Rangoon, 1900.

Alankāra-nissaya. Being the Subodhālamkāra of Sangharakkhita in Pali, with commentary. Rangoon, 1889.

Dhātvatthudipaka. Treatise in Pali verse on the significations of Pali roots, by Aggadhammalamkāra, with Burmese commentary. Rangoon, 1899

Lau Navadhammasattha, by Hsin-pyu-mya-shin, king of Toungoo A Pali digest of nine law-books Law of Inheritance. Edited with Burmese translation. Akyab, 1894.

Veda Makaranda bedin - let - yo - Tikā, commentary on the Makaranda-bedin, handbook of astrology. Mandalay, 1905.

Abbreviations

BEFEO Bulletin de l'Ecole Française d'Extrême Orient. Hanoi 1901 etc.

JPTS. Journal of the Pali Text Society. London, 1882 etc.

JRAS. Journal of the Royal Asiatic Society. London. 1834, etc.

နိဒါန်း

မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပါဠိစာပေ တည်ရှိမှုသည် အိန္ဒိယပါဠိစာပေကြောင့် ဖြစ်ရသည်။ ဖောက်စ်ဗောလ် (Fausboll)၊ လာဆင် (Lassen)၊ ရေးစ် ဒေးဗစ်စ် (Rhys Davids)၊ ထရင်နက်နာ (Tre-nekner)၊ ချိုင်းလ်ဒါစ် (Childers)၊ နှင့် အိုလ်ဒင်းဘတ် (Oldenberg) ကဲ့သို့သော ပညာရှင်ကြီးများနှင့် ရှေးဦး စူးစမ်းလေ့လာသူများသည် အိန္ဒိယပါဠိစာပေကို အစောဆုံး ရှာဖွေတွေ့ရှိခဲ့သည်မှာ နှစ်ပေါင်းများစွာ ကြာပြီဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့၏ ရှာဖွေတွေ့ရှိမှုမှာ ထိုစာပေများကို နှစ်သက်သွားကြသည်ထိ ကျယ်ပြောသည့် အရှေ့တိုင်းလေ့လာမှု၏ အောင်မြင်မှုသို့ပင် ရောက်ရှိသွားပြီ ဖြစ်သည်။ အချိန်နှင့်အမျှ ရှာဖွေတွေ့ရှိပြီးသည့် အချက်အလက်များမှ တစ်စိတ်တစ်ဒေသကို ဝေဖန်ဆန်းစစ် တည်းဖြတ်လျက် လေ့လာသူများ လက်လှမ်းမီသည်ထိ အရောက် ပို့ပေးခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။

ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ စာပေမှာ အရေအတွက် များပြားပြီး လူများစုစိတ်မဝင်စားနိုင်လောက်အောင် ခက်ခဲ ရှုပ်ထွေးသဖြင့် အထူးလေ့လာသူ ပညာရှင် လက်တစ်ဆုပ်စာမျှသာ လက်လှမ်းမီနိုင်သည်။ သို့ရာတွင် ဘာသာစကား တစ်မျိုးတည်းကိုသာ တတ်ကျွမ်းသော၊ သို့မဟုတ် စာပေတစ်မျိုးတည်းဖြင့် ပြဿနာအားလုံး၏ အဖြေကို ရှာဖွေသော ဗုဒ္ဓဝါဒလေ့လာသူတစ်ယောက်အဖို့ ပုဂ္ဂလိကအယူအဆ၏ သြဇာစက်ကွင်းသို့ ကျရောက်သွားမည်သာ ဖြစ်သည်။ အရေးပါသည့် အခြေခံ လိုက်နာဖွယ် အချက်တစ်ရပ်ကို ဗုဒ္ဓဝါဒ လေ့လာသူများအား လမ်းညွှန်ထားပြီး ဖြစ်သည်။ ယင်းမှာ မျက်မှောက်ခေတ် သုတေသန ပြုမှုသည် အသောက၏ သာသနာပြုအဖွဲ့များကဲ့သို့ ယုံကြည်ထက်သန်မှုအရ စိတ်ရှည်သည်းခံမှုကို ရင်ဝယ်ပိုက်လျက် ပို့ချသည့်အတိုင်း သင်ယူရန် သန္နိဋ္ဌာန်ချ ဆုံးဖြတ်ခဲ့ကြသောကြောင့် အိန္ဒိယပြင်ဖက် တရုတ်၊ ဂျပန်၊ တိဗက်၊ ယိုးဒယားနှင့် ပြင်သစ်အုပ်ချုပ်ခံ အင်ဒိုချိုင်းနားဒေသများသို့တိုင် ကွာလှမ်းစွာ ရောက်ရှိသွားပြီဟူသော အချက်ဖြစ်သည်။

၂ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေသမိုင်း

ယခုအချိန်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ နောက်ထပ် ရှာဖွေရန် လိုအပ် သို့မဟုတ် ယင်း၌ တွေ့ရှိထားပြီးသည်နှင့် ပိုမိုထိတွေ့ရန် လိုအပ်သည်။ ဗုဒ္ဓဝါဒယုံကြည်မှုနှင့် အစဉ်အလာများကို တိပိဋကပါဠိတော်နှင့် ခွဲမရအောင် ဖွဲ့စည်းထားသည့် နိုင်ငံများအနက် သီဟိုဠ်အစဉ်အလာ၌ တွေ့ရခဲ့သည့် အထူးစိတ်မဝင်စားမှု တစ်ရပ်ကို မြန်မာနိုင်ငံက ပိုင်ဆိုင်ထားသည်။ အကြောင်းမူ သီဟိုဠ်စာပေ၏ လက္ခဏာ အားလုံးနီးပါး၌ တွေ့ရသည် အိန္ဒိယနှင့် နီးကပ်စွာ ဆက်စပ်ပတ်သက်မှုမျိုး မရှိဘဲ မြန်မာနိုင်ငံတွင် လူမျိုးစုတစ်ခုနှင့် ဒေသိယ ဘာသာစကားအတွင်း အိန္ဒိယအတွေးအခေါ်၏ အခြေခံ မည်သို့ ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်ကို ဖော်ပြသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ အိန္ဒိယ၏ စွမ်းရည်၊ စိတ်ပညာဆိုင်ရာ နက်နဲမှုနှင့် ဗုဒ္ဓဝါဒ၏ အဆင့်မြင့် အတွေးအမြင်များသည် မြန်မာဘာသာ စကားကို ရှင်သန်စေ နက်ရှိုင်းစေပြီး အဆက်မပြတ် ကျယ်ပြန့်လာစေသည်ဟု ဆိုရမည်ဖြစ်သည်။ (အေဒီ ၁၄ ရာစု သို့မဟုတ် ၁၄ ရာစုခန့်တွင်) မြန်မာဘာသာစကားသည် စာပေဘာသာစကားအဆင့်သို့ ကျယ်ပြန့်စွာ တိုးတက်လာသောအခါ ဝေါဟာရအဓိပ္ပာယ်ကို မဖော်နိုင်သည့် အတွေးအမြင်များအား အိန္ဒိယစကားလုံး များစွာကို ထည့်သွင်းပြီး ဖော်ထုတ်ခဲ့ရသည်။ ဒေသိယဘာသာ ဖြစ်သဖြင့် မြန်မာဘာသာစကားမှာ ပါဠိဘာသာစကား၌ ရှိသည့် ခွန်အား၊ တိကျပြတ်သားမှုအပြင် ကတ္တားကြိယာ ဆက်သွယ်မှုများနှင့် စကားလုံးများ ဖွဲ့စည်းပေါင်းစပ်မှု စွမ်းရည်၏ ပြေပြစ်ခြင်းများ မရှိချေ။ သို့ဖြစ်၍ ဘာသာပြန်ခေတ် မတိုင်မီက မြန်မာလူမျိုး ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များသည် ပါဠိဘာသာစကားကို လေ့လာပြီး ယင်းဘာသာစကားကို အသုံးပြုရန် သင်ယူခဲ့ကြရာတွင် အေဒီ ၁၂ ရာစု အချိန်မှစပြီး မြန်မာစာပေ ပညာရှင်များအဖို့ ပါဠိဘာသာ ကျမ်းဂန်များ ရေးသားပြုစုသည့် အစဉ်အလာရှိခဲ့ပြီး ယခုပြုစုမည့် ကျမ်းစာသည် ဖော်ပြပါ ပါဠိကျမ်းများနှင့်သာ ပတ်သက်သည်။

မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေကို ခြုံငုံလေ့လာမှုမှာ ဆောင်ရွက်မှုအသစ်တစ်ရပ်သာ မဟုတ်ချေ။ အေဒီ ၁၈၇၉ တွင် ပါဠိဘာသာစာပေနှင့် ပတ်

သက်သည့် အချက်ကို ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် ပါဠိပါမောက္ခ ဒေါက်တာ အီမိလ် ဖော့ချ်ဟမ်းမား (Dr. Emil Forchhammer) က အိန္ဒိယအစိုးရထံ တင်ပြခဲ့သည်။ ဒေါက်တာ ဟမ်းမားသည် ဘုန်းကြီးကျောင်းများနှင့် ကိုယ်ပိုင် စာကြည့်တိုက်များ၌ စာမူများကို စတင်ရှာဖွေခဲ့သော်လည်း ဟမ်းမားမှာ စောစော ကွယ်လွန်သွားသဖြင့် ကတိအတိုင်း ပြီးပြည့်စုံ အောင် မဆောင်ရွက်နိုင်ဘဲ ဝမ်းနည်းဖွယ် ပြတ်တောက်သွားခဲ့သည်။ ဖော့ချ် ဟမ်းမား၏ ရခိုင်ဒေသနှင့် မြန်မာနိုင်ငံရှိ ရှေးဟောင်း အကြွင်း အကျန်များဆိုင်ရာနှင့် အခြားသတင်းအချက်များမှာ အစိုးရ၏ ပုံနှိပ် ထုတ်ဝေမှုများ ဖြစ်ကြသည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဥပဒေဆိုင်ရာ ၎င်း၏ လေ့လာ ချက်များ (Sir John Jardine က ၁၈၈၂-၃ ခုနှစ်တွင် Jardine Prize Essay မဂ္ဂဇင်း၌ ၎င်း၏ အဖိုးတန် မှတ်ချက်များနှင့် အတူ ပုံထုတ်ဝေခဲ့ သည်) သည် ယခုအချိန်၌ အလွန် ရှားပါးသောစာအုပ်များ ဖြစ်ကြပြီး ထိုလေ့လာမှုများ ပါဝင်သည့် ဗဟုသုတ အချက်အလက်များကို အချိန် တိုင်းတွင် မရနိုင်တော့ချေ။ တောက်ပြောင်ပြီး အရှည်ကို မြင်တတ်သည့် ပညာရှင် မိနာယတ်ဗ် (Minayeff) ၏ လုပ်ဆောင်ချက် အကျိုးကျေးဇူး ကိုလည်း ဖော်ပြသင့်သည်။ မိနာယတ်ဗ်သည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရေးသား ပြီး တိုတောင်းသော်လည်း စိတ်ဝင်စား ဖွယ်ကောင်းသည့် သီဟိုဠ်နှင့် မြန်မာ ရှေးဦး ပါဠိစာပေမှတ်တမ်း ဖြစ်သည့် ဂန္ထဝံသ (ကျမ်းစာသမိုင်း) ကျမ်းကို ရှာဖွေ တွေ့ရှိပြီး ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခြင်း (ဤတစ်အုပ်ကိုသာ ထုတ်ဝေခဲ့ကြောင်း တွေ့ရသည်) အတွက် ၎င်းအား ကျေးဇူးတင်ရမည် ဖြစ်သည်။ ကံမကောင်းစွာပင် ဂန္ထဝံသကျမ်း၌ အသေးစိတ်အချက် အ နည်းငယ်သာပါပြီး စာရင်းပါ ကျမ်းစာများ ရေးသားသည့် ခေတ်ကာလ နှင့် ပတ်သက်၍ အနည်းငယ်မျှသာ သိရသော်လည်း ကျမ်းပြုသူနှင့် ၎င်း၏ နေရပ်ဌာနနှင့် ပတ်သက်သည့် မေးခွန်းအချို့ကို ဖြေရှင်းနိုင် သဖြင့် များစွာ အထောက်အကူပြုသည်။ မိမိ၏ Nouvelles Recherches sur le Bouddhisme အတွက် ယင်းကျမ်း (ဂန္ထဝံသ)ကို အသုံးပြုခဲ့သူ မိနီယတ်ဗ်သည် ယင်းကျမ်းကို ရေးသားသည့် နှစ်ကာလနှင့် ပတ်သက်

၍ တစ်စုံတစ်ရာ မှတ်ချက် မပြုသော်လည်း သာသနဝံသကျမ်းနှင့် ယနေ့တိုင် ခေတ်မီဆဲဖြစ်သည့် ပိဋကတ်တော်သမိုင်း^၁ (၁၉၀၆) ကျမ်း များ၌ ဖော်ပြချက်အရ ဂန္ထဝံသကျမ်းမှာ အေဒီဆယ့်ခုနစ်ရာစုတွင် ရေး သားသော ကျမ်းစာ ဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရသည်။

ခေတ်ဟောင်း ခေတ်သစ် (၁၂ ရာစုမှ ၁၉ ရာစုထိ) ကာလနှစ်ခု လုံးအတွက် သာသနဝံသကျမ်း^၂ မှ များစွာသော အကူအညီကို ရရှိပါ သည်။ ယင်းကျမ်း၌ မြန်မာ့သမိုင်းနှင့် သမိုင်းခေတ်များ^၃ နှင့် ဆိုင်သည့် အစဉ်အလာကောင်းများကို ဖော်ပြသည်။ သာသနဝံသကျမ်းမှ အနည်း ဆုံး သက်ဆိုင်ရာဖြစ်ရပ်၏ အနှစ်ချုပ်ပုံကြမ်းကို အကြမ်းဖြင့် ရရှိသည်။ သို့တစေ ဤမှတ်တမ်းအရ မသေချာသော ခုနှစ် သက္ကရာဇ်များနှင့် ကျမ်းစာ စာရင်းမျှကိုသာ ရရှိပြီး မည်သည့်ခေတ်တွင် ၎င်းတို့၏ နိုင်ငံ

^၁ အသုံးများသည့် ဤဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ မြန်မာစာပေသမိုင်းကျမ်းကို သတိပြုမိ အောင် ယူဆောင်လာသူ ပါမောက္ခ ဘားနတ် (Prof. Barnett) အား ကျွန်ုပ် ကျေးဇူးတင်ပါသည်။

^၂ ဤစာတမ်းပါ အခန်းကဏ္ဍများအတွက် အချက်အလက် များစွာကို ဤကျမ်း (၁၈၉၇ တွင် Pali Text Society အတွက် ဤစာတမ်းရှင် တည်းဖြတ်ပေးခဲ့သည်) မှ ရရှိခဲ့သည်။ အခြားသော ကျမ်းရင်းများကိုမူ ဖြစ်နိုင်ခြေရှိသည့် နေရာအချို့၌ သေချာစေရန် သို့မဟုတ် အမှားပြင်ရန် အသုံးပြုပါသည်။ သာသနဝံသကျမ်း လာ မြန်မာနိုင်ငံနှင့် ပတ်သက်သမျှ စာပေဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက် အားလုံးကို ဤစာတမ်း၌ ပြည့်စုံစွာ ဖော်ပြထားပါသည်။

^၃ ကျွန်ုပ်၏ အဓိက မြန်မာကျမ်းပြုဆရာ နှစ်ယောက်ဖြစ်သော အရှင်ပညာသာမိ နှင့် ပိဋကတ်တော်သမိုင်း ကျမ်းပြုဆရာတို့၏ သမိုင်းစဉ်ကို ဤစာတမ်းတစ်ခု လုံး၌ အသုံးပြုရန် အကောင်းဆုံးဟု ထင်သည်။ သို့တစေ ထိုစာရေးဆရာ နှစ် ဦးတို့၏ (အစဉ်အလာ) အစမှတ် ဖြစ်သည့် ဗုဒ္ဓပရိနိဗ္ဗာန်စံနှစ် ဘီစီ ၅၄၄ ကို ပညာရှင်တို့ အသုံးမပြုတော့ဘဲ နောက်ထပ် နှစ်ပေါင်း ခြောက်ဆယ် လျော့နေ ကြောင်း စာဖတ်သူအား အသိပေးရမည် ဖြစ်သည်။ Dr. Fleet ၏ J.R.A.S., April, 1909 ဂျာနယ်တွင် ဖော်ပြသော ဗုဒ္ဓသာသနာနှစ်အစ (The Origin of the Buddha- vasha) ဆောင်းပါးကို ရှုပါ။

နှင့် အဖွဲ့အစည်းက ယင်းတို့ကို မွေးဖွားခဲ့သည်ကို မသိရသည့် ကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်များကိုသာ ဖော်ပြနိုင်သည်။ အလွန် မပြည့်စုံသည့် ဂန္ထဝံသကျမ်း ငယ်နှင့် နှိုင်းစာလျှင် အင်မတန် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းသော်လည်း သာသနဝံသကျမ်းမှာ ကန့်သတ်ချက်များ ရှိသည်။ ယင်းကျမ်းသည် ရုပ်ထွေးပြီး ထိုထိုဤဤ ဖော်ပြလျက် အစွဲသန်မှုများရှိသည်။ မင်းတုန်း မင်းလက်ထက် အထင်ကရ သာသနာပြု ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်သူ ကျမ်းပြုဆရာ၏ ယူဆချက်နှင့် အစဉ်အလာ အားလုံးမှာ သီဟဠသံဃာ့ဂိုဏ်း အတိုင်း ဖြစ်သည်။ ယင်းဂိုဏ်းသည် အမည်တွင် ဖော်ပြသည့်အတိုင်း သီဟိုဠ် သံဃာ့အဖွဲ့အစည်းနှင့် နီးစပ်စွာ ဆက်သွယ်မှုရှိပြီး အရေးပါသည့်ဂိုဏ်း ဖြစ်သည်။ အယူဝါဒရေးရာ ဆရာဆရာကြီးများက ရှေးခေတ် အဋ္ဌ ကထာဆရာတို့ နေထိုင်ခဲ့သည့် နာမည်ကျော် မဟာဝိဟာကျောင်းတိုက် အပေါ် ထေရဝါဒ၏ အချက်အခြာ ဗဟိုဌာနအဖြစ် ငြင်းဆိုပြီး မလေးစား ခဲ့ကြသည့် အခြားသော ဂိုဏ်းဂဏများနှင့် ပတ်သက်၍မူ ကျမ်းပြုသူ သည် အတော်အသင့်သာ စိတ်ဝင်စားသည်။ တစ်ခါတစ်ရံ၌ ကျမ်းပြုသူ သည် အခြားဂိုဏ်းမှ ကျမ်းပြုသူတစ်ယောက်အား ၎င်း၏ အမည်နှင့် ကျမ်းစာအမည်ကို ဖော်ပြလျက် မချေမငံ ခပ်ကြမ်းကြမ်း စကားလုံး များဖြင့် ဖယ်ထုတ်ပစ်ပြီး တစ်ချိန်တည်းတွင် ၎င်းက ထေရဝါဒ ကျမ်း ပြုပုဂ္ဂိုလ် များစွာတို့၏ အသေးစိတ် ဖော်ပြချက်များနှင့် မှတ်ချက်များ ဖြင့် ရှင်းပြတတ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံ အောက်ပိုင်း ရှေးဟောင်း တလိုင်း (မွန်)အစဉ်အလာ လွှမ်းမိုးသည့် အတ္ထုပ္ပတ္တိရေးဆရာ တစ်ယောက်က ဖော်ပြသည့် ရုပ်ပုံလွှာရှိလျှင် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းလိမ့်မည်။ မြေမူ သံဃာ (မြန်မာသံဃာ)ဟု ထင်ရှားသော ယင်း (ဗုဒ္ဓဘာသာ)ဂိုဏ်းသည် ရှေးဟောင်း မထေရ်ကြီးများမှ ဆင်းသက်သည့် မပြတ်သော ဆရာ မထေရ်စဉ်အတွက် သီဟိုဠ်နှင့် ဆက်စပ်မှု မလိုအပ်ဟု ယူဆသည်။ သေချာသည်ဟုဆိုရန် မပြစ်နိုင်သော ယင်းပြဿနာမှာ နှစ်နိုင်ငံလုံးတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာ ရဟန်းတော်များ ကြုံတွေ့ရသောပြောင်းလဲမှုများ ပြီးနောက် မြန်မာ သံဃာ့အဖွဲ့အစည်းကို ကွဲပြားစေသည်။ သာသနဝံသကျမ်းအား

ပြည့်စုံသော ဘာသာရေးဆိုင်ရာ မှတ်တမ်းအဖြစ် ယူဆခြင်းအတွက် ဆင်ခြင်ဖွယ်ရှိသည်။ သို့ရာတွင် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်၏ ပုဂ္ဂိုလ်ရေးအမြင်မှာ အသိဉာဏ်ပေးပြီး ၎င်းအနေဖြင့် မျက်နှာမလိုက်အောင် ကြိုးစားခြင်း မရှိဟု ဆိုခွင့်မရှိချေ။ ထို့ပြင် အကယ်၍ သုတေသနပြုမည့် ကျမ်းစာ များကို ရွေးချယ်ရာ၌ ၎င်း၏ ညွှန်ကြားချက် နောက်ကိုသာ လိုက် မည်ဆိုပါက ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် နောက်ဆုံးတွင် ဖော်ပြမည့် သုတေ သနများ၌ စိတ်ဝင်စားဖွယ် အကောင်းဆုံးဖြစ်သည့် ဗဟုသုတဆီသို့ ဆိုက်ရောက်မည် ဖြစ်သည်။ ‘ဗုဒ္ဓဝါဒမှတစ်ဆင့် မြန်မာတို့၏ အသိပညာ တိုးတက်ပုံနှင့် သိပ္ပံရှုထောင့်နှင့် မွေးစားဖြစ်စဉ်ဖြင့် တိုးတက်ခဲ့သော စာပေအနုပညာ အဆင့်အတန်းအရ အိန္ဒိယယဉ်ကျေးမှုအပေါ် အိန္ဒိယ မဟုတ်သည့် စိတ်ထားဖြင့် ဖန်တီး ပြုပြင်ယူပုံများကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။

မှန်ပါသည်။ စာတမ်းတို တစ်ခုဖြင့် ထိုပြဿနာများကို ကျွန်ုပ်တို့ မဖြေရှင်နိုင်ပါ။ မြန်မာတို့၏ လူမှုဘဝနှင့် စာပေအပေါ် အိန္ဒိယ ဗုဒ္ဓဘာ သာ၏ သက်ရောက်မှု၌ ပုံသဏ္ဌာန် များစွာရှိသည်။ စနစ်တကျ စုစည်း ထားသော ဥပဒေနှင့် ဘာသာရေးအနုပညာကဲ့သို့သော အချို့ကို ကျယ် ပြန့်သော အစိတ်အပိုင်းအဖြစ် ဥပမာ ပြနိုင်သည်။ အတိတ်ကာလများ တွင် ဗြာဟ္မဏနှင့် ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ ရင်းမြစ်နှစ်မျိုးကို မြန်မာဘာသာ ဥပဒေကျမ်းများ၌ တွေ့ရသည်။ ထို့ပြင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဘာသာရေး အနု ပညာမှာ တစ်နည်းနည်းဖြင့် အဖြေရှာဖွယ် ကျန်ရှိနေသေးပြီး (ဥပမာ မဟာယာန သို့မဟုတ် မြောက်ပိုင်း ဗုဒ္ဓဝါဒ၏ ဩဇာလွှမ်းမိုးမှု အတိုင်း အတာ) ယင်းတို့အား ထိုဘာသာရပ်ကို ကျွမ်းကျင်သူများက တဖြည်း ဖြည်း ဖြေရှင်းနေပြီဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ယင်းတို့ကို ဖော်ပြပါက စိတ် ဝင်စားဖွယ် ရှုပ်ထွေးမှုများနှင့်အတူ ပင်မ လမ်းကြောင်းမှ ဝေးရာသို့ ရောက်သွား လောက်အောင် ကျယ်ပြန့်သည်။ သို့တစေ ဤစာတမ်း အတွက်မူ ပါဠိတော်မှ လုံးဝ ဆင်းသက်ပြီး အစဉ်သဖြင့် အားလုံးနီးပါး

^၁ ဤစာမျက်နှာ ၂၂ ကို ကြည့်ပါ။

ဟိနယာန^၁ ဗုဒ္ဓဝါဒအစဉ်အလာကို ကိုယ်စားပြုသည့် စာပေတစ်ရပ်ကို ထားပစ်ခဲ့ကြသည့် ဘာသာတရား ကိုင်းရှိုင်းပြီး ရိုးသားကြသော မြန်မာ ပညာရှင်များ မှတ်သားခဲ့သည့် နည်းလမ်းများအတိုင်း (မဝံ့မရဲသော ယုံကြည်ချက်ဖြင့်) လိုက်ရမည် ဖြစ်သည်။

သီဟိုဠ်တွင် အဆင့်မြင့် ဓမ္မ၏ ကိရိယာတန်ဆာပလာအဖြစ် တင်မြှောက်ခံခဲ့ရသော ဘာသာစကား(ပါဠိ)အား လေ့လာမှုဖြင့် စတင်ခဲ့ပြီး နောက် ပါဠိဘာသာဖြင့် ဖွင့်ဆို ရေးသားပြုစုခြင်း၊ အနည်းဆုံး ထိုဓမ္မကို မိခင် (မြန်မာ) ဘာသာစကားဖြင့် အဓိပ္ပာယ် ကောက်ယူခြင်းများဖြင့် မြန်မာ ရဟန်းတော်များသည် ၎င်းတို့၏ ပြည့်စုံသော စိတ်ပိုင်းဘဝ လွတ်လပ်မှုကို ထားခဲ့ကြပြီး ဖြစ်သည်။ ကြီးကျယ် ခမ်းနားလှသည့် ပန်းပု၊ ပန်းချီ၊ ဇာတ်နိပါတ်၊ ပြဇာတ်၊ ထုံးစံလေ့များနှင့် မြန်မာ့ ဓမ္မသတ်များသည် ၎င်းတို့၏ ဘာသာရေး စာပေတစ်ခုတည်းက ဖွင့်လှစ်ပြသသည့် အရာ (စိတ်ပိုင်းဘဝ အကြောင်းအရာကို ဦးတည်ချက်ထားမှု) အား ဖော်ပြရန် မလုံလောက်နိုင်ချေ။

အခြားသော အိန္ဒိယစနစ်များက ဆောင်ရွက်ပြီး ဖြစ်သကဲ့သို့ပင် ဗုဒ္ဓဝါဒသည် ထိုပညာရှင် ရဟန်းတော်များအား ကြိမ်းမေးသည့် အခွင့်အလမ်းတစ်ရပ်ကို ပေးခဲ့သည်။ ၎င်းတို့သည် ယင်းအခွင့်အလမ်းဖြင့် အကောင်းဆုံး ဖြစ်အောင် ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသည်။ သို့တစေ ဗုဒ္ဓဝါဒ အဆိုအမိန့်များသည် ပထမဆုံးသော ဒဿနဆိုင်ရာ သင်ခန်းစာကို ထိုအဆိုအမိန့်များဖြင့် သင်ယူခဲ့ရသည့် ပညာရှင်များအား နှစ်ဆ ပြင်းထန်

^၁ 'ယဉ်ငယ်'ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည့် ဤဗုဒ္ဓဝါဒ ဝေါဟာရကို ဗုဒ္ဓဝါဒအား စောစီးစွာ ရယူခဲ့သည့် တောင်ပိုင်း နိုင်ငံများ၌ လိုက်နာကျင့်သုံးသည့် အစဉ်အလာအတွက် သင့်လျော်သော ဝေါဟာရအဖြစ် အသုံးပြုနိုင်သည်။ ဤအစဉ်အလာသည် ယင်း၏ ဖော်ပြပါ အကြောင်းအရာ၌ ပိုမိုတည်ငြိမ်ပြီး မဟာယာန (သို့မဟုတ် ယာဉ်ကြီးဟု အဓိပ္ပာယ်ရှိသည့် ဗုဒ္ဓဝါဒဂိုဏ်းကွဲ)ထက် ကိုယ်ကျင့်တရားတွင် ပိုမို မြိုးခြံပြီး လက်တွေ့ကျသော အစဉ်အလာ ဖြစ်သည်။

သော အားထုတ်မှုကို တောင်းဆိုခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓဂေါတမ၏ တရားဓမ္မများ ထက် ပိုမိုရှေးကျသော တွေးခေါ်မှုနယ်ပယ်၌ ပါဝင်သည့် ဥပနိသျှဒ် အတွေးအမြင်များ တည်ရှိသည့် အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် ဗုဒ္ဓဝါဒ အတွေးအမြင် များအတွက် လူတို့၏ စိတ်များမှာ အဆင်သင့် ဖြစ်နေခဲ့သည်။ သင်ကြားသူ သို့မဟုတ် ငြင်းဆိုသူတို့က ကြားနာသူများအား မိမိတို့နှင့် ကျွမ်းဝင်ခြင်းမရှိသော ကောက်ချက်များဆီသို့ မိမိတို့ နားလည်သော ဒေသိယ ဘာသာစကားဖြင့် တဖြည်းဖြည်း ဆောင်ယူသွားနိုင်သည့် ဒဿနဆိုင်ရာ ဘာသာစကား တစ်ခုကို တည်ဆောက်ပြီး ဖြစ်သည်။ သို့တစေ မြန်မာနိုင်ငံတွင်မူ ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ ကျမ်းဂန်များအတွက် သဒ္ဒါ ကျမ်းကို ဦးစွာ သင်ယူရမည်ဖြစ်ပြီး ဝါဒကို တည်ထောင်သူ (မြတ်ဗုဒ္ဓ) ၏ နိပါတ်တော်ကြီးနှင့် ဝိနယစည်းကမ်းများကို သင်ယူပြီးသောအခါ ပါဠိတော်ကြီးများကို လိမ်မာကျွမ်းကျင်ရန် မပြည့်စုံသေးဘဲ ရှိသည်။ သုတ္တန်နှင့် ဝိနည်းကို သင်ယူပြီးနောက် အဘိဓမ္မကို နားလည်အောင် လုပ်ရမည်ဖြစ်သည်။ ဤနေရာတွင် မြန်မာကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ ရေးသား ပြုစုသော မြန်မာဘာသာပြန်များလောက် စိတ်ဝင်စားမှု မရှိသည့် ပါဠိ ကျမ်းဂန်များကို တွေ့ရှိမည် ဖြစ်သည်။

လေ့လာသူအနေဖြင့် အိန္ဒိယ ဒဿနအားလုံးနှင့် ရင်းနှီးရသဖြင့် အိန္ဒိယ၌ သက္ကတဘာသာဖြင့် ရေးသားသော ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ အဖွင့် ကျမ်းများအား တစ်စိတ်တစ်ဒေသအားဖြင့် အသိဉာဏ်ပေးလျက်ရှိပြီး အပြိုင်အဆိုင်နှင့် ဆန့်ကျင်ဘက်များအဖြစ် ညွှန်ပြနိုင်သည် - မြန်မာနိုင်

^၁ မြန်မာနိုင်ငံ၌ ယင်း(ဗုဒ္ဓသာပေများ)ကို လေ့လာခြင်းများနှင့် ဘက်ဒီ (Bede)၊ အဲလ်ဖရက် (Alfred)နှင့် အင်္ဂလန်ရှိ ၎င်းတို့၏တပည့် ပေါလ် (Paul)နှင့် ဂျွန် (John)တို့၏ ဒဿနအား လိုက်နာသူ ၎င်းတို့ တပည့်များ (သင်ကြားသည့်) 'တဖြည်းဖြည်း ကျွမ်းကျင်မှု' (the gradual mastery)တို့ကို နှိုင်းယှဉ်ပြရန် မိတ်ဆွေတစ်ဦးက ကျွန်ုပ်အား အကြံပြုခဲ့သည်။ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ပြဿနာများကို အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် ဆွေးနွေးခြင်းမှာ ဘက်ဒီပြီးနောက် ရာစုနှစ် ခြောက်ခု အလွန် ဝှဲလစ်ဖ် (Wyclif)၏ ခေတ် မတိုင်မီအချိန်ထိ မရှိသေးချေ။

ငံဖြစ် ပါဠိအဖွင့်ကျမ်းများသည် သဘာဝအားဖြင့် မြန်မာတို့ မှန်ကန်စွာ ကူးယူထားသည့် သီဟိုဠ်နှင့် အိန္ဒိယပုံစံများသို့သာ ပို့ဆောင်ပေးသည်။ ပါဠိကျမ်းများမှ ထွက်ခွာပြီး မြန်မာဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားသည့် အဘိဓမ္မာကျမ်းများသို့ ရောက်သောအခါ (ကျွန်ုပ်တို့အဖို့) ဖွင့်ဆိုသူများ၏ နောက်သို့ အမှောင်ထဲ၌ စွန့်စားပြီး လိုက်နေသကဲ့သို့ ခံစားရသည်။ သို့တစေ ကိုယ်ပိုင်အမြင် ရှိကြသည့် ယင်းကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ ကြိုးပမ်းမှုမှာ ရှေးခေတ် ပညာရှင်များ ပေးအပ်ခဲ့သော စကားလုံးများကို အာရုံစွတ်ဆိုသည်ထက် ပိုမို၍ လုံ့လပြုရသဖြင့် စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းသည်။ ဤ၌ အိန္ဒိယ စိတ်ကူးစိတ်သန်းများအပေါ် မြန်မာတို့ အမှန်တကယ် ပေးအပ်ခဲ့သော အတွေးအမြင်အတွက် သော့ချက်၊ တိုင်းတစ်ပါး၌ ဖြစ်ပြီး အစဉ်အလာ ပါဠိပုံစံကို မြန်မာတို့ အသုံးပြုသည့် နေရာ၌ တွေ့ရမည် မဟုတ်သော သော့ချက် ရှိသည်။ ယင်းသော့ချက်ဖြင့် (ဘာသာတရားကို ယုံကြည်မှု မရှိသူဟု ဆိုပါစို့) ပါဠိဘာသာကို စိတ်ဝင်စားပြီး ကိုယ့်ကိုယ်ကို စွန့်လွှတ်ခြင်းနှင့် သည်းခံခြင်း စွမ်းရည်ဟူသော ဗုဒ္ဓဘာသာ၌ ဖော်ပြသည့် ပါရမီနှစ်မျိုးနှင့် ပြည့်စုံသူ ဖြစ်ခဲ့လျှင် မြန်မာဘာသာစကားနှင့် နီးစပ်သူ ပညာရှင်အား သုတေသနပြုမှုကို ပေးအပ်မည့် ထူးဆန်းသော ရတနာသိုက်သို့ ရောက်ရန် အခွင့်အလမ်း ရရှိသည်။ မြန်မာ အဖွင့်ကျမ်းများ၏ ဗဟုသုတသည် ဤစိတ်စားဖွယ် လုပ်ငန်း၏ သဘာဝကျသော အစ ဖြစ်သော်လည်း အဆုံးကား မဟုတ်သေးပါချေ။

အဖွင့်ကျမ်းများသည် အရေးအကြီးဆုံး အစိတ်အပိုင်း ဖြစ်သော်လည်း အလုံးစုံသော ပါဠိစာပေကား မဟုတ်ပေ။ အိန္ဒိယ သဒ္ဒါကျမ်းအတတ်ပညာရှင်များသည် ရှေးဦးပိုင်း ကာလကပင် မြန်မာ ကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်များအား ဆွဲဆောင်ခဲ့သည်။ ယင်းတို့အနက် နာမည်ကျော် အရှင်ကစ္စည်း၏ ပါဠိသဒ္ဒါကျမ်းမှာ ပါဠိတော်များမှ တစ်ပါး စိတ်ဝင်စားဖွယ် အကောင်းဆုံးဖြစ်ပြီး အရှင်ကစ္စည်း၏ တပည့်များနှင့် အဖွင့်ကျမ်းများအစဉ်သည် ပါဠိစာပေသမိုင်း၏ ရာစုနှစ် ရှစ်ခုထိ ရှည်လျားခဲ့သည်။

ဘာသာရေးအရ အလွန် လေးစားအပ်သော စကားလုံးများကို အသုံးပြုရန် ဉာဏ်ရွှင်သော မြန်မာလူမျိုးတို့၏ မွေးရာပါ စိတ်အရည်အသွေးများအား အသုံးပြုခဲ့သည်။ သိဟိုဠ်သည် အဖွင့်ကျမ်း ရေးသားခြင်း၌ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ရှေ့ဆောင်နှင့် စံနမူ ဖြစ်သော်လည်း သိဟိုဠ် ပညာရှင်များ၏ အံ့ဩချီမွမ်းမှုကို ရရှိစေခဲ့သည့် သဒ္ဒါနိတိကဲ့သို့သော ပါဠိဘာသာသဒ္ဒါကျမ်း တစ်စောင်ကို မရေးဖွဲ့မီအချိန်ထိ ပါဠိကျမ်းဂန်များ အထက် မြန်မာနိုင်ငံသို့ ရောက်ရှိသည်မှာ နှစ်တစ်ရာမျှပင် မကြာသေးပေ။

တစ်ဖန်လည်း ရဟန်းတော်များ၏ လက်တွေ့ဘဝသည် မြန်မာ ပါဠိပညာရှင်များ၏ နယ်ပယ်အတွင်း၌ ကောင်းစွာ တည်ရှိခဲ့သည်။ နရပတိစည်သူမင်း လက်ထက် (အေဒီ ၁၁၆၇-၁၂၀၄) ရဟန်းတော်များ၏ ရဟန်းခံမှုဆိုင်ရာ ပထမဆုံး အငြင်းပွားသည့် အချိန်မှစပြီး ယနေ့တိုင် ဤနယ်ပယ်တွင် စပေလက်ရာ နမူနာ အများအပြား ရှိသည်။

လောကီနယ်ပယ်တွင် ပါဠိဘာသာအား (ကျွန်ုပ်တို့ မျှော်လင့်ထားသည့်အတိုင်း) တည်ကြည်လေးနက်မှုကို လိုအပ်သည့်နေရာ သို့မဟုတ် ရှေးအစဉ်အလာတစ်ခု၏ ဆိုလိုချက်အပေါ် ခိုင်လုံမှုအတွက် အထောက်အပံ့ပြုရန် လိုအပ်သော နေရာတို့၌ အသုံးပြု ဖြစ်သည်။ ဥပမာဆိုမူ အရေးပါသော ဥပဒေစည်းမျဉ်း အချို့မှာ ပါဠိဘာသာဖြင့် တည်ရှိဆဲ ဖြစ်ပြီး အချို့မှာ တည်ရှိခဲ့သည်။ ပါဠိဘာသာသည် နိတိစာပေအဖြစ် ထင်ရှားသည့် ဆုံးမစာစုများနှင့် များစွာသော (ရာဇဝံသ၊ သာနသနဝံသနှင့် ဂန္ထဝံသတို့ကို ကျွန်ုပ်တို့ ပုံစံထုတ်ဆိုနိုင်သော) ရာဇဝင်ကျမ်းများအတွက် ရွေးချယ်ခံရသော ဘာသာစကားလည်း ဖြစ်သည်။

နောက်ဆုံးတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပါဠိကဗျာ (ဂါထာ)အတွက် အလွန် ကန့်သတ်ခံ နယ်ပယ် တစ်ခုကို တွေ့ရသည်။ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များတွင် ကဗျာထိတွေ့မှုနှင့် ကဗျာရည်ရွယ်ချက်ရှိသော ပညာရှင်များအား ကြိုကြားကြိုကြား ကျွန်ုပ်တို့ တစ်စေ့တစ်စောင်း ဖမ်းမိသည်။ ယင်း ပညာရှင်များသည် ကဗျာများအား နှစ်သက်မှုကို အဓိကပြု၍ ရာသက်ပန်

ချဉ်းကပ်ခဲ့သလား ဟူသည်ကို ကျွန်ုပ်တို့ မသိရချေ။ အကယ်၍ ၎င်းတို့ အနေဖြင့် ကဗျာကို စွဲလမ်းခဲ့မှု ရာဇဝင်ကျမ်းများက ယင်းကို တိတ်ဆိတ်စွာ ကျော်ပြတ်သွားသည်။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် မေတ္တာဖွဲ့ အကြောင်း အရာတစ်ခုသည် ပါဠိမူရင်းများမှ ပြောပြသော စာရိတ္တ မြင့်တင်ရေး အတွက် အစိတ်အပိုင်း တစ်ခုကို တည်ဆောက်သည်။ သို့တစေ အချစ် ခံစားချက်မှာ အငြင်းပွားဖွယ်မရှိသော ဒေသိယဘာသာ ကဗျာများ၏ နယ်ပယ်ဖြစ်သည်။ ဇာတကနှင့် အခြားသော ကိုယ်ကျင့်တရားဆိုင်ရာ နိပါတ်များသည် ပါဠိပညာရှင် တစ်ယောက် ရေးသားရန် ပုံမှန်အားဖြင့် ရွေးချယ်သော ကုန်ကြမ်း ဖြစ်သည်။ တစ်ခါတစ်ရံ မြို့ပြအလှ သို့မဟုတ် အုပ်ချုပ်ဆဲ ဘုရင်၏ ဘုန်းတော်ဘွဲ့ကို စာရေးဆရာ၏ အလုံးစုံ ကဗျာဖွဲ့ထုံးနှင့် စိတ်ကူးယဉ်မှု အရင်းခံများဖြင့် ဂုဏ်ပြုရေးဖွဲ့သည်။ သို့တစေ မြန်မာနိုင်ငံ ပညာရှင်သည် သီဟိုဠ် ပညာရှင်များနှင့် တန်းတူ ထားနိုင်သော ပါဠိဂါထာများကို မရေးသားနိုင်ခဲ့ပေ။

ဖော်ပြမည့် စာမျက်နှာများမှာ ပုံကြမ်းမျှသာဖြစ်ပြီး အရောင်အသွေးမပါသည့် ပုံကြမ်းမျှသာ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ကျွန်ုပ်တို့၏ ရည်ရွယ်ချက်မှာ ဘုန်းတော်ကြီး ဘီဂန်ဒက် (Bishop Bigandet) မှ အစပြုသော ပညာတတ်ပြီး သမာသမတ်ကျသော စာရေးဆရာများက အနောက်တိုင်းသား စာဖတ်သူများသို့ အလွန် ရှင်းလင်းစွာ တင်ပြခဲ့ပြီးဖြစ်သော စေတီပုထိုး၊ ဘုန်းကြီးကျောင်းနှင့် ကျေးရွာများနှင့် ပတ်သက်သည့် ထူးခြားသည့် ရှုထောင့်ကို တစ်ဖန် တင်ပြရန် မဟုတ်ပေ။ ဥရောပတိုက်သား များစွာတို့သည် မြန်မာနိုင်ငံ၊ မြန်မာလူမျိုး၊ ၎င်းတို့၏ ဘဝနှင့် ဘာသာတရားတို့၏ ဆွဲဆောင်မှုကြောင့် ယင်းဆွဲဆောင်မှုကို ကျွန်ုပ်တို့အား ရင်းနှီးစေသည့် စာရေးဆရာတို့၏ အမည်များ^၁ ကို စာဖတ်သူများအား ပြန်ပြောခြင်းထက် ပိုပြီး လုပ်ရန် မလိုကြောင်း သိကြသည်။ ကျွန်ုပ်တို့

^၁ စာမျက်နှာ ၂၂ ပါ ကျမ်းကိုးများကို ရှုပါ။

၁၂ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန်

မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေသမိုင်း

၏ လေ့လာမှုအတွက် လူသိနည်းသော အကြောင်းအရာဖြစ်သည့် မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိကျမ်းများကို ရွေးချယ်ခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များသည် ယနေ့ခေတ် ရဟန်းတော်များ၏ အမွေဆက်ခံသူ ဆရာအရှင်များ ဖြစ်ကြသည်။ ယနေ့ခေတ် ရဟန်းတော်များမှ တစ်ဆင့် ကျွန်ုပ်တို့သည် ယင်းရှေးခေတ် ပညာရှင်များကို သိရပြီး၊ ဝေးကွာသော အချိန်က ၎င်းတို့၏ဘဝ ရုပ်ပုံလွှာ၊ ၎င်းတို့၏ ကျောင်းတိုက်များနှင့် ၎င်းတို့ရေးသားသော ကျမ်းစာများကို ရှေးခေတ်က အတိုင်း တွေ့မြင်နိုင်ကြခြင်း ဖြစ်သည်။

- ဂန္ထဝင်ပါဠိစာပေ

မြန်မာနိုင်ငံသို့ ပိဋကတ်သုံးပုံ ရောက်ရှိခြင်း

မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေသမိုင်း

အခန်း ၁

ဂန္ထဝင်ပါဠိစာပေ

မြန်မာနိုင်ငံသို့ ပိဋကတ်သုံးပုံ ရောက်ရှိခြင်း

အတော်အတန် သေချာမှု မရှိသေးလျှင် ပဲခူး၊ ရခိုင်နှင့် မုတ္တမတို့ကို လိုက်ဖက်စွာ ထည့်သွင်းနိုင်သော မြန်မာဟူသော အမည်သည် ရာစုနှစ် ပေါင်း များစွာ ဗုဒ္ဓဝါဒ ထွန်းကားသည့် နယ်မြေဖြစ်ခဲ့သည်။ အပြောင်း အလဲကို ပိုမို ကာကွယ်ထားသော ယုံကြည်မှုအဟောင်းကို မည်သည့် ဗုဒ္ဓဘာသာနိုင်ငံမှ သိမ်းဆည်း မထားခဲ့ချေ။ သို့တစေ ဘုန်းကြီးကျောင်း တိုက်သမိုင်းများနှင့် သာသနဝံသ^၁ ကဲ့သို့သော ဘာသာရေးနှင့် အတိ အကျ ပတ်သက်သည့် ကျမ်းစာများသည် ဗုဒ္ဓဂိုဘုရင်များ မြန်မာမြို့ တော်သို့ ချီတက်သဖြင့် သို့မဟုတ် မြန်မာဘုရင်က ယိုးဒယားသို့ ချီ တက်သဖြင့် ပထမ မြန်မာဘက်၊ ယင်းနောက် ပဲခူးဘက်တို့၌ ညီမျှမှု ကျဆင်းနေချိန် အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများ အချင်းချင်း ပြိုင်ဆိုင်မှုများနှင့် စစ်ပွဲ များအကြောင်းကို မဖြစ်မနေ ဖော်ပြခြင်းမျိုး မရှိဘဲ ၎င်းတို့၏ ငြိမ်နေ သည့် အကြောင်းအရာကို မဖော်ပြနိုင်ချေ။ အိန္ဒိယအပြင်ဘက် နိုင်ငံများ သည် အုပ်ချုပ်သူများ ပြောင်းလဲသွားသဖြင့် ၎င်းတို့နှင့် ပူးပေါင်းဆောင် ရွက်မှုအတွက် ကံကြမ္မာငယ်ရသော်လည်း တရားဓမ္မနှင့် အစဉ်အလာ မှာမူ မည်သည့် ပြောင်းလဲမှုမျှ မရှိဘဲ ယခင်က ဗုဒ္ဓဝါဒ အတွေးအမြင် အားလုံးနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာ ရဟန်းတော်များ၏ ကျမ်းစာများအားလုံးကို ရ ရှိခဲ့သည့် ပညာရှင်ဘဝဖြင့် တိုးတက်ခဲ့သည်။ မြန်မာနိုင်ငံမူကား စိတ် ပိုင်းဘဝ တွေးခေါ်မှုအတွက် စတင်ပြောဆိုသော ဘာသာစကားမှာ အိန္ဒိယ ဘာသာစကား ဖြစ်သည်။ မြန်မာလူမျိုး အများစု၏ ရှေးခေတ်

^၁ နိဒါန်းကို ရှုပါ။

အယူသည်းမှုများ လွှမ်းမိုးမှုကို ဖျက်ဆီးရန် ကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှုနှင့် ကိုယ်ကျင့်တရား စွမ်းအင်ကို အိန္ဒိယက တွန်းအားပေးခဲ့သည်။ မြန်မာ့ ယဉ်ကျေးမှုတွင် ဗုဒ္ဓဝါဒ လွှမ်းမိုးမှု ဩဇာကြောင့် မြန်မာမှုကို လေ့လာ သူများသည် အိန္ဒိယ ဩဇာကြီး၏ နယ်ပယ်အတွင်းသို့ တည့်တည့်ကြီး ကျရောက်သွားသည်။

အခြားပုဂ္ဂိုလ်များက အပြည့်အဝ ချီးမွမ်း၍ ကိုင်တွယ်ခဲ့ကြသော အကြောင်းအရာ ဖြစ်လင့်ကစား ပိဋကတ်ကျမ်းဂန်များ၌ ပါဝင်နေသည့် ဗုဒ္ဓဓမ္မကို အိန္ဒိယအပြင်ဘက်သို့ သယ်ဆောင်ခဲ့ပုံ အကြောင်းကို ဤနေ ရာ၌ စာဖတ်သူအား သတိပေးရမည် ဖြစ်သည်။

ဘာသာစကားမှာ ပါဠိဖြစ်ပြီး စာပေရင်းမြစ်သည် သက္ကတနှင့် နီးစပ်စွာ ဆက်နွယ်မှု ရှိသည်။ ပါဠိကို မြန်မာတို့က မာဂဓဘာသာ (မဂဓတိုင်းသားတို့၏ ဘာသာစကား) သို့မဟုတ် မူလဘာသာ (မူရင်း ဖြစ်သော ဘာသာစကား)^၁ ဟု ခေါ်လေ့ရှိသည်။ သို့တစေ ပါဠိဘာ သာအား မဂဓတိုင်းသားတို့၏ ဘာသာစကားဖြစ်ကြောင်း ဤထပ်တူပြု ဖော်ပြခြင်းမှာ မမှန်ကန်ကြောင်း နားလည်ကြသည်။ ပါဠိဘာသာ၏ စွမ်း ဆောင်မှုများကို ဖော်ပြကြပြီး ကျွမ်းကျင်သူ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များနှင့် ယနေ့ခေတ် လူတိုင်း ဖတ်ရှုခွင့်ရှိသည့် လှပသော ဘာသာပြန်များက ကောင်းမွန်စွာ ယင်းကို သက်သေပြပြီး ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ပါဠိစာပေနှင့် ပတ်သက်၍ မှတ်ချက် တစ်စုံတစ်ရာကို ထည့်သွင်းရန် မလိုအပ်ဟု ယူ

^၁ ရှေးခေတ် မဂဓနိုင်ငံကို ယခုအခါ ဗိဟာဟု ခေါ်သည်။

^၂ ကွယ်လွန်သူ ပါမောက္ခ Prof. Pischel က (တရုတ် တာကစ္စတန်၌ တွေ့ရ သော ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ ပါဠိစာပေအပိုင်းအစများအကြောင်း အဖိုးတန် စာတမ်း တွင်) မာဂဓိဘာသာစကားသည် ကမ္ဘာဦးလူသားတို့၏ ဘာသာစကားဖြစ်ပြီး ဗုဒ္ဓဘုရားရှင်တို့ ပြောဆိုသည်ဟူသော အစဉ်အလာအဆိုကို ဖော်ပြသည်။ အိုဒင်းဘတ် (Oldenberg) တည်းဖြတ်သော ဝိနယပိဋက နိဒါန်းနှင့် ပါမောက္ခ E. Müller ၏ ပါဠိသဒ္ဒါကျမ်း၏ အမှာစကားတို့ကိုလည်း ရှုပါ။

ဆသည်။ သို့တစေ ဂန္ထဝင်ကျမ်းစာတော်များနှင့် ပတ်သက်၍မူ အနည်းအကျဉ်းမျှ ထည့်သွင်းမည် ဖြစ်သည်။

တိပိဋကတ်

ဝိနယပိဋက၊ သုတ္တပိဋကနှင့် အဘိဓမ္မပိဋက (ပိဋက = ခြင်းတောင်း) ဟူသော ပါဠိတော်ကျမ်းစာများ အုပ်စုသုံးခုအား ယခုအခါ နီးစပ်သော ဗုဒ္ဓဝါဒ အခေါ်အဝေါ်ဖြစ်သည့် တိပိဋကသည် သိဟိုင့်၌ ထိန်းသိမ်းထားခဲ့သော ပါဠိတော်မူရင်းအဖြစ် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ထင်ရှားသည်။

အဘိဓမ္မပိဋကနှင့် သုတ္တပိဋက

ပိဋကတ်သုံးပုံအနက် နောက်ဆုံးဖြစ်သည့် အဘိဓမ္မပိဋကနှင့် ပတ်သက်သည့် မှတ်ချက်အချို့ကို ဤစာတမ်း၏ အခန်းလေးကို စာဖတ်သူအား ရည်ညွှန်းသည်။ သုတ္တပိဋကနှင့် ပတ်သက်၍ကား မြန်မာအက္ခရာဖြင့် ရေးသားထားသော လက်ရေးမူများနှင့် ကျမ်းစာအုပ်များကို ကြည့်ရှု၍ ပထမဆုံး ကျွန်ုပ်တို့ တွေ့ရသောအရာမှာ ဗုဒ္ဓ၏စကားတော်များအဖြစ် ယုံကြည်သော (အင်္ဂုတ္တရ၊ မဇ္ဈိမ၊ ဒီဃ၊ သံယုတ္တ နှင့် ခုဒ္ဒကဟူသော) နိကာယ်ကြီး ငါးခုအနက် ဒီဃနိကာယ်သည် အထင်ရှားဆုံး၊ လေ့လာသူ အများဆုံးနှင့် အများဆုံးတွေ့ရသည်ဟူသော အချက်ဖြစ်သည်။^၁ ယင်းသို့ နှစ်သက်ရခြင်း၏ အကြောင်းတရားနှင့်ပတ်သက်၍ကား ထင်မြင်ချက်မျှသာ ဖြစ်သည်။ ဒီဃနိကာယ်သည် ရှည်လျားသော သုတ္တန်များ ပါရှိသော်လည်း အသေးငယ်ဆုံး ကျမ်းစာဖြစ်သဖြင့် လေ့လာရန် အလွယ်ကူဆုံး ဖြစ်သည်။ အလိုမရှိသော ဆင်းရဲ

^၁ ကျမ်းကိုးစာရင်းကို ကြည့်ပါ။

^၂ ကျွန်ုပ်တို့ထံသို့ မစွတာ ရွှေခုံအောင် ပေးပို့လိုက်သော သတင်းအချက်က ဤဖော်ပြချက်ကို သေချာစေပါသည်။

ဒုက္ခနှင့် ပြဿနာ အားလုံးကို ရှောင်ရှားရန်မှာ မြန်မာတို့၏ ဓလေ့ဖြစ်သည်။ မြန်မာဗုဒ္ဓဝါဒီများအား မလေးစားမှု တစ်စုံတစ်ရာမပြုဘဲ ဆိုရမူ အထူးသဖြင့် ဒီဃနိကာယ်၌ အလွန် အရေးပါသည့် သုတ္တန်များ ပါဝင်သည်ကို ကျွန်ုပ်တို့ အမှတ်ရသောအခါ ၎င်းတို့အနေဖြင့် အတိုတောင်း ဆုံးသော အလုပ်ကို ရွေးချယ်ရန် စဉ်းစားသည်မှာ သဘာဝကျ၏ဟု ဖြစ်သည်။ ဥပမာဆိုမူ ယင်းဒီဃနိကာယ်၌ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ ခြောက်ဆယ့်နှစ်မျိုးကို ဖော်ပြသော ဗြဟ္မဇာလသုတ်၊ ရဟန်းပြုရကျိုးကို ဖော်ပြသည့် သာမညဗလသုတ်၊ ကိုယ့်ကိုယ်ကို ဆုံးမသည့် မဟာသတိပဋ္ဌာနသုတ်နှင့် အားလုံးအနက် အဓိကကျသည့် ဗုဒ္ဓ၏ နောက်ဆုံး ဟောကြားချက်များနှင့် ပရိနိဗ္ဗာန်စံခြင်း - ထိုအချိန်၌ သံဃာတော်များသည် မျက်ကွယ်ပြုတော်မူသွားသော ဆရာအရှင်၏ တရားဓမ္မများကို စောင့်ရှောက်သူ ဖြစ်လာသောကြောင့် ရဟန်းသံဃာသမိုင်း၌ အရေးပါသော အချိန်ကာလ - ကို ဖော်ပြသော မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ်တို့ ဖြစ်သည်။ မြန်မာ ဗုဒ္ဓဝါဒီတို့ သိမြင်ကြသည့်အတိုင်း အရေးပါသည့် ဟောကြားချက် အလုံးစုံကို ဤနိကာယ်နှင့် အဖွင့်ကျမ်းများ၌ တွေ့ရသည်။

ဤနေရာ၌ ခုဒ္ဒကနိကာယ်နှင့် ပတ်သက်၍ သတိပြုဖွယ် အချက်တစ်ခုရှိသည်။ ဤနိကာယ်ပါ ကျမ်းစာများ၌ ဓမ္မပဒ၊ သုတ္တနိပါတ်နှင့် ကျမ်းစာပါ စရိုက်ကြောင့်ဟု မျှော်လင့်နိုင်ဖွယ်ရှိသည့် လူသိများခြင်းနှင့် မြန်မာစာပေ ကျွမ်းကျင်မှု၏ တစ်စိတ်တစ်ဒေသ ဖြစ်ခဲ့သည့် ထင်ရှားသော ဇာတ်တော်ကျမ်းစာများ ပါဝင်သည်။ ခုဒ္ဒကနိကာယ်နှင့် အနီးစပ်ဆုံး

^၁ ပါမောက္ခ ရေးစ် ဒေးဗစ်သည် ၎င်း၏ စံပြသုတ္တန်များကို ရွေးချယ်ပြီး *Dialogues of Buddha* ခေါင်းစဉ်ဖြင့် ဘာသာပြန်ဆိုရာ၌ ဒီဃနိကာယ်ကို ရွေးချယ်ခဲ့သည်။ ဖော်ပြပါသုတ္တန်များကို အခြားတစ်နေရာ၌လည်း ဘာသာပြန်ခဲ့သည်။ ၁၉၀၂-၃ ထုတ် ပါဠိတော်အသင်း ဂျာနယ် (Journal of the Pali Text Society) ပါ Mr. Albert J. Edmunds ၏ အသုံးဝင်လှသည့် ကျမ်းကိုးစာရင်းကို ကြည့်ပါ။

ပတ်သက်နေသည်မှာ အကာအကွယ် အဆောင်အဖြစ် ပုံဖော်ပေးနိုင်သော ရှေးဟောင်း အသိပညာနှင့် ယုံကြည်မှုအတွက် နမူနာကောင်း ဖြစ်သည့် ပရိတ်တော် ဖြစ်သည်။

မဟာပရိတ္တ

သုတ္တန်ပိဋကမှ ထုတ်နုတ်စုစည်းထားသော သုတ္တန်အတိုအထွာများဖြစ်သည့် ပရိတ္တ သို့မဟုတ် မဟာပရိတ္တသည် ယနေ့တိုင် အခြားမည်သည့် ကျမ်းစာထက်မဆို မြန်မာဗုဒ္ဓဘာသာ လူတန်းစားအားလုံး အတွင်း ပိုမို ထင်ရှားသည်။ အာဂုံနုတ်ရဆောင်ပြီး သင့်တော်သည့် အချိန်အခါ၌ ရွတ်ဖတ်သည့် ပရိတ်သည် ကာယ စိတ္တ မကောင်းဆိုးဝါး မျိုးစုံကို ပျောက်ကင်းစေသည်။ အောင်မြင်ခြင်း အန္တရာယ်ကင်းခြင်း အတွက် တန်ဖိုး၊ ဗုဒ္ဓဝါဒ စကားလုံးအဓိပ္ပာယ်၌ ဘာသာရေး မဆန်သော တန်ဖိုးကို ရရှိခြင်းဆီသို့ သဘာဝကျစွာ ရောက်ရှိသွားသည်။ သို့တစေ ကျမ်းစာအဖြစ် စုဆောင်းထားသော အထွေထွေ ထုတ်နုတ်ချက် အချို့မှာ ဘာသာရေးနှင့် ကိုယ်ကျင့်တရားဆိုင်ရာ စကားလုံးများ သက်သက်သာ ဖြစ်ကြသည်။ ယင်းတို့အနက် အကောင်းဆုံးသော စံနမူနာ သုတ္တန်နိပါတ်လာ ဇေတဝန်ကျောင်းမှာ ဗုဒ္ဓ သီတင်းသုံးခိုက် ပူးမြော်ရန် ရောက်လာသည့် နတ်ဒေဝီ တစ်ယောက် မေးလျှောက်သဖြင့် မြင့်မြတ်သော ဘဝကို ချီးမွမ်းသော ဂါထာပုဒ်များဖြစ်သည့် နာမည်ကျော် မင်္ဂလသုတ်တော်^၁ ဖြစ်သည်။

ပရိတ်တော် အသုံးပြုခြင်းအတွက် ဗုဒ္ဓခွင့်ပြုချက် ရှိသည်ဟု ဆိုသည်။^၂ (ကျေးဇူးရှင် သူတော်စင်များ) ရွတ်ပွားခြင်း၏ စံနမူတစ်ခုကို

^၁ ဖောက်စ်ဖော် (Fausboll) တည်းဖြတ်သော သုတ္တန်နိပါတ်၊ စာ ၄၅ (PTS မူ၊ ၁၈၈၄။ ၁၈၉၄)။

^၂ မိလိန္ဒပုဂ္ဂ (Trenckner တည်းဖြတ်) စာ၊ ၁၅၀ နှင့် ရေးစ် ဒေဗစ်၏ မိလိန္ဒပုဂ္ဂ ဘာသာပြန်၊ စာ၊ ၂၃၁။

အသောကမင်း၏ အောက်မြန်မာပြည် သာသနာပြုပုဂ္ဂိုလ်များ ဖြစ်ကြသည့် နာမည်ကျော် အရှင်သောဏနှင့် အရှင်ဥတ္တရတို့၏ ဖြစ်ရပ်၌ တွေ့ရသည်။ ထိုမထေရ်နှစ်ပါးတို့၏ (အောက်မြန်မာပြည်သို့) ဆိုက်ရောက်စဉ် ပထမဆုံးသော လုပ်ဆောင်ချက်မှာ ဘုရင့်နန်းတော်၌ မွေးသမျှ မွေးကင်းစ ကလေးငယ်များကို စားပစ်ခြင်းကြောင့် နိုင်ငံတော်အတွင်း အကြောက်တရားကို ဖြစ်ပေါ်စေသော ဘီလူးမကို အောင်နိုင်ခြင်းဖြစ်သည်။ မထေရ်မြတ်၏ အောင်နိုင်မှုသည် ပရိတ်တော်၏ တန်ခိုးကြောင့် ဖြစ်သည်။^၁ ဆယ့်ခြောက်ရာစုတွင် ကျော်ကြားသည့် စာပေပို့ချသူ မြန်မာရဟန်းတော် ဇေတဝန်ဆရာတော်နှင့် ပတ်သက်သည့် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ပတ်သက်မှုကလေးဖြင့် အခြားသော သရုပ်ဖော်ချက် တစ်ရပ်ကိုလည်း တွေ့ရသည်။ ဇေတဝန်ဆရာတော်သည် ပျံလွန်တော်မူမည့် အချိန်ရောက်ကြောင်း မိမိကိုယ်ကို ယုံကြည်သွားသောအခါ မိမိကို ဆက်ခံရန် သင့်တော်သည်ဟု ယူဆသူကို သိခဲ့သည်။ ထိုအခိုက်တွင် ဆရာတော် တွေးထင်ထားသော ရဟန်းတော်သည် သေသူယောက်ျားတစ်ယောက်ကို ထူးဆန်းစွာ အိမ်မက် မြင်မက်သဖြင့် နိုးလာသောအခါ အနီးတွင် အိပ်နေသော သာမဏေတစ်ပါးအား ထိုအကြောင်းကို ပြောပြသည်။ ထိုအခါ ရဟန်းတော်တစ်ပါးသည် အိမ်မက်ကြောင့် ဖြစ်လာဖွယ်ရှိသည့် မကောင်းဆိုးဝါး အားလုံးကို ပျောက်ကင်းစေရန် ပရိတ်တော် တစ်ခုကို ခွက်ဆိုသည်။^၂

မြန်မာရာဇဝင် အစစ်အမှန်၌ ထင်ရှားသော ပထမဆုံးဘုရင်အနော်ရထာ (အေဒီ ၁၂ ရာစုတွင် စိုးစံခဲ့သူ)^၃ မင်းလက်ထက်များ၌ ပရိတ်ကို အန္တရာယ်ရှိသော အသုံးပြုခြင်းသို့ ရောက်အောင် ပြောင်းပြန်လှန်ခဲ့ကြကြောင်း သိရသည်။ ကိုယ်ကျင့်တရား ပျက်ယွင်းပြီး ကိုယ်

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ၊ ၃၈။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ၊ ၁၀၁။

^၃ ဤကျမ်း၊ စာ-၃၃ ကို ရှုပါ။

ကျိုးဆန်ကြသည့် ရဟန်းများသည် ပရိတ်ကို အမိအဘကို သတ်ခြင်း နှင့် မကောင်းမှု အားလုံးမှ လူသားတို့၏ အပြစ်ရှိသော စိတ်ဓာတ်ကို ထုတ်ပစ်ရန် နည်းလမ်း ဖြစ်ကြောင်း ဟောပြောခဲ့ကြသည်။ သို့တစေ မြန်မာဗုဒ္ဓဝါဒသည် သစ္စာဓမ္မအတွက် သံသယရှိဖွယ် မလိုသည့်ပြင် ဘာသာရေးက သတ်မှတ်သော ကိုယ်ကျင့်တရား စည်းကမ်းကို လုံးလုံး လျားလျား မချိုးဖောက်ဘဲ ယေဘုယျအားဖြင့် အစွဲသန်မှု နယ်ပယ် အတွင်း ဗုဒ္ဓဝါဒ မဟုတ်သော ယုံကြည်မှုကို ဆုပ်ကိုင်ထားကြသည်။

မြန်မာ့အစဉ်အလာတွင် မိလိန္ဒပဉ္စာ၊ သုတ္တသင်္ဂဟ၊ ပေဋကောပဒေသ^၁ နှင့် နေတ္တိပကရဏ^၂ဟူသော အခြားလေးကျမ်းကို ရှေးဟောင်း

^၁ ရှေ့တွင် ကြည့်ပါ။

^၂ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ- ၁၂-၁၃ ကို ရှု။ ဤကျမ်းကို သိဟိန္ဒကျွန်း၊ အနုရာဓပုရမြို့နေ အမည်မသိ မထေရ်တစ်ပါးက စီရင်သည်။

^၃ ဗုဒ္ဓဝါဒ အဉ်အလာအရ ပေဋကောပဒေသနှင့် နေတ္တိပကရဏကျမ်းကို နွေ၏ သာဝကဖြစ်သည့် အရှင်မဟာကဗ္ဗာယန ရေးသားသည်ဟု ယူဆသည်။ ဂန္ထဝံသ (စာ- ၆၆)နှင့် ပိဋကတ်သမိုင်းကျမ်း (စာ-၁၃)တို့၌ နေတ္တိကျမ်းပြု အရှင်ကဗ္ဗာယနမထေရ်အား အဝန္တိတိုင်း၊ ဥဇ္ဇေနီဘုရင် ဝန္ဒပဇ္ဇောတမင်း၏ ဆရာဖြစ်ကြောင်း ဆိုသည်။ (ကွယ်လွန်သူ ပါမောက္ခ Hardy တည်းဖြတ်သော နေတ္တိကျမ်း၏ နိဒါန်း၊ စာ- ix နှင့် စာ- vii နှင့် xix တို့၏ အောက်ခြေမှတ်ချက်များကို ရှုပါ။) ပါမောက္ခ ဟာဒီ၏ ကောက်ချက်မှာ ဤကျမ်းကို အေဒီ ၁ ရာစုလောက်ထိ ရှေးကျသည့် ရှေးဦး အချိန်ကပင် ရေးသားခဲ့ဖွယ်ရှိပြီး မျက်မှောခေတ် ပုံစံကို အဋ္ဌကထာကျမ်းပြု အရှင်ဓမ္မပါလက စီစဉ်ခဲ့ဖွယ်ရှိကြောင်းနှင့် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်၏ အမည်မှာ ဗုဒ္ဓ၏ သာဝက အရှင်မဟာကဗ္ဗာယနနှင့် အမည်တူသူဟု ယူဆရသည့် အရှင်ကဗ္ဗာယန ဖြစ်ဖွယ်ရှိကြောင်း ဆိုသည်။ ‘သို့ရာတွင် အရှင်မြတ်သည် အရှင်မဟာကဗ္ဗာယနနှင့်ပင် ထပ်တူပြု ယူဆခံရသည့် ကဗျည်းသဒ္ဒါကျမ်းပြု အရှင်ကဗ္ဗာယနနှင့်လည်း လုံးဝမတူ ခြားနားသည်’ (နေတ္တိနိဒါန်း၊ စာ၊ xxxii)။ ဝန္ဒပဇ္ဇောတမင်း အကြောင်းကို ဝိနယ ၃၊ ၃၈၇ တွင် ရှုပါ။

ခုဒ္ဒကနိကာယ်ဝင် ဆယ့်ငါးကျမ်း^၁၌ ထည့်သွင်းထားသည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၌ နောက်ဆုံး (နေတ္တိကျမ်း)ကို ပါဠိတော်ကျမ်းများမှ စာပိုဒ်များကို ခွဲခြမ်း စိတ်ဖြာပြီး ရှင်းလင်းရန်အတွက် သင်ယူကြသည်။ တည်းဖြတ်သူ ပညာရှင် (ပါမောက္ခ ဟာဒီ)က ‘ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်သည် (ပိဋကတ်တော်နှင့်) အလွန် လိမ်မာကျွမ်းကျင်သူ ဖြစ်ကြောင်း’ ဆိုခဲ့သည်။

ယခုအခါ ဝိနယပိဋကအကြောင်းကို ဆိုပါမည်။

မြန်မာနိုင်ငံတွင် နားလည်ထားသည့် ဝိနယဟူသည် သီဟိုဠ်ထေရဝါဒဂိုဏ်းမှ ဆင်းသက်ခဲ့သော ရဟန်းတော်များ လိုက်နာကျင့်သုံးရန် စည်းမျဉ်းများ ဖြစ်သည်။ ယင်း(ဂိုဏ်း)သည် ရှေးဟောင်းမထေရ်ကြီးတို့၏ ဝါဒဟု ခံယူသော ဂိုဏ်းဖြစ်သည်။ အစဉ်အလာအရ ဗုဒ္ဓ ပရိနိဗ္ဗာန်စံပြီးနောက် ရာစုနှစ် နှစ်ခုအကြာ ထင်ရှားသော ဂိုဏ်းကွဲများ စတင်ခဲ့သည့် အချိန်၌ အတိအကျ လိုက်နာသော ဂိုဏ်းအဖြစ် ယူဆရသည်။ ကျွန်ုပ်တို့ တွေ့မြင်ရမည် ဖြစ်သည့်အတိုင်း မြန်မာနိုင်ငံအပေါ် သီဟိုဠ်၏ ဩဇာလွှမ်းမိုးမှုသည် ရဟန်းတော်များ၏ ဝိနည်းစည်းကမ်းနှင့် ပတ်သက်သော မေးခွန်းပြဿနာများ၌ အထွတ်အထိပ်သို့ ရောက်ခဲ့ပြီး ရှေးသီဟိုဠ်မထေရ်ကြီးများမှ ဆင်းသက်ခဲ့သော ဝိနယစည်းကမ်းများကို အေဒီ ၁၁ ရာစု မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဗုဒ္ဓဝါဒ ရောက်ရှိချိန်မှစ၍ စာပေအရရော အကျင့်အရပါ မြန်မာ မထေရ်မြတ်တို့ ဂရုတစိုက် ထိန်းသိမ်းခဲ့ကြသည်။ ဝိနယ ကျမ်းစာများနှင့် ပတ်သက်၍ များသောအားဖြင့် ရှေးခေတ် အဋ္ဌကထာ ဋီကာ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များမှ၍ ယနေ့ခေတ်တိုင်းအောင် ဝိနယစည်းမျဉ်းဆိုင်ရာ၌ ရှင်းလင်းချက်နှင့် တစ်ခါတစ်ရံ အငြင်းပွားမှုများ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။ ဝိနယအကြောင်းအရာနှင့် ပတ်

^၁ ခုဒ္ဒကပါဌ၊ ဓမ္မပဒ၊ ဥဒါန၊ ဣတိဝုတ္တက၊ သတ္တနိပါတ၊ ဝိမာနဝတ္ထု၊ ပေတဝတ္ထု၊ ထေရဂါထာ၊ ထေရီဂါထာ၊ ဇာတက၊ မဟာနိဒ္ဒေသ၊ ပဋသမ္ဘိဒါမဂ္ဂ၊ အပဒါန၊ ဗုဒ္ဓဝံသ၊ စရိယပိဋက။

သက်၍ သီဟိုဠ် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ ရေးသားသော အရေးပါသည့် ကျမ်းများမှာ မြန်မာတို့၏ သင်ယူရေး အခြေခံကျမ်းများအဖြစ် တွေ့ရပြီး အခြားတစ်ဘက်တွင် သီဟိုဠ်ထေရဝါဒအား မြန်မာ ဆရာတော်များနှင့် ကျမ်းစာများက နှောင်းတစ်ခေတ်တွင် ထောက်ခံပေးခဲ့သည်။

ဝိနယကျမ်းဂန် အပြည့်အစုံမှာ အတွဲလိုက်^၁ ရှိသော်လည်း ခုဒ္ဒသိက္ခာနှင့် မူလသိက္ခာဟူသော လက်သန်းကျမ်း ငယ်နှစ်ခုဖြင့် ဝိနည်းလက်စွဲကျမ်းကို ရှေးကျသည့် အချိန်ကပင်^၂ ရေးဖွဲ့ခဲ့ကြလျက်၊ (ယင်းလက်သန်း ကျမ်းများမှာ) ဘိက္ခုပါတိမောက်နှင့် ဘိက္ခုနီပါတိမောက် (ရဟန်းတော်များနှင့် ရဟန်းမိန်းမများအတွက် ရှေးဟောင်း စည်းကမ်းအကျဉ်း) ပါဝင်သည့် ဒွေမာတိကာနှင့် ကင်္ခါဝိတဏှိ (ပါတိမောက်အဖွင့်) ကျမ်းတို့ကို များများ မလေ့လာနိုင်သူများ၏ ဝိနယဗဟုသုတအတွက် လုံလောက်သော ကျမ်းစာများအဖြစ် ယူဆကြသည်။^၃ မျက်မှောက်ခေတ်တွင် အထက်ပါ ကျမ်းများကို ‘ဝိနည်းငယ်လေးစောင်’ဟု ခေါ်ပြီး ဝိနည်းငါးကျမ်း အပြည့်အစုံကို မလေ့လာနိုင်သူများ လေ့လာကြသည်။

^၁ ဝိနယကျမ်းစာများကို အိုဒင်းဘတ် (Oldenberg) က ဝေဖန်ဆန်းစစ်ပြီး ငါးတွဲပြု၍ (၁၈၇၉-၈၃) တည်းဖြတ်ခဲ့သည်။

^၂ ယင်းနှစ်ကျမ်းကို သီဟိုဠ်တွင် ရေးသည်။ ဝိကြမဆင်ဃေ (Wickremasinghe) ပြုစုသော *Catalogue of Sinhalese MSS. in the British Museum* တတမ်း နိဒါန်းကို ရှုပါ။

^၃ ပါမောက္ခ ဘားနက် (Barnett) က မြန်မာနိုင်ငံ၌ မကြာသေးခင်က ဒွေမာတိကာအဖြစ် (ဆရာ ဦးမြေ) ပြန်လည် တည်းဖြတ် ပုံနှိပ်ခဲ့သော ဝိနယကျမ်းစာတွင် ဘိက္ခု၊ ဘိက္ခုနီပါတိမောက်၊ ပရိဝါနှင့် အခြားဝိနည်းပါဠိတော်များမှ ထုတ်နုတ်သော ကမ္မာကမ္မဝိနိစ္ဆယနှင့် မြန်မာဘာသာဖြင့် ပါတိမောက် ခက်ဆစ်ဟူသော ပါတိမောက္ခဒွေသများ ပါဝင်ကြောင်း ကျွန်ုပ်အား ပြောပါသည်။

^၄ ဤဖော်ပြချက်အတွက် မစ္စတာ ဦးရွှေဇံအောင်ကို ကျေးဇူးတင်ပါသည်။

မြန်မာ ပါဠိစာစုများတွင် လူဥပါသကာများအတွက် ပရိတ်တော်များကဲ့သို့ပင် ရဟန်းတော်များအတွက် ကမ္မဝါစာကိုလည်း မကြာခဏ တွေ့ရသည်။ ယင်းကမ္မဝါစာ ပါဠိများကို ဘာသာရေး အစီအမံအတွက် ရွတ်ဖတ် သရဇ္ဈာယ်ခြင်းဟုဆိုလျှင် မှန်မည် မဟုတ်သော်လည်း ရဟန်းသံဃာများသာ အသုံးပြုသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ပထမဆုံး ကြွရောက်လာကြသည့် သာသနာပြု ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ ပထမဆုံးသော လုပ်ဆောင်ချက်မှာ ရဟန်းပြုလိုသူများအား သံဃာ့ဘောင်သို့ လက်ခံခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်များအတွက် ၎င်းတို့အဖို့ စာပေကျမ်းဂန်များကို မလေ့လာမီ ပါဠိဘာသာ စကားလုံးများနှင့် နားယဉ်မှုအတွက် တိကျသေချာသော ကမ္မဝါစာ စကားလုံးများဖြင့် စတင်ဖွယ်ရှိပြီး ယင်းသို့ ရင်းနှီးနားယဉ်အောင် ဆောင်ရွက်မှုသည် အလွန်ငြီးငွေ့ဖွယ်ကိစ္စကို စိတ်ဝင်တစား ထိတွေ့မှုဆီသို့ ဆောင်ကြဉ်းပေးသည်။ ပထမတွင် ပဗ္ဗဇ္ဇ(ရှင်ပြခြင်း)နှင့် ဥပသမ္ပဒါ (ရဟန်းခံခြင်း) တို့အတွက် ဆိုရိုးများနှင့် ရင်းနှီးကျွမ်းဝင်ရမည်။ ယင်းနောက် ရဟန်းဘဝအတွက် ရဟန်းပြုအစီအစဉ်တွင် အခမ်းအနားများ ပါဝင်သည်။ အခမ်းအနားတိုင်းတွင် ဦးဆောင်မထေရ်ကြီးများအတွက် ပုံစံရှိသည်။ ပါဝင်သော ရဟန်းများသည် ကြေညာချက်များကို သဘောတူညီမှုရှိလျှင် တိတ်ဆိတ်စွာ နေကြသည်။ သို့တစေ ထိုရဟန်းတော်များသည် ပြစ်မှုကျူးလွန် (အာပတ်သင့်)ခဲ့လျှင် ဝိနယစည်းကမ်းကို ဖောက်ဖျက်ကြောင်း အသံထုတ်၍ တောင်းပန် (အာပတ်ဖြေ) ရသည်။

အမှန်စင်စစ် ကမ္မဝါစာကို စာပေတစ်ခုအဖြစ် မဆိုနိုင်သော်လည်း ယင်းကို မြန်မာနိုင်ငံ၌ မပြောင်းလွဲနိုင်သော အစဉ်အလာဟောင်းကို ကိုယ်စားပြုသည့် ပါဠိတော်အဖြစ် သတ်ပြုရမည် ဖြစ်သည်။ သံဃာ့ဘောင်သို့ ဝင်ရောက်ခွင့် အခမ်းအနား စသည်တို့မှာ ရှေးခေတ် ဆိုရိုးစည်းမျဉ်းများကို လိုက်နာလျက် ယနေ့တိုင် ဆောင်ရွက်ဆဲ ဖြစ်သည်။ သံဃာ့သမိုင်းတွင် စာပေဆိုင်ရာ အသက်ဝင်သည့် လှုပ်ရှားမှုအချို့နှင့် အရေးအပါဆုံးသော သီဟိုဠ် သာသနာပြုအဖွဲ့များသည် အခမ်းအနား

ဆိုင်ရာ အထူးသဖြင့် နယ်နိမိတ် အပိုင်းအခြား(သိမ်) သမုတ်ခြင်းနှင့် ပတ်သက်သည့် လိုအပ်ချက်များ ဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရသည်။^၁ သိမ် သမုတ်ရာ၌ သံဃာ၏ စစ်မှန် ပြည့်စုံခြင်းနှင့် ထိုစစ်မှန်သော သံဃာ သည် မထေရ်စဉ်တို့၏ စင်ကြယ်ခြင်းအပေါ် တည်မှီသည့် စံမီလုပ်ထုံး ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ယင်းသိမ်သမုတ်ကိစ္စကို မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဘာသာ ရေးအရနှင့် နေရာဌာန သို့မဟုတ် အသိုင်းအဝိုင်း တစ်ခုအတွက်ပါ အလွန် အရေးပါသည်ဟု အမြဲတမ်း ယူဆသည်။

ယင်းပါဠိများ အားလုံး၌ စာသွားစာလာ လက္ခဏာ တူညီခြင်းနှင့် ထပ်ခါထပ်ခါ ပြန်ဆိုခြင်းများကို တွေ့ရသည်။^၂ ကမ္မဝါစာကို ရေးထား သော လက်ရေးမူမှာ ပါဠိတော်မူရင်းအတိုင်း ဖြစ်သည်။ ထူထဲပြီး လေး ထောင့် အကွရာပုံဖြင့် ခမ်းနားစွာ ခြယ်သလျက် တောက်ပြောင်သော သစ်ဆေးနှင့် ရွှေ ငွေတို့ကို ထူထဲစွာ သုတ်လိမ်းထားသော၊ သို့မဟုတ် ဆင်စွယ်ဖြင့် ပြုထားသော ပေရွက်ပုံများမှာ နေရာတိုင်း၌ တွေ့ရသည့် ဘုရားကျောင်းပစ္စည်းကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ သို့တစေ ယင်းတို့မှာ ယဇ်စင် လည်း မဟုတ် ယဇ်ပူဇော်ခြင်းလည်း မဟုတ်သော ဘာသာရေး ကျမ်း စာများဖြစ်ကြောင်း မမေ့သင့်ဘဲ အကယ်၍ မြန်မာနိုင်ငံ၌ ဤစနစ်(ယဇ် ပူဇော်ခြင်း)သည် ဘာသာရေးနှင့် ဂုဏ်သိက္ခာအဖြစ် တိုးတက်ခဲ့လျှင် ဘုန်းတော်ကြီး ဖြစ်မည့် အခွင့်အလမ်း လုံးဝ ရှိတော့မည် မဟုတ်ချေ။

^၁ သိမ်သမုတ်ခြင်းဟူသည် အတွင်း၌ ရဟန်းခံခြင်းကဲ့သို့သော အခမ်းအနား များကို မှန်ကန်စွာ ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် နယ်နိမိတ် သတ်မှတ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ယင်းလိုအပ်ချက်များကို ထိန်းသိမ်းမှုမှာ အလွန် စနစ်တကျ လုပ်ရပြီး သိမ် သမုတ်ရာတွင် မအောင်မြင်သော နေရာ (သိမ်)၌ ဆောင်ရွက်သော အခမ်း အနားများမှာ တရားမဝင်ချေ။

^၂ ကျယ်ပြန့်သည့် အတွေ့အကြုံဖြင့် ဝိနယနှင့် ဥပဒေနှစ်မျိုးလုံး၏ နက်ရှိုင်းမှုကို လေ့လာခဲ့ပြီးဖြစ်သူ ပါမောက္ခ ရေးစ်ဒေးဗစ်က 'ကမ္ဘာတစ်လွှားက ဥပဒေ ကျမ်းစာများကဲ့သို့' ဟု ဆိုသည်။

ဝိနယကျမ်းများကို အောက်ပါအတိုင်း ဖော်ပြသည် -

အဋ္ဌကထာ ကျမ်းများ။ အဋ္ဌကထာ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်ကြီးများနှင့် ပတ်သက်၍ မြန်မာအစဉ်အလာသည် အေဒီ လေး၊ ငါး၊ ခြောက်ရာစု များ၌ ပေါ်ထွန်းခဲ့သည့် အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ၊ အရှင်ဓမ္မပါလ၊ အရှင် ဗုဒ္ဓဒတ္တ၊ အရှင်ဉာဏဂမ္ဘီရ၊ အရှင်ကဿပနှင့် အရှင်အာနန္ဒာတို့ကို နေရာ ပေးသော သီဟိုဠ် (အစဉ်အလာ)သို့ လိုက်သည်။^၁ ပိဋကတ်သုံးပုံကို ဖွင့်ဆိုသည့် ရှေးအကျဆုံး အဋ္ဌကထာ (ပါဠိတော်၏အဖွင့်) ကျမ်းများ နှင့် ဋီကာ (အဋ္ဌကထာ၏အဖွင့်) ကျမ်းများသည် ထိုအမည်နာမများနှင့် ပတ်သက်ကြသည်။ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ ရေးသားသော ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂ အမည်ရှိ ဗုဒ္ဓဝါဒအနှစ်ချုပ်ကျမ်းမှာ ထိုအဋ္ဌကထာကျမ်းများ နည်းတူ နာမည်ကျော်ပြီး လေးစားခြင်း ခံရသည်။ မိမိတို့ ရင်းနှီး သိကျွမ်းစွင့်ရ သော အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ၏ ဘဝထုပ္ပတ်နှင့် ပတ်သက်၍^၂ မြန်မာတို့ သည် သီဟိုဠ်အဆိုကို လိုက်ကြလျက် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်၏ ဖွင့်ဆိုမှုစွမ်း ရည်အရ သီဟိုဠ်ဖြစ်ကြောင်း လုံးဝနီးပါး ယူဆရသော်လည်း တလိုင်း တို့ကမူ သထုံဇာတိအဖြစ် လေးနက်စွာ ယူဆကြသည်။^၃

အရှင်ဓမ္မပါလသည် ရှေးခေတ် မှတ်တမ်းများအရ တလိုင်းတို့နှင့် နီးကပ်စွာ ဆက်သွယ်မှုရှိခဲ့သော (ယနေ့ခေတ်) ဒက္ခန်ဒေသရှိ ကိညိုပုရ (Conjeveram) မြို့၌ ကျမ်းစာများ ရေးသားခဲ့သည်။ အောက်မြန်မာနိုင်ငံ ၌ ဗုဒ္ဓဘာသာကျမ်းဂန် ဗဟုသုတမှာ အရှင်ဓမ္မပါလ၏နိုင်ငံမှ ဆင်းသက်

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ- ၃၃-၃၄။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ- ၂၁။

^၂ T. Foulkes ရေးသားသော အင်္ဂုတ္တရနိကာယ်၊ နိဒါန်း၊ အတွဲ xix, pp. 105-22 ပါ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသအကြောင်း ဆောင်းပါးကို ရှုပါ။

^၃ ခေတ်သစ် မြန်မာ ပညာရှင်များကား ယင်းယူဆချက်ကို စွန့်လွှတ်ပြီး ဖြစ် သည်။ Foulkes ရေးသားသော အင်္ဂုတ္တရနိကာယ်၊ နိဒါန်း၊ အတွဲ xix, pp. 113- 114 ပါ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသအကြောင်း ဆောင်းပါးကို ရှုပါ။

ခဲ့ကြောင်း ဖောချ်ဟမ္မား (Forchhammer)က ယူဆသည်။^၁ သီဟိုဠ်နှင့် အိန္ဒိယတောင်ပိုင်းတို့၌ အကြီးအကျယ် စာပေလှုပ်ရှားမှု အချိန်ကာလ ဖြစ်သည့် အေဒီ ၄၊ ခြောက်နှင့် ခုနစ်ရာစုများအတွင်းက တလိုင်းနိုင်ငံ တွင် ရေးသားသည့် ကျမ်းများရှိကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့ မသိရပေ။

ကျော်ကြားသော ဋီကာကျမ်း အများစုကို သီဟိုဠ်၌ ရေးသားပြီး၊^၂ ယင်းတို့မှာ နေတ္တိပကရဏဋီကာနှင့် သစ္စသင်္ခေပ^၃ ကဲ့သို့သော (ကျမ်း များဖြစ်သည်။)။ ဆယ့်နှစ်ရာစုတွင် ရေးသားပြီး မြန်မာနိုင်ငံ၌ အခြား ကျမ်းအားလုံးထက် လူသိများသော သင်္ဂြိုဟ်ကျမ်းခေါ် အဘိဓမ္မတ္ထ သင်္ဂဟကျမ်းလည်း သီဟိုဠ်၌ ရေးသော ကျမ်းဖြစ်သည်။ မြန်မာ ပါဠိ စာပေနှင့်အတူ ရှေ့တွင် ထပ်ခါထပ်ခါ တွေ့ရမည့် ယင်းရှေးဟောင်း ဋီကာကျမ်းများအား မြန်မာပညာရှင်များ၏ ကျမ်းစာများကို မဆွေး နွေးမီ အနည်းဆုံး အမည်နာမလောက်ကို သိထားသင့်သည်။

အိန္ဒိယ အပြင်ဘက်ရှိ ဗုဒ္ဓဘာသာ ယဉ်ကျေးမှု၏ အစောပိုင်း ကာလနှင့်ပတ်သက်၍ မရှင်းလင်းသော အချက်အချို့ ရှိသည်။ ကောင်း စွာ တည်ဆောက်ခဲ့သော အစဉ်အလာအရ အိန္ဒိယ ဗုဒ္ဓဘာသာသည် ရှေးသမိုင်းကျမ်းများအရ သုဝဏ္ဏဘူမိဟု ခေါ်တွင်သော တောင်ဖက် ကမ်းခြေမှ မြောက်ဘက်သို့ ရွှေသွားခဲ့ပြီး တစ်ချိန်တည်းတွင် ရှေး ဟောင်းသုတေသနနှင့် ဘာသာဗေဒဆိုင်ရာ အထောက်အထားများအရ ယင်း (ဗုဒ္ဓဘာသာ) ကို မြောက်ပိုင်း တောင်တန်းဒေသများ၌ တွေ့ရှိရ

^၁ Forchhammer, *Jardine Prise Essay*, p. 27.

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ- ၃၃။ Vide Minayeff, *Recherches*, p. 273-274 ၌ ဋီကာကျမ်းများကို တစ်ခါတစ်ရံ စုပေါင်း ခေါင်းစဉ်များဖြင့် ဖော်ပြသည်။ အရှင်ဓမ္မပါလ၏ အရေးအပါဆုံးသော ဋီကာများကို လိနတ္ထပကာသနီဟု ခေါ်ဝေါ်ကြသည် (ဂန္ထဝံသ၊ စာ- ၆၀-၆၉)။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ- ၃၂-၃၃။

^၃ Forchhammer, *Essay*, p. 25. *Sasnavamsadipa* (SVD) verse 1194, 120. ကိုလည်း ရှုပါ။

၂၆ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေသမိုင်း

ရကြောင်းလည်း ယူဆနိုင်ခွင့် ရှိသည်။ သို့တစေ မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိ စာပေ၏ မူလရင်းမြစ်သည် ရောဝတီမြစ်ဝန်း အထက်ပိုင်းဒေသ မဟုတ်သည်မှာ သေချာသည်။ မြန်မာတို့သည် ၎င်းတို့ထက် ပိုမိုရှေး ကျပြီး အိမ်နီးချင်းဖြစ်သည့် ယခုအခါ အောက်မြန်မာနိုင်ငံဟု ခေါ်သော ရာမညဒေသမှ တလိုင်းတို့အား ယင်းပါဠိဘာသာ လက်ဆောင်မွန် အတွက် ကျေးဇူးတင်ရမည် ဖြစ်သည်။

အထက်မြန်မာနိုင်ငံ ဗုဒ္ဓဝါဒ တမန်တော် (ဓမ္မဒူတ) များ (မဖြစ်လို ဘဲ ဖြစ်ခဲ့ရသည့်) မွန် သို့မဟုတ် တလိုင်းလူမျိုးတို့၏ မူလရင်းမြစ်နှင့် သမိုင်းကို ဤနေရာ၌ ဆွေးနွေးရန် မလိုချေ။ ကျွန်ုပ်တို့ စတင်ခဲ့သည့် အဓိကအကြောင်းမှာ အိန္ဒိယ ဗုဒ္ဓဝါဒကို တလိုင်းတို့ လက်ခံရရှိမှုနှင့် ဗုဒ္ဓ၏ ရှေးဟောင်း ဓမ္မနှင့် ဝိနယကို ထန်းသိမ်းပြီး ယင်းကို ကြာမြင့်စွာ မေ့ပျောက်ခံနေရသော အထက်မြန်မာနိုင်ငံသို့ ယူဆောင်ခဲ့သော ပညာ ရှင် ရာမညတိုင်းသား ရဟန်းတော်များ ပေါ်ထွက်လာမှု ဖြစ်သည်။ အမေ့ခံနေရသောဟု ဆိုခြင်းမှာ မြန်မာကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်များအနေဖြင့် မိမိ တို့မှာ နောက်မှ ရောက်လာသူ ဖြစ်ကြောင်း ဝန်ခံမည် မဟုတ်သော

^၁ Taw Sein Ko ၏ 'The Origion of the Burmese' (*Buddhism*, vol. i, No. 3. p. 445); နှင့် 'Preliminary Study of the PO:U: Dang Inscription (*Ind. Ant.*, vol. xxii, p. 7); Phayre, *History of Burma*, p. 3, 4, 14,; R.C. Temple, 'Note on Antiquities in Ramannadesa' (*Ind. Ant.*, vol. xxii, p. 37); A. Grunwedel, *Buddhishsche Kunst in Indien*, p. 132., 135, 138. တို့ကိုလည်း ရှု။

^၂ ဤအကြောင်းအရာနှင့် ပတ်သက်၍ ခြားနားသော အတွေးအမြင်များကို Reports on the Census of Burma, 1891 (Eales) နှင့် 1901 (Lowin). ကိုလည်း ရှုပါ။ တလိုင်း သမိုင်းကျမ်းများနှင့် ကျောက်စာများမှာ လေ့လာရန် ပြည့်စုံသော ကုန်ကြမ်းများ ဖြစ်သည်။ ယင်းသည် အချိန်ကြာသည်နှင့် အမျှ ဖော်ထုတ်ရန် ဆန္ဒ နည်း၍ နည်း၍ လာနေသည်။ အကြောင်းမူ ယင်း ရှေးဟောင်း ဘာသာစကားသည် မြန်နိုင်ငံ၌ လျင်မြန်စွာ ပျောက်ကွယ်နေပြီး ကံမကောင်းစွာပင် ယင်းဘာသာစကားကို လေ့လာသူ အလွန် နည်းပါးသည်။

ကြောင့် ဖြစ်သည်။ သို့တစေ အသောကမင်း စေလွှတ်လိုက်သော သာသနာပြုအဖွဲ့ ကိုးခုအနက် သုံးဖွဲ့ထက် မနည်းသည် ဘီစီသုံးရာစုတွင် အထက်မြန်မာနိုင်ငံသို့ သွားခဲ့သည်ဟူသော အစဉ်အလာအဆို^၁ သည် အမျိုးသားရေး ဂုဏ်သိက္ခာအတွက် တီထွင်ထားသော အစိတ်အပိုင်း

^၁ တလိုင်းတို့ အထက်မြန်မာနိုင်ငံကို မအောင်နိုင်မီ အချိန်ထိ မြန်မာယဉ်ကျေးမှုအကြောင်းကို ပြောဆိုရန် မရှိသေးဟူသော Forchhammar ၏ ယုံကြည်ချက်ကို မြန်မာ သမိုင်းမှတ်တမ်းများက ထောက်ခံမည် မဟုတ်ချေ။ Taw Sein Ko (*Ind. Ant.*, vol. xxiii, p. 358) ဧရာ Phayre (*History of Burma*, p. 3.) လည်း ဤယူဆချက်ကို မဖော်ပြခဲ့ချေ။ မြန်မာနိုင်ငံ အထက်ပိုင်းထက် တောင်ပိုင်းဒေသများမှာ အိန္ဒိယမှ ပိုမိုလွယ်ကူစွာ ဝင်ရောက် သွားလာခဲ့ပါလျက် နှစ်နိုင်ငံအကြား ခြားနားမှု ကြီးမားသည်ဟူသော ကောက်ချက်အတွက် Forchhammar ၏ အကြောင်းပြချက်ကိုမူ ကျွန်ုပ် မဆွေးနွေးရသေးပေ။

^၂ သာသနာပြုပုဂ္ဂိုလ်များ ဆိုက်ရောက်ခဲ့သည့် ဒေသများ၏ ထင်ရှားသော အမည်များကို အိန္ဒိယအပြင်ဘက် ဒေသများအား ဖုံးကွယ်ရန် မြန်မာတို့က ဂရုတစိုက် ထုတ်ပယ်ထားကြသည်။ သာသနဝံသ၊ နိဒါန်း၊ စာ- ၃ နှင့် Dr. Burgess ၏ မှတ်ချက် 'Fabricated Geography' (*Ind. Ant.*, 1901, vol. xxx, p. 387). ကို ရှုပါ။ ပိုပြီး ဗဟုသုတ ရနိုင်ဖွယ်ရှိသည့် နမူနာ ကျမ်းကိုးများအဖြစ် ထွန်းငြိမ်း ရေးသားသော Maunggun Gold Plates ကို ဖတ်ရှုနိုင်သည်။ ယင်းသည် ၁၈၉၇ ခုနှစ်၊ ပြည်ခရိုင် မောင်ဂန်ရွာမှ ရရှိသည့် အုတ်ခဲပုံဖြင့် တွေ့ရှိသော ရွှေပြားနှစ်ပြားပါ မှတ်တမ်း ဖြစ်သည်။ ရွှေပြားပေါ်မှ ရေးသားချက်များတွင် ဗုဒ္ဓဝါဒ ကျမ်းဂန်များမှ ကိုးကားချက်များ ပါသည်။ 'ယင်း (ကိုးကား စာသားများမှာ) ပါဠိဘာသာဖြင့် ဖြစ်ပြီး ပြည် (သီရိခေတ္တရာ) နိုင်ငံ အထွတ်အထိပ်သို့ ရောက်ချိန် အေဒီ တစ်ရာစုတွင် အသုံးပြုသော အက္ခရာများဖြင့် ရေးသားထားသည်ဟု ယုံကြည်ရသည်။ အက္ခရာပုံစံမှာ အေဒီ လေးရာစု နှင့် ငါးရာစုတွင် ရေးထိုးသည့် ပုဂံ ကျောက်စာများတွင် အသုံးပြုသော အက္ခရာများနှင့် များစွာ တူညီပြီး အက္ခရာ အများစုမှာ အိန္ဒိယတောင်ပိုင်းသုံး အက္ခရာများနှင့် တူညီသည်' (*Epigraphia Indica*, vol. v, p. 101) ။ ယင်းရွှေချပ်နှစ်ပြားမှာ ယခုအချိန်၌ မြိတ်သျှပြတိုက်တွင် ရှိသည်။

၂၈ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေသမိုင်း

ဖြစ်ပုံရပြီး ‘မခိုင်လုံသော ဒဏ္ဍာရီ သမိုင်းပုံပြင်’ အနေဖြင့်သာ ကိုးကားနိုင်မည် ဖြစ်သည်။

ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ပါဠိစာပေသမိုင်းအတွက် ခိုင်လုံသည့် အစမှတ်ကို ရှာဖွေရမည် ဖြစ်ပြီး ယင်းမှာ အေဒီ ဆယ့်တစ်ရာစု ဖြစ်သည်။ ထိုအချိန်၌ ပါဠိစာပေကို တလိုင်း ဆရာအရှင်တို့က အထက်မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဆောင်ယူခဲ့သည်။ ရာမညဒေသ၌ အင်အားကောင်းသော ဗုဒ္ဓဘာသာ အသိုင်းအဝိုင်း တည်ရှိမှုသည် ထိုကာလမတိုင်မီ အလွန်ရှေးကျသည့် ကာလကပင် ဖြစ်သည်မှာ အလွန် ဖြစ်နိုင်သည်။ အသောကမင်း သာသနာပြု ဝေလ္လုတ်အချိန်က စစ်တကောင်းမှသည် ရေလက်ကြားဒေသထိ (Forchhammer အဆို) တလိုင်းနယ်မြေ၌ အိန္ဒိယ ကိုလိုနီများ ထွန်းကားနေပြီ ဖြစ်ကြောင်း ယူဆရသည်။ သို့ဖြစ်မူ ရှေးဦး ဗုဒ္ဓသာသနာပြု ပုဂ္ဂိုလ်များသည် ဗုဒ္ဓဂေါတမ၏ တရားဓမ္မများကို အိန္ဒိယ ဘာသာတရားနှင့် ယဉ်ကျေးမှု ထုံးစံများကို ဌာနေ (တည်ရှိပြီး အယူအဆ) အဖြစ် ကြိုတင် လက်ခံထားနှင့်ပြီဖြစ်သော နိုင်ငံခြားတိုင်းပြည် တစ်ခုသို့ ဆောင်ယူခဲ့လျက် ၎င်းသာသနာပြုတို့အား ဆန့်ကျင်သည်ဖြစ်စေ၊ လက်

^၁ Forbes, *Legendary History of Burma and Arakan*, p. 10. Forchhammer နှင့် ၁၈၉၀ ခုနှစ်မှစ၍ ဤအကြောင်းအရာနှင့် ပတ်သက်ပြီး ၎င်း၏ နောက်သို့ လိုက်ခဲ့ကြသော အခြားသော ပညာရှင်များ၏ သုတေသနပြုချက်များကို *Imprial Gazetteer of India* မဂ္ဂဇင်းတွင် Mr. C..C. Lowis က နောက်ပိုင်း (၁၉၀၈) တွင် သုံးသပ်ထားသည်။ Lowis က ‘ကျောက်စာများနှင့် ဒေသဆိုင်ရာ ရာဇဝင်များကို အနီးကပ် လေ့လာချက်အရ အထက်မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဘာသာရေး၊ အက္ခရာ အရေးအသားများနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအပေါ် ဟဂဝ၊ နိပေါ၊ တိဗက်နှင့် တရုတ်တို့၏ ဩဇာ လွှမ်းမိုးပြီး ထိုအတူပင် အောက်မြန်မာနိုင်ငံ တလိုင်းတို့၏ ဌာနေကိုမူ သီဟိုဠ်၊ အိန္ဒိယတောင်ပိုင်းနှင့် ကမ္ဘောဒီးယားတို့၏ သက်ရောက်မှုရှိသည် ဟူသောအချက်ကို တွေ့ရှိရသည်။ (Article, Burma, in vol. i, p. 28, *Imprial Gazetteer of India*, Provincial Series, Calcutta, 1908.)

ခံသည်ဖြစ်စေ^၁ ယင်းတို့အား နားလည်နိုင်ခဲ့ပြီး မကြာမီ ဗုဒ္ဓဓမ္မ မြန်နံ သွားခဲ့ကြောင်း ဆိုနိုင်သည်။

အိန္ဒိယ အပြင်ဘက်၌ သီဟိုဠ်မှ မဟာဝံသနှင့် ဒီပဝံသတို့နှင့်^၂ နှိုင်း ယှဉ်နိုင်သော အစီအစဉ်တကျ ရေးသားထားသည့် ပါဠိသမိုင်းကျမ်းစာ တစ်စောင်တစ်ဖွဲ့ မရှိသော်လည်း ယင်း (တလိုင်း) သမိုင်းတို့၌ ပဲခူးနှင့် ရခိုင်သမိုင်းတို့အား မီးမောင်းထိုးပြသော ဝက်ဝံတ္တိများ ပါရှိသည်။ မြန်မာသမိုင်း ကျမ်းများမှာ ပို၍ နောက်ကျပြီး ယင်းတို့၏ လျှို့ဝှက်ချက်ကို အမြဲတမ်း အလွယ်တကူ မဖတ်ရှုနိုင်သော ရှေးဟောင်း အကြွင်းအကျန် များ၏ အကူအညီကို ရှာဖွေရမည် ဖြစ်သည်။ သို့တစေ အိန္ဒိယနှင့် သီဟိုဠ်တို့၌ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော အဖြစ်အပျက်များသည် ရာမညဒေသရှိ ဘာသာရေးကို ကြီးစွာ သက်ရောက်စေခဲ့ကြောင်း ခိုင်မာစွာ ဆိုနိုင်သည်။ အေဒီရှစ်ရာစု နောက်ပိုင်း အိန္ဒိယမှာကဲ့သို့ ဗုဒ္ဓဝါဒကို ငြင်းဆိုပြီး နှိပ်ကွပ်သော နိုင်ငံများမှ ဒုက္ခသည်များသည် တလိုင်းနိုင်ငံ၌ ဗုဒ္ဓဝါဒ အခြေခံကို အားပေးခဲ့သည်မှာ သံသယ ဖြစ်ဖွယ် မလိုချေ^၃။ တလိုင်း

^၁ 'တလိုင်းရာဇဝင်များအရ ဗုဒ္ဓဝါဒ သာသနာပြုများသည် ၎င်းတို့ ဆိုက်ရောက် စဉ်၌ ၎င်းတို့အား မိတ္ထဒိဋ္ဌများအဖြစ် ဌာနေဆရာများ (ဗြဟ္မဏများ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်)၏ စွပ်စွဲ ပြိုင်ဆိုင်ခြင်းဖြင့် အပြင်းအထန် ဆန့်ကျင်မှုနှင့် ကြုံတွေ့ရသည်။
Forbes, *Legendary History of Burma and Arakan*, p. 10.

^၂ Forchhammer, *Essay*, p. 25. *Sasnavamsadipa* (SVD) verse 1194, 120.
ယင်းရာဇဝင်ကျမ်းများနှင့် ပတ်သက်၍ Dr. Wilhelm Geiger, *Dipvamsa and Mahavamsa* (Ethel Coomaraswamy ဘာသာပြန်၊ Colombo, 1908)ကိုရှုပါ။

^၃ နှစ်အနည်းငယ် အလွန်က Sir. R.C. Temple က သုဝဏ္ဏဒီပသည် အေဒီ ဆယ်ရာစုတွင် အရှေ့ပတ်၌ ဗုဒ္ဓဝါဒဌာနချုပ် ဖြစ်ကြောင်း ပြဆိုသည်။ ၎င်းက ဆာရတ် ဓန္ဒြာဒေဝ (Sarat Chandra Das) ရေးသားသော *Indian Pandits in the Land of Snow* ကျမ်းမှ တပိုဒ်တစ်ခုကို ကိုးကားထားသည်။ ယင်းတပိုဒ်၌ အိန္ဒိယ ဗုဒ္ဓဝါဒီတစ်ယောက် သုဝဏ္ဏဒီပမှ သံဃခေါင်းဆောင် ဓန္ဒြကိတ္တိထံသို့ သွားရောက် လည်ပတ်မှုကို ဖော်ပြသည်။ လည်ပတ်သူမှာ ဒီပင်္ကရ သိရိဉာဏ အတိရ ဖြစ်သည်။ (*Ind. Ant.*, vol. xxii, p. 358.)။

မှတ်တမ်းများ နောက်သို့ လိုက်ခဲ့သူ ဗိုလ်ကြီး ဖော့ဘ်စ် (Forbes)က အိန္ဒိယ သာသနာပြုများ ခေတ်ထိ စောစောပိုင်း ကာလများအကြောင်း ကို ပြဆိုထားသည် - ‘တဖြည်းဖြည်း သင်ကြားမှု အသစ်များသည် အမြစ်တွယ်လာပြီး စေတီများ ပေါ်ထွန်းလာလျက် ဗုဒ္ဓဝါဒသည် သထုံ၌ ယနေ့တိုင် လောကဓံ များအကြား နှစ်ပေါင်း နှစ်ထောင်ကြာသည်ထိ တည်တံ့ သွားခဲ့သည်။ သထုံဒေသ၌ သိကြားဘုရားကြီးမှာ အဦးဆုံးနှင့် မြန်မာနိုင်ငံ ဗုဒ္ဓဝါဒသမိုင်း၏ ရှေးအကျဆုံးသော ရှေးဟောင်းအထိမ်း အမှတ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်’။

အေဒီ ၁၁ ရာစုတွင် သီဟိုဠ်နှင့် မြန်မာနိုင်ငံတို့၌ ဗုဒ္ဓသာသနာ သန့်ရှင်းရေး ဖြစ်ပေါ်သောအခါ မြန်မာဘုရင် အနော်ရထာ^၁ သည် မိမိ နိုင်ငံ၌ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကို အားသွန်ခွန်စိုက် ဆန့်ကျင်ခဲ့လျက် ဗုဒ္ဓ၏ စစ်မှန် သော အဆုံးအမကို ကိုယ်စားပြုသည့် အနေဖြင့် လက်ခံမည် ဖြစ်သည့် ပါဠိပိဋကနှင့် ပတ်သက်၍ သီဟိုဠ်ဘုရင် ဝိဇယဗာဟုကို ထောက်ခံခဲ့ သည်။ ယင်းနောက် ပထမ ပရက္ကမဗာမင်းလက်ထက်တွင် သီဟိုဠ်၌ ယင်းသဘောတူညီချက်ကို ပြန်လည်သုံးသပ်ရန် သံဃာ့အစည်းအဝေး ကြီး တစ်ရပ် (အေဒီ ၁၁၆၅) ကျင်းပလျက် ယင်းပြဿနာများကို ငြိမ်းစေခဲ့သည်။^၂

^၁ Forbes, *Legendary history*, p. 10.

^၂ ‘ရာဇဝင်ကျမ်းတို့၌ ခြားနားစွာ ဆိုကြသဖြင့် အနော်ရထာမင်း၏ နန်းတက် နှစ်မှာ မသေချာပေ’ (Forbes, *Legendary history*, p. 221; Phayre, *History of Burma*, p. 22.)။

^၃ Kern, *Manual of Indian Buddhism*, p. 132. သာသနဝံသကျမ်း (စာ-၆၁) ၌ ‘ဇိနစက္ကေ ဧကသဋ္ဌာမိကေ ပဉ္စသတေ သဟဿေ စ သမ္ပတ္တေ ကလိယုဂေ ဧကသတ္တတတာမိကေ တိသတေ သမ္ပတ္တေ အနုရုဒ္ဓရာဇာ ရဇ္ဇံ ပါပုဏိ’။ ဗုဒ္ဓ သာသနာနှစ် ၁၅၇၁၊ ကလိယုဂ်နှစ် ၃၇၁ (အေဒီ ၆၃၈ တွင် စတင်ခဲ့သော အများသုံး သက္ကရာဇ်) တွင် အနော်ရထာမင်း မင်းပြုသည်။

အေဒီ ၁၁ ရာစု နောက်ပိုင်းမှ စ၍ ဗုဒ္ဓဝါဒကို စတင် လေ့လာသူ များအား ပါဠိဘာသာကို ကျွမ်းကျင်ပညာရှင် ဖြစ်သည်ထိ တွန်းပို့ပေးခဲ့ကြောင်း တွေ့ရမည် ဖြစ်သည်။ မည်သည့် အရပ်ဒေသတွင် စတင်ခဲ့သနည်း။ တလိုင်းနိုင်ငံက စတင်ခဲ့သည်သာမက အားသွန် ကြိုးပမ်းသော မြန်မာဘုရင်၏ လှုပ်ရှားမှုကို အရင်းခံ၍ တိုက်ရိုက် ဖြစ်ရသော စွန့်စားမှုကြောင့် အထက်မြန်မာနိုင်ငံကပါ စတင်ခဲ့သည်။ အနော်ရထာ၏ အမည်နာမနှင့် ပတ်သက်နေသော ပြန်လည် ပြုပြင်မှုများမှာ အလွန်လိုအပ်ပြီး အရေးပါသော အကျိုးဆက်များ ရှိခဲ့သည်။

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ- ၅၆ ကိုရှုပါ။ သာသနဝံသအဆိုသည် မြန်မာသမိုင်း ကျမ်းများမှ Forbes ထုတ်နုတ်ပြခဲ့သော မှတ်တမ်းနှင့် အချို့အချက်များတွင် တူညီမရှိပါ။ Forbes ဖော်ပြပုံမှာ 'ထို (အနော်ရထာမင်း) အချိန်က မြန်မာနိုင်ငံတွင် မည်သည့် ဘာသာတရား ထွန်းကားနေကြောင်း အတိအကျ ဆိုရန် ခက်ခဲလိမ့်မည်။ ဗြဟ္မဏဝါဒ မဟုတ်သည်မှာ သေချာသည်။ ဌာနေ မှတ်တမ်းများ၌ ဘုရင် စောလဟန် (Sawlahan) သည် ဂူဘုရား ငါးဆူ တည်ခဲ့ကြောင်း ဆိုသည်။ ထိုဂူဘုရား ငါးဆူ၌ မည်သည့် နတ် သို့မဟုတ် ဘုရား (ဟိန္ဒူဘုရား?)ကို ကိုယ်စားပြုသည့် ဆင်းတုကိုမျှ ဌာပနာ (ထည့်သွင်း) ခြင်း မရှိချေ။ ထိုဂူဘုရားများအား နံနက်နှင့် ညနေခင်းတို့၌ အစားအစာ လှူဒါန်းခြင်းနှင့် ဝတ်ပြုဆုတောင်းခြင်းများ ရှိခဲ့သဖြင့် ထိုဘုရားများအား ပူဇော်ပသခဲ့ကြောင်း သိနိုင်သည်။ ထိုဘာသာတရား၏ ဘုန်းကြီး သို့မဟုတ် တရားဟောဆရာများကို အရည်းကြီး သုံးကျိပ်နှင့် တပည့်များဟု ခေါ်သည်။ ၎င်းတို့၏ သင်ကြားချက်များအား လုံးဝ ကိုယ်ကျင့်သိလ ဖောက်ဖျက်မှုအဖြစ် ဖော်ပြသည်။ အရည်းကြီးတို့က 'လူသတ်မှု ကျူးလွန်သူသည် ဆုတောင်းခြင်းကို ထပ်ခါထပ်ခါ ပြုခြင်းဖြင့် အပြစ်မှ လွတ်မြောက်သည်၊ မိဘအရင်းကို သတ်သူသည် အပန်ပန် ဆုတောင်းခြင်းဖြင့် ယင်းပြစ်မှုကြီး ငါးမျိုးကြောင့် ဖြစ်သော ပြစ်ဒဏ်မှ လွတ်မြောက်သည်၊ ယင်းအရည်းကြီးတို့သည် ကိုယ့်ကျင့် ပျက်ပြားသည့် အမှုအကျင့်များ ရှိကြသည်' (Forbes, *Legendary history*, p. 22. Phayre ၏ *History of Burma*, p. 33. ကိုလည်း ရှုပါ။)

တောင်ပိုင်း ဗုဒ္ဓဝါဒီတစ်ယောက်အနေဖြင့် ‘ဘာသာတရား’ဟု ခေါ်ဆိုပါက အထင်အမြင် သေးမည်ဖြစ်သော ‘ကိုးကွယ်ခံအရာ’ တစ်ခုသည် အနော်ရထာ အုပ်ချုပ်သည့် ဒေသအား လုံးဝ စိုးပိုင်ထားလျက် မှားယွင်းစွာ ကိုးကွယ်နေသူ မြန်မာဘုရင်ကိုယ်တိုင် ကောင်းမွန်သည့် ဘာသာတရား မရှိခြင်းကြောင့် ယင်း (တည်ရှိဆဲဝါဒ)ကို ထောက်ခံခဲ့ရသည်။ တပည့်ပရိသတ်နှင့် ဘုန်းကြီး ထောင်ပေါင်း များစွာ ပါဝင်သည့် အသိုင်းအဝိုင်း တစ်ခုသည် ၎င်းတို့၏ နိမ့်ကျသော ဟောကြားချက်များ ခေတ်စားချိန်၌ အပြစ်ရှိသူသည် သင့်တော်သော မန္တန်ကို ရွတ်ဖတ်လျှင် (သို့မဟုတ် အခြားတစ်ယောက်ကို ရွတ်ဖတ်စေလျှင်) အဆိုးရွားဆုံးသော လူသတ်မှုသည် မကောင်းကျိုး သက်ရောက်မှုမရှိဟု လူတို့အား သင်ကြားလျက် ထွန်းကားခဲ့သည်။ ထိုအရည်းကြီးတို့၏ ညစ်ပတ်မှုမှာ မိဘများသည် ၎င်းတို့၏ သား သို့မဟုတ် သမီးများအား ထိမ်းမြားခြင်း မပြုမီ ထိုအရည်းကြီးတို့အား ဆက်သရသည်အထိ ဖြစ်သည်။^၁

^၁ မြန်မာသမိုင်းများအရ အနော်ရထာမင်း မတိုင်ခင် ရာစုနှစ် ငါးခုပတ်လုံး နာဂ (နဂါး)ကို ကိုးကွယ်ခြင်းသည် ပုဂံဒေသ၌ လွှမ်းမိုးနေခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။ ထိုအချိန်၌ ‘မျက်လှည့်အတတ်၊ စုန်းကဝေအတတ်နှင့် သီဝကိုးကွယ်မှုများနှင့် ရောထွေးနေသော တန္တရဝါဒကြောင့် (ဗုဒ္ဓဝါဒ) အစစ်အမှန် မဟုတ်တော့ချေ။ ယင်း တန္တရ ဗုဒ္ဓဝါဒသည် ဘင်္ဂလား၊ အာသံနှင့် မဏိပူရဒေသများမှတစ်ဆင့် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းပိုင်းသို့ စိမ့်ဝင်နေပြီး မြောက်ပိုင်းဗုဒ္ဓဝါဒနှင့်အတူ ပုဂံဒေသ၌ ထွန်းကားနေသည်’ (Taw Sein Ko, ‘Introduction of Buddhism into Burma’, *Buddhism*, vol. i. No. 4. p. 589.)။ မြန်မာရာဇဝင်တို့၏ ဖော်ပြချက်များမှာ အထောက်အပံ့ ရသော်လည်း သမိုင်းဖြစ်ရပ်များကိုမူ ဂရုတစိုက် ဆန်းစစ်ရန် လိုသည်။

^၂ သာသနဝံသ၌ နောက်ထပ် ရှင်းပြခြင်း မပြုချေ။ သားများကိုရော သမီးများကိုပါ ဖော်ပြခြင်းသည် ကမ္ဘောဒီယားနိုင်ငံ၌ တည်ရှိသော အစဉ်အလာ ဖြစ်ကြောင်း ကောက်ချက်ချရန် မဖြစ်နိုင်ချေ။ ထိုနိုင်ငံ၌ လက်ထပ်တော့မည့် အပျိုစင်များကို လက်ထပ် အခမ်းအနားမတိုင်မီ ဘုန်းကြီးတစ်ပါးဆီသို့ အပ်နှံရကြောင်း ဖော်ပြသည်။ (P. Pelliot ၏ ဆောင်းပါးကို ရှုပါ။)

သို့တစေ ထိုအချိန်ကာလတွင် တောင်ပိုင်းမှ ဗုဒ္ဓဝါဒီတစ်ယောက် သည် အနော်ရထာ၏ ဆရာအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိခဲ့ပြီး လုံးဝ ပြောင်းလဲမှု ကို ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့သည်။ သထုံ (ပါဠိသမိုင်းကျမ်းတို့၌ သုဓမ္မပုရဟု ခေါ်သည်) မှ ကြွရောက်လာသူ အရှင်အရဟံသည် ဘုရင်၏ဆရာ အကြံ ပေးသူ ဖြစ်လာပြီး အရှင်မြတ်၏ လုပ်ပိုင်ခွင့် ဩဇာဖြင့် တည်ရှိပြီ အရည်းကြီး သာသနာကို ချုပ်ငြိမ်းစေခဲ့သည်။ လူအများ၏ ယုံကြည်မှု ကို မရလင့်ကစား ဘုရင်ကို ယုံကြည်အောင် ဆောင်ရွက်ခဲ့နိုင်သည့် အတွက် အရှင်မြတ် အောင်မြင်ခဲ့သည်။ အရည်းကြီး ရဟန်းများ ပျောက် ကွယ်သွားပြီး ရဟန်းယုတ်တို့အား^၁ ပိုင်ရှင်မဲ့သည့် ခွေးသတ္တဝါများကဲ့သို့ အားနည်းစေပြီးသော အခါမှာပင် ရှုပ်ထွေးခြင်း၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိနှင့် မသိ မိုက်မဲခြင်းတို့သည် ထိုဒေသ၌ လွှမ်းမိုးဆဲဖြစ်သဖြင့် ဘာသာတရားအား အန္တရာယ်ကင်းစေသည့် နည်းလမ်းများကိုသာ အရှင်အရဟံသည် စိတ်အားထက်သန်စွာ ညွှန်ပြခဲ့သည်။

သစ္စာဓမ္မကို ရရှိရမည်ဖြစ်ပြီး ယင်းအား (အရှင်မြတ် ဟောကြားသော) ပိဋကတ်ကျမ်းစာတော်များဖြင့် ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက်ခဲ့သည်။ ယင်းတို့ကို မြန်မာတို့ ရရှိသော်လည်း သုဓမ္မပုရမြို့၌ကား ဗုဒ္ဓဓာတ်တော်များဖြင့် ပေါများစွာ တည်ရှိခဲ့သည်။ ဘုရင် အနော်ရထာသည် ယုံကြည်ချက် ပြည့်ဝသွားသည့်တိုင် ငြိမ်ငြိမ် ဆိတ်ဆိတ် ယုံကြည်ပြီး နေတတ်သူ မဟုတ်ချေ။ အနော်ရထာသည် သထုံကို အုပ်ချုပ်နေသော တလိုင်းဘုရင် မနောဟရီထံသို့ ယုံကြည်သူ(ဗုဒ္ဓဝါဒီ)အဖို့ ဓာတ်တော်များနှင့် ပိဋကတ်တော် မူပွားများကို ရယူခွင့် ရှိပါသလားဟု မေးမြန်းရန် သံအဖွဲ့ကို စေလွှတ်လိုက်သည်။

သို့တစေ မနောဟရီမင်းသည် မြန်မာဘုရင်အား ဂရုမစိုက်နိုင်ဘဲ တူညီသော ဘာသာတရားဖြင့် ကျော်ကြားမှုရှိသည့် နိုင်ငံသို့ ဓာတ်

^၁ ပါဠိ၊ သမဏကုတ္တက

တော်များနှင့် ကျမ်းစာတော်များ ကြွသွားခွင့် မပြုနိုင်လောက်အောင် အလွန်ပြင်းထန်သော ဗုဒ္ဓဝါဒီတစ်ယောက် ဖြစ်သည်။ သို့မဟုတ် ထိုသို့ ဖြစ်ရန် ရွေးချယ်ခဲ့သည်ဟု ထင်ရသည်။ မနော်ဟရီသည် အနော်ရထာ ၏ တောင်းပန်ချက်ကို ငြင်းဆိုပြီး နာကျင်စေသော အထင်သေးသော စကားလုံးများဖြင့် တုံ့ပြန်ခဲ့သည်။ မြန်မာဘုရင် အနော်ရထာသည် စိတ် ဆိုး အမျက်ထွက်ပြီး စစ်တပ်ကြီးနှင့်အတူ ဧရာဝတီ မြစ်ကြောင်းဖြင့် သုဓမ္မပုရမြို့ကို ဝန်းရံခဲ့သည်။ အေဒီ ၁၀၅၈ တွင် တလိုင်းမြို့တော် (သထုံ)သည် ဝန်ရံသူများ၏ လက်သို့ ကျရောက်သွားသည်။ သို့ပင် များနှင့် အကျဉ်းသားများတွင် မနော်ဟရီမင်းကိုယ်တိုင်နှင့် အခြား များ စွာသော ပညာတတ် ရဟန်းတော်များကို ပုဂံသို့ ခေါ်ဆောင်ခဲ့သည်။ အနော်ရထာ၏ အဆုံးသတ်သည် အရှိန်ရသွားပြီး ပါဠိတိပိဋကသည် မြန်မာနိုင်ငံသို့ ရောက်ရှိခဲ့သည်။

^၁ သာသနဝံသ၊ နိဒါန်း၊ စာ-၁၈။

- အထက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပါဠိပညာရှင်များ ပေါ်ထွန်းလာခြင်း
သဒ္ဒန်တိကျမ်း
ဆပွဋ်နှင့် သီဟဋ္ဌသံဃ
အေဒီ ဆယ့်နှစ်-ဆယ့်သုံး-ဆယ့်လေးရာစုများတွင်
ပုဂံ (အရိမဒ္ဒန)၌ ပါဠိစာပေ သင်ယူကြခြင်း

အခန်း ၂

အထက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပါဠိပညာရှင်များ ပေါ်ထွန်းလာခြင်း

သဒ္ဒန်တိကျမ်း

ဆပွေနှင့် သီတဠသံဃ

အေဒီ ဆယ့်နှစ်-ဆယ့်သုံး-ဆယ့်လေး ရာစုများတွင်

ပုဂံ (အရိမဒ္ဒန)၌ ပါဠိစာပေ သင်ယူကြခြင်း

မြန်မာတို့သည် စာပေသင်ကြားမှု သမိုင်းကို ၎င်းတို့ အနိုင်ရခဲ့သည့် အိမ်နီးချင်း တလိုင်းနိုင်ငံမှ ဆယ့်တစ်ရာစုထက် ရှေးမကျသော အချိန်တွင် ရယူခဲ့ရသော်လည်း ၎င်းတို့အထဲမှ ပါဠိပညာ တတ်ကျွမ်းမှု တိုးတက်နှုန်းသည် နှေးကွေးသည့် ဤအစပိုင်းကာလနှင့် မကွာလှမ်းသော ထူးခြားသည့် လာမည့်နှစ်ကာလများအား မြန်မာတို့ တွေ့ရှိပြီးသမျှတွင် အကောင်းဆုံးအဖြစ် ယူဆခံရသည်ထိ အလွန်ပင် လျင်မြန်ခဲ့သည်။ ထိုခေတ်အချိန်က ရေးသားခဲ့သော ကျမ်းစာများမှာ အရေးပါခဲ့သည်။ သို့မဟုတ် နှောင်းခေတ်များ၌ ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော မြန်မာပါဠိစာပေ အများစု၏ နှစ်သက်ဖွယ် ဝန်ထူးများအဖြစ် စွမ်းဆောင်ပေးနိုင်ခဲ့သည်။

အရှိန်အဟုန် ပြင်းသော ယင်းရင့်ကျက်မှု ဖြစ်စဉ်အား လွယ်ကူစွာ ခြေရာကောက်နိုင်သည်။ ရာမညတိုင်းကို အောင်နိုင်ခဲ့သည်။ ဓာတ်တော်များ၊ ကျမ်းစာများနှင့် ပညာရှင်များကို မြန်မာနိုင်ငံသို့ အတင်းအကြပ် ယူဆောင်ခဲ့သည်။ အစားထိုးလိုက်ခြင်းကြောင့် ပျက်စီးဆုံးရှုံးရမည့် အစား ဗုဒ္ဓဝါဒသည် ယင်း၏ နေရာသစ်၌ ပိုမို ခိုင်မာစွာ ထွန်းကားခဲ့ပုံရသည်။ မြန်မာဘုရင်သည် မိမိ အောင်နိုင်ခဲ့သော သုဓမ္မပုရမြို့နိုင်ငံ၏ တစ်နိုင်ငံလုံးနှင့် အဝိုးတန် ခမ်းနားမှု အားလုံးကို မြို့တော် ပုဂံသို့

၃၆ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

သယ်ဆောင်ခဲ့ပြီး အဖမ်းဆီးခံ မနော်ဟရီသည်ပင် ပုဂံ^၁ ၏ ဘာသာ တရား ခမ်းနားရေးအတွက် ကူညီခဲ့သည်။ မနော်ဟရီအကြောင်း စုံစမ်းဖွယ် ပါးစပ်ရာဇဝင် အနည်းငယ်ကို ပြောဆိုကြသည်။^၂ မြန်မာဘုရင်အား မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဟု ခွပ်ခွဲ ပြောဆိုခဲ့သော်လည်း ၎င်း၏ ဘာသာတရားသည် စယ်ကြယ်ရန် လိုနေကြောင်း ဖော်ပြရန် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ မနုဟာဘုရင်သည် စကားပြောသောအခါ ပါးစပ်မှ မီးလျှံထွက်သည့် တန်ခိုးစွမ်းအင်ကို ပိုင်ဆိုင်ကြောင်း အဆိုရှိသည်။ သို့ဖြစ်၍ မနုဟာသည် အနော်ရထာ ဘုရင်ထံသို့ အလုပ်အကျွေး တာဝန် ထမ်းရွက်ရန် လာတိုင်း မီးလျှံထွက်သဖြင့် သူ၏အရှင်သခင် (အနော်ရထာ) အား များစွာကြောက်ရွံ့စေသည်။ ဘုရင်သည် စိုးရိမ်သဖြင့် ထိတ်လန့်ဖွယ် ပါရမီရှင်အား ဘာသာရေးဖြင့် ကုစားရန် စီမံခဲ့သည်။ ဘုရားကျောင်းတစ်ခုမှ အစားအစာကို ယူလာပြီး အစား လာပြီးနောက် ယင်း ဘုရားဆွမ်းတော်ကို မနော်ဟရီအား ကျွေးသည်။ (မနောဟရီ၏ ပါးစပ်မှ) မီးလျှံထွက်မလာတော့ချေ။ မနော်ဟရီသည် မိမိ၏ တန်ခိုးစွမ်းရည် ပျောက်ဆုံးသွားခြင်းကြောင့် အလွန် အံ့ဩသွားပြီး ၎င်း၏ နန်းစဉ်ရတနာကို ရောင်းလျက် ရရှိသည့် ငွေဖြင့် ဘုရားဆင်းတုကြီး နှစ်ဆူ လှူဒါန်းခဲ့ရာ ယင်းဘုရားတို့မှာ ယနေ့တိုင် တည်ရှိသည်။^၃

အရှင်အရဟံ၏ ညွှန်ကြားချက်များကို လိုက်နာသူ အနော်ရထာသည် နောက်ဆုံးတွင် ပုဂံမြို့တော်၌ ပိဋကတ်ကျမ်းစာများ ပေါများစေရန် စိတ်အား ထက်သန်သွားသည်။ သထုံမြို့မှ ဆောင်ယူခဲ့သော ပိ

^၁ ပါဠိသမိုင်းကျမ်းများ၌ အရိမဒ္ဒနဟု ခေါ်သည်။ အေဒီ ၁၀၅၈ ခုနှစ်တွင် မနော်ဟရီ (သို့မဟုတ် မနုဟာ)မင်း ဆောက်လုပ်ခဲ့သော ဘုရားကျောင်းတစ်ခု ပုဂံ၏ တောင်ဘက် ၂ မိုင်ကွာ မြင်းပုဂံ (Myin Pagan) အရပ်တွင် ရှိသည်။ Taw Sein Ko ၏ *Archeological Survey of Burma* (quoted in *Bulletin De l'Ecole Francaise*, tome iii, p. 677.) ကို ရှုပါ။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၆၄။

^၃ ယင်း၊ စာ-၆၄။

ဋီကာတော်များကို ခမ်းနားသော ပြာသာဒ်ဆောင်^၁ ၌ သိမ်းထားပြီး သံဃာတော်များ လေ့လာရန် ခွင့်မပြုဘဲ သိမ်းဆည်းထားသည်။ သိမ်းယူရရှိသည့် ပစ္စည်းများနှင့် မကျေနပ်သေးဘဲ အနော်ရထာသည် တိပိဋကဓာတော်မူ အများအပြား ရရှိခြင်းအတွက် သီဟိုဠ်သို့ စေလွှတ်ခဲ့သည်။ ယင်းနောက် အရှင်အရဟံသည် သထုံဓာတော်များနှင့် စစ်ဆေးတိုက်ဆိုင်ခဲ့သည်။^၂ ယင်းသို့ဖြင့် မကြာမီ ကြီးထွားလာမည့် စာပေမျိုးပင်အတွက် အခြေခံကို ပြင်ဆင်ခဲ့သည်။ အနော်ရထာသည် ၎င်းစိုက်ပျိုးခဲ့သော မျိုးပင်၏ လျင်မြန်သော အသီးများကို တွေ့မြင်သည်ထိ အသက်မရှည်ခဲ့သော်လည်း^၃ ပိဋကတ်တော်သမိုင်း၌ ဖော်ပြသော သက္ကရာဇ်ကို လက်ခံနိုင်လျှင် ပါဠိကျမ်းကျင်သူ မြန်မာ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် တစ်ယောက်၏ ပထမဆုံးသော ကျမ်းစာကို အနော်ရထာ၏ သားတော် ကျန်စစ်သား မင်းလက်ထက် အေဒီ ၁၀၆၄ တွင် ရေးသားခဲ့သည်။

^၁ ပါဠိ၊ ရတနမယေ ပါသာဒေ (သာသနဝံသ၊ စာ-၆၃)။ ရှေးခေတ် ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းများ၏ စာကြည့်တိုက်များမှာ များသောအားဖြင့် သိခြားအဆောင်များ ဖြစ်သည်။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၆၄။ သီဟိုဠ် သမိုင်းကျမ်းများအရ မြန်မာနှင့် သီဟိုဠ်ရှိ အသုံးများ ပိဋကတ်ကို အနော်ရထာနှင့် မဟာဝိဇယဗဟုတို့ စိစဉ်ခဲ့ကြောင်းဆိုသည် (သီဟိုဠ်တွင် ပြုလုပ်ခဲ့ပြီး ယခုအခါ ဗြိတိသျှပြတိုက်တွင် ရှိသည့် Mr. Nevill စုဆောင်းခဲ့သော ဓာတော်မူစာရင်း၏ နောက်ဆက်တွဲကို ကြည့်ပါ။

^၃ M. Duroiselle က အေဒီ ၁၀၅၉ တွင် ရေးထိုးခဲ့သော ကျောက်စာများကို အနော်ရထာ ကွယ်လွန်သော နှစ်ဟု ဖော်ပြသည် (Notes sur la Geographie apocryphe de la Birmanie); *Bulletin de l'Ecole Francaise*, tome v, p. 150)။

^၄ ကျန်စစ်သား၏ အချို့သော ဘာသာရေး အဆောက်အအုံများကို ၁၀၅၉ ဟုဆိုသည် (*Bulletin*, tome iii, p. 676)။ ၎င်း၏ ပါဠိအမည်မှာ ဆတ္တဂုဟိန္ဒ (သာသနဝံသ၊ စာ- ၇၆။ Forbes, *Legendary history*, p. 23. Phayre, *History of Burma*, p. 39, 281; ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၆၈)။ Phayre ၏ ၁၁ နှင့် ၁၂ ရာစု သက္ကရာဇ် ဖော်ပြချက်များကို M. Duroiselle က သံသယရှိသည်။

ကျန်စစ်သားသည် ပုဂံရှိ နာမည်ကျော် နန္ဒာ သို့မဟုတ် အာနန္ဒ ဂူဘုရားနှင့် ကျောင်းတိုက်ကို တည်ဆောက်ခဲ့သူ ဖြစ်သည်။ ဤဂူဘုရား၏ ဒီဇိုင်းပုံစံမှာ ကျန်စစ်သားမင်း၏ ကြည်ညိုမှုကို ရရှိရန် ကောင်းကင်ခရီးဖြင့် ဟိမဝန္တာအရပ်သို့ ကြွရောက်ခဲ့ကြသော သူတော်စင် ရှစ်ယောက်က မင်းကြီးအား ပေးအပ်ခဲ့သည့် ထိုအရပ်ရှိ နန္ဒမူ လိုဏ်ဂူ၏ ပုံစံဖြစ်ကြောင်း ရာဇဝင်ကျမ်းတို့၌ ဆိုသည်။ ဖော်ပြပါ တန်ခိုးဖြင့် အလည်အပတ် သွားရောက်ခြင်းများမှာ ကျွန်ုပ်တို့အဖို့ မြင့်မြတ်သော နေရာတော်၏ အံ့ဩဖွယ် အစဉ်အလာလောက် စိတ်ဝင်စားမှု မရှိချေ။ အဆိုပါကျောင်းတိုက်၌ အရှင်ဓမ္မသေနာပတိက ကာရိကာ အမည်ရှိ ပါဠိသဒ္ဒါကျမ်း^၂ ကို ရေးစီရင်သည်။ ဤအရိုးရှင်းဆုံး ကျမ်းစာငယ်သည် ရာစုနှစ် ရှစ်ခုတိုင်တိုင် ရှည်ကြာခဲ့ပြီး နှစ်အနည်းငယ် အလွန်က နောက်ဆုံး ပြန်လည် ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့သည်။

ဓမ္မသေနာပတိသည် ဇေတိမာသ္မိဒိပနီ^၃ (သို့မဟုတ် ဇေတိမာသ္မိဒိပိ

^၁ Sir Henry Yule ၏ *Mission to the Court of Ava*, p. 36, နှင့် Craufurd ၏ *Journal of an E'mbossy to the Court of Ava*, p. 114 တို့၌ ဖော်ပြသည်။

^၂ ဂန္ထဝံသကျမ်း၊ စာ-၆၃၊ ၆၇။ ဂန္ထဝံသကျမ်း၌ ဓမ္မသေနာပတိကို အာစရိယ (ဆရာ)ဟု ခေါ်သော်လည်း Forchammer ၏ ကျမ်းစာ စာရင်းတွင် ကာရိကာ နှင့် ကာရိကာဒီကာ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်ကို ဂုဏ်ထူးဆောင် ဓမ္မသေနာပတိဘွဲ့ရရှိသည့် ပုဂံသား မြန်မာလူမျိုး တစ်ဦးအဖြစ် ဖော်ပြသည်။ ကျမ်းပြုသူသည် ရဟန်းဘောင်သို့ မဝင်မီ ရာထူးနှင့် အရေးပါသူအဖြစ် ထင်ရှားခဲ့သူဟု ဆိုနိုင်ဖွယ်ရှိပြီး လူ့ဘဝတုန်းကပင် စာပေ အလေ့အလာ များခဲ့သူ ဖြစ်နိုင်သည်။ ယင်းဖြစ်ရပ်မျိုးကို နောက်ပိုင်းတွင် တွေ့ရဦးမည် ဖြစ်သည်။

^၃ ဤနေရာ၌ ကျွန်ုပ်အနေဖြင့် ဂန္ထဝံသကျမ်း (စာ- ၆၄၊ ၇၃)ကိုသာ ပိုင်းပြုနိုင်ပါသည်။ ဇေတိမာသ္မိဒိပနီ ဟူသော ကျမ်းခေါင်းစဉ်မှာ မည်သည်ကို ဆိုလိုသည်ဟု အဓိပ္ပာယ်မရှင်းသဖြင့် စဉ်းစားဖွယ်ဖြစ်သည်။ (ဇေတိမာယသံဒိပနီ အစား) မှားယွင်းစွာ ရေးကူးမိခြင်း ဖြစ်နိုင်သည်။

ကာ) နှင့် မနောဟာရ အမည်ရှိ အခြား ကျမ်းနှစ်စောင်ကိုလည်း ရေးသားခဲ့သည်။ နောက်နှစ်ကျမ်းကို မဖော်ပြခြင်းနှင့် ကာရိကာကျမ်းကို အရှင်ဉာဏဂမ္ဘီရ တောင်းပန်၍ ရေးသားသည်ဟူသော ဖော်ပြချက်များ မှတစ်ပါး ဂန္ထဝံသကျမ်း၌ ဖော်ပြချက် မရှိချေ။ ပုဂံသား အရှင်ဉာဏဂမ္ဘီရသည် ပိဋကတ်သမိုင်း၌ ဖော်ပြသော တထာဂတုပ္ပတ္တိကျမ်းပြု အရှင်မြတ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

အနော်ရထာကို ဆက်ခံသူများ၏ ခေတ်ကာလများအတွင်း ပုဂံ၌ ပညာသင်ကြားခြင်း အခိုင်အမာ အမြစ်တွယ်ခဲ့ပြီး အေဒီ ၁၁၅၄ တွင် ရဟန်းတော် အရှင်အဂ္ဂဝံသ^၁ သည် ‘တည်ရှိပြီး သဒ္ဓါကျမ်းများအနက် အရှင်းလင်းဆုံး’ ဟု ဖော်ပြခဲ့ရသည့် သဒ္ဓနိတိအမည်ရှိ ပိဋကတ်သုံးပုံအတွက် သဒ္ဓါကျမ်း တစ်စောင်ကို ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။ သဒ္ဓနိတိကျမ်းသည် ထိုခေတ်အချိန်က မြန်မာတို့၏ ပါဠိဘာသာ တတ်ကျွမ်းမှုကို ကျော်ကြားစေခဲ့ပြီး ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်၏ အမည်နာမ ကျော်ကြားမှုသည် ယနေ့တိုင် တည်ရှိဆဲ ဖြစ်လျက် သဒ္ဓနိတိကျမ်းကို ယနေ့တိုင် ဂန္ထဝင်ကျမ်းစာ အနေဖြင့် ပြန်လည် ပုံနှိပ်ဆဲ ရှိသည်။ ယင်းကျမ်း၌ အခန်းပေါင်း ၂၅ ခန်းဖြင့် ခွဲခြားလျက် ပါဠိသဒ္ဓါနှင့်ဆိုင်သော သုတ်စဉ်များ ပါဝင်သည်။ သဒ္ဓနိတိကျမ်း၏ ဒုတိယပိုင်းဖြစ်သည့် ဓာတုမာလာတွင် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်သည် ပါဠိပုံစာများအား သက္ကတနှင့် ညီမျှခြင်းများကို ပေးထားကြောင်း တွေ့ရခြင်းမှာ အလွန် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ဖြစ်သည်။

အရှင်အဂ္ဂဝံသသည် စွမ်းအင် ကြီးမားပြီး လေးစားဖွယ်ကောင်း

^၁ M. Duroiselle, *Bulletin*, tome v, p. 147) မှတ်ချက်မှာ ‘သာသနဝံသကျမ်း၌ တစ်ခါတစ်ရံ အဂ္ဂပဏ္ဍိတဟု ခေါ်ပြီး တစ်ခါတစ်ရံ အဂ္ဂဝံသဟု ခေါ်သော ပုဂံ ရဟန်းတော် တစ်ပါး အကြောင်းကို ဖော်ပြသည်။ ယင်းမထေရ်သည် ဤ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ရောထွေးနိုင်သည်။ အေဒီ ၁၃ ရာစုတွင် ပေါ်ထွန်းခဲ့သော အရှင်အဂ္ဂပဏ္ဍိတသည် လောကုပ္ပတ္တိပကာသနီကျမ်းကို ရေးသားခဲ့သည် (ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ- ၆၀၊ ၆၆ ကို ရှုပါ) ဟု ဖြစ်သည်။’

သော နရပတိစည်သူမင်း (အေဒီ ၁၁၆၇-၁၂၀၂)၏ ဆရာ ဖြစ်သည်။ နရပတိစည်သူမင်း လက်ထက်သည် ပုဂံနိုင်ငံသမိုင်းတွင် အချမ်းသာ အကြွယ်ဝဆုံးသော ခေတ်အချိန် ဖြစ်သည်။^၁ ဂန္ထဝံသကျမ်းအရ အဂ္ဂဝံသသည် ဇမ္ဗူဒီပ (အတိအကျအားဖြင့် အိန္ဒိယကို ဆိုလိုသော်လည်း မြန်မာ စာရေးဆရာများက မကြာခဏ မြန်မာပြည်ကို ဆိုလိုသည်) မှ ဖြစ်သည်။^၂ Forchammer က အရှင်အဂ္ဂဝံသအား 'မြန်မာပါဠိစာပေ၏ အချက်အခြာ' ဖြစ်သည့် ပုဂံအထက်ဖက် မြောက်ပိုင်း ကုန်းမြင့်ဒေသရှိ လူသူအရောက် နည်းသည့် ကျောင်းတိုက်များ၌ သီတင်းသုံးခဲ့ကြသော နာမည်ကျော် ပုဂ္ဂိုလ်များ၌ ပါဝင်ကြောင်း ဖော်ပြသည်။^၃

သဒ္ဒန်တိကျမ်းသည် သီဟိုဠ်အား ပေးအပ်သည့် မြန်မာတို့၏ ပထမဆုံး တုံ့ပြန်လက်ဆောင် ဖြစ်သည်။ သဒ္ဒန်တိကျမ်းကို ရေးသား၍ များမကြာမီ ဥတ္တရာဇိဝမထေရ်သည် သဒ္ဒန်တိကျမ်းစာတော် မူပွားနှင့် အတူ ပုဂံမှ ထွက်ခွာပြီး ပင်လယ်ကို ဖြတ်လျက် သီဟိုဠ်ရှိ နာမည်ကျော် မဟာဝိဟာရကျောင်းတိုက်သို့ အလည်အပတ် ရောက်ရှိသွားသည်။ သဒ္ဒန်တိကျမ်းအား လှိုက်လှိုက်လဲ့လဲ့ ချီးမွမ်းခြင်းဖြင့် ကြိုဆိုလက်ခံခဲ့ကြပြီး သီဟိုဠ် ပညာရှင်တို့ ရေးသားအပ်သော မည်သည့် သဒ္ဒါကျမ်းထက်မဆို သာလွန်ကြောင်း ဖွင့်ဟ ပြောဆိုကြသည်။

ဥတ္တရာဇိဝနှင့်အတူ ဆပဋ္ဌ^၄ အမည်ရှိ သာမဏေတစ်ပါး လိုက်ပါသွားသည်။ ဤဘွဲ့အမည်သည် တစ်ချိန်၌ အရှင်အဂ္ဂဝံသ၏ ဘွဲ့အမည်

^၁ Forbes, *Legendary history*, p. 24.

^၂ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၇၊ ၇၂။ SVD ၁၂၃၈ ဂါထာကိုလည်း ရှိပါ။ Fausbøll, *Cat. Ind. MSS.*, p. 49.

^၃ Forbes, *Report (Pagan)*, p. 2.

^၄ ပုသိမ် (ပါဠိ ကုသိမနဂရ)အနီး ဆပဒေဝှာ၌ မွေးဖွားသောကြောင့် ဆပဒဟုလည်း ခေါ်သည်။ ၎င်း၏ရဟန်းဘွဲ့မှာ သဒ္ဓမ္မဗောတိပါလ ဖြစ်သည် (သာသနဝံသ၊ စာ- ၇၄)။

ကိုပင် လွှမ်းမိုးသွားသည်ထိ ကံကြမ္မာပါခဲ့သည်။ ဤသာမဏေသည် သီဟိုဠ်သံဃာထံမှ ရဟန်းအဖြစ်ကို ခံယူလျက် သီဟိုဠ်တွင် မဟာဝိဟာရ အစဉ်အလာမှ ဆင်းသက်ခဲ့သည့် ဗုဒ္ဓဓမ္မကို နှစ်ကာလ အတန်ကြာ အားသွန်ကြိုးပမ်း သင်ယူရင်း သီတင်းသုံး နေထိုင်ခဲ့သည်။ အရှင်ဆပဋ္ဌ အနေဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံ၌ မတွေ့ရသေးသော ရှေးဟောင်း ကျမ်းဂန် များစွာကို တတ်မြောက်သွားသည်ဟု ခန့်မှန်းနိုင်သည်။ ကျွန်မြတ် သီဟိုဠ်၌ နေထိုင်မှုအား မြန်မာနိုင်ငံ စာပေသမိုင်းအတွက် အရေးပါစေရန် လိုအပ်သည့် အခြားသော အကြောင်းတရားများမှာ အရှင်မြတ်၏ စွမ်းရည်နှင့် ပုဂ္ဂိုလ်ရေး ဆွဲဆောင်မှုများ ဖြစ်ကြသည်။

အစဉ်အလာအရ အရှင်သဒ္ဓမ္မဇောတိပါလ တစ်နည်း အရှင်ဆပဋ္ဌ ရေးသားသည်ဟု ယူဆရသော ကျမ်းစာများသည် အရှင်မြတ်၏ အချိန်ကာလနှင့် နိုင်ငံတော်ရှိ ဘုန်းကြီးကျောင်း ပညာရေး၏ ဒုတိယ အဆင့်ကို ကိုယ်စားပြုသည်။

သုတ္တန်ဒေသ (ကဗ္ဗာယနုသုတ္တန်ဒေသ) ကျမ်းသည် အိန္ဒိယ သဒ္ဓါဆရာ အရှင်ကဗ္ဗာယန^၁ ၏ သုတ်စဉ်များကို ရှင်းပြသည့် သဒ္ဓါကျမ်းဖြစ်သည်။ Forchammer က သုတ္တန်ဒေသကျမ်းအား ဆပဋ္ဌမထေရ် မြန်မာနိုင်ငံသို့ ယူဆောင်ခဲ့ပြီး မူလက အရှင်ကဗ္ဗာယန ရေးသားသည်ဟု ယူဆရသော ကျမ်းအဖြစ် ဖော်ပြသည်။^၂ သာသနဝံသ၊ ဂန္ထဝံသနှင့် သာသနဝံသဒီပ ကျမ်းတို့၌ ဆပဋ္ဌမထေရ်အား ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ် ပြ

^၁ အရှင်ကဗ္ဗာယန အကြောင်းကို E. Senart တည်းဖြတ်ပြီး ၁၈၇၁ ခုနှစ် ဖဲရစ်မြို့တွင် ထုတ်ဝေသည့် မူကို ကြည့်ပါ။ ဤကျမ်း စာမူများနှင့် ပတ်သက်၍ Fausbøll ၏ *Catalogue of Mandalay MSS. in the India Office Library* p. 45-48. Forchammer ၏ *List*, p. xx, xxi. မြန်မာနိုင်ငံနှင့် သီဟိုဠ်တို့၌ ပုံနှိပ်ခဲ့ ကျမ်းစာများကိုမူ *British Museum Catalogue of Sanskrit and Pali Printed Books, 1802-1906*. ၌ ကြည့်ပါ။

^၂ *Jardine Prize Essay*, p. 34.

ဆိုပြီး ဆပဋသည့် အရိမဒ္ဒန(ပုဂံ)၌^၁ ကျမ်းစာများ ရေးသားခဲ့ကြောင်း ဆိုသည်။ ဂန္ထဝံသကျမ်း၌ အရှင်မြတ်သည် တပည့်ဖြစ်သူ အရှင်ဓမ္မစာရိ တောင်းပန်၍ သုတ္တန်ဒေသကို ရေးသားကြောင်း ပြဆိုသည်။

အရှင်ဆပဋ၏ ကျော်ကြားလှသော အခြားကျမ်း တစ်စောင်မှာ သင်္ခေပဝဏ္ဏနာကျမ်း ဖြစ်သည်။ Forchammer ၏ အထောက်အထား များ^၂ က အရှင်ဆပဋသည် သင်္ခေပဝဏ္ဏနာကျမ်းကို သီဟိုဠ်မှယူဆောင် ခဲ့ပြီး သီဟိုဠ်အက္ခရာမှ မြန်မာ-တလိုင်း အက္ခရာသို့ ပြောင်းလဲကြောင်း ဖော်ပြသော်လည်း သာသနဝံသ၊ သာသနဒီပနှင့် ဂန္ထဝံသကျမ်းတို့၌မူ အရှင်ဆပဋပင် ရေးသားကြောင်း ဆိုသည်။ ဂန္ထဝံသကျမ်းအရ အရှင်ဆ ပဋရေးသော ရှစ်ကျမ်းအနက် သင်္ခေပဝဏ္ဏနာ တစ်ကျမ်းကိုသာ သီဟိုဠ်၌ ရေးသားခဲ့ကြောင်း သိရသည်။ စာမူတွင် ဖော်ပြသည့် ခေါင်း စဉ်မှ သိရသည့် ဤကျမ်း၏ အခြေခံများအရ ဤကျမ်းသည် အရှင် ဆပဋနှင့် အလွန်မကွာလှမ်းသော အချိန်က သီဟိုဠ်သား အရှင်အနုရုဒ္ဓ ရေးသားသည့် အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟကျမ်း၏ အဖွင့်ဖြစ်သည်ကို တွေ့ရ သည်။ ကျမ်းစာကို စီစဉ်ရာ၌ သင်္ခေပဝဏ္ဏနာကျမ်းသည် အဘိဓမ္မတ္ထ သင်္ဂဟ ကျမ်းအတိုင်းပင် ကဏ္ဍ ကိုးခု ခွဲထားကြောင်း တွေ့ရသည်။^၃

ရဟန်းတော်များ၏ ကံကြီးကံငယ်ကို ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် နေရာ အပိုင်းအခြား (သိမ်အကြောင်း)ကို ဖော်ပြသည့် သီမာလင်္ကာရ သို့မ ဟုတ် သီမာလင်္ကာရဋီကာ ကျမ်းကား သီဟိုဠ်ရဟန်း အရှင်ဝါစိဿရ ရေးသားသော ကျမ်းတစ်ကျမ်း၏ အဖွင့်ဋီကာ ဖြစ်သည်။^၄ ရဟန်းတော်

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ- ၇၄။ ဂန္ထဝံသ၊ စာ ၆၄၊ ၇၄။ SVD, 124708 ဂါထာ။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၆၆။

^၂ Oldenberg, *Pali MSS. in the India Office*, JPTS., 1882, p. 85; *Cat. Mand. MSS.*, JPTS., 1896, p. 39. ။ ပိဋကတ်သမိုင်းကျမ်း (စာ-၅၀)၌ သင်္ခေ ပဝဏ္ဏနာကို အဘိဓမ္မကျမ်းစာများ ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် ဖော်ပြသည်။

^၃ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၃၊ ၄၉။ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၂။ SVD, 12-13 ဂါထာ။

များ၏ ဝိနည်းနှင့် ပတ်သက်သည့် နောက်ကျမ်းစာ တစ်ခုမှာ ဝိနယသမုဋ္ဌာနဒီပနီ ဖြစ်ပြီး ထုံးစံအတိုင်းပင် အရှင်ဆပဋ္ဌ၏ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတောင်းပန်သောကြောင့် ရေးသားခဲ့သည်။^၁ တစ်ဖန် ဝိနယဂုဠဋ္ဌဒီပနီ ကျမ်းသည်လည်း ဝိနယပိဋကလာ ခက်ခဲသော စာပိုဒ်များကို ရှင်းပြသော ကျမ်းစာဖြစ်သည်။^၂ နာမာစာရဒီပနီကျမ်းလည်း (Forchammer အလို ဝိနယ ကျမ်းစာ၊ ပိဋကတ်သမိုင်းအလို အဘိဓမ္မာကျမ်း) ဆပဋ္ဌ၏ ကျမ်းစာ ဖြစ်နိုင်သည်။ ယင်းတို့ အားလုံးကို အရှင်ဆပဋ္ဌထေရ်က မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဆောင်ယူခဲ့သည်။^၃

ဂန္ထိသာရ သို့မဟုတ် ဂဏ္ဍိသာရ^၄ ကျမ်းမှာ အရေးကြီး ပါဠိတော်များမှ လေ့လာရန် ထုတ်နုတ်ထားသော အနှစ်ချုပ် သို့မဟုတ် အကျဉ်းချုပ်ကျမ်း ဖြစ်သည်မှာ ထင်ရှားသည်။ အရှင်ဆပဋ္ဌရေးသည်ဟု ယူဆရသော ကျန်ကျမ်းစာများမှာ အဘိဓမ္မာ အကြောင်းအရာ ဖြစ်သည့် မာတိကတ္ထဒီပနီနှင့် ပဋ္ဌာနဂဏာနယ ကျမ်းတို့ ဖြစ်သည်။^၅

သီဟိုဠ်မြန်မာ နှစ်နိုင်ငံ၏ စာပေကို ဂရုတစိုက် မလေ့လာသေးဘဲ ဆိုရလျှင် ခေတ်ဦးပိုင်းမှာပင် မြန်မာ ရဟန်းတော်များသည် သီဟိုဠ် ရဟန်းတော်များထက် အဘိဓမ္မာကို ပိုမိုစိတ်ဝင်စားကြောင်း ဆိုလျှင် မဆင်မခြင် ဆိုရာရောက်လိမ့်မည်။ သို့ရာတွင် ဤကိစ္စကို နောက်ပိုင်းတွင် ဖော်ပြပါမည်။ အရှင်ဆပဋ္ဌ တည်ထောင်ပြီး သီဟိုဠ်ရောက်သံဃာ

^၁ ဂန္ထိသာ၊ စာ-၆၄၊ ၇၄။

^၂ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၄။

^၃ Forchammer, Essay, p. 45. ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၅၈။

^၄ ဂန္ထိသာကျမ်း (စာ-၇၅)၌ ဂဏ္ဍိသာရဟု ဆိုသည်။

^၅ ပိဋကတ်သမိုင်း (စာ-၃၇) ၌ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်ကျမ်းမှ ခက်ခဲ စာပိုဒ်များကို ဖွင့်ဆိုသည့် နောက်ထပ် ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂဂဏ္ဍိကျမ်းကို ဖော်ပြသည်။

^၆ ဤသက်ရောက်မှုအကြောင်း လေ့လာမှုတစ်ရပ်ကို Mr. Nevill က ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ ၎င်းဖော်ချက်၏ အစိတ်အပိုင်းအများစုကို ၎င်းတို့နိုင်ငံ၏ ပါဠိစာပေကို တတ်ကျွမ်းသည့် သီဟိုဠ်ရဟန်းတော်များက ပြည့်စွက်ပေးခဲ့သည်။

ဟု ထင်ရှားသော ဂိုဏ်းသည် ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းများ၌ အရှုပ်အထွေးကို ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့ပုံရသည်။ အကြောင်းမူ အရှင်ဆပဋ္ဌသည် သီဟိုဠ်ရှေးဟောင်း ဗုဒ္ဓဝါဒ သာသနာပြုအဖြစ် ပြန်ကြွလာခဲ့သောကြောင့် ဖြစ်သည်။ မဟာဝိဟာရ အစဉ်အလာသည်သာလျှင် ဆရာစဉ်ဆက် မပြတ်သော၊ တရားဝင် ဆရာစဉ်ကို ထိန်းသိမ်းထားပြီး စစ်မှန်သော၊ ရဟန်းအဖြစ်ကို သီဟိုဠ်မှာသာ ရနိုင်သည်ဟူသော ယုံကြည်ချက် နက်ရှိုင်းစွာ စိမ့်ဝင်နေခြင်း၌ အရှင်ဆပဋ္ဌသည် မြင့်မြတ်သော နယ်မြေသို့ လုံးဝ မရောက်ဖူးသဖြင့် စည်းရိုးအပြင်ဘက်၌ (ရဟန်းမဖြစ်သေးဘဲ) သာ ရှိနေကြသော ပုဂံသား ရဟန်းတော်များအား ရဟန်းအဖြစ်ကို ချီးမြှင့်လိုခဲ့သည်။ ဝိနည်းအရ လိုအပ်သော အခြေအနေ အားလုံး ပြည့်စုံစေရန် အရှင်ဆပဋ္ဌသည် ၎င်းကဲ့သို့ အရည်အချင်း ပြည့်ဝသည့် အဖော်သံဃာလေးပါးကို မိမိနှင့်အတူ ခေါ်ဆောင်ခဲ့သည်။ ဤသံဃာ့ အုပ်စုငယ်သည် မြန်မာနိုင်ငံ၌ အစဉ်အလာတစ်ခု၏ မှန်ကန်သော အမွေဖြစ်သော သံဃာ့အဖွဲ့အစည်းသစ်၏ အမြူတေ ဖြစ်သည်။

သို့တစေ ဆောင်ရွက်ချက်အပေါ် ပုဂံ ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက်အချို့က အခိုင်အမာ ဆန့်ကျင်ကြသည်။ တောင်ပိုင်းနိုင်ငံ(သထုံ) အစဉ်အလာနှင့် အနော်ရထာ၏ တလိုင်း ဆရာအရှင်၏ အစဉ်အလာများ ထွန်းကားနေဆဲ ဖြစ်သည်။ အရှင်အရဟံသည် ရှေးခေတ် သာသနာပြုပုဂ္ဂိုလ် အ

^၁ ယင်းဆရာစဉ်ကို သာမဏေက ရွေးချယ်အပ်သော ဆရာ သို့မဟုတ် ညွှန်ကြား သူထံမှ စစ်မှန်သော ဓမ္မကို သင်ယူခြင်းဖြင့် တည်ဆောက်သည်။ ဆရာသည် မှန်ကန်စွာ ရဟန်းပြုခဲ့ရသူ ဖြစ်ပြီး မိမိကိုယ်တိုင် ယင်းသို့သော အခြားဆရာတစ်ဦး၏ တပည့်ဖြစ်ရမည်။ သို့ဖြင့် ဗုဒ္ဓ၏ တပည့်တစ်ဦးထံမှ တိုက်ရိုက် ဆင်းသက်သူ ဖြစ်ရသည်။

^၂ ရာဟုလ၊ အာနန္ဒ၊ သီဝလိနှင့် တာမလိန္ဒ (သာသနဝံသ၊ စာ-၆၅) တို့ ဖြစ်သည်။ ဝိနည်းအရ (ဥပသမ္ပဒကံ) ဆောင်ခြင်းအတွက် အနည်းဆုံး သံဃာ ငါးပါး လိုအပ်သည်။

ရှင်သောဏနှင့် အရှင်ဥတ္တရတို့မှ အစဉ်မပြတ် ဆင်းသက်ခဲ့သူ ဖြစ်သည်။ အရှင်အရဟံ၏ တပည့်များသည် ဥပသမ္ပဒါ (ရဟန်း) အဖြစ်ကို ဆက်ခံ ရယူရန် အရည်အချင်း ပြည့်မီသည်။ မဟာဝိဟာရ အစဉ်အလာသည် ပင် ပိုကောင်းသော ဘွဲ့ထူးကို မပေးအပ်နိုင်ဟု (ပြန်၍) တုံ့ပြန်ကြ သည်။ သို့ဖြစ်၍ ယခင် သံဃာတော်များသည် အရှင်ဆပဋ္ဌ၏ အသိုင်း အဝိုင်းနှင့် ပါဝင်ပူးပေါင်းရန် ငြင်းဆိုကြသော်လည်း ထိုအချိန်က အုပ်ချုပ်ဆဲ ဘုရင်၏ ထောက်ခံချက်ကို ရခြင်း၌ အရှင်ဆပဋ္ဌသည် ယခင် ရဟန်းတော်များအား အောင်မြင်အောင် ဆောင်ရွက်ရန် စွမ်းနိုင်ခဲ့သည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် ၎င်း(ဆပဋ္ဌ)၏ တပည့်များသည် ယခင်သံဃာများ နှင့် ကံကြီးကံငယ်ဆောင်ခြင်းကို ငြင်းဆိုကြသည်။ သို့တစေ ဘုရင် နရပတိသည် ယခင် သံဃာ့ဂိုဏ်းဝင် ဗုဒ္ဓဝါဒီတစ်ယောက် ဖြစ်ပြီး ၎င်း အနေဖြင့် မဟာဝိဟာရ သံဃာ့အစဉ်အလာကို နှစ်နှစ်ကာကာ ယုံကြည်သော်လည်း မဟာဝိဟာရ အစဉ်အလာကို ငြင်းဆိုသော သံဃာတော်များအား နှိပ်လည်း မနှိပ်ကွပ်၊ မသိကျိုးကျွံလည်း ပြုမထားချေ။ ရှေးခေတ် ပုဂံအကြွင်းအကျန်များက ကွဲပြားနေသော သံဃာတော်များအား^၁ မင်းကြီး၏ လူအိန်းမူများက သက်သေပြဆဲ ရှိသည်။ ယင်းသံဃာတော်များအနက် အရှင်အရဟံ ဂိုဏ်းဝင် (ဤဂိုဏ်းကို အရှင်ဆပဋ္ဌ၏ သီဟိုဠ်သံဃာမှ ခြားနားစေရန် မြန်မာသံဃာဟု ခေါ်သည်) သံဃာတော်များမှာ အရေးအပါဆုံး ဖြစ်သည်။ ဤခေတ်တွင် ပါဠိသဒ္ဒါပညာရှင်များ၏ အမည်နာမများကို တစ်ဦးနှင့် တစ်ဦး နီးကပ်စွာ တွေ့ရသည်။ သံဃာကွဲပြားမှု ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော်လည်း ထိုအချိန်ကာလသည် စာပေ ရေး

^၁ ကလျာဏိကျောက်စာ (Taw Sein Ko တည်းဖြတ်သည်) *Ind. Ant.*, vols. xxii and xxiii. ကို ရှုပါ။

^၂ သီဟိုဠ်၊ အောင်နိုင်ခဲ့သည့် ဟံသာဝတီ၊ ယိုးဒယား၊ ကမ္ဘောဇနှင့် နီပေါ တရုတ်တို့မှပင် ဖြစ်ပွယ်ရှိသော ရဟန်းတော်များ ပုဂံ၌ နေထိုင်ခဲ့ကြသည် (Forchammer, *Report*, (Pagan) p. 2.)

သားမှု အရှိန်လျော့မသွားဘဲ ပုဂံက ရဟန်းကောင်းများသည် နိုင်ငံအတွင်း ပညာသင်ကြားရေးအတွက် နေရာသစ်တစ်ခုကို ကြွယ်ဝစေခြင်းဖြင့် အလုပ်များနေခဲ့ကြသည်။ သဒ္ဓတ္ထဘောဒိန္နာ^၁ သဒ္ဓါကျမ်းပြု အရှင်သဒ္ဓမ္မသိရိ၏ ကျမ်းစာ၌ အရှင်အဂ္ဂဝံသအား အမှတ်ရစေသော ယဉ်ကျေးမှုတစ်ခုကို တစ်စေ့တစ်စောင်း တွေ့ရသည်။ သဒ္ဓမ္မသိရိ၏ သဒ္ဓါကျမ်းသည် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းအားဖြင့် အရှင်ကဗ္ဗာယန၏ သုတ်စဉ်နှင့် အချို့အစိတ်အပိုင်းမှာ သက္ကတကျမ်းများကို အခြေပြုသည်။ သာသနဝံသကျမ်း၌ အရှင်သဒ္ဓမ္မသိရိသည် ဗြဟ္မဇ (?) ကျမ်းကိုလည်း မြန်မာပြန်ဆိုခဲ့ကြောင်း ဆိုသည်။^၂ ဤမထေရ်သည် မြန်မာဘာသာအား စာပေကိရိယာအဖြစ် ပထမဆုံး အသုံးပြုခဲ့သူများ၌ ပါဝင်သည်။^၃ အကယ်၍ ဖော်ပြပါ ကျမ်းစာသည် ဗေဒနက္ခတ်ကျမ်းစာ ဗြဟ္မဇာတက^၄ ကျမ်းကို ဖော်ပြသည်ဆိုလျှင် မြန်မာလေ့သုံး ရင်းမြစ်များ၏ ကြီးမားသည့် အစဉ်ကို (ကြီးမားသည့် ပါဠိအဆောက်အအုံ မတိုင်ခင်မှာပင် နောက်ပိုင်း ထည့်သွင်းခဲ့သည့် စကားလုံးများသည် ဒေသဘာသာအား ကူညီပံ့ပိုးပေးခဲ့သည်) ထည့်သွင်းနိုင်ခဲ့မည် မဟုတ်ချေ။ သို့ဖြစ်၍ ယင်းစွမ်းဆောင်မှုမှာ အံ့ဩဖွယ် မဟုတ်ချေ။ သို့တစေ အရှင်မြတ်၏ သက္ကတ

^၁ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၂၊ ၇၂။ Fausbøll, *Cat. Mand. MSS.*, p. 47,48; Forchhammer, *List*, p. xix.

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ- ၇၅။ သော ယေဝ ထေရော ဗြဟ္မဇံ နာမ ဝေဒသတ္ထမ္ပိ မရမ္ဘာသာယ ပရိဝတ္တေသိ။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ- ၆၈။

^၃ M. Duroiselle က အေဒီ တစ်ဆယ်နှင့် ဆယ့်တစ်ရာစုနှစ်များ၏ မြန်မာနိုင်ငံ ကျောက်စာများ၌ သက္ကတမှ ဆင်းသက်သော စကားလုံးများ ပါဝင်ကြောင်း ဖော်ပြလျက် သထုံမှ ရောက်ရှိပြီးနောက် အချိန်တိုအတွင်း ခေတ်စားခဲ့သော ပါဠိဘာသာ မတိုင်မီက မြန်မာနိုင်ငံ၌ သက္ကတဘာသာကို တတ်ကျွမ်းသည်ဟု ယုံကြည်ကြောင်း ထုတ်ဖော်ခဲ့သည် (*Bulletin*, tome v, p. 154)။

^၄ Of Varaha-Mihira; see Weber, *Indische Literaturgeschichte*, 2nd ed., pp. 277, 278.

ဗဟုသုတသည် စိတ်ဝင်စားဖွယ် အချက် ဖြစ်သည်။ အရှင်မြတ်အား မြန်မာနိုင်ငံ၌ ဝေဒကျမ်းအဖြစ် လူသိများသော ဗြာဟ္မဏကျမ်းစာတစ်ခု ဖြင့် အလုပ်များခဲ့သော အရှင်မြတ်အဖြစ် တွေ့ရှိရသည်မှာ စဉ်းစားဖွယ် ကောင်းသော အချက်လည်း ဖြစ်သည်။

အတော်အတန် အရေးပါသည့် နောက်ထပ် သဒ္ဒါကျမ်းတစ်စောင် မှာ ကဗ္ဗာယနယောဂကျမ်း၏အပွင့် နှာသဟု လူသိများပြီ တစ်ခါတစ်ရံ မုခမတ္တဒိပနီဟုခေါ်သည့် ကျမ်းဖြစ်သည်။ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်မှာ သာသနဝံ သကျမ်းက ပုဂံသား ရဟန်းတော်ဟု ဖော်ပြသည့် အရှင်ဝိမလဗုဒ္ဓိ^၁ ဖြစ် သည်။ သို့တစေ အချို့သော ပညာရှင်များက ၎င်းအား သီဟိုဠ်သား ရဟန်းတော်ဟု ဆိုကြသည်။ နှာသအပွင့် ဋီကာကျမ်းတစ်စောင်ကို အရှင်ဝိမလဗုဒ္ဓိမထေရ် ရေးသားသည်။^၂ အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟဋီကာကျမ်းကို လည်း ဤအရှင်ပင် ရေးသားသည်ဟု ယူဆရသည်။

နှာသအပွင့် အခြားဋီကာကျမ်းတစ်စောင်ကို နရပတိစည်သူမင်း လက်ထက်၌ အခြားသော ဋီကာဆရာတစ်ဦးက ရေးသားခဲ့သည်။ ဤ အကြိမ်၌ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်မှာ ဘုရင့်သမီးတော် တစ်ပါးကို ချစ်ကြိုက်ခြင်း ကြောင့် ရေးသားခဲ့သည်ဟု ဆိုသော ရာထူးဖြင့် လူဝတ်ကြောင်တစ် ယောက် ဖြစ်သည်။ သာသနဝံသ၌ ဖော်ပြသည့် ဖြစ်ရပ်မှာ ဤသို့ ဖြစ် သည် - ဘုရင်နရပတိသည် ဤအမျိုးကောင်းသား အနေဖြင့် မင်းသမီး တစ်ပါးနှင့် အသည်းအသန် ချစ်ကြိုက်နေကြောင်း သိရခြင်း၌ အကယ် ၍ နက်နဲသော အသိပညာအတွက် ကျမ်းတစ်စောင် ရေးသားနိုင်မည်

^၁ ဤ(ဗြာဟ္မဏဟူသော) ဝေါဟာရကို မြန်မာနိုင်ငံ၌ အခြေချ နေထိုင်ခဲ့ကြသော ဗြာဟ္မဏတို့အား အထွေထွေ နားလည်ရန် အသုံးပြုသည်။ အခန်း ၄ ကိုရှုပါ။

^၂ ဤအရှင်အား နှောင်းခေတ် (အမည်တူ) ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်တစ်ပါးနှင့် ခွဲခြားရန် မဟာဝိမလဗုဒ္ဓိဟု ခေါ်သည်။ (သာသနဝံသ၊ စာ-၇၅။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ- ၆၃။ Forchammer, *List*,) p. xxiii. Fausbøll, *Cat. Mand. MSS.*, p. 47, 48.

^၃ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၃၊ ၇၃။

^၄ SVD., Verse 1223.

ဆိုလျှင် မင်းသမီးအား ၎င်းနှင့် လက်ထပ်ပေးမည် ဖြစ်ကြောင်း ကတိ ပြုသည်။^၁ ပညာရှင်သည် နာသကျမ်းကို ဖွင့်ဆိုခဲ့သည်။ သာသနဝံသ ကျမ်း၌ ဤပုဂ္ဂိုလ်သည် ဘုရင့် အမှုထမ်း အလျင် ဖြစ်ခဲ့ပြီးမှ ဤကျမ်း ကို ရေးသားရန် သာသနာ့ဘောင်သို့ ဝင်ရောက်ခဲ့သလား၊ သို့တည်း မဟုတ် (မင်းသမီးကို) ချစ်ကြိုက်သောအခါ ရဟန်းဖြစ်နေပြီးလား ဟု သည်ကို ရှင်းလင်းစွာ မဖော်ပြချေ။ ‘သူသည် လူ့ဘဝသို့ ပြန်လာ (လူ ထွက်)’သောအခါ ဘုရင်က ၎င်းအား ရဇ္ဇဂ္ဂါဟာမစွဘွဲ့ ပေးအပ်ကြောင်း ကိုသာ ဆိုသည်။ ၎င်းရရှိသော မြန်မာဘွဲ့ဖြင့် ၎င်းကျမ်း၏ အမည်ကို တစ်ခါတစ်ရံ ‘သံဗျင်’ဟု ဖော်ပြသည်။^၂

လောကုပ္ပတ္တိအမည်ရှိ ကျမ်းတစ်စောင်ကို ပုဂံ၌ အရှင်အဂ္ဂပဏ္ဍိတ ရေးသည်။^၃ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်မှာ မြန်မာနိုင်ငံသား ဖြစ်သည်။ ဤအရှင် သည် ထိုအချိန်က ပါဠိဘာသာလေ့လာမှု၌ အဓိကမြှုပ်နှံ မထားသော ပါဠိပညာရှင် အနည်းငယ်၌ ပါဝင်သည်။

ဂန္ထဝံသကျမ်း၌ သုဘူတစန္ဒန မထေရ်ရေးသော လိင်္ဂတ္ထဝိဝရဏ အမည်ရှိ သဒ္ဒါကျမ်းတစ်စောင်ကို ဖော်ပြသည်။ ယင်းသဒ္ဒါကျမ်း၌ အရှင်

^၁ ဘုရင်၏ တောင်းဆိုချက်မှာ နည်းလမ်းကျပုံရသည်။ အကြောင်းမူ SVD. verse 1240 အရ ဤအမျိုးကောင်းသားမှာ သဒ္ဒါပညာရှင် ဖြစ်သောကြောင့် တည်း။ SVD.၌ နာသပ္ပဒိပိကာဒီကာကို ‘ဧကေန အမစ္စေန သဒ္ဒတ္ထနယည နာ’ဟု ဆိုထားသည်။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၆၄ ကိုလည်း ရှု။ ဒိန္နိယရုံး (စာကြည့်တိုက်)၌ နာသပ္ပဒိပ (နာမည် မပြည့်စုံ)ဟု ဒီကာတစ်စောင် ရှိသည်။ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်၏ အမည် ပျောက်နေသည်။ Fausbøll ၏ *Cat. Mand. MSS.* p. 45 ကို ရှုပါ။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၇၅။ Forchammer, *List*, p. xxii. သံဗျင် (ရဇ္ဇဂ္ဂါဟာ မစွ)ဘွဲ့ကို အခွန်အရာရှိအား ပေးအပ်ပြီး ခုခေတ် ‘သူကြီး’နှင့် အတော်အတန် တူသည်။ *Inscriptions of Pagan, Pinya, and Ava*, p. 128. ကို ကြည့်ပါ။

^၃ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၄၊ ၆၇။ သာသနဝံသ၊ စာ-၇၄။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၆၀။

ဉာဏသာဂရ မထေရ်ရေးသော လိနတ္ထဝိဝရဏပ္ပကာသက နှင့် အရှင် ဥတ္တမ မထေရ် ရေးသော လိနတ္ထဝိဝရဏဒီကာဟု ဒီကာနှစ်စောင်ရှိ သည်။ ထိုပညာရှင် မထေရ်သုံးပါးလုံးမှာ ပုဂံသားများ ဖြစ်ကြသည်။^၁ အမည်မသိပုဂ္ဂိုလ်စီရင်သည့် လိနတ္ထဝိဝရဏဝိနိစ္ဆယ^၂ ကျမ်းမှာ သုဘူတ စန္ဒနကျမ်းကိုအခြေခံ သို့မဟုတ် ယင်း၌ ပါဝင်သည့် ခက်ခဲစာပိုဒ်များကို ရှင်းပြကြောင်း ထင်ရှားသည်။ လိနတ္ထဝိဝရဏဒီကာ^၃ကျမ်းပြု အရှင် ဥတ္တမသည် သီဟိုဠ် အရှင်ဝါစိဿရ^၄ ရေးသားသည့် ထင်ရှားသော သဒ္ဒါကျမ်း ဗာလာဝတာရကျမ်း၏ အဖွင့်ဒီကာကို ရေးခဲ့သည်။

ပုဂံ သဒ္ဒါကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်များအနက် နောက်တစ်ဦးမှာ အရှင် ဓမ္မဒဿိဖြစ်ပြီး ၎င်း၏ကျမ်းစာကို ရာစုနှစ်ပေါင်း များစွာ လေ့လာခဲ့ ကြလျက် မကြာမီအချိန်ထိ ပြန်လည် ပုံနှိပ်ခဲ့ရသည်။ အရှင်မြတ်၏ နာမည်ကျော် ဝါစုဝါစကကျမ်းကို ရေးသောအခါ သာမဏေအဖြစ်သာ^၅ ရှိသေးသည်။ ဤကျမ်း၏ ဒီကာတစ်စောင်ကို အရှင်သဒ္ဓမ္မနန္ဒီက ရေး သားသည်။^၆

^၁ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၃၊ ၆၇၊ ၇၂၊ ၇၃။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၇၂ တို့၌ လိနတ္ထဝိဝ ရဏနှင့် ဒီကာကို စစ်ကိုင်း အရှင်သဒ္ဓမ္မကိတ္တိမထေရ် ရေးကြောင်းယူဆသည်။

^၂ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၅၊ ၇၅။

^၃ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၃၊ ၆၇။ Forchammer, *Report*, (Pagan) p. 2. Forcha-mmer, *List*, p. xxiii. ပိဋကတ် သမိုင်း၊ စာ-၇၀။

^၄ Forcha-mmer, *List* ၌ အရှင်ဓမ္မကိတ္တိဟုဆိုသည်။ အိန္ဒိယရုံးစာကြည့်တိုက် ရှိ စာမူစသည်၌ အရှင်ဝါစိဿရဟု ရှိသည်။ *Cat. Mand. MSS.* p. 48.

^၅ သာသနဝံသ၊ စာ-၇၅။

^၆ Fausbøll, *Cat. Mand. MSS.*, p. 50။ ဝါစုဝါစကဝဏ္ဏနာ၊ ဝါစုဝါစကဒီကာ။ အရှင်သဒ္ဓမ္မနန္ဒီ ရေးသားသည်။ Forchammer, *List*, p. xxii. ၌ ကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ် မရှိ။ ပိဋကတ်သမိုင်း (စာ-၇၁) ၌ 'ဝါစုဝါစကကို ပုဂံ အမည်မသိ ထေရ် ရေးပြီး ယင်းဒီကာကို အရှင်သဒ္ဓမ္မနန္ဒီ ရေးသည်။

အရှင်သဒ္ဓမ္မသိရိ၏ သဒ္ဓတ္ထဘောဒစိန္တာကျမ်းမှ ဒိကာကျမ်းပေါင်းများစွာ ပေါ်ပေါက်ခဲ့ပြီး ယင်းတို့အနက် အကျော်ကြားဆုံးမှာ ပုဂံအရှင်အဘယမထေရ် ရေးသားသည့် မဟာဒိကာ^၁ ဖြစ်သည်။ အရှင်အဘယ၏ အမည်ကို အရှင်သံဃရက္ခိတ၏ သမ္ဗန္ဓစိန္တာ^၂ အဖွင့် သမ္ဗန္ဓစိန္တာဒိကာ^၃ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ် တွေ့ရှိရသည်။

အရှင်သဒ္ဓမ္မသိရိနှင့် အရှင်အဘယ နှစ်ပါးလုံးကို Forchammer က အေဒီ ၁၄ ရာစု တွင် ထည့်သွင်းထားသည်။^၄ ကံမကောင်စွာပင် သာသနဝံသကျမ်းနှင့် ဂန္ထဝံသကျမ်းတို့၌ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ၏ မွေးရပ်မြေ သို့မဟုတ် သီတင်းသုံးသည့် နေရာကို ဖော်ပြလေ့ရှိသော်လည်း ၎င်းတို့၏ သက္ကရာဇ် အတိအကျကို ဖော်ပြခဲ့သည်။ ကျမ်းစာများကို တစ်ခုနှင့်တစ်ခု အနီးကပ် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာခြင်း မရှိဘဲ၊ သို့မဟုတ် ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက်များ၏ သမိုင်းများကို အတော်အတန် လေ့လာခြင်းမရှိဘဲ ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် စာပေသမိုင်းတွင် ပုဂံပညာရှင်များ ရှိသင့်သော ရဟန်းဘဝအဖြစ် ခန့်မှန်းခြေဖြင့် ကျေနပ်ရမည် ဖြစ်သည်။ သို့တစေ ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ပညာရှင်အများစုကို အေဒီ ၁၂ နှင့် ၁၃ ရာစုတွင်

^၁ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၃၊ ၇၃။ Forchammer, *Report*, (Pagan) p. 2. Forchammer, *List*, p. xix. India Office မှ Mandalay Collections ၌ အဖွင့်ကျမ်းတစ်စောင်မှာ သဒ္ဓတ္ထဘောဒစိန္တာဒိပနီ ဖြစ်သည်။ Fausbøll, *Cat. Mand. MSS.*, p. 50.

^၂ Fausbøll, *Cat. Mand. MSS.*, p. 50။ Forchammer, *List*, p. xxi. ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၆၉၊ ၇၁။

^၃ ဝါကျဖွဲ့စည်းပုံ ဆက်စပ်မှုကို ဖော်ပြသည့် သမ္ဗန္ဓစိန္တာ ကျမ်းသည် အေဒီ ၁၂ ရာစု လက်ရာ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်မှာ သီဟိုဠ် ပညာရှင်ဖြစ်သည်။ ဤအရှင်သည် ပါဠိကဗျာ အလင်္ကာကိုဖော်ပြသည့် သုဗောဓာလင်္ကာရနှင့် ပါဠိဂါထာ ဖွဲ့စည်းပုံကို ပြဆိုသည့် ဝုတ္တောဒယဆန်းကျမ်းတို့ကြောင့် ပိုမို ကျော်ကြားသည်။

^၄ Forchammer, *Jardine Prize Essay*, p. 36.

ထည့်သွင်း ဖော်ပြနိုင်ဖွယ်ရှိသည်။ ပုဂံပါဠိစာပေ၏ နှောင်းပိုင်းခေတ်ကို အဆုံးမသတ်ခင် မြန်မာသံဃာ သို့မဟုတ် အတိအကျဆိုမူ သံဃာ တော်များ၏ အခြေအနေကို အနည်းငယ် လေ့လာကြည့်မှု သင့်မြတ်ပေ လိမ့်မည်။

နရပတိ၏ ဘက်မလိုက်သော သဒ္ဓါတရားသည် ငြိမ်းချမ်းသော ဘဝနှင့် ပညာသင်ကြား လိုက်စားလိုသူများအတွက် လေ့လာရေး နည်း လမ်းများကို လုံခြုံစေခဲ့သော်လည်း ယင်းဘက်မလိုက်မှုသည် သံဃာ တော်များအကြား ကွဲပြားမှုကို မဟန့်တားနိုင်ခဲ့သည့်ပြင် အရှင်ဆပဋေ ပျံ လွန်သောအခါ ၎င်း၏ သီဟဋ္ဌသံဃာဂိုဏ်းလည်း လေးစု ကွဲသွားပြီး အုပ်စုအသီးသီးသည် အရှင်ဆပဋေနှင့် သီဟိုဠ်မှ ပါလာသည့် မထေရ် လေးပါးနောက်သို့ တစ်စုစီ လိုက်ကြသည်။

သီဟိုဠ်သံဃာအတွင်း ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော သဘောထား ကွဲလွဲမှုများ သည် (ဝေါဟာရများ၏ ပုံမှန်အဓိပ္ပာယ်အရ ယင်းအုပ်စုဝင်များကို အယူ ဝါဒရေးရာ ကွဲလွဲမှုဟု မဆိုနိုင်သောကြောင့်) တစ်ချိန်က အခြားဂိုဏ်း ဂဏများထက် ပိုမို အင်အားကောင်းပြီး စည်းလုံးသဖြင့် အယူသည်းမှု ၏ ပြဿနာများကို ဖြစ်စေခဲ့ပုံ မရပေ။ ဖြစ်ရပ်အားလုံးတွင် သာသနဝံ သကျမ်းက ပုဂ္ဂိုလ်ရေး အကြောင်းအရာများကိုသာ ပြဆိုသည်။ ယင်း တို့အနက် အရှင်ရာဟုလာသည် ၎င်း၏ မိတ်ဆွေများ အုပ်စုမှ ရှေးဦး စွာ ခွဲထွက်ခဲ့ပြီး ကျန်ပုဂ္ဂိုလ်များလည်း ၎င်းတို့၏ အပေါင်းအသင်းများ ကို ခွာခဲ့ကြသည်။

အရှင်ရာဟုလာ၏ အုပ်စုမှ ဖွဲ့စည်းသော စိတ်ဝင်စားဖွယ် အ ကောင်းဆုံး ဖြစ်သည်။ ဖြစ်ပုံမှာ ဤသို့တည်း - အရှင်ရာဟုလာသည် ဘုရင်နရပတိ ခင်းကျင်းသော ပွဲတော်တစ်ခု၌ မင်းသမီးတစ်ယောက်ကို အသည်းအသန် စွဲလမ်းသွားသည်။ ကျန်မထေရ်များက ၎င်းအား နား ချ ကြောင်းကျိုး ရှင်းပြသော်လည်း အရှင်ရာဟုလာက လက်မခံချေ။ နောက်ဆုံးတွင် ကျန်မထေရ်များက ရာဟုလာအား တိုင်းပြည်မှ ထွက် ခွာရန်နှင့် ၎င်းလူထွက်သဖြင့် သံဃာတော်များ၏ မကောင်းသတင်းကို

ကာကွယ်ရန် တောင်းပန်သည်။ သို့ဖြင့် သင်္ဘောဖြင့် မလယဒီပ^၁ သို့ သွားပြီး ယင်းနိုင်ငံ၌ ဘုရင့်ဆရာဖြစ်သွားပြီး ထိုဘုရင်သည် ဝိနည်းကို သင်ယူလိုသည်။ အရှင်ရာဟုလာ၏ ဖြစ်ရပ် နိဂုံးမှာ ဆင်ခြင်ဖွယ် ဖြစ်သည်။ ဘုရင်သည် ၎င်းထံမှ ခုဒ္ဒသိက္ခာ^၂ နှင့် ယင်းဒီကာကျမ်းကို သင်ယူသည်။ ယင်းနောက် ကျေးဇူးသိတတ်သူ တပည့်(ဘုရင်)က ပေးအပ်သော ငွေကြေးဖြင့် ရဟန်းတော်သည် လူထွက်ပြီး လူဝတ်ကြောင်ဖြင့် နေထိုင်ခဲ့သည်။

ဤဖြစ်ရပ်ကလေးအား အရှင်အာနန္ဒ၏ ဖြစ်ရပ်ကဲ့သို့ လူအများ စိတ်ဝင်စားစေရန်ဟု ဆိုခြင်းထက် စာရိတ္တဖြင့်တင်ရေးအတွက် ဖော်ပြသည်ကို သံသယဖြစ်ဖွယ် မလိုချေ။ အရှင်ရာဟုလာ၏ ဖြစ်ရပ်ကဲ့သို့ မေတ္တာဖွဲ့ မဟုတ်သည့် အရှင်အာနန္ဒ၏ ပြစ်မှုလည်း ဝိနည်းစည်းကမ်းများနှင့် ဆန့်ကျင်ခဲ့သည်။ ဘုရင် နရပတိသည် သီဝလိ၊ တာမလိန္ဒနှင့် အာနန္ဒ မထေရ်သုံးပါးတို့အား ဆင်တစ်ကောင်စီ လှူဒါန်းသည်။ မိမိ၏ ဆင်ကို ကပ္ပိပုရ (မြို့)ရှိ မိမိ၏ ဆွေမျိုးများအား ပေးကမ်းလိုသဖြင့် ယင်းဆင်ကို ပုသိမ်မြို့မှ သင်္ဘောဖြင့်ပို့ဆောင်ရန် ပြင်ဆင်သည်။ အခြား

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၆၆။ Minayeff ရေးကူးသော စာမူ၌ တွေ့ရသည်ကို ရေးထားသည်။ ဤစာတမ်းရေးသူ သာသနဝံသကျမ်းကို တည်းဖြတ်ရာ၌ အတော်အတန် နောက်ဆံတင်းပြီးမှ မလ္လာရဒီပကို ရွေးချယ်သည်။ ယင်းစာမူကို မလယဒီပဟု ပြင်ဆင်ခဲ့သည်။ ဖြစ်ရပ်မှာ စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းသည်။ ကလျာဏိကျောက်စာ၌ မလယဟုရေးသည်။ Taw Sein Ko ၏ 'ကလျာဏိကျောက်စာ မှတ်ချက်များ' ဆောင်းပါး *Ind. Ant.*, xxiv, p. 301 ကို ရှုပါ။ (အိန္ဒိယ လက်အောက်ခံဖြစ်သော) ရှေးခေတ် မလယဒေသသည် မလေးကျွန်းဆွယ် ဖြစ်သည် (V. Furnereau. *Le Siam Ancien*, p. 52.)။

^၂ သီဟိုဠ်၌ ရေးသားသော ဝိနည်းအနှစ်ချုပ်ကျမ်း ဖြစ်သည်။ ယင်း၏ ဒီကာများကို သီဟိုဠ် ရဟန်းတော်များဖြစ်သည့် အရှင်ရေဝတနှင့် အရှင်သံဃရက္ခိတမထေရ်တို့ စီရင်သည် (ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၈)။

မထေရ်များက အရှင်အာနန္ဒအား မိမိတို့အနေဖြင့် ဗုဒ္ဓဝါဒီ ပိုမို များပြားလာစေရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ယင်းဆင်များကို ဘေးမဲ့ပေးပြီး ဖြစ်ကြောင်း ညွှန်ပြလျက် ဆန့်ကျင်ကြသည်။ အရှင်အာနန္ဒက ဆွေမျိုးများအား ကြင်နာမှုကိုလည်း ဗုဒ္ဓ ဟောတော်မူသည်သာ ဖြစ်ကြောင်း ပြန်ချေပသည်။ မည်ဖက်ကမျှ အလျှော့ မပေးသဖြင့် အရှင်အာနန္ဒသည် သံဃာ့အသိုင်း အဝိုင်းမှ ထွက်ခွာခဲ့သည်။

သီဝလိနှင့် တာမလိနွတို့သည် နောင်တွင် အခြားသော ဝိနည်းပြဿနာတစ်ခုနှင့် ပတ်သက်၍ သဘောထား ကွဲခဲ့သည်။ တာမလိနွသည် တပည့်များကို ကြည်ညိုသူ ဥပါသကာများအား လက်ဆောင် လက်ဆောင် ပေးရန် တိုက်တွန်းသဖြင့် ယင်းသည် ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ်အလွန် မနှစ်သက်သည့် အပြုအမူ အဖြစ် အခြားရဟန်းတော်များက ယူဆသည်။ အတော်အတန် ပြောဆိုဆုံးမပြီး မရသည့် အဆုံး၌ အရှင်သီဝလိသည် တာမလိနွနှင့် နောက်ထပ် ဆက်စပ် ပတ်သက်မှု မလုပ်တော့ဘဲ မိမိဘာသာ တစ်စင်ထောင်လိုက်သည်။ သီဟဠသံဃာ၌ ယင်းလေးအုပ်စု၏ ရိုးရှင်းသော မှတ်တမ်း မူရင်းသည် နှစ်သက်ဖွယ် မရှိသော်လည်း မြန်မာနိုင်ငံ ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းများ၏ သင်္ခန်းစာအဖြစ် အတော်အတန် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းသည်။ ထို့ပြင် ယင်းသို့သော မထေရ်တို့၏ ပုဂ္ဂိုလ်ရေး ရာဇဝင် အပိုင်းအစများသည်ပင် တစ်ခါတစ်ရံ ထိုခေတ်၏ စာပေသင်ကြားမှုနှင့် တတ်ကျွမ်းမှုဆိုင်ရာ သင်္ခန်းစာအတွက် တစ်စေ့တစ်စောင်း မြင်တွေ့ရမှု ဖြစ်သည်။

တစ်ချိန်တည်းတွင် ကျွန်ုပ်တို့၏ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်စာရင်းတွင် တွေ့မြင်ရသည့်အတိုင်း ပုဂံ၌စာပေရေးသားမှုများကို ဆက်လက် မြင်တွေ့ရသည်။ နရပတိမင်း နတ်ရွာစံပြီးနောက် စာပေသင်ကြားမှုကို ဦးဆောင်

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၆၇။ ယင်းကို ဝိနည်းဝေါဟာရဖြင့် ဝစီဝိညတ္တိဟု ခေါ်သည်။ ယင်းကိစ္စနှင့် ပတ်သက်၍ နှုတ်ပြန်၍ ပြောဆိုခြင်းများကို ဆိုလိုသည်။
ဝိနယ၊ ၅၊ စာ-၁၂၅ ရှု။

၅၄ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ခဲ့သူမှာ ကျွဲစွာမင်း ဖြစ်သည်။^၁ ဤမင်းလက်ထက် ရေးသားခဲ့သော ကျမ်းစာများမှာ အဓိကအားဖြင့် သဒ္ဒါကျမ်းများ ဖြစ်သော်လည်း အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟကျမ်းလည်း လေ့လာရေး အခြေခံဘာသာရပ်များ၌ ပါဝင်သည်။^၂ ပါဠိသဒ္ဒါကို သင်လေ့လာသူများမှာ ရှေးခေတ် ပါဠိတော်ကျမ်းများကို ကျမ်းရိုးပေါက် နားလည်ရန်သာမက ၎င်းတို့ ကိုယ်တိုင် ယင်း (ပါဠိဘာသာ)ဖြင့် ကျမ်းစာတစ်စောင် ရေးဖွဲ့ရန်ပါ စိတ်အား ထက်သန်ကြသော ရဟန်းတော်များသာ အဓိက ဖြစ်ကြောင်း ဆိုနိုင်သည်။ သို့တစေ ဘုန်းကြီးကျောင်းများ၌ သဒ္ဒါဆိုင်ရာ ဗဟုသုတများဖြင့်သာ ကန့်သတ် မထားပေ။ နရပတိမင်းကြီး လက်ထက် အမတ်တစ်ဦး၏ စာပေသင်ကြားမှု အကြောင်းကို ကျွန်ုပ်တို့ သိရပြီးဖြစ်သည်။ ကျွဲစွာမင်းလက်ထက်၌လည်း ဘုရင့်နန်းတော်၌ သဒ္ဒါပညာရှင်များ ရှိကြသည်။^၃

^၁ ကျွဲစွာမင်းသည် အေဒီ ၁၂၂၇ (ဖယ်ရာ အလို)၊ သို့မဟုတ် အေဒီ ၁၂၃၄ (ဘားနစ် အလို) နန်းတက်သည့်ဘုရင် ဇေယျသိင်္ခမင်းကို ဆက်ခံသူ ဖြစ်သည်။ သီဟိုဠ်တွင် ရေးသားသော လှပသည့် ၁၃ ရာစု ကဗျာ မနုဂုလုသန္ဓေသယ (*Manavulu-Sandesaya*, ed. L. D. Barnett, JRAS., April., 1905, p. 265.) ၌ ပုဂံဟူသော ဝေါဟာရကို တွေ့ရသည်။

^၂ သင်ကြားမှု ပုံစံတစ်ခုနှင့် ပတ်သက်၍ သနားဖွယ် ဒိသာပါမောက္ခရဟန်း အကြောင်းကို ကြည့်ပါ။ ဤရဟန်းတော်သည် ၎င်း၏ အသိပညာ ဗဟုသုတကို စာပေတတ်ကျွမ်းသည့် မထေရ်ကြီးများ အံ့ဩသွားပြီး ဘုရင့်ဆရာ အဖြစ် ရွေးချယ်ခံရသည်ထိ အသက်အရွယ် ကြီးရင့်ချိန်၌ (ကစွည်းသဒ္ဒါနှင့် အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟကျမ်းတို့မှ စတင်လျက်) အသိပညာ ဗဟုသုတကို အလွန်ပင် လိုလားစွာ သင်ယူခဲ့သည် (သာသနဝံသ၊ စာ-၇၇)။

^၃ ထိုအချိန်က ပါဠိသဒ္ဒါသည် အမျိုးသမီးများနှင့် မိန်းကလေးများအကြားမှာပင် ရေပန်းစားသော သင်ယူမှုဖြစ်သည်။ သာသနဝံသကျမ်းလာ ထူးခြား စိတ်ဝင်စားဖွယ် ဖြစ်ရပ်တစ်ခုကို *Minayeff* က ပြန်ဖော်ပြရာ၌ (သာသနဝံသ၊ စာ-၇၈။ *Recherches*, p. 69) အရိမဒ္ဒန (ပုဂံ)မြို့သူ မိခင်များ စာပေသင် ကြားရန် အချိန်ရယူပုံကို ဖော်ပြသည်။

အမှန်စင်စစ် ကျွတ်စားမင်းသည် ကိုယ်တိုင် လုံ့လဝီရိယရှိလျက် သဒ္ဓမ္မိန္ဒြိယနှင့် ပရမတ္ထဗိမ္ဗူကျမ်းများကို ကိုယ်တိုင် ရေးသားပြီး ခံနုမူပြုခဲ့သည်။ ယင်းနှစ်ခုလုံးမှာ သဒ္ဓမ္မိန္ဒြိယကျမ်းများ ဖြစ်ကြသည်။^၁ ဝိဘူတ္တအမည်ရှိ ပါဠိကျမ်းငယ် တစ်စောင်ကို ကျွတ်စားမင်း၏ သမီးတော်က ရေးသားကြောင်း အဆိုရှိသည်။^၂

မုခမတ္တသာရ^၃ အမည်ရှိ ဤခေတ်၏ နောက်ထပ် သဒ္ဓမ္မိန္ဒြိယကျမ်း တစ်စောင်ကို အရှင်သာဂရမထေရ် ရေးသည်။ ဂန္ထဝံသကျမ်းအလို^၄ အရှင်ဂုဏသာဂရမထေရ် ရေးသားကြောင်း၊ ကျွတ်စားမင်းဆရာ သံဃရာဇာ၏ တောင်းပန်မှုကြောင့် ယင်း၏ ဋီကာကျမ်း တစ်စောင်ကိုပါ ရေးသားကြောင်း ဖော်ပြသည်။

ဝိဘူတ္တကျမ်း တစ်စောင်ကို အေဒီ ၁၄ ရာစု အစောပိုင်းတွင် သဒ္ဓဉာဏမထေရ် ပုဂံတွင် ရေးသားခဲ့ဖူးသည်။^၅ အရှင်သဒ္ဓမ္မဉာဏ

^၁ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၅၊ ၇၀ တွင် သဒ္ဓမ္မိန္ဒြိယကျမ်းကို အေဒီ ၁၂၃၄ တွင် ကျွတ်စား မင်းရေးသည်ဟု ဆိုသည်။ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၄၊ ၇၃။ သာသနဝံသ၊ စာ-၇၆ ကိုလည်း ရှု။ သဒ္ဓမ္မိန္ဒြိယကျမ်း၏ဆရာ ရေးသည်ဟု ယူဆသည်။ လိနတ္ထဝိသောဓနီ အမည်ရှိ အပွင့်ကျမ်းကို ပုဂံသား အရှင်ဉာဏဝိလာသ ရေးသည် (Nevill)။ India Office ၌ တွေ့ရသည့် သဒ္ဓမ္မိန္ဒြိယနိဗ္ဗာန် အမည်ရှိ သဒ္ဓမ္မိန္ဒြိယကျမ်းကို သိရိသဒ္ဓမ္မကိတ္တိမဟာပုဿဒေဝ ရေးသည် (vide, Fausbøll, Cat. Mand. MSS., p. 50)။ ပရမတ္ထဗိမ္ဗူဋီကာ တစ်စောင်ကို ပုဂံ၌ အရှင်ကဿပမထေရ် ရေးသည် (ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၅၁)။

မှတ်ချက်။ ။ နှစ်စောင်လုံး သဒ္ဓမ္မိန္ဒြိယဟု ဆိုခြင်းမှာ မမှန်ပေ။ ပရမတ္ထဗိမ္ဗူကျမ်းမှာ အဘိဓမ္မာဆိုင်ရာ လက်စွဲကျမ်း ဖြစ်သည် (ဘာသာပြန်သူ)။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၇၇။ (သုဘူတိမထေရ် တည်းဖြတ်သော အဘိဓာနပုဒ်ကော၊ ဒုတိယအကြိမ်၊ ကိုလံဘို၊ ၁၈၈၃ ၏ နိဒါန်းကို ရှု)။

^၃ သာသနဝံသ၊ စာ-၇၆။ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၃၊ ၆၇၊ ၇၃။

^၄ Forchammer, List, p. xxiii. အရ ဂုဏသာရ။

^၅ Forchammer, Essay, p. 36. Fausbøll, Cat. Mand. MSS., p. 50

၅၆ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

သည် ဆန္ဒသာရတ္တဝိကာသိနီ^၁ (သို့မဟုတ် ဝုတ္တောဒယဆန်းကျမ်း အဖွင့် ဝုတ္တောဒယပဋိကာ)^၂ အမည်ရှိ ပိုမိုအရေးပါသည့် ပါဠိကဗျာဖွဲ့ပုံ စနစ်ပြ ကျမ်းစာအဖွင့်ကျမ်းနှင့် ကဗျာဖွဲ့နည်းအဖွင့်ပင် ဖြစ်သည့် ဆပဉ္စဒီပနီကျမ်း^၃များကို ပြုစုသူ ဖြစ်သည်။ အရှင်သဒ္ဓမ္မဉာဏသည် ပါဠိပညာရှင် ဖြစ်သည်သာမက သက္ကတကျမ်းကျင်သူလည်း ဖြစ်သဖြင့် သက္ကတသဒ္ဒါကျမ်း ကာတဏ္ဏ(ကလာပ)ကျမ်းကို ပါဠိဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခဲ့သည်။^၄

မင်္ဂလမထေရ်စီရင်သော ဂန္ဓတ္ထိကျမ်းသည် သဒ္ဒါကျမ်းဖြစ်ပြီး ၁၄ ရာစုတွင် ပုဂံ၌ ရေးသားသောကျမ်း ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ နှောင်းခေတ်တွင် ဖြစ်နိုင်သော်လည်း ပုဂံတွင်ပင် ဖြစ်နိုင်သည့် အရှင်သဒ္ဓမ္မဝိလာသသည် သဒ္ဓမ္မနာသိနီအမည်ရှိ ကဗျာယနဋီကာကျမ်းတစ်စောင် ရေးခဲ့သည်။^၅

ဤအချိန်တွင် မြန်မာသံဃာတော်များအတွင်း ဂိုဏ်းဂဏ ကွဲပြားခြားနားခြင်းများ ရှိနေလင့်ကစား အဆင့်မြင့် ကျမ်းစာများ ရေးသားခြင်းမှာ တဖြည်းဖြည်း တိုးတက်နေပုံရသည်။ အဆိုပါဂိုဏ်းဂဏကွဲပြား

^၁ Forchammer, *Report*, (Pagan) p. 2. *Essay*, p. 36. Fausböll, *Cat. Mand. MSS.*, p. 51, 52. Forchammer, *List*, p. xxiii. ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၇၄။

^၂ ဝုတ္တောဒယကျမ်းကို အေဒီ ၁၂ ရာစုတွင် သီဟိုဠ်၌ အရှင်သံဃရက္ခိမထေရ်သည်။

^၃ Forchammer, *Essay*, p. 36.

^၄ Sarvavarman ၏ ကာတဏ္ဏကျမ်းနှင့် ကာတဏ္ဏစနစ်နှင့် ကဗျာယနသဒ္ဒါကျမ်းတို့၏ ဆက်စပ်မှုနှင့် ပတ်သက်၍ မှတ်ချက်များကို Weber ၏ *Indische Literaturgeschichte*, 2nd ed., p. 243. တွင် ရှုပါ။

^၅ Forchammer, *Report*, (Pagan) p. 2. *List*, xx. မန္တလေးကျမ်းစာစာရင်း (Mandalay Collection) ပါ စာမူ၌ သဒ္ဓမ္မဝိလာသ၏ ကျမ်းစာကို ကဗျာယနသာရဋီကာဟု ဖော်ပြသည်။ (Fausböll, *Cat. Mand. MSS.*, p. 48. ကဗျာယနသာရကျမ်းကို တလိုင်းနိုင်ငံတွင် ရေးသည် (စာမျက်နှာ ၃၆၊ ၃၇ တွင် ရှုပါ)။

မှုသည် နောက်ဆုံးတွင် ဝိနည်းကျမ်းကျင်သူများထက် သဒ္ဒါကျမ်းကျင်သူများကို ပိုမိုများပြားစေခဲ့သည်။ သို့တစေ အေဒီ ၁၃ ရာစု၌ ရဟန်းတော်များ၏ ကံကြမ္မာ ပြောင်းလဲသွားသည်။ အေဒီ ၁၂၇၇ တွင်^၁ ပုဂံမင်းဆက်သည် မြောက်ပိုင်းမှ မွန်ဂိုလူမျိုးတို့၏ ကျူးကျော်မှု လက်အောက်သို့ ရောက်သွားသည်။ တစ်ချိန်တည်းလောက်တွင် တောင်ပိုင်း၌ တော်လှန်ရေး အောင်မြင်မှုသည် မြန်မာတို့၏ အရှိန်အဝါကို အဆုံးသတ်စေသည်။ ရှမ်း (Shān) အုပ်ချုပ်သူများသည် မြို့တော်ကို မြင်စိုင်း၌ တည်ထောင်ကြသဖြင့် ရန်သူကို ဆန့်ကျင်၍ မြို့တော်အား ကာကွယ်ရန် စေတီပုထိုးများကို ပြုချသဖြင့် ပုဂံ၏ ခမ်းနားမှုကို နောက်တစ်ဖန် ပြန်လည် မထိန်းသိမ်းနိုင်တော့ချေ။

သသနဝံသကျမ်း၌ ရဟန်းတော်များသည် မြင်စိုင်းတွင် အခြေချနေထိုင်ကြသော်လည်း ယင်း၌ ကျမ်းစာများ မရေးသားဟု ဆိုသည်။

အေဒီ ၁၃၁၂ တွင် ရှမ်းမင်း သီဟသူရသည် ပင်းယမြို့ (ပါဠိဝိဇယပူရ)ကို တည်ထောင်ခဲ့သည်။ ပင်းယကား ရဟန်းသံဃာတော်များအဖို့ ငြိမ်းချမ်းပြီး လုံခြုံသော နေရာသစ်ဖြစ်သဖြင့် စာပေလှုပ်ရှားမှု ပြန်လည် ရှင်သန်လာသည်။ သီဟသူရမင်း လက်ထက် သာသနာပြုလုပ်ငန်းများအတွက် အကြိုးပမ်းဆုံး ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ပါးဖြစ်သည့် အရှင်သီရိမင်္ဂလ သို့မဟုတ် သီရိသုမင်္ဂလထေရ်သည် သမန္တပါသာဒိကာ (အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဇောသ၏ ဝိနယအဋ္ဌကထာ)နှင့် အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဇောသပင်ရေးသားသည်ဟု ယူဆရသော အဋ္ဌသာလိနီနှင့် သမ္မောဟဝိနောဒနီအမည်ရှိ အဘိဓမ္မအဋ္ဌကထာများ၏ သဒ္ဒါရေးဆိုင်ရာ တည်ဆောက်ပုံများကို ရှင်းပြလျက် အလုပ်များနေခဲ့သည်။^၂ ယင်းသည် ထိုခေတ်အချိန်

^၁ Forbes, *Legendary History*, p. 26. Phare, *History of Burma*, p. 51, 53, 54. Colonel Burney ၏ ရာဇဝံသကျမ်းမှ ဘာသာပြန်များ။ JAS, Bengal, vol. iv, p. 400.

^၂ ဝိဇ္ဇကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၀။

၅၈ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

က ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်း စာပေသင်ကြားမှု ရှင်သန်ခြင်းအတွက် နမူ
နာကောင်းတစ်ခု ဖြစ်သည်။ အုပ်ချုပ်သူအသစ်နှင့် ဘုရင်အသစ် လက်
လောက်၌ နရပတိနှင့် ကျစွာတို့၏ အစဉ်အလာများထံသို့ ပြန်ရောက်
သွားသည်ဟု ဆိုရန်မူ အတော်အတန် စဉ်းစားဖွယ် ရှိသည်။ ဘုရင်
ကိတ္တိသိဟသူရ^၁ ထံ အမှုထမ်းသူ နိုင်ငံ၏ အရေးပါသူ အရာရှိတစ်ဦး
(ပါဠိဘွဲ့ အမည် စတုရင်္ဂဗလာမစ္စဟု ခေါ်သည်)က အရှင်မောဂ္ဂလ္လာန်၏
ကျော်ကြားသော အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာ^၂ ခေါ် ပါဠိအဘိဓာန်ကျမ်း၏ အဖွင့်
ဋီကာကို ရေးသည်။ ဤ (စတုရင်္ဂဗလ) အမတ်သည်ပင် အရှင်ပါသာဒိ
က ထေရ် တောင်းပန်၍ ကောလဒ္ဒကျမ်းနှင့် ဒဏ္ဍိပ္ပကရဏကျမ်းတို့၏
အဖွင့်ဋီကာများကို ရေးသည်^၃။

ကိတ္တိသိဟသူရမင်း လက်ထက် ပင်းယတွင်ရေးပြီး လေ့လာသူ
အလွန်များသည့် အခြားသော သဒ္ဒါကျမ်းတစ်စောင်မှာ ပုံသူကူဆောင်
ဆူးတွင်းပစ်^၄ ဆရာတော် (ကဏ္ဍကက္ခိပ) အရှင်နာဂိတမထေရ် ရေး

^၁ အေဒီ ၁၃၅၁ တွင် နန်းတက်သည် (Kyoaswa IV in Phayre's, *History of Burma*, p. 60, 282.)။ သာသနဝံသ၊ စာ-၈၈။

^၂ Fausbøll, *Cat. Mand. MSS.*, p. 46, 51 ကိုရှုပါ။

^၃ သာသနဝံသ၊ စာ-၈၈။ ဂဏ္ဍဝံသ၊ စာ-၆၃၊ ၇၃။ နောက်ဖော်ပြသည့် ကျမ်းနှစ်
စောင်မှာ သဒ္ဒါကျမ်းလော၊ ဓမ္မရေးရာကျမ်းလော ဟူသည်ကို မသိရသော်
လည်း နောက်ထက် သင်ကြားရေး နယ်ပယ်ဖြစ်သည့် နက္ခတ်ဗေဒနှင့်
ကဗျာကျမ်းများ ဖြစ်သည်။ (နောက်ဆက်တွဲကို ကြည့်ပါ)။

^၄ ဆူးတွင်းပစ်ဟုတွင်ရခြင်းမှာ ဆရာတော်၏ အသိဉာဏ် မဖွံ့ဖြိုးမီ ငယ်စဉ်ဘဝ
ဖြစ်ရပ်ကို အကြောင်းပြသည်။ သူငယ်သည် ဘုန်းကြီးကျောင်းသို့ စာသင်ရန်
မသွားလိုချေ။ ဖခင်မှာ စိတ်မရှည်တော့ဘဲ ဆုခြံတစ်ခုပေါ်သို့ ပစ်တင်ခဲ့သည်။
သာသနဝံသ၊ စာ-၈၈။ ဂဏ္ဍဝံသ၊ စာ-၇၄။ SVD ၁၂၄၉ ဂါထာ၊ Forchammer,
List, p. xx. တို့ကို ရှုပါ။ သာရမဇ္ဈသာအမည်ရှိ ဤကျမ်း၏ ဋီကာတစ်စောင်
ကို အိန္ဒိယရုံး စာကြည့်တိုက်၌ တွေ့ရသည်။ Oldenberg, *Pali MSS. in the
India Office Library*, p. 102.

သည့် သဒ္ဒသာရတ္တဇာလိနီ ဖြစ်သည်။

သံဃရက္ခိတမထေရ်^၁၏ ဝုတ္တောဒယကျမ်း၏ ဋီကာတစ်စောင်ကို (Forchammer အလို^၂ ပုဂံ၌ ဂန္ထဝံသကျမ်းအလို^၃ ပင်းယ၌) နဝရိမလဗုဒ္ဓိမထေရ် သို့မဟုတ် ဝုဠဝရိမလဗုဒ္ဓိမထေရ် ရေးသည်။ ဤမထေရ်သည် အဘိဓမ္မာဆိုင်ရာ စာပိုဒ်များကို ရှင်းလင်းဖော်ပြသည့် အဘိဓမ္မပဏ္ဏာရသဌာန^၄ ကျမ်းကို ပြုစုသူဖြစ်သည်။ ဂန္ထဝံသကျမ်း၌ ဝုတ္တောဒယဋီကာကို ပုဂံ ဝေပုလ္လဗုဒ္ဓိမထေရ် ရေးသည်ဟု ယူဆသည်။ (က) သဒ္ဒသာရတ္တဇာလိနီဋီကာ (ခ) ပရမတ္ထမဉ္ဇူသာ (ဂ) ဒသဂဏ္ဌိဝဏ္ဏနာ (သို့မဟုတ် ဒသဂန္ဓိဝဏ္ဏနာ)ခေါ် အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟဋီကာနှင့် (ဃ) ဝိဒေဝမုခမဏ္ဍနဋီကာ^၅ ကျမ်းတို့ကိုလည်း ဤအရှင်ပင်^၆ ရေးသားကြောင်း တွေ့ရသည်။ အတ္ထဗျာက္ခာန (သဒ္ဓါကျမ်း)အမည်ရှိ ကျမ်းတစ်စောင်ကို ဂန္ထဝံသကျမ်းတစ်နေရာ၌ ဝုဠဝရိမလဗုဒ္ဓိ၏ လက်ရာအဖြစ် ဖော်ပြပြီးနောက် တစ်နေရာတွင် ဝုဠဝရိမလဗုဒ္ဓိဟု ရေးထားသည်။ သာသနဝံသကျမ်း^၇ လာ သီဟိုဠ်ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ စာရင်း၌ အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟဋီကာဟောင်းကို ရေးသားသူ နဝရိမလဗုဒ္ဓိနှင့် အတ္ထဗျာက္ခာန ကျမ်းပြုသူ ဝုဠဗုဒ္ဓ အမည်ရှိ

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၃၄၊

^၂ Report (Pagan) p. 2, list, p. xxiii ကိုရူပါ။

^၃ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၇ နှင့် ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၇၄ တို့၌ ပုဂံတွင် ရေးသည်ဟု ဆိုသည်။

^၄ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၄၊ ၇၄။ သာသနဝံသ၌ ဖော်ပြခြင်း မရှိ။

^၅ ဝိဒေဝမုခမဏ္ဍနသည် ဓမ္မဒါသကျမ်း၏ (ပဟေဠိများ) ဖြစ်နိုင်သည်။ (နောက်ဆက်တွဲကို ကြည့်ပါ)။

^၆ ဝိမလဗုဒ္ဓိဟု ဖတ်သော်လည်း အသန့်ရှင်းဆုံး စာမူကိုယူရာ၌ သံသယဖြစ်ပွယ်မလိုသည့် တည်ပြတ်သူ (Minayeff)သည် ဂန္ထဝံသကျမ်းလာ ထိုစာပိုဒ်များ၌ ဝေပုလ္လဟု ဖတ်ခြင်းကို နှစ်သက်သည်။

^၇ သာသနဝံသ၊ စာ-၃၄၊

၆၀ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

မထေရ်နှစ်ပါးကို တွေ့ရပြီး သာသနဝံသ၌ မြန်မာ စူဠဝိမလဗုဒ္ဓိအား ဝုတ္တောဒယဋီကာ တစ်ကျမ်းကိုသာ ပြုစုသူနှင့် ဝေပုလ္လအား ဝစနတ္ထဇောတိ^၁ ကျမ်းပြုအဖြစ်သာ ဖော်ပြသည်။

ဂန္ထဝံသကျမ်း၌ ရှုပ်ထွေးမှုသည် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်၏ သိဟိဋ္ဌမထေရ် ဝိမလဗုဒ္ဓိမထေရ် (စာပိုဒ်တစ်ခု၌ ပုဂံဝိလမဗုဒ္ဓိဟုလည်း ညွှန်းဆိုသော သာသနဝံသကျမ်း၌ ဂရုတစိုက် ညွှန်ပြခံရသူ) ကို သတိမပြုမိ၍ ဖြစ်ရသည်။ ယင်းအမည်သည် ဂန္ထဝံသကျမ်းပါ သိဟိဋ္ဌ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ စာရင်း၌^၂ ကျန်နေသည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် နဝဝဇီရဗုဒ္ဓိ၊ ဝေပုလ္လဗုဒ္ဓိနှင့် နဝဝိမလဗုဒ္ဓိ သုံးပါးလုံးမှာ ဇမ္ဗူဒီပိကာ (မြန်မာနိုင်ငံသားများ) ဖြစ်ပြီး ဤမှတ်တမ်းအရ နဝဝိမလဗုဒ္ဓိ တစ်ပါးသာ ပင်းယမှာ ရေးပြီး ယင်းတို့၏ ကျမ်းများကို ပုဂံ၌ ရေးသားကြောင်း ဆိုသည်။

မဖြေရှင်းဘဲ မထားခဲ့လိုသော်လည်း ဖြေရှင်းခြင်းဖြင့် အချိန်များစွာ မဖြုန်းသင့်သည့် ဖော်ပြပါ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များနှင့် ပတ်သက်သည့် ရှုပ်ထွေးမှုများမှာ တစ်ခါတစ်ရံ ခြားနားသော အချိန်ကာလ၊ ၎င်းတို့၏ တပည့် အသိုင်းအဝိုင်းရှိသည့် မထေရ်များ၊ အဋ္ဌကထာဋီကာ ဆရာများနှင့် စာမူကို ကူးယူသူတို့၏ ကျော်ကြားသော ပါဠိအမည်များကို ရွေးချယ်မှုကြောင့် ဖြစ်ရသည်။ တစ်ခါတစ်ရံ ထင်ရှားသော မထေရ်များအား မင်းပေးဘွဲ့ဖြင့် အမည်တစ်မျိုး ပြောင်းခြင်းတို့ကြောင့် ဖြစ်သည်။ ယင်းသို့သော အသေးစိတ်အားလုံး အတိအကျရှိလျှင် ကောင်းမည် ဖြစ်သော်လည်း ဤရှေးဦးပိုင်း မြန်မာပါဠိ ခေတ်ကာလနှင့်နှင့် ပတ်သက်၍ မြန်မာနှင့် သိဟိဋ္ဌ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ ရောထွေးနေမှုကို ရှောင်ရှားရန် ခက်ခဲသည်။

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၇၅။ ဝေပုလ္လဗုဒ္ဓိ ရေးသည်ဟု ယူဆရသည့် ဝုတ္တောဒယအဖွင့် ဝစနတ္ထဇောတိကာကျမ်းသည် အေဒီ ၁၄ ရာစု ကျမ်းစာ ဖြစ်ပွယ်ရှိသည်။ Forchhammer, *Essay*, p. 36. Fausbøll, *Cat. Mand. MSS.*, p. 51.

^၂ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၇။

အရှင်သဒ္ဓမ္မပါလမထေရ် ရေးသားသည့် သဒ္ဓုတ္တိ သို့မဟုတ် သဒ္ဓု
ဝုတ္တိပကာသကအမည်ရှိ သဒ္ဓါကျမ်းမှာ အေဒီ ၁၄ ရာစု လက်ရာ ဖြစ်
ဖွယ်ရှိသည်။^၁ သို့ဖြစ်မူ ဖော့ချ်ဟမ်းမား (Forchhammer)က ကျမ်းပြု
ပုဂ္ဂိုလ်ကို မြို့တော်ဟောင်းအနီးရှိ မြန်မာအသိုင်းအဝိုင်း၏ ထင်ရှားသည့်
ဆိတ်ငြိမ်အရပ်၌ စာပေရေးသားခဲ့ကြသူများ၌ ပါဝင်ကြောင်း ဖော်ပြ
သော်လည်း ပုဂံ၏ ဘာသာရေး အချက်အခြာ နေရာအဖြစ် များစွာ
အရေးပါမှု ကျဆင်းသွားပြီးနောက် ယင်းကျမ်းကို ရေးခြင်းဖြစ်သည်။
ထိုနေရာတွင် သဒ္ဓုတ္တိအဖွင့် ဋီကာကိုလည်း အရှင်သာရိပုတ္တ (သာရိ
ပုတ္တရာလည်း ခေါ်သည်)^၂ မထေရ်က ရေးခဲ့သည်။ သာသနဝံသကျမ်း
၌^၃ သဒ္ဓုတ္တိကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်ကို သဒ္ဓမ္မဂရဟုဆိုပြီး ပင်းယမှာ ရေး
ကြောင်း ဆိုသည်။ ဂန္ထဝံသ၌မူ^၄ သဒ္ဓမ္မဂရသည် ပုဂံ၌ ကျမ်းဂန်ရေးသား
သော ဆရာတော်များ၌ ပါဝင်ကြောင်း ဖော်ပြသည်။

အရှင်ကဗ္ဗာယန ရေးသည်ဟု ယူဆရသော နိရုတ္တိကျမ်း^၅ အဖွင့်
နိရုတ္တိသာရမဇ္ဈသာဋီကာကို သဒ္ဓုတ္တိကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည့်
သဒ္ဓမ္မဂရဆရာတော် ရေးသည်။

သမ္ဗန္ဓမာလိနီအမည်ရှိ သဒ္ဓါကျမ်းကို ပိဋကတ်သမိုင်း^၆ အရ ပုဂံ
တွင် ရေးသည်။ ရေးသားနှစ်နှင့် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်ကို ဖော်ပြမထားပေ။

^၁ Forchhammer, Essay, p. 36. ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၇၁။

^၂ Forchhammer, Report, (Pagan) p. 2. List, xix. နှောင်းခေတ် ဋီကာတစ်
စောင်နှင့် သဒ္ဓုတ္တိဝိဝရဏကျမ်းတို့ကို ဂန္ထဝံသကျမ်း (စာ-၆၅၊ ၇၅) တို့၌
ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်၏ အမည် မပါဘဲ ဖော်ပြသည်။ အိန္ဒိယရုံး ကျမ်းစုများ၌ ယင်း
ဋီကာကို ဇာဂရမထေရ်ရေးကြောင်း ဆိုသည်။ Fausbøll, Cat. Mand. MSS.,
p. 50.

^၃ သာသနဝံသ၊ စာ-၉၀။

^၄ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၇။

^၅ နိရုတ္တိပိဋကဟုလည်း ခေါ်သည်။ SVD., verse 1233, 1234

^၆ Fausbøll, Cat. Mand. MSS., p. 49.

၆၂ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ကျွန်ုပ်တို့၏ သဒ္ဒါကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်များမှာ ဤနေရာ၌ မဆုံးသေးပေ။ သို့တစေ နှောင်းပိုင်း၌ ဖော်ပြသည့် ပုဂ္ဂိုလ်များသည် ပင်းယနှင့် စစ်ကိုင်းတို့၌^၂ ရှမ်းမင်းများ ကျဆုံးပြီးနောက် အေဒီ ၁၃၆၄ တွင် မြန်မာဘုရင် သတိဝ သို့မဟုတ် သတိုးမင်းဖျား တည်ထောင်သည့် အင်းဝ (ပါဠိ ရတနပူရ)မြို့ကို စတင်တည်ထောင်သည့် ခေတ်သစ်တွင် ပါဝင်သည်။

အေဒီ ၁၁ ရာစု၌ မြန်မာဘုရင်တို့ အောင်မြင်ပြီးနောက် မြစ်ဝှမ်းဒေသသည် စာပေသမိုင်း မရှိခဲ့သည် မဟုတ်သောကြောင့် အေဒီ ၁၅ ရာစုအချိန်မှ စတင်၍ မြန်မာနိုင်ငံ အထက်အောက်တစ်ခွင် စာပေသင်ကြားမှု ဆက်လက် တိုးတက်ပုံကို မပြဆိုမီ ယခုအခါ၌ ကျွန်ုပ်တို့သည် ရှေးဦး နှစ်ကာလများဆီသို့ ပြန်သွားရဦးမည်ဖြစ်သည်။

^၁ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၇၃။

^၂ Phayre, *History of Burma*, p. 63, 64; *Ind. Ant.*, xxii, p. 8.

- မုတ္တမနှင့် ပဲခူး (ဟံသာဝတီ) ဒေသ ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် ပါဠိစာပေ

(၁၃ ရာစုမှ ၁၅ ရာစုထိ)

ဓမ္မစေတီမင်းနှင့် ကလျာဏီကျောက်စာများ

အထက်မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေ

(ရတနာပုရ အင်းဝ တည်ထောင်သည်မှ ၁၆ ရာစုကုန်ထိ)

၁။ ပဲခူး (ရာမညဒေသ)

၆၃-၇၇

၂။ ပင်းယ (ဝိဇယပုရ)၊ အဝ (ရတနပုရ) နှင့်

တောင်ငူ (ဇေယျဝဓနပုရ)နှင့် လာအိုဒေသ ဗုဒ္ဓဘာသာစာပေ

အေဒီ ဆယ့်ငါးနှင့် ဆယ့်ခြောက်ရာစု သဒ္ဒါ၊

၇၈-၉၁

ကဗျာနှင့် အဘိဓမ္မာကျမ်းများ

အခန်း ၃

ပုတ္တမနှင့် ပဲခူး (ဟံသာဝတီ) ဒေသ ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် ပါဠိစာပေ
(၁၃ ရာစုမှ ၁၅ ရာစုထိ)

ဓမ္မစေတီမင်းနှင့် ကလျာဏိကျောက်စာများ

အထက်မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေ
(ရတနာပုရ အင်းဝ တည်ထောင်သည်မှ ၁၆ ရာစုကုန်ထိ)

၁။ ပဲခူး (ရာမညဒေသ)

ဘုရင် အနော်ရထာ အောင်မြင်ပြီးနောက် ပိဋကတ်တော်များနှင့် ပညာရှင်များကို ယူဆောင်သွားခြင်းကြောင့် တလိုင်းနိုင်ငံ ရာမညဒေသ၌ စာပေသင်ကြားမှု အလွန် နှေးကွေးသွားနိုင်ဖွယ် ရှိသော်လည်း ယင်းသို့ ဖြစ်ခဲ့သလားဆိုသည်ကို အတိအကျ မသိရချေ။ အမှန်စင်စစ် ဒိန္နိယ၊ သီဟိုဠ်နှင့် အင်ဒိုချိုင်းနားဒေသမှ အလွန်လွယ်ကူစွာ ဝင်ရောက်နိုင်သောနိုင်ငံ (တလိုင်း)အဖို့ ယင်း၏ အသိပညာနယ်ပယ်သို့ ပေးအပ်မှု အသစ်များကို ဆက်လက် ရရှိခဲ့မည်သာ ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာကို ကိုးကွယ်ကြသည့် မြောက်ပိုင်း အုပ်ချုပ်သူများသည် ပြည်ပမှ စာပေသင်ယူသူများ သို့မဟုတ် ဘုရားဖူးများအား တားဆီးရန် မရည်ရွယ်နိုင်သဖြင့် သထုံကျပြီးနောက် တောင်ပိုင်း၌ တည်ထောင်ခဲ့သော မြန်မာတို့၏ အရှိန်အဝါကြောင့် ရဟန်းတော်များသည် တစ်နည်းနည်းဖြင့် ဆင်းရဲဒုက္ခနှင့် ကြုံခဲ့သည်ဟု မဆိုနိုင်ချေ။

သို့ရာတွင် သာသနဝံသ၌ ကျွန်ုပ်တို့ တွေ့ရသည့် ပထမဆုံးသော ရာမညဒေသ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်မှာ အေဒီ ၁၂ ရာစု စာရေးဆရာ ဓမ္မဝိလာ

၆၄ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

သ ခေါ် သာရိပုတ္တ ဖြစ်သည်။ သာရိပုတ္တကို ဒလ (ရန်ကုန်တစ်ဖက် ကမ်း)အနီး ပဒီပဇေယျ အရပ်၌ မွေးဖွားပြီး အသက်ကြီးပိုင်းတွင် သာ သနာဘောင်သို့ ဝင်ရောက်ခဲ့သည်။ နရပတိစည်သူမင်းလက်ထက် ပုဂံ သို့ သွားသောအခါ သာမဏေသာ ရှိနေသေးပြီး^၂ ဆပဋမထေရ် သီဟိုဠ် မှ အပြန် ပါလာသည့် ရဟန်းလေးပါး၌ ပါဝင်သူ အရှင်အာနန္ဒထံ၌ ရဟန်းပြုသည်။ ယင်းသို့ သီဟဠသံဃာထံမှ ရဟန်းဖြစ်လာသဖြင့် အရှင်သာရိပုတ္တသည် ရှေးခေတ် မဟာဝိဟာရကျောင်းတိုက် မထေရ် ကြီးမှ တိုက်ရိုက်ဆင်းသက်လာသူဟူသော ဘာသာရေးဆိုင်ရာ အထူး စာတန်းကို အသုံးပြုနိုင်သွားသည်။ ဤမထေရ်သည် ထိုဂိုဏ်း၏ ခေါင်း ဆောင် ရဟန်းတော်များ၌ ပါဝင်သည်။

ဘုရင်သည် ဤတောထွက်ရဟန်း၏ အသိပညာနှင့် သီလသိက္ခာ အကြောင်း ကြားသိရသဖြင့် မင်းဆရာအဖြစ် ခန့်အပ်ရန် စဉ်းစားခဲ့ သော်လည်း မြို့တော်သို့ မပင့်ဆောင်မီ ထိုမထေရ်၏ မူယာသွင်ပြင်ကို စုံစမ်းရန် အရာရှိအချို့ကို စေလွှတ်လိုက်သည်။ ၎င်းတို့ ပြန်လာပြီး ရဟန်းကြီးမှာ အလွန်အလွန် အိုမင်းပြီး မကျန်းမာတော့ကြောင်း (အချို့ က အနည်းငယ် ကိုယ်အင်္ဂါ ချို့ယွင်းကြောင်း ဆိုသည်) လျှောက်ထား သောအခါ ဘုရင်နရပတိသည် မင်းဆရာ တင်မြှောက်ရန် အလိုမရှိ တော့ဘဲ အခြားနည်းလမ်းများဖြင့် မထေရ်အား ချီးမြှောက်ပြီး ကျေနပ်လိုက်ရသည်။

နောက်ဆုံးတွင် အရှင်သာရိပုတ္တအား ၎င်း၏အမိနိုင်ငံသို့ သာသနာ သန့်ရှင်းရေး လုပ်ဆောင်ရန် စေလွှတ်ခဲ့သည်။ အဓိပ္ပာယ်မှာ (သာသန ဝံသအလို) တောင်ပိုင်း၌ သီဟဠသံဃာကို ကိုယ်စားပြု တည်ထောင် ရန် ဖြစ်သည်။ ထိုတာဝန်ကို အရှင်သာရိပုတ္တသည် ကျေပွန်စွာ ဆောင်

^၁ Sir John Jardine's *Notes on Buddhist Law*, iv; Forchammer ဘာသာပြန် သော *Wagru Dhammathat*, p. 5 ပါ နိဒါန်း အမှာစာကို ရှုပါ။ Forchammer, *Essay*, p. 29, 35.

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၄၁။

ရွက်ခဲ့သည်။ အရှင်မြတ်သည် ဒလတွင် အခြေချပြီး မိမိတပည့်များအား မဟာဝိဟာရအစဉ်အလာကို ဆင့်ကမ်းပေးခဲ့သည်။ တလိုင်းနိုင်ငံ၌ သီဟိုဠ်ဂိုဏ်းကို တည်ထောင်ခြင်းသည် ထိုအချိန်မှ စတင်ခဲ့ကြောင်း ဆိုသည်။ ဤအချက်နှင့် ပတ်သက်၍ မဟာဝံသအလိုအရ ရာမညနိုင်ငံ၌ ရှေးဦးပိုင်း ပညာရှင် မျိုးဆက်သည် ဝိဇယဗာဟုမင်းလက်ထက် (အေဒီ ၁၀၇၁-၁၁၂၃) သာရိပုတ္တ၏နိုင်ငံမှ မထေရ်များအား သီဟိုဠ်သို့ ကြွရောက်ပြီး ပညာသင်ယူမှုကို ထိန်းသိမ်းရန် ပင့်ဖိတ်သောအခါ သီဟိုဠ်သာသနာအတွက် ဆရာမထေရ်များ တိုးပွားအောင် ထောက်ပံ့ပေးခဲ့ကြောင်းသိရသည်မှာ စိတ်ဝင်စားဖွယ် ဖြစ်သည်။ အရှင်သာရိပုတ္တသည် အေဒီ ၁၂၄၈ ထိ ရှိခဲ့ပုံရသည်။ (အကယ်၍ ဤအရှင်အနေဖြင့် ကျမ်းတစ်စောင်တစ်ဖွဲ့ ရေးခဲ့လျှင်) ထိုခေတ် အချိန်ကရှိခဲ့သည့် အခြားသော အရှင်သာရိပုတ္တများနှင့် ခွဲခြားရန် ခက်ခဲသည်။ သမိုင်းရှုထောင့်အရ ၎င်း၏ စိတ်ဝင်စားစရာ အကောင်းဆုံးသော ကျမ်းမှာ သဒ္ဓါ၊ ဝိနယနှင့် အဘိဓမ္မာ ကျမ်းများ မဟုတ်၊ သာသနဝံသ သို့မဟုတ် ဂန္ထဝံသကျမ်းတို့၌လည်း ဖော်ပြခြင်းမရှိ။ သာရိပုတ္တ သို့မဟုတ် (ဘုရင် နရပတိက ၎င်းအား ဂုဏ်ပြုပေးအပ်သည့် ဘွဲ့အမည်) ဓမ္မဝိလာသကား မြန်မာနိုင်ငံ

^၁ Kern, *Man. Ind. Buddh.*, p. 132, note (reference to Mahāv., lx 5).

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၃၃။ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၁၊ ၆၆၊ ၆၇၊ ၇၁။ Forchhammer, *List*. v, vii. ဂန္ထဝံသ၌ ဖော်ပြသည့် သီဟိုဠ်ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ စာရင်း၌ သာရိပုတ္တနှစ်ပါး ဖော်ပြရာတွင် တစ်ပါးမှာ မြန်မာနိုင်ငံမှ ဖြစ်သည်။ သာရတ္ထဒီပနီအမည်ရှိ အင်္ဂုတ္တရနိကာယ်နှင့် မဇ္ဈိမနိကာယ် ဋီကာကျမ်းများအနက် တစ်စောင်ကို ပထမ ပရက္ကမဗာဟု မင်းလက်ထက် (အေဒီ ၁၁၅၃-၈၄)တွင် အရှင်သာရိပုတ္တထေရ် ရေးသဖြင့် တစ်စောင်ကိုမူ ဒလမှ အရှင်သာရိပုတ္တ မထေရ် ရေးသည်။

^၂ Taw Sein Ko က ဓမ္မဝိလာသ၏ ပွေးသေချနှစ်နှင့် ဓမ္မသတ်ကျမ်းပြုနှစ်များကို မသိရဟု ဆိုသည်။ ဘိုးတော်ဘုရားလက်ထက် ပညာရှင် မောင်းထောင် ဆရာတော် ရေးသည့် သာသနာလင်္ကာရစာတမ်း (အေဒီ ၁၈၃၂) ၌လည်း မပြဆိုပေ (*Ind. Ant.* xxiv, p. 302)။

၆၆ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

၌ ပထမဆုံးသော ဥပဒေကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ် ထင်ရှားသည်။

ဓမ္မဝိလာသ၏ ဓမ္မသတ်သည် နောက်ပေါ် ပါဠိ မြန်မာ ဗုဒ္ဓဘာသာ ဥပဒေကျမ်းများ အစီအရိ၏ အဦးအစ ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာ ဥပဒေ များနှင့် ပတ်သက်ပြီး ဟေ့ချ်ဟမ်းမား၏ စကားလုံးများကို ကိုးကား၍ ထုတ်ဖော်ရမူ ‘တလိုင်းနှင့် မြန်မာတို့၏ လူမှုရေး နိုင်ငံရေး တိုးတက်မှုနှင့် ပတ်သက်၍ ဘာသာတရား တစ်ခု၏ လက်တွေ့ အကျိုးသက်ရောက်မှု’မှာ စိတ်ဝင်စားဖွယ် အကောင်းဆုံး ဖြစ်သည်။ ယင်း ဥပဒေကျမ်းများ၏ ဝေးကွာသော မူလဘူတနှင့် သတ်သက်၍ မေးခွန်းမှာ နှစ်သက်ဖွယ်ဖြစ်သော်လည်း ခက်ခဲသော အရာဖြစ်သည်။

နှောင်းခေတ် ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ ဥပဒေရေးသားသူများသည် ဗြာဟ္မဏဝါဒ (ဇာတ်နှင့် ဘုန်းကြီးများ) ဆိုင်ရာအခြေခံကို ယင်းဥပဒေများက ထုတ်ပစ်ခဲ့သလား၊ သို့တည်းမဟုတ် ယင်းတို့၏ လိုအပ်သော ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ သွင်ပြင်အားလုံးနှင့် ဗြာဟ္မဏဝါဒ၏ လွှမ်းမိုးမှု မတိုင်းမီ အိန္ဒိယ၌ တည်ရှိခဲ့သည့်အတွက် မနုဿိ ဥပဒေဆီသို့ ပြန်သွားမည်လား ဟူသည်ကို ရှေးအကျဆုံးဖြစ်သည့် အိန္ဒိယဥပဒေများကို အပြည့်အစုံ နားမလည်ဘဲ မဆုံးဖြတ်နိုင်ပေ။ ကျွန်ုပ်တို့၏ မျက်မှောက် ရည်ရွယ်ချက်အရ အနာဂတ် မြန်မာမျိုးဆက်များက တလိုင်းရဟန်းတော် သာရိပုတ္တသို့မဟုတ် ဓမ္မဝိလာသသည် အမည်အားဖြင့် ရှေးအကျဆုံးသော ဓမ္မဝိလာသဓမ္မသတ် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်သည်ဟုဆိုလျှင် (နှစ်သက်လောက်သည့် ကျေနပ်ဖွယ် မဟုတ်သော်လည်း) ကျေနပ်ရမည် ဖြစ်သည်။

ဓမ္မဝိလာသ ဓမ္မသတ်သည် ပါဠိမြန်မာ နှစ်ဘာသာဖြင့် ရေးသားထားသည့် ထိုအမည် ခေါင်းစဉ်ဖြင့် ရှိသည့် နှောင်းခေတ် ဥပဒေများ၏

^၁ *Jardine Prize Essa* (Forchhammer) နှင့် *sir John Jardine* ၏ *Notes on Buddhist Law* (rangoon, 1882-3) တွင် ပုံနှိပ်ခဲ့သော အဖိုးတန် နိဒါန်း မှတ်ချက်များနှင့် အောက်ခြေ မှတ်စုများ ပါရှိသည့် ဥပဒေကျမ်းများ ဘာသာပြန်တို့ကို ရှုပါ။

အခြေခံ ဖြစ်သည့်ပြင်^၁ ဟိန္ဒူအခြေခံ တည်ရှိမှုကို အသိအမှတ် ပြုခံရ သည့် တလိုင်း၊ ဩဇာလွှမ်းမိုးမှုသည် အေဒီ ၁၈ ရာစု တိုင်အောင် ပါဠိ ဘာသာ ဥပဒေကျမ်းများ၌ မြင်သာသည်။^၂

ဓမ္မဝိလာသနှင့် ၎င်း၏ တပည့်များသည် ဒလ၌မထေရ်စဉ်ကို တည်ထောင်ကြပြီး မုတ္တမ၌ အလားတူ လှုပ်ရှားမှု ဖြစ်ခဲ့သည်။ သီဟဠ သံဃာနှင့် အခြားသံဃာ့ဂိုဏ်းများအကြား ဆန့်ကျင်မှုသည် ပဲခူးနှင့် ပုဂံ၌ ပြင်းပြင်းထန်ထန် ဖြစ်ခဲ့သကဲ့သို့ တောင်ပိုင်း၌လည်း ဆက်၍ ဖြစ်ခဲ့သည်။ မိဖုရား၏ ဆရာနှစ်ပါးဖြစ်သည့် အရှင်ဗုဒ္ဓဝံသနှင့် အရှင် မဟာနာဂမ ထေရ်တို့သည် သီဟိုဠ်သို့ ကြွရောက်ပြီး သင်ကြားချက် များကို ရယူလျက် မဟာဝိကျောင်းတိုက်၌ ထပ်မံ သိက္ခာသစ် ခံယူ ခဲ့ကြသည်။^၃ ၎င်းတို့ မုတ္တမသို့ ပြန်လာသောအခါ အခြား သံဃာများနှင့် ကွဲပြားလျက် သီဟိုဠ် ဂိုဏ်းသစ်ကို တည်ထောင်ကြသည်။

ယင်းနောက်တွင် ပဲခူးနှင့် ပုဂံအကြား မျိုးဆက်ပေါင်း များစွာ စာ ပေပညာ ရှင်သန်ရေး လှုပ်ရှားမှု တည်ရှိခဲ့သည်။ ယင်းတို့အနက် ယင်း တို့၏ နှင်းခေတ် စာပေသမိုင်းတွင် အကြောင်းအရာ အချို့ကို ကြားသိ

^၁ Forchhammer သည် ပါဠိဘာသာရေး ဓမ္မဝိလာသ ဓမ္မသတ်မှတ်ရင်းကို လိုက် ရှာသော်လည်း မအောင်မြင်ချေ။ ဟေ့ချ်ဟမ်းမားက အေဒီ ၁၆၅၆ ခန့်တွင် ရေးသားခဲ့သည့် အဖွင့်ကျမ်းတစ်စောင်ကို ဖော်ပြသည်။ မြန်ဘာသာကျမ်း တစ် စောင်ကို အမရပူရမြို့နေ အရှင်နန္ဒမာလာ အေဒီ ၁၇၆၆ တွင် ရေးသည်။ Essay, p. 29. sir John Jardine ၏ Notes on Buddhist Law, Part iv ဝါဂရဓမ္မသတ် အင်္ဂလိပ်ဘာသာပြန်၊ လက်ထပ်ခြင်းနှင့် ကွာရှင်းခြင်းဆိုင်ရာ အကြောင်း ဖော်ပြသည့် နိဒါန်းမှတ်ချက်၊ စာ-၃ ကို ရှုပါ။

^၂ ဥပမာ တလိုင်းဒေသ၌ မုတ္တမဘုရင် ဝါဂရ (အေဒီ ၁၂၈၁-၁၃၀၆) ရေးခဲ့ သော အရေးပါသည့် ဥပဒေ ဝါဂရဓမ္မသတ်ကျမ်း။ ယင်း၏ ပါဠိပါဘာသာပြန် ကို အေဒီ ၁၅ ရာစု ကုန်၌ ရေးခဲ့သည်။ Notes on Buddhist Law, vol. iii, p. xi. ကိုရှုပါ။

^၃ သာသနဝံသ၊ စာ-၃၃။

ရမည် ဖြစ်သည်။ ထိုအချိန်က တလိုင်း ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များအား ဂိုဏ်း ဂဏ အနှောင်အဖွဲ့ထက် ပိုမို ပြင်းထန်သည့် အမျိုးသားရေး တုတ်နှောင် မှုဖြင့် စည်းရုံးထားနိုင်ဖွယ် ရှိသော်လည်း သာသနဝံသကျမ်း၌ သီဟဠ သံဃဂိုဏ်းမထေရ်များနှင့် မဟာဝိဟာရအစဉ်အလာဝင် ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ ငြင်းဆိုခြင်းခံရသည့် မထေရ်စဉ်ဝင်ဖြစ်သော အရှင်အရဟံဂိုဏ်း အဖွဲ့ဝင် များအတွင်း ကွဲပြားမှုကို အဓိကဆိုသည်။

ကျွန်ုပ်တို့၏ ပါဠိသမိုင်း (သာသနဝံသ)သည် မုတ္တမအကြောင်းကို အနည်းငယ်သာ ပြဆိုပြီး နှစ်ဆယ့်နှစ်နှစ်တိုင်တိုင် ပညာရှိစွာ အုပ်ချုပ် ခဲ့သည့် ဘုရင် ဝါဂရအကြောင်းကို မပြဆိုချေ။ ဝါဂရအနေဖြင့် သီဟဠ သံဃဂိုဏ်းကို တစ်စုံတစ်ရာသော ချုပ်ချယ်မှုဖြင့် ယင်းဂိုဏ်းအား တား ဆီးမှု မပြုခဲ့ကြောင်းကိုသာ ခန့်မှန်းနိုင်သည်။ တလိုင်းနိုင်ငံနှင့် ရှေး ခေတ်အစဉ်အလာကို ကျွမ်းကျင်သူ သမိုင်းပညာရှင်တစ်ယောက် အနေ ဖြင့် တောင်ပိုင်း၌ ပညာသင်ယူမှု တိုးတက်ပုံ အသေးစိတ်ကို ဖော်ပြ လျက် လိုအပ်ချက်ကို ပိုမို ဖြည့်ပေးနိုင်ပေလိမ့်မည်။ သို့တစေ သံဃာ တော်များ၏ အခြေအနေ ကောင်းမွန်မှုအတွက် ဘုရင်နှင့် နိုင်ငံအပေါ် တွင် တည်မှီကြောင်း သိရပြီး သာသနဝံသကျမ်းသည် အေဒီ ဆယ့်ငါး ရာစု၌ ဓမ္မဝိလာသ၏ခေတ်နှင့် ဓမ္မစေတီမင်း ဆောင်ရွက်ခဲ့သော ဘာ သာရေး လှုပ်ရှားမှုတို့အကြား အလွန်တိုတောင်းလှသည့် ရာစုနှစ် နှစ်ခု အတွင်း ရာမည်ဒေသ၌ ရေးသားသော ကျမ်းစာများ စာရင်းတွင် အရေးပါသည့် ကျမ်းစာ အနည်းငယ်မျှကိုသာ ဖော်ပြခဲ့သည်။ မြန်မာနိုင် င်၌ အာဏာအရှိန် ကြီးထွားလာသည့် ရှမ်းတို့သည် မုတ္တမနှင့် ပဲခူးကို ငြိမ်းချမ်းစွာ ချန်ထားလိုစိတ် မရှိချေ။ ၎င်းမယ် ရှမ်းတို့သည် အနောက် ဖက်သို့လည်း ခရီးဆက်ကြသည်။ ဘုရင် အပြောင်းအလဲနှင့် တောင် ပိုင်း နိုင်ငံငယ်များ၏ နန်းတွင်းရေး မတည်ငြိမ်မှု အကြား အပြန်အလှန် တိုက်ခိုက်သည့် စစ်မှုရေးရာများသည် ရဟန်းတော်များအား မနှောင့်

^၁ Forbes, *Legendary History*, p. 20, 27. Phayre, *History of Burma*, p. 65.

ယှက်ဘဲ ရှိခဲ့သော်လည်း ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက်များ၏ ဦးဆောင်မှု အပိုင်းကို ပျက်ပြားစေသည်။ သာသနဝံသကဲ့သို့သော သမိုင်းကျမ်း များ၌ အရေးပါသည့် စာပေလက်ရာ တစ်ခုကို ဖော်ပြတိုင်းနီးပါးတွင် ဘုရင် သို့မဟုတ် ချမ်းသာသူအချို့ကို ဖော်ပြမှု ပါရှိသည်။ ယင်းဖော်ပြ ချက်ဖြင့် ရဟန်းသံဃာသည် အချိန်တိုင်းမှာ ဘုရင်နှင့် ချမ်းသာသူများ အား အမှုထမ်းများကဲ့သို့ မှီခိုသည်ဟု ကောက်ချက်ချလျှင် ကျွန်ုပ်တို့ မအံ့ဩ၊ သို့မဟုတ် ကျွန်ုပ်တို့ အနေဖြင့် ယင်းသို့ ကောက်ချက်ချမိမည် ဖြစ်သည်။ ကျမ်းစာ ရေးသားခြင်းသည် ပိုမိုကျယ်ပြန့်ပြီး သင့်တင့် လျောက်ပတ်သော ဝိဟာရ(ကျောင်းတိုက်)များ အပြင် ရဟန်းတော်များ မူလဘဝ၏ ရိုးရှင်းသည့် ပတ်ဝန်းကျင်သာမက ပါဠိအဋ္ဌကထာကျမ်းစာ စာကြည့်တိုက်များ လိုအပ်သည်။ ဖော်ပြပါ အားလုံးနှင့် ကျမ်းစာရေး သားခြင်းအတွက် အခြားလိုအပ်ချက် အားလုံးကို အထောက်အပံ့ပြု ခြင်းမှာ အဆင့်မြင့် ကုသိုလ်မှု တစ်ခုဖြစ်ပြီး ချမ်းသာသည့် ဥပါသကာ များက ယင်းနည်းဖြင့် ကုသိုလ်ရရန် စိတ်အားသန်ကြသကဲ့သို့ ရဟန်း တော်များလည်း ယင်းတို့၏ အလှူဒါနကို လက်ခံ၍ ရောင့်ရဲတော်မူကြ သည်။ သို့တစေ သမိုင်းကျမ်းတို့၌ ပြဆိုသည့်အတိုင်း ဘာသာတရား မထွန်းလင်းသော အချိန် ကာလများ ရှိသေးသည်။

ဖော်ပြရန် ရွေးချယ်ထားသော ကျမ်းစာများ ရေးသားသည့် ဘုရင့် သမိုင်းစဉ်များနှင့် ပတ်သက်၍ ရှင်းလင်းရန် လိုအပ်လေ စာပေသမိုင်း ကျဉ်းမြောင်းလေ ဖြစ်သည်။ သို့တစေ မကြာခဏ ခန့်မှန်း ရေးသား ခြင်းဖြင့် အချက်အလက် အပိုင်းအစများကို စုစည်းရန်သာ ဖြစ်သည်။ ပေးထားသည့် အချိန်ကာလတစ်ခု၌ ကျမ်းစာရေးသားမှု အခြေအနေ အတွက် တစ်စုံတစ်ရာသော အထောက်အထားကို တွေ့ရပါက ဝမ်း သာသည်။ ပုံစံအားဖြင့် ပဲခူးမြို့၊ ကုမာရစေတီဘုရား အနီးမှ ဖော့ချ် ဟမ်းမား တွေ့ရှိခဲ့သော တလိုင်းကျောက်စာများ ဖြစ်သည်။ ဖော့ချ် ဟမ်းမားက (စေတီနှင့် ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက်ကို ပြန်လည် တည် ဆောက်ခြင်းအတွက် ဥပါသကာတို့၏ လှူဒါန်းမှုကို မှတ်တမ်းတင်သော)

အဆိုပါ ကျောက်စာများသည် ထိုဒေသမှာပင် တွေ့ရသည့် ကေလာသ ဘုရားမှ ကျောက်စာများထက် အက္ခရာအရေးအသား ပိုမို ရှေးကျကြောင်း ဆိုသည်။ ကေလာသဘုရားမှ ကျောက်စာ အရေးအသားကို အေဒီ ၁၅ ရာစုအဖြစ် အတိအကျ သတ်မှတ်နိုင်ပြီး၊ ယင်း အလှူမှတ်တမ်းကျောက်စာ အရေးအသားမှာ မုတ္တမဘုရင် ဝါဂရ ပေါ်ထွန်းခြင်းနှင့်အတူ ဒေသိယဘာသာစကားကို သင်ကြားရန် တွန်းအားသစ် ပေးလျက် ဗုဒ္ဓဝါဒသည် မုတ္တမပင်လယ်ကွေ့ ကမ်းခြေ၌ တစ်ဖန် ထွန်းလင်းတောက်ပြောင်သည့် အေဒီ ၁၄ ရာစု အစပိုင်းဟု ၎င်း (ဖော့ချ်ဟမ်းမား)ကယုံကြည်သည်။^၁

အေဒီ ၁၄ ရာစုဟု အတိအကျ ဆိုနိုင်သည့် တောင်ပိုင်း နိုင်ငံသား ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးမှာ နာမည်ကျော် လောကဒိပသာရကျမ်းကို ရေးသားသူ မေဓကံရမထေရ်ဖြစ်သည်။ သာသနဝံသကျမ်းကမူ မုတ္တမကို အုပ်ချုပ်သူ ဘုရင်သေတိဘိန္ဒု၏ မိခင် ဘဒ္ဒါမိဘုရား၏ဆရာ ဖြစ်ကြောင်း ဆိုသည်။^၂ မေဓကံရမထေရ်သည် သီဟိုဠ်၌ ပိဋကတ်ကျမ်းစာများကို သင်ယူခဲ့ပြီး ယင်းနောက် မုတ္တမ၌ သီတင်းသုံးခဲ့သည်။^၃ အိုလ်ဒင်းဘတ်

^၁ Forchhammer, *Notes on Early History, etc.*, ii, p. 8. ဖော့ချ်ဟမ်းမားက တောင်ပိုင်း၌ ဗုဒ္ဓဝံသမထေရ် (မြန်မာသမိုင်းကျမ်းများ၌ ရှုပ်ထွေးပြီး ဗုဒ္ဓဗုဒ္ဓ ဃောသအဖြစ် ထင်ရှားသော) တည်ထောင်ခဲ့သော အရေးပါသည့် ဗုဒ္ဓဝါဒ ဂိုဏ်းအကြောင်းကို ဖော်ပြသည်။ ထိုအရှင်သည် သီဟိုဠ်၌လည်း သီတင်းသုံးခဲ့လျက် သီဟိုဠ်ထေရဝါဒကို လက်ခံသည်။ *Jardine Prize Essay*, p. 64,65.

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ- ၄၂။ သေတိဘိန္ဒု သို့မဟုတ် ဘင်္ဂါဒီ (?) သည် အေဒီ ၁၃၄၈ တွင် ဘုင်ချုပ်ခွဲချက် ဆင်ဖြူရှင်ဘွဲ့ (ဆင်ဖြူကို ပိုင်ဆိုင်သူ) ဖြစ်သည်။ ဤမင်းသည် မုတ္တမကို မြို့တော် ပြုခဲ့သည်။

^၃ Fausöbll, *Cat. Mand. MSS.*, p. 42; Oldenberg, *Pali MSS. at India Office*, p. 126. ဂုဏ္ဍဝံသကျမ်း၌ လောကဒိပသာရကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်အား နဝမေဓကံရ (မေဓကံကအလယ်) ဟု ခေါ်သည်။ ပုဂံကျမ်းပြုမထေရ် စာရင်း၌ ဖော်ပြသည့် မေဓကံရမထေရ်နှင့် တစ်ပါးတည်း ဖြစ်ပုံမရချေ။

က လောကဒီပသာရကျမ်းအား 'စကြဝဠာစဉ်အရ ဖွဲ့စည်းထားသည့် အကြောင်းအရာ မျိုးစုံကို စုစည်း ဖော်ပြသည့် ကျမ်းဖြစ်'ကြောင်း ပြဆိုသည်။ ဘဝအဆင့်အတန်း အမျိုးမျိုးနှင့် ပတ်သက်သည့် အခန်းများ၊ ဥပမာ ငရဲခန်း၊ တိရိစ္ဆာန်ခန်း၊ ပေတခန်းစသည်ဖြစ်ပြီး အကြောင်းအရာများကို ဒဏ္ဍာရီများဖြင့် သရုပ်ဖော်ထားသည်။

အေဒီ ၁၄ ရာစု အလယ်ပိုင်းမှစ၍ ပဲခူးနိုင်ငံ၏ မြို့တော် ဟံသာဝတီ (ယခု ပဲခူးမြို့) ၌လည်း ပညာရှင် မထေရ်ကျော်များ ရှိခဲ့သည်။ သာသနဝံသကျမ်း၌ ကျမ်းပြုသူ အမည်ကို မဖော်ပြသည့် ဟံသာဝတီမြို့နေ မထေရ်တစ်ပါး စီရင်သည့် အဖေဂ္ဂုသာရ ကျမ်းသည် အဘိဓမ္မာဆိုင်ရာ ကျမ်းစာ ဖြစ်သည်။

အရေးပါသည့် သဒ္ဒါကျမ်းတစ်စောင်ကိုလည်း တောင်းပိုင်းက ကံမကောင်းရှာသည့် သထုံမြို့၌ သီတင်းသုံးသူ အရှင်မဟာယသမထေရ် စီရင်သည်။ သာသနဝံသကျမ်း၌ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်ကိုရော ကျမ်းစာကိုပါ ဖော်ပြခြင်း မရှိ။ ကဏ္ဍယနဘောဒနှင့် ကဏ္ဍယနသာရကျမ်းတို့မှာ မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဋီကာကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များနှင့် စာသင်သားများအတွက် အဆင့်မီ ကျမ်းစာ ဖြစ်သည်သာမက မြန်မာ သဒ္ဒါကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ ကျမ်းစာ

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၄၈ ကို ရှုပါ။ Forchhammer, *List*. p. xviii. ၌လည်း အဖေဂ္ဂုပါဌနှင့် အဖေဂ္ဂုသာရဒီပနီပါဌ တို့ကို ဖော်ပြသည်။ ဂန္ထဝံသ၌ ယင်း ကျမ်းအကြောင်း ဖော်ပြခြင်း မရှိ။ Nevill ၏ စာမူ ကတ်တလောက်တွင် အဖေဂ္ဂုသာရဒီပနီကျမ်းအား အဘိဓမ္မတ္ထဝိဘာဝနီကျမ်း၌ ဖော်ပြသည်များကို ထပ်ဆင့် ဖွင့်ဆိုသည့် အနုဋီကာအဖြစ် ဖော်ပြသည်။ Fausbøll, *Cat. Mand. MSS.*, p. 39 ၌မူ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်သည် ကျမ်းစာအားလုံး၏ သိမ်မွေ့ပြီး အသိခက်သည့် အနှစ်သာရကို ပေးနိုင်ကြောင်း ဖော်ပြသည်။ မန္တလေးစာမူ စာရင်းအရ အဖေဂ္ဂုသာရဒီပနီကျမ်းကို သီဝလိဒေဝီ မိဖုရား၏ ဆရာမထေရ်က ဟံသာဝတီမြို့တွင် ရေးစီရင်သည်။ ထိုမထေရ်(၏ဘွဲ့တော်)မှာ မဟာသုဝဏ္ဏဒီပ ဖြစ်ပြီး ပရက္ကမဗဟလရာဇာ၏ သားတော် ဖြစ်သည်။

၇၂ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

များ သီဟိုဠ်တွင် ပုံမှန်အားဖြင့် ထင်ရှားသည်ထက်လည်း ပိုမို ကျော်ကြားခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။

ကစ္စာယနဘောဒဒိပိကာဟုလည်း ခေါ်ဝေါ်သည့် ကစ္စာယနဘောဒကျမ်းသည် ကစ္စည်းကျမ်းလာ သဒ္ဒါဝေါဟာရများနှင့် ပတ်သက်သည်။ ကစ္စာယနသာရကျမ်းလည်း ကျမ်းခေါင်းစဉ်က ဖော်ပြသည့်အတိုင်း ထိုကစ္စည်းသဒ္ဒါကျမ်းကြီးကို သင်ကြားရာ၌ အညွှန်း သို့မဟုတ် ဖတ်စာအုပ် ဖြစ်သည်။

ကစ္စာယနသာရ၏ နောက်ထပ် အဖွင့်ဋီကာတစ်စောင်ကို အရှင်မဟာယသ မထေရ်ပင် စီရင်သည်။^၁ နောက်ဋီကာတစ်စောင်ကို ပုဂံမြို့သား အရှင်သဒ္ဓမ္မဝိလာသမထေရ် ရေးသည်။^၂ ယင်း ကစ္စာယနသာရဋီကာကျမ်းအား သမ္မောဟဝိနာသိနီဟု အသိများသည်။ အရှင်ယသနောက် ပေါ်ထွန်းသည့် နှောင်းခေတ် အဖွင့်ကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်များမှာ မြန်မာ ပညာရှင်များ ဖြစ်ကြသည်။ ယင်းတို့အနက် အဝမြို့သား အရိယာလင်္ကာရနှင့် တိပိဋကလင်္ကာရဟူသော ထင်ရှားသည့် အမည်နှစ်ခုကို တွေ့ရပေလိမ့်မည်။^၃

^၁ ကစ္စာယနဘောဒနှင့် ကစ္စာယနသာရ ကျမ်းများအကြောင်းကို SVD., verse 1250. နှင့် ဂဏ္ဍဝံသ၊ စာ-၇၄ တို့ကို ရှုပါ။ Forchhammer, *List.* p. xx နှင့် xxi. တို့၌ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်ကို သထုံမြို့သား အရှင်ရသမထေရ်ဟု ဆိုသည်။ အရှင်မဟာယသဟူသော အမည်ကို Nevill က သီဟိုဠ် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်ဟု ဆိုသည်။ Fausöbl, *Cat. Mand. MSS.*, p. 47 ၌ ဘွဲ့အမည်မှာ အရှင်ရဿ၊ ဂဏ္ဍဝံသကျမ်း၊ စာ-၇၄ ၌ အရှင်ဓမ္မာနန္ဒ၊ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၆၉ ၌ အရှင်မဟာယသသည် ယင်းနှစ်တို့ကို ရေးသားသူ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်ကြောင်း ပြဆိုသည်။

^၂ Forchhammer, *Report.*, p. 2.

^၃ အရိယာလင်္ကာရ၏ ကစ္စာယနဘောဒဋီကာကို သာရတ္ထဝိကာသိနီကျမ်းဟု ခေါင်းစဉ် ပြုသည်။

ကမ္ဘာယနသာရ ရေးသားချိန်ခေတ်ကာလနှင့် ပတ်သက်၍လည်း ယင်းကျမ်း၌ ဆယ့်နှစ်ရာစု ကျမ်းစာများဖြစ်သည့် ဗာလာဝတာရ၊ ရူပသိဒ္ဓိ၊ စူဠနိရုတ္တိနှင့် သမ္မန္တဝိန္နာကျမ်း^၁ တို့မှ ကိုးကားချက်များကို တွေ့ရသဖြင့် ဆယ့်သုံးရာစုထက် မစောနိုင်ဟု ဆိုနိုင်ဖွယ်ရှိသည်။ ထို့ပြင်လည်း အေဒီ ၁၄၄၂ ခုနှစ်တွင် ပုဂံရှိ ဘုန်းကြီးကျောင်းတစ်ခုသို့ ယင်းကျမ်းစာမူကို လှူဒါန်းကြောင်း^၂ တွေ့ရသဖြင့် အေဒီ ၁၅ ရာစု အလယ်လောက်တွင် ပဲခူးတွင် ရေးခဲ့သလော၊ မြန်မာနိုင်ငံ အထက်ပိုင်းမှာ ရေးခဲ့သလော ဟူသည်ကို အတိအကျ မသိရချေ။

မဟာယသမထေရ်သည် အေဒီ ၁၃၇၀ တွင် ပဲခူး၌ မြို့တည် နန်းတည်ခဲ့သော ဆင်ဖြူရှင်မင်း (သေတိဘိန္ဒ) လက်ထက် ဖြစ်နိုင်သည်။ ဤမင်းသည် အခြားမင်းများနှင့် နှိုင်းစာသော် တည်ငြိမ်စွာ^၃ အုပ်ချုပ်ခဲ့ပြီး ဆောင်ရွက်ပုံအရ ဘာသာတရား ကိုင်းရှိုင်းသည်။ ပဲခူးနှင့် မြန်မာတို့အကြား အခိုက်အတံ့ ငြိမ်းချမ်းမှု ရှိခဲ့သော်လည်း ဆင်ဖြူရှင် ကွယ်လွန်သောအခါ ၎င်းကိုဆက်ခံသူများသည် စာပေသင်ကြားမှုကို အကျိုးမပြုသည့် ဝမ်းနည်းဖွယ် အခြေအနေကို ဖြစ်စေခဲ့ပြန်သည်။ သို့တစေ အေဒီ ၁၅ ရာစု၊ မြန်မာသက္ကရာဇ် ၈၂၂-၅၃ (အေဒီ ၁၄၆၀-၉၁) တွင်^၄

^၁ သီဟိုဠ်တွင် ရေးသည်။ ဤကျမ်း၊ စာ-၄၉ ကိုရူပါ။

^၂ ဤအခန်းအတွက် နောက်ဆက်တွဲတွင် ကြည့်ပါ။

^၃ Forbes, *Legendary History*, p. 27. Phayre, *History of Burma*, p. 67.

^၄ Phayre, *History of Burma*, p. 290။ Forbes (*Legendary History*, p. 31)

က 'မြန်မာနှစ် ၇၁၀ နှင့် ၉၀၀ (အေဒီ ၁၃၇၀ နှင့် ၁၅၃၈ အတွင်း)' ပဲခူး၌ အုပ်ချုပ်ခဲ့ကြသည့် ဘုရင်များစွာ၏ နန်းစံနှစ်များကို တလိုင်းရာဇဝင်တို့၌ ခြားနားစွာ ဖော်ပြကြောင်း မှတ်ချက်ပြုသည်။ ဤ၌ဖော်ပြသည့် မြန်မာနှစ်မှာ (သာသနဝံသ အသုံးပြုသည့်) အေဒီ ၆၃၈ တွင် စတင်သော ကလိယုဂဖြစ်သည် (Forbes *Legendary History*, p. 14)။ သာသနဝံသ အရ ဓမ္မစေတီ နန်းစံနှစ်မှာ သာသနာနှစ် ၂၀၀၂၊ အေဒီ ၁၄၅၈ ဖြစ်သည်။ သာသနဝံသ (စာ-၆၃) ပါ ၂၀၂ (ဒွိသတေ)ကို ၂၀၀၂ (ဒွိသဟဿေ)ဟု ပြင်ဆင်လိုက်ပါသည်။

အုပ်ချုပ်ခဲ့သူ ဟံသာဝတီဘုရင် ဓမ္မစေတီမင်း လက်ထက်၌ ကြီးမားသည့် ဘာသာရေး လှုပ်ရှားမှု တစ်ရပ် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။

ဓမ္မစေတီမင်း၏ အုပ်ချုပ်မှုကာလသည် နှစ်ဆလောက် အမှတ်ရဖွယ် ကောင်းသည်။ မင်းကြီးသည် မိမိ၏ မင်းအဖြစ်နှင့် ခမ်းနားမှုတို့အတွက် မိမိနိုင်ငံ၏ ကန့်သတ်ချက် ဘောင်ထက် ဝေးစွာ မြင်နိုင်သူအဖြစ် ကျော်ကြားပြီး မိမိ၏ ယုံကြည်မှုဖြင့် ဗုဒ္ဓဘာသာလောက တစ်ခုလုံးကို ပြန်လည် ဆန်းသစ်ခဲ့သည်။ ၎င်း၏ ထီးနန်းကို ရရှိခဲ့ပုံ ဖြစ်ရပ်သည် ကျွန်ုပ်တို့အား စိတ်ဝင်စားစေသည့် အလွန် ထူးခြားသည့် ပုဂ္ဂိုလ်ရေး အကြောင်းအရာ ဖြစ်သည်။ ဓမ္မစေတီသည် မင်းမျိုးနန်းနွယ် မဟုတ်ဘဲ ပထမတွင် မြန်မာထီးနန်းမှ ပဲခူးမင်းသမီးကို တိတ်တဆိတ် ကူညီထုတ်ဆောင်ခဲ့သူ ရဟန်းနှစ်ပါးအနက် တစ်ပါးအနေဖြင့် အထက် မြန်မာနိုင်ငံမှ ရောက်လာသည်။ ဆန္ဒမရှိဘဲ အဝဘုရင်ကို လက်ထပ်ခဲ့ရသည့် ဤမင်းသမီးသည် နောင်အခါတွင် နာမည်ကျော် ရှင်စောပု ဘုရင်မ ဖြစ်လာသည်။ (အေဒီ ၁၄၅၃ ၌) ထီးနန်းကို ရသောအခါ မိမိ၏ အလွန်သစ္စာရှိ မိတ်ဆွေ ဖြစ်ခဲ့သူ တစ်ချိန်က ရဟန်းတော် ဓမ္မစေတီသည် ဘုရင်မ၏ ဝန်ကြီးချုပ်၊ သားသမက်နှင့် ဘုရင်မကြီးကို ဆက်ခံသူ ဖြစ်လာသည်။ ဓမ္မစေတီမင်းသည် မိမိ ခဏတာ နေထိုင်ခဲ့သည့် ဗုဒ္ဓသာသနာကို ကာကွယ်သူသာမက ထေရဝါဒအမြင်ကို ပြန်လည် ဆန်းသစ်သူလည်း ဖြစ်သည်။ မထေရ်စဉ်နှင့် ပတ်သက်၍ သီဟဠသံဃာအား ဘုရင်၏ စွဲလမ်းမှုကို တွေ့ရသည်။ ယင်းစွဲလမ်းမှုကို နာမည်ကျော် ကလျာဏိကျောက်စာ ဖော်ပြချက်များက သက်သေခံလျက်ရှိသည်။ ပဲခူးမြို့ စွန်တွင် တွေ့ရှိရသည့် ယင်းကျောက်စာများကို ဓမ္မစေတီ၏ အမိန့်ဖြင့် ကျောက်ပြားများတွင် ရေးထွင်းခဲ့ပြီး ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ ပါဠိမှတ်တမ်းများတွင် အလွန် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းသည်။ ကျောက်စာ

^၁ Phayre, *History of Burma*, p. 84, Forbes (*Legendary History*, p. 32

တို့ကို ရှုပါ။

ပါ အကြောင်းအရာမှာ မင်းကြီးသည် သံဃာတော်များအား ရာမညဒေသ၌ အခမ်းအနားများဖြင့် ထိုက်တန်စွာ အာရုံစိုက် ဆောင်ရွက်ပေးပုံနှင့် ပါဠိတော် ကျမ်းစာများကို အားတက်သရော လေ့လာပြီးနောက် မင်းကြီးသည် ထိုကိစ္စနှင့် ပတ်သက်၍ သီဟိုဠ်သို့ သာသနာပြုအဖွဲ့ စေလွှတ်ပို့တို့ကို ဖော်ပြသည်။ မင်းကြီး လွှတ်လိုက်သည့် ရဟန်းတော်များသည် မဟာဝိဟာရဝါသီဂိုဏ်းမှ စတင်ခဲ့သည့် သံဃာတော်များဖြင့် ကိုလမ်ဘိုမြို့အနီး ကလျာဏီမြစ် ရေသိမ်၌ ရဟန်းအဖြစ်ကို ရယူခဲ့ပြီး ၎င်းတို့ ပြန်ရောက်သောအခါ ပဲခူးမြို့၌ သိမ်သမုတ်လျက် ထိုအချိန်မှစ၍ ကလျာဏီသိမ်ဟု ထင်ရှားခဲ့သည်။^၁ ယင်း သတ်မှတ်နယ်မြေ (သိမ်) အတွင်း၌ ဥပသမ္ဘဒါ (ရဟန်းဖြစ်မှု)သည် သီဟိုဠ်သာသနာပြု ပုဂ္ဂိုလ်ကြီး အရှင်မဟိန္ဒ၏ စိတ်ပိုင်းဘဝ သင်ကြားမှုမှ တိုက်ရိုက် ဆင်းသက်သူများ အဖြစ်ကို ပေးအပ်နိုင်သည်။ ယင်သို့ဖြင့် ရာမညဒေသ၌ (သီဟဠသံဃာတို့ ဆိုသည်) ပြတ်တောက်နေသော မထေရ်စဉ်၏ ဆက်စပ်မှုကို ပြန်

^၁ Taw Sein Ko ၏ *Preliminary Study of the Kalyani Inscriptions of Dhammaceti, 1478 A.D.* ကို ရှုပါ။ (သိမ်သမုတ်သည်) အခမ်းအနားကို အဋ္ဌကထာကျမ်းများ၌ ဖော်ပြသည့် နည်းမျိုးစုံနှင့် မဟာဝဂ္ဂပါဠိတော်လာ အတိုင်း အဓိပ္ပာယ်ကောက်ယူခဲ့သည်။ ဥပမာ ဝိနယအဋ္ဌကထာ၊ သာရတ္ထဒီပနီ၊ ဝိမတိဝိနောဒနီ၊ ဝဇီရဗုဒ္ဓိဋီကာ၊ ကင်္ခါဝိတရဏီ၊ ဝိနယဝိနိစ္ဆယ၊ ဝိနယသင်္ဂဟနှင့် သီဟလင်္ကာရကျမ်းတို့ ဖြစ်သည်။ 'ကလျာဏီကျောက်စာ၏ ရည်ရွယ်ချက်မှာ ယင်းခြားနားသည့် ယူဆချက်များအပေါ် အရှိန်အဝါရှိသည့် အုပ်ချုပ်မှုကို ပေးရန်နှင့်၊ ဗုဒ္ဓရှင်တော်မြတ် ချမှတ်ခဲ့သည်များနှင့် ညီညွတ်မည်ဖြစ်သည်ဖြစ်အဖွင့် ကျမ်းများ၏ အဓိပ္ပာယ် ကောက်ယူပုံများနှင့်လည်း အခြေအားဖြင့် ရှုပ်ထွေးမှု မရှိသော သိမ်ကျောင်းတစ်ခုကို ခမ်းနားစွာ သမုတ်ပုံကို ဖော်ပြရန် ဖြစ်သည်' (*Ind. Ant.*, xxii, p. 11)။ အဆိုပါ ဆောင်းပါး၌ သိမ်ဟူသည်ကို ရေပြည့်ထားသော တွင်းငယ်များဖြင့် သတ်မှတ်သော အပိုင်းအခြားအဖြစ် ဖော်ပြသည်။ သမုတ်သည့် အခမ်းအနားအဖြစ် သင့်တော်သော ကမ္မဝါစာကို ရွတ်ဖတ်သည်။

၇၆ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

လည် ထိန်းသိမ်းခဲ့သည်။ မြန်မာဗုဒ္ဓဝါဒီများအဖို့ ယင်းမထေရ်စဉ်ကိစ္စ မည်မျှ အရေးပါကြောင်း တွေ့ခဲ့ရသည်ကို မမေ့သင့်ပေ။ ဖော်ပြပြီး ပြဿနာများအရ မထေရ်စဉ်၏ အရေးပါမှုကို တိုးမြှင့်စေသည့် သံဃာ့ အဖွဲ့သည် တနည်းနည်းဖြင့် လွတ်လပ်သော အဖွဲ့တစ်ခု ဖြစ်ခြင်းထက် ဘာသာရေးဂိုဏ်း တစ်ခုကဲ့သို့ ပိုအဖြစ်များလျက် ရဟန်းတော်များ ယူစွဲသည့် အဓိကအချက်မှာ ဘာသာရေးကိစ္စနှင့် သက်ဆိုင်သော အရာ ဖြစ်သည်။ (သို့ဖြစ်၍) ဘုရင်မင်း ပါဝင်ပတ်သက်သည့် အစိတ်အပိုင်းမှာ မှတ်သားဖွယ် ဖြစ်သည်။

ကလျာဏီသိမ် ကိစ္စတွင် ဓမ္မစေတီမင်းသည် မိမိ၏ နက်ရှိုင်းသော ယုံကြည်မှုကို အထောက်အပံ့ပြုရန် မိမိ၏ ဘုရင့် အမိန့်အာဏာကို အသုံးပြုခဲ့ပြီး သမိုင်းတွင် မကြာခဏ ဖြစ်ပေါ်လေ့ရှိသည့်အတိုင်း ထေရ ဝါဒသံဃာသည် ၎င်း၏ ဘာသာရေး ဆောင်ရွက်မှုတွင် တစ်စုံတစ်ခု သော အတိုင်းအတာထိ ယာယီ အရှိန်အဝါ ရှိခဲ့သည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၌ ရဟန်းသံဃာသည် ဆန့်ကျင်သူများအား နှိပ်ကွပ်ရန် အမိန့်အာဏာကို မည်သည့်အခါကမျှ မတောင်းဆိုခဲ့ချေ။ လွတ်လပ်သည့် (သီဟဠသံဃာ မဟုတ်သော) အခြားဂိုဏ်းများရှိခဲ့ပြီး အချိန်ကြာမြင့်သော် ဂိုဏ်းကွဲများ အဖြစ် ထင်ရှားခဲ့လျက် အုပ်စုများ ဖြစ်သွားခဲ့သည်။ ဂိုဏ်းတစ်ခုသည် တစ်ခါတစ်ရံ လူတို့အပေါ် ကိုယ်ကျင့်တရားဖြင့် အပေါ်စီးရမှုကို မရပ်တံ့ စေလိုကြသည့် အာဏာရှိသူတို့၏ ထောက်ပံ့မှုကို ရခဲ့သည်။ ဘာသာ ရေးဖြင့် စွဲမှတ်အောင် သင်ထားသည့် အလုံးစုံ သည်းခံမှုသည်ယင်းသို့ စိတ်ဓာတ် ပြင်းထန်သူ အချို့အား လက်ခံအောင် မလုပ်နိုင်ဘဲ ဓမ္မစေတီ မင်းသည်ပင် ဘာသာရေးတွင် သက်ဦးဆံပိုင် မဖြစ်နိုင်ခဲ့သော်လည်း မိမိနိုင်ငံတော်၌ ထေရဝါဒကို တည်ထောင်ရန် ဆန္ဒ ပြင်းပြခဲ့သည်။ ကလျာဏီကျောက်စာ၌ ကျန်သံဃာ့အသိုင်းအဝိုင်းအပေါ် ဘာသာရေး အရ မြင့်မြတ်မှု အတိုင်းအတာကို သိဟိုင့်၌ ရဟန်းဖြစ်ခဲ့ကြပြီး သီ ဟဠသံဃာဟုခေါ်သော ရဟန်းများက တောင်းဆိုခဲ့ကြောင်းကို ကျွန်ုပ် တို့အား ပြသလျက်ရှိသည်။

စာပေဆိုင်ရာ စိတ်ဝင်စားဖွယ် အဓိကအချက်တစ်ရပ်မှာ ထိုအချိန်က ဝိနည်းအကြောင်းအရာများနှင့်^၁ ရဟန်း သာမဏေများ လိုအပ်သော အသေးစိတ် ညွှန်ကြားချက်များအတွက် အဆင့်မီ ကျမ်းစာများကို ဖော်ပြထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ယင်း ကျမ်းစာအများစုမှာ သီဟိုဠ်လက်ရာများ ဖြစ်ကြသည်။

ထို့ပြင် ယင်းရှေးကျသည့် ကျမ်းစာများ၌ ဝိနည်းအဋ္ဌကထာ၌ လာသည့် ခက်ခဲသော စာပိုဒ်များကို ဖွင့်ဆိုသည့် နာမည်ကျော် ဝဇီရဗုဒ္ဓိဋီကာကို ကျွန်ုပ်တို့ သိကြသည်။ မင်းကြီးထံသို့ မိမိရေးသည့် ကျမ်းစာမူပွားတစ်စောင်ကို ပို့ပေးခဲ့သူ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် သီဟိုဠ် မဟာဝဇီရဗုဒ္ဓိသည် ဓမ္မစေတီမင်းနှင့် ခေတ်ပြိုင်ဖြစ်သည်။

^၁ ဥပမာ သီဟိုဠ် အရှင်သာရိပုတ္တရာ ရေးသားသည့် သာရတ္ထဒီပနီ (သာသနဝံသ၊ စာ-၃၃။ Fausöbl, Cat. Mand. MSS., p. 12)။ တမိလ် နိုင်ငံသား၊ အရှင်ကဿပ မထေရ်ရေးသားသည့် ဝိမတိဝိနောဒနီ (သာသန ဝံသ၊ စာ-၃၃။ Fausöbl, Cat. Mand. MSS., p. 13)။ ဝဇီရဗုဒ္ဓိဋီကာ (သာသနဝံသ၊ စာ-၃၃။ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၀)။ သီဟိုဠ် အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တရေးသည့် ဝိနယဝိနိစ္ဆယ (သာသနဝံသ၊ စာ-၃၃။ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၅၉။ Cat. Mand. MSS., p. 18)။ သီဟိုဠ် အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ ဝိနယသင်္ဂဟ (သာသနဝံသ၊ စာ-၃၃။ Cat. Mand. MSS., p. 7)။ အရှင်ဆပဋမထေရ်၏ သီမာလင်္ကာရကျမ်းမှာ သီဟိုဠ်၌ တလှိုင်းရဟန်းတော်တစ်ပါး၏ သင်ကြား၏ အကျိုးဆက်ဖြစ်သည်။ ဝိနယနှစ်ကျမ်း (ပါတိမောက္ခဝိသောဓနီနှင့် သီမာဗန္ဓနဋီကာ)တို့မှာ ဤခေတ်တွင် ရေးသားသော ကျမ်းစာများ ဖြစ်နိုင်သည်။ သို့သော် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်ကိုရော ကျမ်းပြုခေတ်ကိုပါ ဖော်ပြခြင်း မရှိချေ။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၄ ကို ကြည့်ပါ။

၂။ ပင်းယ (ဝိဇယပူရ)၊ အဝ (ရတနပူရ)နှင့်
 တောင်ငူ (ဇေယျဝံသနပူရ)နှင့် လာအိုဒေသ ဗုဒ္ဓဘာသာစာပေ
 အေဒီ ဆယ့်ငါးနှင့် ဆယ့်ခြောက်ရာစု သဒ္ဒါ၊ ကဗျာနှင့်
 အဘိဓမ္မာကျမ်းများ

ယခုအခါ ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် တောင်ပိုင်းဒေသများ၏ တော်လှန် ခွဲထွက်
 ချိန်မှစ၍ မြန်မာစာပေသမိုင်း၏ အတော်အတန် မွေးမြိုက်သည့် ကောက်
 ကြောင်း နောက်သို့ လိုက်ရမည် ဖြစ်သည်။

မြန်မာ့သမိုင်းကျမ်းများက မင်းဆက် အမျိုးမျိုးနှင့် ယင်းတို့ကို
 ကိုယ်စားပြုသော ဗမာ၊ တလိုင်းနှင့် ရှမ်းဟူသော ရန်လို လူမျိုးစုများ
 အကြား အဆက်မပြတ် တိုက်ခိုက်မှုများ အကြောင်းကို ကျွန်ုပ်တို့အား
 ပြောပြသည်။ ကုဗလိုင်ခန့်၏ မွန်ဂို စစ်တပ်များက တောင်ဖက်နှင့် အ
 နောက်ဖက်သို့ မောင်းထုတ်ခံရသော ရှမ်းများသည် အေဒီ ၁၁ ရာစု
 တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ အာဏာအရှိန်အဝါ ကြီးမားသည့် အစိတ်အပိုင်း ဖြစ်
 လာသည်။ ၎င်းတို့သည် တောင်ဖက်သို့ ရောက်အောင် ထိုးဖောက်ခဲ့
 ကြပြီး တလိုင်းလူထုသည် မျိုးရိုး ရှမ်းတစ်ဝက် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည့် ဝါရဝ
 ၌ အုပ်ချုပ်သူ တစ်ယောက်ကို လက်ခံခဲ့သည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပုဂံဘုရင်
 ကျစွာအား ရှမ်းစော်ဘွား သုံးယောက်က အေဒီ ၁၂၉၈ တွင် နန်းချခဲ့
 သည်။ ၎င်းတို့၏ နယ်ပယ်များသည် ၎င်း၏ ယုတ်လျော့ ဆုတ်နေသည့်
 နိုင်ငံတော်အား ဝန်းရံထားသည်။ ညီအစ်ကို သုံးယောက်သည် မြင်စိုင်း
 (ခန္တပူရ)^၁ ပန်းယာ(ဝိဇယပူရ)နှင့် စစ်ကိုင်း(ဇေယျပူရ)အရပ်၌ အုပ်ချုပ်
 ခဲ့သည့် မင်းဆက်ကို သုံးယောက်အတူ သတိုးမင်းဖျား မင်းသားတိုင်

^၁ Forbes (Legendary History, p. 328. Phayre, History of Burma, p. 52,

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၈၁။ ‘ညီအစ်ကို သုံးယောက်သည် သက္ကရာဇ် ၆၆၄ တွင်
 ကိတ္တိတရအား နန်းချပြီးနောက် ခန္တပူရမြို့၌ အုပ်ချုပ်ခဲ့ကြသည်။’

အောင် တည်ထောင်ခဲ့ကြသည်။ သတိုးမင်းများသည် မြန်မာ့ ထီးနန်း နွယ်ဟု ယူဆရပြီး အထက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ မင်းပြုပြီး အေဒီ ၁၃၆၄ တွင် အဝကို တည်ထောင်ခဲ့သည်။

အဝ (ရတနပူရ) သည် မြို့တော်အဖြစ် အမြဲတမ်း အရေးမပါသော် လည်း ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် မျိုးဆက်များစွာ၏ ဘာသာရေးနှင့် စာပေ ဗဟို ဌာနအဖြစ် တည်ရှိခဲ့သည်။ ကျွန်ုပ်တို့၏ လက်ရှိ ရည်ရွယ်ချက်မှာ စစ်ပွဲ မှတ်တမ်းများ၊ တော်လှန်ရေးများ၊ တန်ပြန်တော်လှန်မှုများ၊ ထိမ်းမြား လက်ထပ်ခြင်းများနှင့် ထိုခေတ် သတ်ဖြတ်မှုများကို ဘာသာရေးသမိုင်း နှင့် ပတ်သက်မှု မရှိပါက နက်ရှိုင်းစွာ လေ့လာရန် မလိုချေ။ ရှားရှား ပါးပါး ထင်ရှားသော ရဟန်းတော်တစ်ပါး၏ အမည် သို့မဟုတ် ကျမ်း ခေါင်းစဉ် တစ်ခုကို ထိုအရှုပ်အထွေးများ ကြားမှ ထုတ်ယူနိုင်သည်။ ရတနပူရ(အဝ) မြို့တော်သည် ဘာသာရေးအရ ပုဂံ၊ ပန်းယာနှင့် စစ် ကိုင်းတို့လောက် လုံးလုံးလျားလျား အရေးပါမှု မရှိခဲ့ချေ။ အဝကို တည် ထောင်ခြင်းနှင့် ဆယ့်ခြောက်ရာစု အလယ်ပိုင်း ကာလအတွင်းဟု သတ်မှတ်နိုင်ဖွယ်ရှိသည့် ပါဠိကျမ်းစာများ၏ (ရေးသားသည့်) နေရာနှင့် ခေတ်ကာလအကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့ သိနိုင်သမျှ အလုံးစုံမှာ ပညာရှင် ပုဂ္ဂိုလ်များသည် အမြဲတမ်းပင် အဓိက မြို့ကြီးများအနီးရှိ ကျောင်းတိုက် များ၌ အလုပ်များနေပုံရသည်ဟူသော အချက်ဖြစ်သည်။ ဆူပူပဋိက္ခ ဖြစ်ပွားသည့် အချိန်ကာလများပင် ဖြစ်လင့်ကစား အုပ်ချုပ်သူ ဘုရင် မင်းများသည် ရဟန်းတော်များအား စောင့်ရှောက်ခဲ့ပြီး ဆုလာဘ်များ ဖြင့် ပူဇော်ခဲ့ကြသည်။ ယင်းတို့၏ ဝံနုမှုကို ရာထူးကြီးသူနှင့် ချမ်းသာ သူများက လိုက်နာကျင့်သုံးခဲ့ကြသည်။

^၁ Phayre, *History of Burma*, p. 62. 'ခရစ်သက္ကရာဇ် ၇၂၂ တွင်' သာသန ဝံသာ၊ စာ-၉၀။

^၂ Taw Sein Ko တည်ပြုပြီး ၁၈၉၉၊ ရန်ကုန်၌ မြန်မာအတွင်းဝန်ရုံး ဦး ထွန်းဦး ဘာသာပြန်သည့် *Inscriptions of Pagan, Pinya, and Ava*. ပိတ်ဝင်

သာသနဝံကျမ်း၌ အေဒီ ၁၅ ရာစုတွင် ထင်ရှားသည့် စာချပုဂ္ဂိုလ် ကျမ်းပြုဆရာ အရှင်အရိယဝံသ အကြောင်းတွင် ထိုခေတ် ကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်၏ ၁၀၀အကြောင်း တစ်စေ့တစ်စောင်းကို ဖော်ပြသည်။ ပုဂံသား ဆပဋိဂိုဏ်းဝင် အရှင်အရိယဝံသသည် နရပတိမင်းလက်ထက် (အေဒီ ၁၄၄၂-၈၆) တွင် အဝမြို့တော်၌ အခြေချခဲ့သည်။^၁ အရှင်မြတ်သည် မ ကျော်ကြားလာမီ ရေငုံဟု ထင်ရှာသော ပညာရှင်မထေရ်ထံ သဒ္ဒါကျမ်း ကို သင်ယူရန် စစ်ကိုင်းသို့ ကြွလာခဲ့သည်။ သမိုင်းဆရာသည် ရေငုံ အမည်ရပုံကို ဖော်ပြသည်။ မိမိ၏ စကားပြောလိုစိတ်ကို ထိန်းကွပ်ရန် သို့မဟုတ် မိမိ၏ သီတင်းသုံးဖော်များ အလွန် စကားများသည်ကို မြင် ရသောကြောင့် ဆရာတော်သည် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များနှင့် ဆုံတွေ့ချိန်တွင် ပါးစပ်ထဲ ရေငုံပြီးနေသည့် အလေ့အကျင့် ရှိသည်။ ပုဂံမှ ရဟန်းငယ် (အရိယဝံသ)သည် ပထမဆုံးအကြိမ် ရေငုံကျောင်းသို့ ရောက်လာ သောအခါ ရေငုံပြီး မပြောမဆိုနေသည့် ဆရာတော်က မိမိအား သဒ္ဒါကို သင်ပေးလိမ့်မည်ဟု မျှော်လင့်ချက် နည်းခဲ့ပုံရသည်။ သို့တစေ အရှင် အရိယဝံသသည် အလျှော့ မပေးခဲ့ချေ။ အရှင်မြတ်သည် ကျောင်းသို့ နေ့စဉ် လာရောက်ပြီး ရေငုံဆရာတော်အား တပည့်တစ်ယောက်၏ ကျင့်ဝတ်အားလုံးကို ဆောင်ရွက်ပေးသည်။ နောက်ဆုံးတွင် ရေငုံသည် မိမိထံ လာရောက်ရခြင်း၏ အကြောင်းကို မေးမြန်သည်။ အရှင်အရိယ ဝံသက မိမိသည် ကျမ်းစာများစွာကို လေ့လာပြီး ဖြစ်သော်လည်း အဓိပ္ပာယ်ကို မမိနိုင်ဘဲ ရှိသည်သာမက ယခုအချိန်ထိ အခြားသော

စားဖွယ် စာစုများကို ဖတ်ပါ။ အေဒီ ၁၄၄၂ ကျောက်စာတစ်ခု၌ ဖော်ပြသည့် ကျမ်းစာစာရင်းမှာ ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ခေတ်ကာလကို မသတ်မှတ်နိုင်သော ကျမ်းစာများ၏ သမိုင်းစဉ်အတွက် အလွန် တန်ဖိုးကြီးမားသည်။ ဤအခန်း အတွက် နောက်ဆက်တွဲကို ရှုပါ။

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၉၅ ကို ရှု။

^၂ Phayre, *History of Burma*, p. 285.

ဆရာမထေရ်တို့၏ နည်းနာများမှာ မိမိအား အထောက်အပံ့ မပြုနိုင်ဘဲ ရှိနေပါ၍ ကျော်ကြားလှသော ဆရာအရှင်ထံ လေ့လာသင်ယူရန် ဆန္ဒ ပြင်းပြလျက်ရှိပါကြောင်း လျှောက်ထားသည်။ ရေငုံဆရာတော်သည် နှစ် သက်သွားပြီး မိမိအချိန်အချို့ကို စာပေသင်ကြားလိုသူ ရဟန်းငယ်အား ပေးရန် သဘောတူခဲ့ပြီး အဘိဓမ္မတ္ထဝိဘာဝိနိကျမ်းကို အထူးထူးသော နည်းနိဿယတို့ဖြင့် ပို့ချသည်။ အရှင်အရိယဝံသသည် မကြာမီပင် ဆရာမထေရ်၏ သင်ပြမှုကြောင့် ထိုအချိန်ထိ မိမိ မသိသေးခဲ့သော အသိပညာ ဗဟုသုတ အားလုံးကို ရရှိပြီးဖြစ်ကြောင်း ဆရာအရှင်အား လျှောက်ထားနိုင်ခဲ့သည်။ သို့ဖြင့် ဆရာမထေရ်က အရိယဝံသအနေဖြင့် ဖွင့်ဆိုရန် အသင့်တော်ဆုံးဟု ယူဆသည့် ကျမ်းတစ်စောင်အား ဖွင့်ဆို ရေးသားပြီး အခြားပုဂ္ဂိုလ်များအား ကူညီခြင်းဖြင့် ပါဝင်ရန် တာဝန်ပေး လိုက်သည်။ အရှင်အရိယဝံသသည် အဘိဓမ္မတ္ထဝိဘာဝိနိကျမ်းကို ရွေး ချယ်ပြီး မဏိသာရမဇ္ဈသာအမည်ရှိ ဋီကာကျမ်းတစ်စောင် ရေးသား သည်။ အရှင်အရိယဝံသသည် ယင်းကျမ်းကို ရေးသားနေစဉ် ဥပုသ်နေ့ တိုင်း ပုညစေတီ ပရိဝုဇ်အတွင်း သံဃာတော်များ စည်းဝေးစဉ် မိမိ ရေးပြီးသမျှကို ဖတ်ပြပြီး သီတင်းသုံးဖော် ရဟန်းများအား ဝေဖန်ရန် တစ်ခန်းပြီး တစ်ခန်း တင်ပြခဲ့သည်။

အရှင်မြတ်၏ ဖတ်ပြမှုနှင့် ပတ်သက်၍ အမှန်ထောက်ပြမှုကို လက်ခံကြောင်း အလွန် နှစ်သက်ဖွယ် ဖြစ်ရပ်ကလေးတစ်ခုကို သိရ သည်။ အခါးတစ်ပါး၌ သံဃာ့ပရိသတ်၌ ထိုင်နေသည့် ရဟန်းတော် တစ်ပါးသည် ဖတ်ပြနေစဉ်အတွင်း သဘောမတူသည့် အသံကို နှစ်ကြိမ် ပြုသည်။ အရှင်အရိယဝံသသည် ကန့်ကွက်သူ ဖော်ပြသည့် စာပိုဒ်ကို မှတ်ထားပြီးလျှင် ကန့်ကွက်သူကိုလည်း ရှာဖွေ မှတ်ထားလိုက်သည်။ မိမိ သီတင်းသုံးသည့် ကျောင်းသို့ ပြန်ရောက်သောအခါ မိမိရေးသား

^၁ အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟကျမ်း၏ အပွင့်ဋီကာ ဖြစ်သည်။

ထားသည်များကို ဂရုတစိုက် ပြန်လည် ဖတ်ရှုသောအခါ ပြင်ဆင်ရန် အချက်နှစ်ခုကို တွေ့ရသည်။ အရေးအသား မှားယွင်းခြင်း (တူညီသည့် ဖွင့်ဆိုမှုကို နှစ်ကြိမ် ဆိုထားခြင်း)နှင့် သဒ္ဒါရေးမှားယွင်းမှု (စကားလုံး တစ်ခု၏ လိင်မှားယွင်းမှု)တို့ ဖြစ်သည်။ အရှင်မြတ်သည် ယင်းတို့ကို ပြင်ဆင်လိုက်ပြီး ရဟန်းတော်အား ပင့်ခေါ်စေပြီး ကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်သည် နေ့ရောညပါ ပြင်းပြသည့် ဝိရိယဖြင့် ရေးသားရသည့် ဤကျမ်းစာ၌ အဘယ်မည်သော အမှားကို တွေ့မြင်ပါသနည်းဟု ညင်သာစွာ မေးမြန်း လိုက်သည်။ ရဟန်းတော်က မှားယွင်းမှု အနည်းငယ် တွေ့ရကြောင်း၊ ကျမ်းစာသည် စကားလုံးများ၊ အဓိပ္ပာယ်များနှင့် ပတ်သက်၍ ပြည့်စုံပါ သော်လည်း မိမိအနေဖြင့် မလိုအပ်ဘဲ ထပ်ဆိုခြင်းနှင့် စကားလုံး၏ လိင်မှားယွင်းမှု ဟူသော အမှားနှစ်ချက်ကို တွေ့မြင်ပါကြောင်းနှင့် ယင်း တို့ကို မပြင်ဆင်ဘဲ ချန်မထားခဲ့ချင်ပါကြောင်း ယဉ်ကျေးစွာ ပြန်လည် လျှောက်ထားသည်။ အရှင်အရိယဝံသသည် ထိုအရှင်၏ စိတ်ထားကို နှစ်သက်သွားလျက် ကောင်းမွန်သည့် မိမိ၏သင်္ကန်းကို ထိုရဟန်းတော် အား ‘ဤသင်္ကန်းဖြင့် အရှင်ဘုရား၏ ပညာဗဟုသုတကို ပူဇော်ပါ သည်’ဟု မိန့်ကြားပြီး လှူဒါန်းလိုက်သည်။ ဖော်ပြသည့် စကားလုံးတို့မှာ အနည်းငယ်မျှသာ ဖြစ်သော်လည်း ယင်းစကားလုံးများမှ တစ်ဆင့် ကျမ်းပြုသူ ပညာရှင်၏ ရှင်းလင်း ရိုးသားသော နှလုံးသားကို အထင်း သား တွေ့မြင်ရသည်။

အရှင်အရိယဝံသသည် စစ်ကိုင်းတွင် အတန်ကြာ သီတင်းသုံးပြီး စာပေ ရေးသားခဲ့သော်လည်း နောက်ပိုင်းတွင် အဝ၌ စာပေပို့ချခဲ့သည်။ တစ်ခါတစ်ရံ ဘုရင်ကိုယ်တိုင် အရှင်မြတ်၏ စာပေပို့ချမှုကို နာယူခဲ့ သည်။ အရှင်မြတ်၏ နှောင်းပိုင်း ကျမ်းစာများအနက် အရေးပါသည့် ကျမ်းတစ်စောင်မှာ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဇောသ၏ အဋ္ဌသာလိနိဋ္ဌကထာ^၁ အ

^၁ အဘိဓမ္မပိဋက၊ ဓမ္မသင်္ဂါဏီ အဖွင့်ဖြစ်သည်။ Forchhammer, *List*. p. xviii.
(ဂဏ္ဌဝံသ၊ စာ-၆၅၊ ၆၇။ သာသနာဝံသ၊ စာ-၉၈ တို့ကို ရှုပါ။)

ပွင့် မဏိဒီပအမည်ရှိ အဘိဓမ္မာကျမ်းစာဖြစ်သည်။ အရှင်မြတ်သည် ဂန္ဓာဘရဏာ^၁ ခေါ် သဒ္ဓါကျမ်းတစ်စောင်နှင့် ဇာတက လေ့လာမှုတစ်ရပ် ဖြစ်သည့် ဇာတကဝိသောဓနကျမ်းတို့ကို ရေးသားခဲ့သည်။ ယင်းကျမ်း စာများကို ပါဠိရှေးဟောင်း အစဉ်အလာနှင့်အညီ ရေးသားခဲ့သည်။ သို့ တစေ အရှင်အရိယဝံသသည် ပညာရှင် ပုဂ္ဂိုလ်များအတွက်သာ ရေး သား၍ ကျေနပ်ခဲ့သော ဆရာအရှင် မဟုတ်ချေ။ သာသနဝံသမှတ်တမ်း အရ အရှင်မြတ်အား ဒေသိယဘာသာစကားဖြင့် နိဿယပြန်ဆိုရေး သားသော ကျမ်းစာနှင့် ပတ်သက်၍ ပထမဆုံး အမည်နာမ ဖြစ်သည့် ကျမ်းစာတစ်စောင် ရေးသားခဲ့သည်။ အရှင်မြတ်သည် အဘိဓမ္မာ အနု ဋီကာ၏ မြန်မာဘာသာ အတ္ထယောဇနာ (နိဿယ)ကျမ်းကို ရေးသား ခဲ့သည်။^၂ ဂန္ဓဝံသကျမ်း၌ မဟာနိဿရ^၃ အမည်ရှိ နောက်ကျမ်း တစ် စောင်ကိုလည်း အရှင်အရိယဝံသ ရေးသားကြောင်း ဖော်ပြသော်လည်း သာသနဝံသ၌ ဖော်ပြခြင်း မရှိချေ။

စွမ်းရည်အတွက် ဘုရင်^၄ ကြည်ညိုခြင်းခံရသည့် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် အသစ်တစ်ပါး အဝသို့ ကြွရောက်လာသည်ထိ အရှင်အရိယဝံသ သက်

^၁ ဂန္ဓာဘရဏကျမ်းမှာ အေဒီ ဆယ့်ခြောက်နှင့် ဆယ့်ခုနစ်ရာစုတွင် ထင်ရှား သည့် မြန်မာပညာရှင်များ လေ့လာခဲ့သည့် ခက်ဆစ်ကျမ်းဖြစ်ပြီး မကြာမီက အဆင့်မီ ပြန်လည် တည်းဖြတ် ပုံနှိပ်ခဲ့သည်။

^၂ ယေဘုယျအားဖြင့် အနုဋီကာဟုခေါ်သော ကျမ်းသည် အရှင်အာနန္ဒမထေရ် ၏ အဘိဓမ္မာအပွင့် မူလဋီကာကို ထပ်ပွင့်သည့် ကျမ်းဖြစ်သည်။ သာသနဝံသ ကျမ်းလာ သီဟိုဠ်၌ ရေးသည့် အပွင့်ကျမ်းများ စာရင်းကို ရှုပါ (ယင်း၊ ၃၃)။

^၃ မဟာနိဿယ (မြန်မာဘာသာဖြင့် အပွင့်ကျမ်းကြီး) ဟူသော ဝေါဟာရ မဖြစ်သင့်ဟု ဆိုခြင်းအတွက် ကျွန်ုပ် မသေချာပေ။ ယင်းကျမ်းမှာ အထက် တွင် ဖော်ပြသည့် အတ္ထယောဇနာကျမ်း ဖြစ်ပွယ်ရှိသည်။

^၄ အေဒီ ၁၄၇၀ တွင် နန်းစံခဲ့သူ ဒုတိယမင်းခေါင် သို့မဟုတ် သီရိသုဓမ္မရာဇာ ဝိပတိ။ သာသနဝံသ၊ စာ-၉၈။ 'ကလိယုဂ် ၈၄၂)။ Phayre, *History of Burma*, p. 285.

တော်ရှည်ခဲ့ဖူးရုံရှိသည်။ ယင်းကား ဗုဒ္ဓါလင်္ကာရ အမည်ရှိ သုမေဓကထာ၏ ကဗျာတစ်စောင်ကို ရေးပြီးဖြစ်သည့်ပြင် ထိုအရှင်၏ ဌာနေမြို့မှာပင် ရေးသားခဲ့ဖူးရုံရှိသည့် ပါဠိအမည် ပဗ္ဗတဗ္ဗန္တရ (တောင်တွင်းလာပျို) အမည်ရှိ နောက်ထပ် ကျမ်းစာတစ်စောင်ကို ရေးသားခဲ့သူတောင်တွင်းကြီးဆရာတော် အရှင်သီလဝံသ ဖြစ်သည်။ အရှင်သီလဝံသသည် အဝမြို့တော်သို့ ရောက်သောအခါ သက်တော် သုံးဆယ်မျှသာရှိသေးသည်။ မိမိကိုးကွယ်သည့် ဆရာတော်များအား ဆောင်ရွက်သည့်အတိုင်း မင်းကြီးသည် အရှင်မြတ်မတိုင်မီ လေးစားခံရသော အခြားဆရာတော်များ သီတင်းသုံးသည့် ကျောင်းတိုက်တစ်ခုအတွင်း ကျောင်းတစ်ဆောင် ဆောက်လုပ် လှူဒါန်းသဖြင့် အရှင်မြတ်သည် ထိုကျောင်း၌ ပိဋကတ်ကျမ်းစာများကို ပို့ချခဲ့သည်။ အရှင်မြတ်သည် အရှင်အရိယဝံသကဲ့သို့ပင် ပါဠိကျမ်းစာများကို မြန်မာဘာသာ စကားဖြင့် အဓိပ္ပာယ်ရှင်းပြလျက် ဗုဒ္ဓစာပေ ပို့ချခဲ့သည်။ သာသနဝံသ ကျမ်းပြုဆရာက အရှင်မြတ်အား ကဗျာဖွဲ့ရန် နှစ်သက်မှုအတွက် အပြစ်တင် ထားသော်လည်း နေတ္တိပကရဏ၏ မြန်မာဘာသာနိဿယကျမ်းနှင့် ပါရာယနဝတ္ထုအမည်ရှိ စာရိတ္တမြှင့်တင်ရေး ကျမ်းစာတို့က အရှင်မြတ်သည် ကဗျာဆရာမျှသာ မဟုတ်ကြောင်း သက်သေပြသည်။

အေဒီ ၁၄၆၈ ဖွား နောက်ထပ် အင်းဝ ကဗျာစာဆို အရှင်ရဋ္ဌသာရ^၁သည် ဘူရိဒတ္တဇာတက^၂၊ ဟတ္ထိပါလဇာတက^၃၊ သံဝရဇာတက^၄

^၁ သုမေဓာရသေ့ အကြောင်းသည် ဇာတကအဋ္ဌကထာ နိဒါန်း၏ အစိတ်အပိုင်းဖြစ်သည်။ Fausöbll တည်းဖြတ်သည့် ဇာတက၊ အတွဲ ၁၊ စာ-၂၂၈ ကိုရှုပါ။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၉၉ ‘ကလိယုဂ် ၈၃၀ တွင်’။

^၃ ဇာတက အမှတ်၊ ၅၄၃။ Fausöbll တည်းဖြတ်သည့် အဋ္ဌကထာနှင့်တကွ ဇာတက၊ အတွဲ ၅၊ စာ-၁၅၇၊ ၂၁၉။

^၄ ဇာတက အမှတ်၊ ၅၀၉။ Fausöbll, vi. 473-91.

^၅ ဇာတက အမှတ်၊ ၄၆၂။ Fausöbll, vi. 130-6.

နှင့်အခြား ကဗျာများစွာတို့ကို စပ်ဆိုခဲ့သည်။ အရှင်မြတ်သည် ကဗျာဆရာကောင်း တစ်ယောက်ဖြစ်ပြီး အရှင်ကဗျာ၏သံစဉ်မှာ ဘာသာရေးဖြစ်သော်လည်း အရှင်မြတ်၏ နောင်တော် ကဗျာဆရာ (အရှင်သီလဝံသ) နှင့် အလားတူပင် ညင်သာသည့် ဝေဖန်ခံရသည့်အောက်သို့ ရောက်သွားသည်။ အမှန်စင်စစ် ရှေးခေတ် သမိုင်းဆရာများသည် ဤမထေရ် နှစ်ပါးတို့အား ကဗျာကို ရေးခြင်း၊ ကဗျာကို ရွတ်ဖတ်ခြင်းနှင့် ၎င်းတို့၏ တပည့်များအား ကဗျာရေးနည်းကို သင်ကြားခြင်းတို့ကြောင့် ဖယ်ထုတ်ထားခဲ့သည်။ သာသနဝံသကျမ်း၌ ယင်းသည် ရာဇဝင်ကျမ်း၌ ဖော်ပြခံရလောက်အောင် မကြီးမားသော ဝိနည်းဆိုင်ရာ မေးခွန်းတစ်ခုဖြစ်ကြောင်း အလေးအနက် ရှင်းပြလျက် အသေးစိတ်အတွက် ဥပေါသထဝိနိစ္ဆယအမည်ရှိ ခေတ်သစ် ဝိနည်းကျမ်းစာ တစ်ခုကို ညွှန်ပြသည်။ ကဗျာရေးဖွဲ့ခြင်းနှင့် ရွတ်ဖတ်ခြင်းမှာ သီချင်းဆိုခြင်း ကခုန်ခြင်းနှင့် ပတ်သက်သည့် ဝိနည်းစည်းကမ်း (သိက္ခာပုဒ်)အရ အာပတ်သင့်သည်မှာ ထင်ရှားသည်။ ယင်းသို့သော ဖျော်ဖြေမှုများ၌ ပါဝင်ခြင်း ကြည့်ရှုခြင်းကို ရဟန်းတော်များအား တားမြစ်ထားပြီး ယင်းတို့ အားလုံးမှာ သာမန် လူဝတ်ကြောင် တစ်ယောက်ထက် ပိုမိုတင်းကျပ်သည့် ကိုယ့်ကိုယ်ကို ထိန်းချုပ်မှု ပြုသည့် ကျင့်သုံးမှု၌ ပါဝင်သည်။

အရှင်သီလဝံသနှင့် အရှင်ရဋ္ဌသာရတို့သည် ထိုခေတ် ဘုန်းတော်ကြီး ကျောင်းများ၏ ကဗျာဆရာများ ဖြစ်သည်သာမက ကံဆိုးစွာဖြင့် ယင်းသို့သော ကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်များအား အနည်းဆုံး သာသနသမိုင်း

^၁ ဗုဒ္ဓဝါဒီ ဥပါသကာများသည် ငါးပါးသီလကိုသာ စောင့်သုံးရန် ဦးတည်ကြပြီး သံဃာကား ဆယ်ပါးသီလကို စောင့်သုံးကြသည်။ လူဝတ်ကြောင် တစ်ယောက်သည် (တစ်လတွင် လေးကြိမ်ကြုံသည့်) ဥပုသ်နေ့များ၌ ဆယ်ပါးအနက် ရှစ်ပါးကို စောင့်ထိန်းနိုင်သည်။ Kern, Man. Ind. Buddh., p. 70; Childers' Dictionary of the Pali Language (သီလံ နှင့် ဥပေါသထော ဆောင်းပါး) တို့ကို ရှုပါ။

၈၆ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ကျမ်း၌ သဒ္ဒါကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ၊ ဝိနည်းနှင့် အဘိဓမ္မာအကြောင်း ရေးသား ဖွင့်ဆိုသူများထက်ပို၍ ဖော်ပြခြင်း မပြုချေ။

ဂန္ထဝံသကျမ်း^၁ ၌ ဖော်ပြသော်လည်း သာသနဝံသ၌ မဖော်ပြသည့် ကာယဝိရတိဂါထာ ကျမ်းသည် ဤခေတ်လက်ရာ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ယင်းကျမ်းသည် ၇၄ ဂါထာရှိပြီး ကာမအာရုံ ပယ်ခွာမှု အကြောင်းကို ဖွဲ့ဆိုသည့် လှပသော ပါဠိကဗျာဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြသည်။^၂

အေဒီ ဆယ့်ခြောက်ရာစု အစပိုင်းတိုင်အောင် ထီးရေးနန်းရာ ကိစ္စများနှင့် အနှောင့်အယှက် အပြောင်းအလဲများ ရှိလင့်ကစား မြန်မာဘုရင်များသည် ဗုဒ္ဓသာသနာကို ကိုင်းရှိုင်းခဲ့ကြပုံရသည်။ သို့တစေ နှစ်ကာလကြာမြင့်စွာ ဝရန်းသုန်းကားနှင့် လုယက်မှုများပြီးနောက် ရှမ်းဘုရင် မိုးညှင်း မင်းတရားသည် အင်းဝဘုရင်^၃ ကို နန်းချပြီး ၎င်း၏သား သိုဟန်ဘွားအား အင်းဝ ထီးနန်းကို အပ်ခဲ့သည်သာမက ရဟန်းသံဃာတော်များလည်း ရက်စက်စွာ သတ်ဖြတ်ခံခဲ့ရသည်။ သိုဟန်ဘွား၏ အမြင်အရ ရဟန်းသံဃာဟူသည် အိမ်ထောင်မရှိသည့် စည်းကမ်း သေဝပ်သူများဖြစ်၍ အုပ်ချုပ်သူကို ဆန့်ကျင်မုန်းတီးသည့် ဘုရင့်မိသားစုဝင်များထက် အဆများစွာ အန္တရာယ်ကြီးမားသည်ဟု ယူဆပြီး လက်နက်မဲ့ ရဟန်းတော်များအား အမြစ်ဖြတ်ပစ်ရန် ကြံရွယ် ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ (ရဟန်းတော်များအား) အစုလိုက် အပြုံလိုက် သတ်ဖြတ်ခြင်းနှင့်အတူ စေတီတော်များ ဘုန်းကြီးကျောင်းများအား မီးရှို့သဖြင့် အပိုးတန် ပိဋကတ်တိုက်များ ပျက်စီးသွားခဲ့သည်။^၄ သို့တစေ မိမိဝန်းကျင်၌ ထိတ်

^၁ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၅၊ ၇၅။

^၂ ဤကျမ်း၏ ဋီကာတစ်စောင်ကို ပကုဓနဂရ(ပဲခူး?) မြို့နေ ရဟန်းတော် တစ်ပါး ရေးသားစီရင်ကြောင်း ဖော်ပြသည်။ *British Museum Catalogue of Pali MSS.* and Mr. Nevill ၏ ၎င်းစုဆောင်းထားသည့် စာမူ မှတ်ချက်ကို ရှုပါ။

^၃ မဟာရာဇာဓိပတိ (အေဒီ ၁၅၀၁-၂၆)။ Phayre, *History of Burma*, p. 87.

^၄ သာသနဝံသ၊ စာ-၇၈-၁၀၀။ ‘ဂဂရ ခုနှစ်တွင်’ (အေဒီ ၁၅၂၅)။

လန်ဖွယ် အထည်းကျန်မှုများ ရှိလင့်ကစား အရှင်အရိယဝံသ၏ တပည့် အရှင်သဒ္ဓမ္မကိတ္တိသည် ပရိယတ္တိစာပေ ပို့ချမှုအပေါ် သစ္စာရှိခဲ့သည်။ အရှင်အရဟံအနေဖြင့် ရာစုနှစ်များအလွန်က ပဲခိုးကို အောင်မြင်သူ မြန်မာတို့အား ယုံကြည်ပြီး တရားဟောခဲ့သောကြောင့် အရှင်သဒ္ဓမ္မကိတ္တိသည် ဗုဒ္ဓသာသနာ၏ ကံကြမ္မာမှာ ကျမ်းဂန်များကို မှန်ကန်စွာ နားလည်ခြင်းအပေါ်တွင် တည်မှီကြောင်းနှင့် ယင်းသို့ နားလည်ရန်မူ ပါဠိတော်ကျမ်းဂန်များ၏ ဘာသာစကားကို ကောင်းစွာ နားလည်မှုတွင် တည်မှီဖြစ်ကြောင်း ယုံကြည်သည်။ သို့ဖြင့် အရှင်မြတ်သည် ယင်းဘေးဒုက္ခနှင့် ကြုံနေရသည့် နေ့ရက်များတွင် နာမည်ကျော် ဝေါဟာရအဖွင့် ဧကက္ခရကောသကျမ်းကို ရေးသားခြင်းဖြင့် ဗုဒ္ဓသာသနာအတွက် အရှင်မြတ် စွမ်းနိုင်သမျှ အကောင်းဆုံး ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။

အရှင်သဒ္ဓမ္မကိတ္တိသည် ရက်စက်ကြမ်းကြုတ်သူ သို့ဟန်ဘွား၏ ရန်ကြောင့် ထွက်ပြေးလာကြသော မြန်မာဒုက္ခသည် များစွာ၏ ခိုကိုးရာဖြစ်သည့် လွတ်လပ်သော ဘုရင့်နိုင်ငံ^၁ ၏ မြို့တော် တောင်ငူ (ကေတုမတီ) ၌ ပျံလွန်တော်မူသည်။ တောင်ငူဘုရင် မဟာသိရိဇေယျ သူရသည် သာသနာကို ကာကွယ်ခဲ့ပြီး ဝေတီပုထိုးများနှင့် ကျောင်းတိုက်များ တည်ဆောက်ခဲ့သည်။^၂ သို့ဖြင့် အတောမသတ်သော နှိပ်ကွပ်မှုများအကြားမှ ရှားရှားပါးပါး လွတ်မြောက်ခဲ့ကြသော ရဟန်းတော်များ

^၁ ဧကက္ခရကောသကျမ်းကို ဂန္ထဝံသကျမ်း၌ ဖော်ပြသည်။ (အိန္ဒိယရုံးရှိ မန္တလေး စာစုစာရင်း၌ အရှင်သဒ္ဓမ္မကိတ္တိသာရ စီရင်သည့် သိရိဝိမိတ္တာလင်္ကာရ အမည်ရှိ ကျမ်းတစ်စောင်တွေ့ရသော်လည်း ဧကက္ခရကောသကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် ဟုတ်မဟုတ် ကျွန်ုပ် မပြောနိုင်ချေ။ Fausöbl, *Cat. Mand. MSS.*, p. 152 ကို ရှုပါ။

^၂ Phayre, *History of Burma*, p. 90.

^၃ အေဒီ ၁၄၈၅ တွင် နန်းတက်ပြီး ၄၅ နှစ်ကြာ အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။

^၄ သာသနဝံသ၊ စာ-၈၀။

၈၈ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ဘေးကင်းပြီး ငြိမ်းချမ်းသည့် တောင်ငူ၌ အင်းဝမှာကဲ့သို့ ဝိနည်းပါ အချက်အလက်များကို ဆွေးနွေးရန် မဖြစ်နိုင်ချေ။ ထို့ပြင် မူးယစ်စေတတ်သော အရည်ကို သောက်သုံးခြင်းနှင့် ပတ်သက်သည့် ငြင်းခုံမှုတစ်ရပ် ပေါ်ပေါက်ခဲ့သည်။ မူးယစ်စေတတ်သော သေရည်အရက် သောက်သုံးမှုကို ရဟန်းတော်များအား တားမြစ်ထားသော်လည်း ဝိနယအဖွင့်ကျမ်းများ (ဥပမာ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဇောသ၏ ကင်္ခါဝိတရဏီအဋ္ဌကထာ) ၌ ထန်းရည် နှင့် အုန်းသီးရည်ကို ရဟန်းတော်များ သောက်ခွင့်ရှိ မရှိနှင့် ပတ်သက်၍ သံသယဖြစ်ဖွယ် ထားခဲ့သည်။ အချို့က ယင်းသို့သော အရည်များမှာ သစ်ပင်မှ ထွက်သောအရည် ဖြစ်သောကြောင့် မူးသော်လည်း အာပတ်မသင့်ဟု ယူဆပြီး အချို့ကမူ အစေ့မှ ထွက်သော မူးယစ်ရင်းမြစ် အကြောင်းကို အဖွင့်ကျမ်းအချို့၌ ပြဆိုသောကြောင့် ယင်းအဆိုကို ငြင်းကြသဖြင့် အငြင်းပွားမှုမှာ ဆက်လက် ဖြစ်နေခဲ့ပြီး ဘက်မလိုက် ရပ်တည်သူ အရှင်မဟာပရက္ကမထေရ်လက်ထက် ရောက်မှ ယင်းပြဿနာ ငြိမ်းသွားသည်။ အငြင်းပွားသူ နှစ်ဖက်လုံးက လက်ခံသော အရှင်မဟာပရက္ကမ၏ ဆုံးဖြတ်ချက်အရ ယင်းအရည်များမှာ မူးနိုင်ခြေရှိသော်လည်း သစ်ပင်မှ လတ်လတ်ဆတ်ဆတ် အရည်သာ ဖြစ်သည်။ ထို့နောက် အရှင်မဟာပရက္ကမထေရ်သည် သုရာဝိနိစ္ဆယ^၁ (သေရည်အရက် အဆုံးအဖြတ်) အမည်ရှိ ယင်းအငြင်းပွားမှု တစ်ခုလုံးကို ကျမ်းတစ်စောင် ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။

သာသနဝံသကျမ်းက ပင်းယတွင် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များစွာတို့ ကျမ်းစာများ ရေးသားကြောင်း ပြဆိုသောကြောင့် ဗုဒ္ဓသာသနာ၏ အန္တရာယ်မှာ မကြာမြင့် သို့မဟုတ် မကြီးမားဟု ဆိုနိုင်ဖွယ် ရှိသည်။^၂ သို့တစေ သဒ္ဓုတ္တိကျမ်းပြု အရှင်သဒ္ဓမ္မဂုရုနှင့် ကစွည်းသဒ္ဓါကျမ်းမှ သန္နိခန်းအဖွင့် ကစွာယနဝဏ္ဏနာကျမ်း၊ မြန်မာပညာရှင်တို့ အသိအမှတ် ပြုဆဲရှိသော

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၈၁။

^၂ သာသနဝံသ၊ ၉၀။

ဝါစကောပဒေသ^၁ ဟူသော သဒ္ဓါကျမ်း နှစ်စောင်ကို ပြုစုသူ အရှင်ဝိဇိတာဝိမထေရ် နှစ်ပါး၏ အမည်ကိုသာ ဖော်ပြသည်။ ဝါစကောပဒေသကျမ်းမှာ 'ကြောင်းကျိုးပြ သဒ္ဓါကျမ်း ဖြစ်သည်' (Oldenberg)^၂။ ယင်းအသိများသည့် အမည်နှစ်ခုမှာ ဂန္ထဝံသကျမ်း၌ ပျောက်နေသည်။ အိန္ဒိယရုံး စာအုပ်စာရင်း၌^၃ ဝါစကောပဒေသဒီကာကျမ်း စာမူတစ်စောင်ကို အေဒီ ၁၆၀၆ အဖြစ် ဖော်ပြသည်။ အေဒီ ၁၅၃၀ တွင် ရဟန်းသံဃာတော်များအတွက် မင်္ဂလာရှိသော နှစ်အဖြစ် စတင်သည်။ စစ်ကို နှစ်သက်ပြီး စွမ်းရည်ရှိသူ ဘုရင် တပင်ရွှေထီးသည် မဟာသီရိဇေယျသူရကို ဆက်ခံပြီး တောင်ငူ၌ မင်းပြုသည်။

တပင်ရွှေထီးသည် ပဲခိုးကို အောင်နိုင်ခဲ့ပြီးနောက် ပဲခူး၌ ဗုဒ္ဓသာသနာကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သည်သာမက ခမ်းနားသည့် အခြေခံများဖြင့် မိမိ၏ ဘုန်းလက်ရုံးကို ဖော်ပြခဲ့သည်။ တပင်ရွှေထီး လက်ထက်တွင် ရဟန်းတော်များကို ရက်စက်စွာ သတ်ဖြတ်ခဲ့သူ အင်းဝ၌ နန်းစိုက်နေသည့် ရှမ်းမင်းသားအား တော်လှန် နန်းချခဲ့သဖြင့် နှစ်များစွာ မကြာခင် ရှမ်းတို့၏ အုပ်ချုပ်မှုမှာ ဘုရင့်နောင်၏ ရှေ့၌ ကျဆုံးသွားသည်။ အေဒီ ၁၅၅၅ တွင် ဤကျော်ကြားလှသည့် စစ်ဘုရင်၏ လက်အောက်၌ မြန်မာတို့ အင်းဝကို ရယူနိုင်ခဲ့သည်။

မြန်မာနိုင်ငံသမိုင်း၌ အကျော်ကြားဆုံး ပုဂ္ဂိုလ်များ၌ ပါဝင်ပြီး တစ်ချိန်က စစ်သူကြီးအဖြစ်ဖြင့် တပင်ရွှေထီးနှင့် တွဲဖက်အုပ်ချုပ်ပြီး တပင်

^၁ Fausöbl, *Cat. Mand. MSS.*, p. 45. SVD, verse 1242. Forchhammer, *List*, p. xvii. ၌ ဝါစကောပဒေသ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်ကို မဖော်ပြချေ။

^၂ Oldenberg, *Pali MSS. in the India Office Library*, p. 104. ဝါစကောပဒေသဒီကာကို အခြား ဝိဇိတာဝိမထေရ်က စစ်ကိုင်း၌ ရေးသည်။ ပိဋကတ်သမိုင်းကျမ်း (စာ-၇၁) ၌ ကျမ်းစာ နှစ်စောင်နှင့် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် နှစ်ယောက်ကို ဖော်ပြသည်။

^၃ အေဒီ ၁၅၃၀ (Phayre, *History of Burma*, p. 93.)။

ရွှေထီးကို ဆက်ခံသူ ဘုရင့်နောင်^၁ သည် ဗမာနှင့် ပဲခူးကို ပေါင်းစည်းပြီး အင်ပိုင်ရာ တစ်ခုတည်း ပြုလိုက်ပြီး ရှမ်းပြည် မြောက်ပိုင်း၊ လာအိုနှင့် ယိုးဒယားသို့တိုင် အောင်နိုင်ခဲ့သည်။ ဘုရင့်နောင်သည် အစွဲသန်သော ဗုဒ္ဓဝါဒီဖြစ်ပြီး၊ နိုင်ငံသား နိုင်ငံခြားသားမဟူ အုပ်ချုပ်ခံ ပြည်သူအားလုံး ဗုဒ္ဓဝါဒကို လိုက်နာစေရန် စည်ကမ်း တင်းကြပ်လျက် ပေါ်ပေါ်တင်တင် ဖိအားပေးခဲ့သည်။^၂ သို့ရာတွင် သာသနဝံသကျမ်း၌ ကြားသိရသမျှအားလုံးအရ အရှိန်အင်္ဂါ အမြင့်ဆုံးအချိန် ဖြစ်သော်လည်း ထီးနန်းကျခါနီးဖြစ်သူ ဆင်ဖြူများအရှင်^၃ (ဘုရင့်နောင်)သည် အေဒီ ၁၅၇၈ တွင် ၎င်း၏သားအား လာအိုနိုင်ငံ အုပ်ချုပ်သူအဖြစ် ခန့်အပ်ခဲ့ပြီး ၎င်းနှင့်အတူ သဒ္ဓမ္မစက္ကသာမိ မထေရ်အား အောင်နိုင်သည့် နယ်မြေအတွင်း ဗုဒ္ဓသာသနာကို စင်ကြယ်စေရန် စေလွှတ်ခဲ့သည်။ ထိုခေတ် ကျမ်းပြုရဟန်းတော်များ၏ ဘွဲ့အမည်အနည်းငယ်နှင့် ကျမ်းစာများမှာ လာအိုများနှင့် ပတ်သက်နေသည်။ အရှင်ဉာဏဝိလာသသည် သင်္ချာပကာသက^၄ ကျမ်းကိုရေးပြီး အရှင်သိရိမင်္ဂလမထေရ်က ယင်း၏ ဋီကာကျမ်းတစ်စောင်နှင့် မင်္ဂလဒီပနီအဋ္ဌကထာကို ရေးခဲ့သည်။ ဘွဲ့အမည် မဖော်ပြသည့် မထေရ်တစ်ပါးက ဥပ္ပါတသန္တိကျမ်းကို ရေးခဲ့သည်။^၅

^၁ ပေါ်တူဂီတို့က ‘ဗရန်ညီငိုနို’ဟု ခေါ်သည်။ ဘုရင့်နောင်ခေတ်၏ ခမ်းနားမှုမှာ အရှေ့တိုင်းမှာသာမက ဥရောပတိုင်း၌လည်း အထောက်အထားများ ရှိသည်။

^၂ Phayre, *History of Burma*, p. 108။

^၃ သာသနဝံသ၊ စာ-၅၁။

^၄ အရှင်ဉာဏဝိလာသသည် သင်္ချာပကာသကကျမ်းကို အယုဒ္ဓယကျမ်း၌ ရေးခဲ့သည်။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၆၁။

^၅ *Recherches* တွင် Minayeff ဆွေးနွေးခဲ့သော ကျမ်းဖြစ်သည်။ ကျမ်းခေါင်းစဉ်အရ မကောင်းဆိုးဝါး သို့မဟုတ် ကပ်ဘေးကို နှင်ထုတ်ခြင်းရန် ရွတ်ဖတ်သည့် ကျမ်းဖြစ်ကြောင်း Dr. ဘားနစ်က ဆိုသည်။ သူ၏ ဟူသည် ငြိမ်းချမ်းမှုအဓိပ္ပာယ် ဖြစ်သည်။ H. F. Eelsingh, Leiden, 1908, တည်းဖြတ်သည့် *Śadvimśabrāhmaṇa* (Prap. v), p. 51 နှင့် နောက်ဆက်တွဲကို ရှုပါ။

ကျမ်းစာအချို့ကို အဘိဓမ္မာကို ဖွင့်ဆိုသည့်နည်းဖြင့် ဟံသာဝတီ နေပြည်တော်၌ ရေးခဲ့သည်။ သဒ္ဓမ္မာလင်္ကာရမထေရ်သည် ပဌာနသာရ ဒီပနီကျမ်းကို ရေးသားပြီး အရှင်မဟာနာမမထေရ်က မဓုသာရတ္ထဒီပနီဋီကာကို ရေးသားသည်။ သာသနဝံသကျမ်း၌ ယင်းကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် များ၏ ခေတ်ကာလကို မဖော်ပြချေ။ သာသနဝံသ၌ ပိဋကတ်သမိုင်းနှင့် မတူဘဲ အရှင်အာနန္ဒအား နောက်ဆုံးအမည် (မဓုသာရတ္ထဒီပနီ) အဘိဓမ္မာဋီကာကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ် ဖော်ပြသည်။ ပိဋကတ်သမိုင်း၌ ယင်း နှစ်ကျမ်းလုံးကို ဘုရင့်နောင်လက်ထက်၌ ဖော်ပြသည်။

ရဟန်းတော်များသည် မြန်မာမင်း အုပ်ချုပ်စဉ်တွင် သိုဟန်ဘွား လက်ကကဲ့သို့ မကောင်းဆိုးဝါး ဖြစ်ရပ်များကို တစ်ဖန် မကြုံတွေ့ရ တော့ချေ။ မြန်မာမင်းတို့က ရှမ်းမင်းတို့အား နောက်ဆုံး နှိမ်နင်းလိုက် ချိန်မှစ၍ ဗုဒ္ဓသာသနာ၏ ပိုမို နှစ်သက်ဖွယ် အချိန်ကာလများ စတင်ခဲ့ သည်။ အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာတွင် နောက်ထပ် ပြောင်းလဲမှု အချို့ကို တွေ့ မြင်ရပြီး ယင်းကို ရှေ့တွင် ဆက်လက် ဖော်ပြမည် ဖြစ်သည်။ မြန်မာ ဘာသာ၌ပင် ရှေးဟောင်း ကျမ်းစာများအတွင်း ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ဒေသိယ စာပေတစ်ရပ် ပေါ်ထွန်းလာသော်လည်း ပါဠိဘာသာ တတ် ကျွမ်းမှုဟူသော ရှေးအစဉ်အလာကို သစ္စာရှိစွာ ယုံကြည်သူများအား တွေ့ရသည်။

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၄၈။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၀၊ ၄၁။ နောက်ဆုံး ပုံနှိပ်မှု (ဆရာဦးမြေတည်းပြတ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၀၈)တွင် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်၏ အမည်ကို မဟာနန္ဒထေရ်ဟု ဖော်ပြသည်။

အခန်း ၄

အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစု - ပဲခူးနှင့် အထက်မြန်မာနိုင်ငံ
အင်းဝနှင့် စစ်ကိုင်း စာပေကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ
တိပိဋကလင်္ကာရ၊ အရိယာလင်္ကာရနှင့် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များ

အေဒီ ၁၆၁၇ တွင် ဘုရင့်နောင်၏ အောင်မြင်မှုကြောင့် အင်ပါရာတစ်ခု အဖြစ်သို့ ပေါင်းစည်းသွားခဲ့သည့် မဟာနှင့် ပဲခူးသည် တစ်ဖန် ကွဲပြား ခဲ့ပြီး အောင်မြင်သူ ဘုရင့်နောင်၏မြေး မဟာဓမ္မရာဇက ဒုတိယအကြိမ် ပြန်လည် ညီညွတ်အောင် ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။

ပဲခူး (ဟံသာဝတီ)သည် ဘုရင့်နောင်ခေတ်ကကဲ့သို့ မြို့တော်ဖြစ် ပြီး မဟာဓမ္မရာဇသည် ပေါ်တူဂီလူမျိုး ဝွန်စားသူ ဖိလစ် ဒီဗရစ်တို (Philip De Brito) ၏ မထီလေးစား အုပ်ချုပ်မှုကို ဖျက်ဆီးလိုက်ခြင်းဖြင့် အောင်မြင်ကြောင်း သိရ၍ (သို့သော် သာသနဝံသကျမ်းမှ သိရခြင်း မဟုတ်) မြန်မာဘုရင်၏ တောင်ပိုင်း၌ ကျော်ကြားမှုကို နားလည်နိုင် သည်။ ဒီဗရစ်တို၏ ပဲခူးအစိုးရသည် ကြမ်းကြုတ်သည့် ပင်လယ်စားပြ နည်းများဖြင့် ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ ၎င်းသည် ဒေသခံ နိုင်ငံသားတို့၏ ဘာသာတရားကို အကြောင်းမဲ့ မလေးစားဘဲ စေတီများကို ဖျက်ဆီးခဲ့ သည်။ ဘုန်းကြီးကျောင်းများနှင့် စာကြည့်တိုက်များကို ချန်ခဲ့သလားဆို သည်ကိုမူ မခန့်မှန်းနိုင်ချေ။ ဒီဗရစ်တိုအား အောင်နိုင်သူ ဘုရင် (မဟာ ဓမ္မရာဇ)က နှိမ်နင်းပြီး အကျဉ်းချလျက် မရှုမလှ သေဒဏ်ပေးလိုက် သောအခါ ဗုဒ္ဓဘာသာ ရဟန်းတော်များသည်ပင် ၎င်းအတွက် ကြား ဝင်ဆောင်ရွက်ခဲ့သလားဟူသည်ကိုလည်း ကျွန်ုပ်တို့ မသိရချေ။

သာသနဝံသကျမ်း၌ ဤခေတ်ကာလအတွင်း ရေးသားခဲ့သည့် ပါဠိကျမ်းဂန်များကို မှတ်တမ်းတင်ခြင်း မရှိချေ။ ပဲခူးသံဃာ၏ စာပေ သို့မဟုတ် နောက်တစ်မျိုး ဆောင်ရွက်ချက်များကို ကျွန်ုပ်တို့၏ မြန်မာ

^၁ Phayre, *History of Burma*, p. 128။

- အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစု - ပဲခူးနှင့် အထက်မြန်မာနိုင်ငံ
အင်းဝနှင့် စစ်ကိုင်း စာပေကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ
တိပိဋကလင်္ကာရ၊ အရိယာလင်္ကာရနှင့် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များ

သမိုင်း(သာသနဝံသ) ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် ကောင်းစွာ သိပုံမရချေ။ အထက် မြန်မာနိုင်ငံ သံဃာတော်များက မိမိတို့ သာလွန်ကြောင်း အသေအချာ ယူဆနေသော်လည်း တလိုင်းရဟန်းတော်များကမူ မြန်မာရဟန်းတော် များ၏ စာပေသင်ကြားမှုကို ယုံကြည်စွာ လက်မခံလိုသည့် စာပေတတ် ကျမ်းမှု၌ ပြိုင်ဆိုင်မှုတစ်ရပ် လွှမ်းမိုးထားပုံလည်း ရသည်။

သာသနဝံသကျမ်း၌ ဘုရင့်နောင်ဆက် မင်းများသည် မြန်မာနိုင်ငံ ကို စည်းရုံးပြီးနောက်မှာပင် (တောင်ပိုင်း၌ ရဟန်းကောင်းများကို ပထမ ဆုံးအကြိမ် ဖူးတွေ့ရသဖြင့်) ပဲခူးအား နန်းစိုက်မြို့အဖြစ် နှစ်သက်ပုံ ကို ဖော်ပြခြင်းမှာ ဖတ်စရာကောင်းသည်။ ‘မြန်မာရဟန်းတော်များ သည် ပါဠိတော်ကျမ်းစာများနှင့် ဝေဒကျမ်းများကို ကျွမ်းကျင်မှု မရှိဟု ပြောဆိုသံကို ကြားခြင်း၍ မင်းကြီးသည်’ လေးထပ်ကျောင်း^၁ ဆရာ တော်အား ‘သက်တော် သုံးဆယ်နှင့် လေးဆယ်အတွင်း ပိဋကတ် ကျမ်းစာနှင့် ဝေဒကျမ်းများကို ကျွမ်းကျင်သည့် ရဟန်းတော်များကို ရာမညတိုင်းသို့ ပို့ပေးရန်’ လျှောက်ထားသည်။ သို့ဖြင့် မထေရ်သည် တိပိဋကာလင်္ကာရ၊ တိလောကာလင်္ကာရနှင့် တိသာသနာလင်္ကာရတို့ အား ရဟန်းတော် သုံးကျိပ်နှင့်အတူ စေလွှတ်ခဲ့သည်။ ပဲခူးသို့ ရောက် သောအခါ ဘုရင်က ၎င်းတို့အား ရွှေမော်မောစေတီ၏ အရှေ့ပတ်၌ ကျောင်းတိုက် တစ်ခု လှူဒါန်းသည်။ ဥပုသ်နေ့များ၌ ပိဋကတ် ကျမ်းဂန် များနှင့် ဝေဒကျမ်းများကို ကျွမ်းကျင်သည့် ရာမည ရဟန်းတော်များ အား ပင့်ခေါ်ပြီး မြန်မာရဟန်းတော်များနှင့် တွေ့ဆုံ ဆွေးနွေးရန် လျှောက်ထားသည်။ ရာမည ရဟန်းတော်များက ‘ယခင်က ဘုန်း ကြီးတို့ အနေဖြင့် ပါဠိတော်နှင့် ဝေဒကျမ်းတတ် မြန်မာရဟန်းတော်များ

^၁ Phayre, *History of Burma*, p. 108။

^၂ မဟာဓမ္မရာဇာကို ဆက်ခံသူ သတိုးဓမ္မရာဇ သို့မဟုတ် ဥက္ကံသိကမင်း။ အေဒီ ၁၆၂၉။

^၃ စစ်ကိုင်း ရောဝတီမြစ်အနီးရှိ ဘုရင်ဆောက်လုပ်သောကျောင်း။

မရှိဟု အမှန်ပင် ထင်ခဲ့ကြပါ၏။ ကြည့်စမ်း၊ ဤမြန်မာ ရဟန်းတော်များ သည် အလွန်အလွန် စာပေကျမ်းဂန် တတ်ကျွမ်းကြပါပေ၏ဟု ဆိုကြသည်။ ယင်းသည် မြန်မာတို့အတွက် အောင်မြင်မှုပင် ဖြစ်တော့သည်။

ယင်း ဖြစ်ရပ်ငယ်၌ တွေ့ရသည့် စိတ်ဝင်စားဖွယ် အချက်မှာ ဝေဒ ကျမ်းဂန်အား ဗုဒ္ဓဝါဒ ကျမ်းစာများနှင့် ယှဉ်တွဲ ဖော်ပြခြင်းဖြစ်သည်။ ယင်းသည် မြန်မာဘုန်းကြီးကျောင်း စာကြည့်တိုက်များသို့ လွှဲဒါန သည့် ကျမ်းစာများ စာရင်းနှင့် ပါဠိစာပေများ၌ တွေ့ရသည့် များစွာ သော အရိပ်အမြွက်များမှ တစ်ဆင့် ဘုန်းကြီးကျောင်းများ၌ ဗြာဟ္မဏ ကျမ်းစာများကို သင်ယူကြကြောင်း ထင်ရှားပြီး အချို့ကို မြန်မာ ဘာသာသို့ ပြန်ဆိုသည်ကို ကျွန်ုပ်တို့ သိကြရသည်။ သို့တစေ ယင်း ဘာသာခွဲ သင်ယူမှုအပေါ် အောက်တန်းကျသည်ဟု ယူဆသည်။ သာ သနဝံသကျမ်း၌ နိုင်ငံတော်ရေးရာများ၌ ပါရမီထူးချွန်မှုကြောင့် မဟာ ဓမ္မရာဇမင်း^၁ ကြည်ညို လေးစားခံရသည့် မထေရ်နှစ်ပါး အကြောင်းကို ဖော်ပြသည်။ ထိုမထေရ်များသည် ဝေဒကျမ်းများ၌ ကျွမ်းကျင်သူ (ဝေဒ သတ္တကောဝိဒါ) များလည်း ဖြစ်ကြသည်။ သို့ဖြစ်၍ (ထိုမထေရ်များ သည်) (ဘုရင်အား) အရေးပါပြီး အသုံးဝင်သည့် အကြံဉာဏ်များကို ပေးခဲ့သည်မှာ သေချာသော်လည်း သံဃာတော်များက ထိုမထေရ်များ ကို ကြည်ညို နှစ်သက်ခြင်း မရှိခဲ့ချေ။ ထိုဆရာတော် မထေရ်များမှာ ပါဠိတော် ကျမ်းစာနှင့် လေ့ကျင့်အားထုတ်မှုအပိုင်း၌ အားနည်းတော်မူ ကြသည် (ပရိယတ္တိပဋိပတ္တိသု မန္တာ)။ ထိုမထေရ်များသည် ပဲခူးသို့ ခရီးထွက်ခဲ့ကြပြီး ချက်ချင်းပင် မြင်ကွင်းမှ ပျောက်ကွယ်သွားကြသည်။ ထိုမထေရ်များသည် မထေရ်စဉ် စာရင်း၌လည်း ပါဝင်ခြင်း မရှိချေ။

သို့တစေ ဝေဒကျမ်းတတ် ပုဂ္ဂိုလ်များသည် ဗြာဟ္မဏယုံကြည်မှု

^၁ နောက်ဆက်တွဲကို ရှုပါ။

^၂ အေဒီ ၁၆၀၆ တွင် နန်းတက်သည်။

နှင့်ပတ်သက်၍ ဂွတ်ဖတ်မှုနှင့် ပူဇော်မှုများကို ဘာသာရေးစိတ်ဝင်စားမှု မရှိလောက်အောင် အပြစ်မဲ့ဖွယ် ရှိပြီး ယင်းမထေရ်များမှာ အိန္ဒိယ ပဏ္ဍိတ်တို့၏ စကားလုံး အဓိပ္ပာယ်အရ အမှန်တကယ် ဝေဒကျမ်းတတ် ပညာရှိများ မဟုတ်ကြချေ။ မြန်မာဝေဒကျမ်းတတ်များမှာ ဟေ့ချ်ဟမ်း မား (Forchhammer) ၏ ရှင်းပြချက်အရ ဗေဒင်နက္ခတ်၊ ဆေးဝါးနှင့် ယေဘုယျ သိပ္ပံပညာဆိုင်ရာ ဝေဒကျမ်းများကို စုဆောင်းသူများဖြစ် ကြသည်။ ဥပမာ သူရိယသိန္န (ဗေဒင်)၊ လဃုဂြဟ (နက္ခတ်)၊ ခြေရုဏ (ဆေး) တန္တိသျှတ္တ (မျက်လှည့်ပေါင်းချုပ်)နှင့် ကာမသျှတ္တရ (ကာမ ဆက်ဆံမှု အနှစ်ချုပ်)^၁ ကျမ်းများ ဖြစ်ကြသည်။ ယင်းကျမ်းများအနက် အချို့ အထူးသဖြင့် နောက်ဆုံး ကျမ်းများမှာ မည်သည့် ဗုဒ္ဓဘာသာ ဂိုဏ်းတွင်မဆို ရဟန်းတော်များ သင်ယူရန် လုံးဝ မသင့်တော်သော အရာဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် အမှန်စင်စစ် ဗုဒ္ဓဘာသာ ရဟန်းတော်များ သည် ဖော်ပြပါကျမ်းများ သို့မဟုတ် မျက်လှည့်ပညာ အကြောင်း ဗြာဟ္မဏကျမ်းများအား အသုံးပြုသည်ဟူသော အချက်ကို ကျွန်ုပ်တို့ လုံးဝ မကြားသိရချေ။ ဗြာဟ္မဏကျမ်းစာ ဘာသာရပ်ခွဲ အားလုံးမှာ အာထဗ္ဗဏဝေဒကို ကျွမ်းကျင်သည်ဟုဆိုသော ဘုရင့်အမှုထမ်းများ၌ အမြဲတမ်း ပါဝင်လေ့ရှိသည့် ဗြာဟ္မဏတို့၏ သက်မွေးဝမ်းကျောင်းဆိုင် ရာ ကျမ်းများ ဖြစ်ကြသည်။^၂ သို့တစေ ရဟန်းတော်များ သင်ယူလေ့ လာရန် နယ်ပယ်အပြစ် သတ်မှတ်သည့် ဝေဒကျမ်းများ အဖြစ်နှင့် ပါဠိ သို့မဟုတ် ဒေသိဘာသာစကားဖြင့် ရေးသားလိုသော ဝေဒဘာသာရပ် များအဖြစ် ယူဆရသော ကျမ်းများလည်း ရှိသည်။ ဘုရင့်ဆရာဖြစ်ခြင်း

^၁ See Jardine's *Notes on Buddhist Law*, pt., iv, Introduction by E. Forchhammer, p. 17. also Forchhammer, *Report* (1879-80).

^၂ ဥပမာ အဇော်ရထာမင်း သထုံကို လုပ်ကြံသောအခါ မြို့တော်အား မဝင် ရောက်နိုင်အောင် ဆောင်ရွက်ထားသော မန္တရားကို ဘုရင့်အမှုထမ်း ဗြာဟ္မဏ များ တွေ့ရှိသွားကြည်။

၉၆ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

အတွက် ကိုယ်ကျင့်တရားနှင့် နိုင်ငံရေးကို ဆွေးနွေးရန်၊ ကိုယ်ကျင့်
တရား နိတိများ ချမှတ်ရန်နှင့် အကြံဉာဏ်များ ပေးရန် စွမ်းရှိရမည်ဖြစ်
သည်။ ရာဇနိတိ၊ လောကနိတိနှင့် ဓမ္မနိတိ ကျမ်းများမှာ သက္ကတမူရင်း
ကျမ်းများကို အထည်ကိုယ်ပြုသည့် ယင်းသို့သော စာပေကို ကိုယ်စား
ပြုသည်။ ပညာဗဟုသုတ ကြွယ်ဝလှသည့် သက္ကတဘာသာ ဟိတော
ပဒေသ ပုံပြင်များကိုလည်း ဗုဒ္ဓဝါဒီတို့ နှစ်သက်ကြောင်း တွေ့ရသည်။
တစ်ဖန် အချို့သော သက္ကတသဒ္ဒါကျမ်းများနှင့် အမရကောသအဘိဓာန်
ကျမ်းများလည်း အိန္ဒိယအပြင်ဘက်၌ ကျော်ကြားလာသည်။ ဆရာ
တော်များသည် ပါဠိသဒ္ဒါကျမ်းများကို အလွန်နှစ်ခြိုက်စွာ လေ့လာခဲ့ကြ
ပုံကို သိခဲ့ရပြီး အမရကောသကျမ်းစာကို ဘုန်းကြီးကျောင်း စာကြည့်
တိုက်များ၌ ထည့်သွင်းခြင်းဖြင့် အတော်အတန် နှစ်သက်ကြသည်ကို
ခန့်မှန်းကြည့်နိုင်သည်။^၁

ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ဗုဒ္ဓဘာသာ ဓလေ့ဥပဒေ၌ ဗြာဟ္မဏကျမ်းစာ
အခြေခံအကြောင်း ဆွေးနွေးမှုကို လောလောဆယ် ပြန်ကောက်ရမည်

^၁ James Gray, *Ancient Proverbs and Maxims: The Niti Literature of Burma*,
p. 119, 141 နှင့် R.C Temple, *Journal of the Asiatic Society of Bengal*, vol.
xlvii (1898), p 239. တို့ကို ရှုပါ။

^၂ Zachariae ၏ ကျော်ကြားလှသော အမရသီဟ၏ နာမည်ကျော် အဘိဓာန်
Die indischen Wörterbücher ကို ရှုပါ။ Zachariae က 'Amara war ohne
Zweifel ein Buddhist. ဟုဆိုသည်။ သို့တစေ ယင်းဖော်ပြချက်သည် ၎င်း၏
ဦးတည်ချက်နှင့် ၎င်း၏ ဗုဒ္ဓဘုရားရှင်တို့၏ အမည်နာမများကို ဗြာဟ္မဏ နတ်
ဘုရားများ၏ ရှေ့၌ ထားခြင်းနှင့်သာ ပတ်သက်မှုရှိပြီး အထူးသဖြင့် ကျမ်း
စာ၏ ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ အခြားအချက်များနှင့် မပတ်သက်ချေ။ v. *Die indischen
Wörterbücher*, Grundriss, Band i, Heft iii B, p. 18. ပိဋကတ်သမိုင်း (စာ-
ရု) သည် ထိုကိစ္စနှင့် ပတ်သက်၍ ဂရုတစိုက်မရှိဘဲ အမရကောသကျမ်းကို
ဗာရာဏသီမြို့၌ အမရသီဟ ရေးသည်ဟုသာ ဖော်ပြသည်။

ဖြစ်သည်။ မြန်မာစာပေအား အခြားသော ဗြာဟ္မဏ အခြေခံများ ပေးအပ်မှုတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာဆေးကျမ်း သို့မဟုတ် ဗုဒ္ဓဝါဒ ဂဏန်းသင်္ချာကျမ်းတို့ကို ဖန်တီးခြင်းအတွက် တားမြစ်ရန်အကြောင်း မရှိနိုင်သောကြောင့် ယင်းဗြာဟ္မဏကျမ်းစာများကို သဘာဝအားဖြင့် မြန်မာ စာပေပညာရှိတို့၏ ဖခင်များက လက်ခံခဲ့ကြသည်။ ယခုအချိန်ထိ ကျွန်ုပ်တို့ သိရသမျှ စာပေဖခင်များသည် သက္ကတ ကဗျာရတနာများကို လေ့လာလောက်အောင် စိတ်ဝင်စားမှု မရှိသေးကြောင်း တွေ့ရသည်။

ယခုအခါ အေဒီဆယ့်ခုနစ်ရာစုအတွင်း အကျော်ကြားဆုံး ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များအကြောင်းကို အမြွက်မျှ ဖော်ပြခြင်းဖြင့် ကျွန်ုပ်တို့၏ ရည်ရွယ်ချက်ကို ရှင်းလင်းစွာ ခြေရာခံနိုင်မည် ဖြစ်သည့် တစ်စုံတစ်ခုသော စာပေ ရေးသားပုံများကို တစ်စေ့တစ်စောင်း ရှာဖွေကြည့်ကြပါစို့။

ပထမဦးဆုံး အနေဖြင့် ထိုခေတ်တွင် ထင်ရှားခဲ့သော ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် များစွာသည် မြန်မာပါဠိ နှစ်ဘာသာဖြင့် ရေးသားခဲ့ကြောင်း တွေ့ရှိရသည်။ မဏိကုဏ္ဍလဝတ္ထု ရေးသားသူ အရှင်ဝရာဘိသံဃနာထနှင့် ၎င်းနှင့် ခေတ်ပြိုင် ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦး ရေးစီရင်သည့် သတ္တရာဓမ္မဝတ္ထု ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်ကဲ့သို့သော ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် အချို့သည် ဒေသိယဘာသာ စကားဖြင့်ပင် သာဓကပြ ပုံဝတ္ထုများဖြင့် ရေးသားခဲ့ကြသည်။ တစ်နည်းဆိုသော် အနည်းဆုံး မှတ်သားထိုက်သော ပါဠိကျမ်းဂန် တစ်စုံတစ်ရာကို ရေးသားခဲ့ခြင်း မရှိချေ။ ဒုတိယအနေဖြင့် မြန်မာ ပညာရှင်များ၏ ပါဠိသဒ္ဒါ ရေးသားပုံနှင့် ကဗျာဖွဲ့နည်းတို့ကို လေ့လာရန် စိတ်ပြင်နှံမှု

^၁ ပြည်နှင့် ပုဂံရှေးဦး ဘုရင်များလက်ထက်၌ သက္ကတဘာသာ သင်ကြားမှု လွှမ်းမိုးခဲ့ပုံ ရရှိကြောင်း အဆိုအတွက် Vide J Jardine and Forchhammer, *Notes on Buddhist Law*. နိဒါန်း ဖော်ပြချက်များ၊ အောက်ခြေမှတ်ချက်များ၊ pt., iii, p. ix. ကို ရှုပါ။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၀၅ ကို ရှုပါ။ ထိုကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များမှာ မဟာဓမ္မရာဇမင်း လက်ထက် အေဒီ ၁၆၀၆-၂၉ တွင် ဖြစ်သည်။

၉၈ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

သည် ရာဇိန္ဒရာဇာဘိဓေယျဒီပနီကဲ့သို့သော ကျမ်းစာများကို သီးပွင့်စေခဲ့သည်။ မည်သည့် ထေရ်သံဃာအားမဆို ဘုန်းတော်ဘွဲ့ ကဗျာရေးသားသူဟု ခေါ်ပါက မျှတမည် မဟုတ်သော်လည်း တစ်ခါတစ်ရံ၌မူ မထေရ်အချို့သည် ဘုရင်များ၏ အစဉ်အလာကို ချီးမွမ်း ထောမနာပြုသည့် ပါဠိဂါထာများကို ရေးသားကြသည်။ သို့ဖြင့် ဥက္ကံသိက (သာလွန်)မင်း အဘိသိက်ခံပြီး သိရိသုဓမ္မရာဇမဟာဓိပတိဘွဲ့ကို ခံယူသော အခါ ရတနာကရမထေရ်က ထိုအခမ်းအနားကို အထိမ်းအမှတ် ပြုသည့်အနေဖြင့် ရာဇိန္ဒရာဇာဘိဓေယျဒီပနီ (ဘုရင်မင်းများအား အမည်နာမ ပေးခြင်း) ကျမ်းကို ရေးသားခဲ့သည်။

မဟာဓမ္မရာဇနှင့် ဥက္ကံသိက မင်းနှစ်ပါးလုံး သံဃာတော်များအပေါ် အလွန် ရက်ရောကြပြီး အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစု ဗုဒ္ဓသာသနာ့သမိုင်းတွင် ၎င်းတို့ တည်ထောင်ခဲ့သည့် ဘုန်းကြီးကျောင်းများအား ဖော်ပြသည်ကို မကြာခဏ တွေ့ရသည်။ ယင်းတို့အနက် အချို့မှာ ကျော်ကြားပြီး လေးစားလိုက်သော တိပိဋကကလင်္ကာရ၊ အရိယာလင်္ကာရ၊ ၎င်း (အရိယာလင်္ကာရ)၏တပည့် အရိယာလင်္ကာရ (အငယ်)နှင့် ထိုအရှင်တို့၏ ခေတ်ကာလ၌ အနက်နဲဆုံးသော စာပေလေ့လာသူများတွင် တစ်ပါးအပါအဝင် ဖြစ်သည့် အရှင်အဂ္ဂဓမ္မာလင်္ကာရ တို့၏ အမည်များနှင့် ပတ်သက်နေသည်။ သာသနဝံသကျမ်း၌ တိပိဋကကလင်္ကာရနှင့် အရိယာလင်္ကာရ (အကြီး)အား စာပေဗဟုသုတ ပြည့်စုံမှု၌ ကြီးမားသည့် စံနမူများအဖြစ် တန်းတူထားပြီး ဖော်ပြသည်။ ယင်းသမိုင်းကျမ်းက တိပိဋကကလင်္ကာရသည် ကျယ်ပြန့်သည့် အသိပညာ ရှိပြီး အရိယာလင်္ကာရမှာမူ စာတုပစ္စယဝိဘင်္ဂ၌ တစ်နည်း သဒ္ဒါကျမ်းအရာ ပါရဂူမြောက်တတ် ကျွမ်းသူဖြစ်ကြောင်း ဆိုသည်။

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၀၂။ တိပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၅၈။ အရှင်ရတနာကရသည် သက္ကတ အပြောနှင့် ကဗျာတို့၌ ကျွမ်းကျင်ကြောင်း လူသိများသည်။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၀၆။

တိပိဋကာလင်္ကာရသည် အေဒီ ၁၅၇၈ တွင် မွေးဖွားပြီး ကလေးဘဝဖြင့် ပြည်မြို့သို့ ကြွသွားသည်။ အသက်ဆယ်သုံးနှစ်တွင် သာမဏေပြုပြီးနောက် မကြာမီ စာပေကျမ်းများကို စတင်ပြုစုသည်။ အရှင်သည် စာပေကို အပတ်တကုတ် ကြိုးပမ်း လေ့လာလျက် သက်တော် ၁၅ နှစ်အရွယ်တွင် ဝေဿန္တရာဇာတ်တော်^၁ ကဗျာကို ပါဠိဘာသာဖြင့်^၂ ရေးခဲ့သည်။ ဝေဿန္တရာဇာတ်တော်မှာ လူသားတစ်ယောက်အနေဖြင့် မိမိ၏ မြင့်မြတ်သော ကုသိုလ်ကို ဆောင်ရွက်မှုကို ဖော်ပြသည့် ပုံပြင်အဖြစ် မြန်မာတို့ အကြားချင်ဆုံးသော ဇာတ်တော် ဖြစ်သည်။

တိပိဋကာလင်္ကာရသည် အသက် နှစ်ဆယ်အရွယ်တွင် ရဟန်းအဖြစ်ကို ရရှိခဲ့သည်။ ထိုအချိန်က လုံးဝနီးပါး လွတ်လပ်သော နိုင်ငံဖြစ်သည့် ပြည်မြို့သည် မြန်မာဘုရင် သူရက်တ္တိ^၃ လက်အောက်သို့ ကျရောက်သောအခါ အရှင်မြတ်၏ စာပေလေ့လာမှုဘဝ များစွာ ပြောင်းလဲသွားသည်။ တိပိဋကာလင်္ကာရသည် မြို့တော်သို့ ကြွလာရန် ဖိတ်ကြားသို့မဟုတ် အတင်းအကြပ် ခေါ်ယူခြင်းခံရပြီး အင်းဝမြို့တော်အနီး ဧရာဝတီ မြစ်ကမ်းဘေး၌ ဘုရင်က အရှင်မြတ်အတွက် ကျောင်းတစ်ဆောင် ဆောက်လုပ်လှူဒါန်းသည်။ ထို့နောက် ဘုရင်ဆောက်လုပ်သည့် ကျောင်းများကို ငြီးငွေ့လာသဖြင့် အရှင်မြတ်သည် တောတောင်၏ အေးငြိမ်းမှု၌ နေထိုင်ရန် ထွက်ခွာခဲ့သည်။ သို့တစေ ၁၆၀၂ တွင် ဘုရင်^၄ ဆောက်လုပ်သည့် ကျောင်းတစ်ကျောင်း၌ သီတင်းသုံးကြောင်း တစ်ဖန် ကြားသိရလျက် အရှင်မြတ်၏ ကျယ်ပြော နက်ရှိုင်းသည့် ပညာတတ်မြောက်မှုနှင့် ကြည်ညိုဖွယ် ဆောင်မှုအတွက် ကျော်ကြားသည်။

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၀၅။ Fausbøll တည်းဖြတ်သည့် ဇာတက၊ အတွဲ ၆၊ စာ-၄၇၉ ကို ရှုပါ။

^၂ ဝေဿန္တရာဇာတ်မှာ မြန်မာကဗျာ ဖြစ်သည် (ဘာသာပြန်သူ)။

^၃ ဘုရင့်နောင်၏ အကြီးဆုံးသား ဖြစ်သည်။

^၄ ဘုရင့်နောင်၏ သား ညောင်ရမ်းမင်း (အေဒီ ၁၅၉၉-၁၆၀၅) ဖြစ်သည်။

Phayre, *History of Burma*, p. 286။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၂။

သုတကိတ္တိ လူဒါန်းသည့် လေးထပ်ကျောင်း၌ သီတင်းသုံးစဉ် တိပိဋကလင်္ကာရသည် အဘိဓမ္မာလေ့လာမှုကို စွန့်လွှတ်ပြီး အဋ္ဌသာ လီနီကျမ်း၏ ပဏာမဂါထာများကို အဖွင့်ဋီကာတစ်စောင် ရေးခဲ့သည်။ နောင်အခါတွင် ညောင်ရမ်းမင်း၏ တောင်းပန်မှုဖြင့် ပေါ့ပါးသည့် ကျမ်း တစ်စောင် ဖြစ်သည့် ယသဝဇနဝတ္ထုကို ရေးသားသည်။ တိရိယပဗ္ဗတ (တောင်ဖိလာ)၌ တောထွက် သီးတင်းသုံးစဉ် ဝိနည်းအမေးအဖြေများ ကို ဆုံးဖြတ်ပေးရလျက် ယင်း၏ အကျိုးဆက်အဖြစ် ဝိနယာလင်္ကာရ ဋီကာကို ရေးသားခဲ့သည်။ ဤကျမ်းသည် ရှေးဟောင်း အစဉ်အလာ နှင့်အညီ ဝိနည်းကျင့်ဝတ် စင်ကြယ်မှုကို ထိန်းသိမ်းရေးအတွက် စာပေ ကျမ်းတတ် မထေရ်ကျော်များ ရေးသားခဲ့ကြသည့် ကျမ်းစာအများ အပြားထဲ၌ ပါဝင်သည်။

တိပိဋကလင်္ကာရ ရေးသားသည့် ကျမ်းစာ စာရင်းအရ သင်ယူမှု မျိုးစုံကြောင်း တွေ့ရသော်လည်း အရှင်မြတ်အား အဘိဓမ္မာပညာရှင်နှင့် သူတော်စင်အဖြစ် အဓိကအားဖြင့် အမှတ်ရကြသည်။ အရှင်မြတ်သည် ဥက္ကံသိကမင်း၏ အထူးအကြံပေးပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်လျက် အရှင်မြတ်၏ ကျမ်း စာများအနက် တစ်ကျမ်းမှာ ‘အမေးတော်ဖြေကျမ်း’ ဖြစ်သည်။

ဤခေတ်၏ စစ်ကိုင်း မထေရ်ကျော်များသည် အဘိဓမ္မာလေ့လာမှု ကို အလေးပေးခဲ့ပုံရသည်။ ယင်းမထေရ်များအနက် တိလောကဂုရု မထေရ်သည် ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာ ကျမ်းများစွာတို့၏ ဋီကာနှင့် အနု ဋီကာကျမ်းများကို နှစ်ပေါင်းများစွာ လေ့လာခဲ့သည်။ ဓာတုကထာ ကျမ်းအား အသေးစိတ် လေ့လာပြီးနောက် ယမကဋီကာကျမ်းကို ရေး သားခဲ့သည်။ သို့တစေ အရှင်မြတ်၏ ကြီးမားသော စွမ်းဆောင်မှုမှာ အဘိဓမ္မာပိဋက၏ အရေးအပါဆုံး ပဋ္ဌာန်းဋီကာကျမ်း ဖြစ်သည်။

^၁ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၁။

^၂ အရေးအပါဆုံးဟူသည် ထိုခေတ် မြန်မာတို့၏ အဘိဓမ္မာသင်ယူမှု ရှုထောင့် အရ ကျွန်ုပ်တို့ဘာသာ ထားရှိခြင်းဖြစ်သည်။ ဤပဋ္ဌာန်းကျမ်း၏ အစိတ်အပိုင်း

တိလောကဂုရုမှာ ဥပမာမျှသာ ဖြစ်သည်။ စစ်ကိုင်းရှိ ဘုန်းကြီး
ကျောင်းတိုက်များသည်လည်း အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစုအတွင်း အဘိဓမ္မာ
ဆိုင်ရာ နိဿယကျမ်း များစွာကို ရေးသားခဲ့ကြသည်။ သို့တစေ ပါဠိ
ဘာသာ ဘွဲ့အမည်များ တူညီနေကြသည့် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် များစွာတို့
ရေးသားသည့် ယင်းကျမ်းများအား မှန်ကန်စွာ ဖော်ပြရန်မှာ မလွယ်
ကူချေ။ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ် အသိအမှတ်ပြုခံရသည့် အရိယဝံသဘွဲ့
အမည်ဖြင့် အနည်းဆုံး လေးပါးရှိခဲ့သည်။ ဒုတိယ အရိယဝံသအဖြစ်
သာသနဝံသ ကျမ်း၌ ဖော်ပြသည့် ရဟန်းတော် (တိပိဋကာလင်္ကာရနှင့်
အရည်အချင်းတူသည့် မထေရ်ကြီး၏ တပည့်)မှာ ပါဠိပညာရှင် အိုဒင်း
ဘတ် (Oldenberg)က မြန်မာတို့သည် ပါဠိကျမ်းဂန် များစွာတို့ကို ရေး
သားခြင်းအတွက် ထိုအရှင်မြတ်အား ဂုဏ်ယူရမည်ဟု မှတ်ချက်ပြုခဲ့
သည့် ရဟန်းတော်ဖြစ်သည်။ ဤအရိယာလင်္ကာရ မထေရ် ရေးသားခဲ့
ကြောင်း ယူဆရသော ကျမ်းတို့မှာ (၁) အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ၏ အဋ္ဌ
သာလိနီ အဖွင့်၊ သဒ္ဓမ္မဇောတိပါလ၏ သင်္ခေပဝဏ္ဏနာ အဖွင့်၊ သုမင်္ဂလ

တစ်ခုကို ဝေဖန်ဆန်းစစ်၍ တည်းဖြတ်သူ ၎င်း၏ ရှားပါးစွမ်းရည်နှင့် စိတ်ရှည်
မှုတို့ကို ကျေးဇူးတင်ရမည် ဖြစ်သည့် မစ္စကစ် ရေးစ်ဒေးဗစ်က 'ဤကျမ်းစာ
၏ ရည်ရွယ်ချက်မှာ ရုပ်လွန် အဆိုများအား အသေးစိတ် ဖော်ပြရန် ကြိုးစား
သည်ထက် ဝေါဟာရများနှင့် ကြောင်းကျိုး ဆက်နွယ်မှုများ၏ ယုတ္တိသဘော
တရားနှင့် ပတ်သက်သည့် အစီအရီ လေ့ကျင့်ခန်း တစ်ရပ် ပိုမို ဖြစ်နိုင်ဖွယ်ရှိ
သည်။ ပါဠိတော်အသင်း (Pali Text Society) အတွက် Caroline F. rhys
Davids တည်းဖြတ်သည့် ဒုကပဋ္ဌာန်း၏ နိဒါန်း p. x-xiv ကို ကြည့်ပါ။ ပဋ္ဌာန်း
ကို မဟာပကရဏဟုလည်း ခေါ်သည်။ ယင်းသည် နှစ်ဆယ့်လေးပစ္စည်း ပါ
ဝင်ပြီး လက်ရေးမူတွင် ပေရွက်ရေ တစ်ထောင်ကျော် ရှိသည်။ Forchham-
mer, *List*, p. xv ကို ရှုပါ။

⁹ ဤကျမ်း၊ အခန်း ၂၊ တ-၄၂ ကို ရှုပါ။

သာမိ^၁ ၏ အဘိဓမ္မတ္ထဝိဘာဝိနီအဖွင့်၊ အဘိဓမ္မာပိဋက၏ ဝိဘင်္ဂကျမ်း အဖွင့်၊^၂ (၂) သာရတ္ထဝိကာသိနီ အမည်ရှိ ပါဠိဘာသာဖြင့် ရေးသော ကစ္စာယနဘောဒဋ္ဌိကာ (၃) အရိယာလင်္ကာရသည် ယခုအခါ ၎င်းမွမ်းမံ ရေးသားခဲ့သည့် ကစ္စည်းသဒ္ဒါကျမ်းဟု ခေါ်သင့်သော မြန်မာဘာသာ ကျမ်း တစ်စောင်ကို ဂရုတစိုက် ထည့်သွင်းခဲ့သည်။

ယင်းကျမ်းကို စစ်ကိုင်းမြို့ ရာဇမဏိစူဠာစေတီအနီး ဒက္ခိဏဝန် ကျောင်းတိုက်၌ သီတင်းသုံးစဉ် အများဆုံး ရေးသားခဲ့သည်။ ဥက္ကံသိက မင်းသည် ယင်းနာမည်ကျော်စေတီ၏ အရပ်လေးမျက်နှာ၌ ကျောင်း တိုက်လေးခု တည်ဆောက်ခဲ့ပြီး ပိဋကတ်တတ်ကျမ်းသည့် ဆရာတော် များအား ထိုကျောင်းတိုက်များကို လှူဒါန်းခဲ့သည်။ အနောက်ဖက်ခြမ်း၌ သီတင်းသုံးနေထိုင်သည့် သဒ္ဓါပညာရှင် နောက်ထပ် မထေရ်တစ်ပါးက နှာသ^၃ အဖွင့် (ပါဠိအဓိပ္ပာယ်အရ တန်ဆာဆင်ခြင်း) ကို ရေးခဲ့ပြီး အထူးထူးသော နည်းများဖြင့် ရှင်းပြထားသည်။^၄

သိရိနန္ဒဓမ္မရာဇာ ပုဝရာဇိပတိရာဇာ (အေဒီ ၁၆၄၈) လက်ထက် တွင် စစ်ကိုင်းမှ မင်းဆရာ ဒါဌာနာဂမထေရ်သည် တစ်ဖန် နှာသကျမ်း

^၁ Oldenberg ၏ *Catalogue of Pali MSS. at the India Office*, p. 81, 82, 84, 85, 88,-90, 123, 124. အရှင်သုမင်္ဂလကို အရှင်သုမင်္ဂလသာမိဟုလည်း သိကြသည်။ ၎င်း၏ ကျမ်းမှာ ဋီကာကျော်ဟု ထင်ရှားသည်။

^၂ ဝိဘင်္ဂကျမ်းမှာ အဘိဓမ္မာ ခုနစ်ကျမ်းအနက် ဒုတိယကျမ်း ဖြစ်သည်။ မစ္စကင် ရေးစ် ဒေဗစ်က ဝိဘင်္ဂကျမ်းသည် ဓမ္မသင်္ဂဏီကျမ်း၏ နောက်ဆက်တွဲ အဖြစ် ယူဆနိုင်ကြောင်းနှင့် လေ့လာရန် အကျဉ်းကျမ်းအဖြစ် ဓမ္မသင်္ဂဏီ ကျမ်းကဲ့သို့ပင် အသုံးပြုခဲ့ဖွယ်ရှိကြောင်း ညွှန်ပြခဲ့သည်။ ယင်းလေ့လာမှုများ နှင့် ပတ်သက်သည့် အခြားမှတ်ချက်များကို ပါဠိတော်အသင်း (P.T.S.) က ၁၈၀၄ တွင် ထုတ်ဝေသည့် ဝိဘင်္ဂကျမ်း၏ အပိုးတန် နိဒါန်းကို ရှုပါ။

^၃ စစ်ကိုင်းမြို့နှင့် ၅ မိုင်အကွာတွင် ရှိသည့် ကောင်းမှုတော်စေတီ။

^၄ ဤကျမ်း စာမျက်နှာ ၂၁ ကိုရှုပါ။

^၅ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၀၆၊ ၁၁၀။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၁၂၄။

ကို ဖွင့်ဆိုခဲ့သည်။ ဤအရှင်၏ အဖွင့်ကျမ်းမှာ နိရုတ္တိသာရမဇ္ဈသာ^၁ အမည်တွင်သည်။

ကျွန်ုပ်တို့ အနေဖြင့် ဤနေရာတွင် တစ်ချိန်က ပါဠိသဒ္ဒါ လေ့လာမှု ထွန်းကားခဲ့ရာ ဗဟိုဌာနဖြစ်သည့် ပုဂံအကြောင်း ဖော်ပြမှုကို အမှတ်မထင် တွေ့ရှိရသည်။ ဇမ္ဗူဓဇမထေရ် (မင်းပေးဘွဲ့ ဇမ္ဗူဒီပဓဇ) သည် ဥက္ကံသိကမင်းက ကိုးကွယ်ပူဇော်လိုခဲ့သည်။ အရှင်မြတ်မှာ ပုဂံမှဖြစ်ပြီး တိပိဋကလင်္ကာရ မထေရ်ကို အကြောင်းပြုလျက် ပထမဆုံး ဘုရင့်နားသို့ ရောက်သွားခြင်း ဖြစ်သည်။^၂ ဤမထေရ် ရေးသားခဲ့သည်ဟု ယူဆရသော ကျမ်းများမှာ သံဝဏ္ဏနာနယဒီပနီ၊ နိရုတ္တိသင်္ဂဟ(သဒ္ဓါကျမ်း) နှင့် သာရဝဇနာဉာယဒီပနီ (သဒ္ဓါနှင့်ဝေါဟာရဗေဒ)^၃တို့ ဖြစ်သည်။ ရူပဘေဒပကာသနီတွင်သည့် သဒ္ဓါကျမ်းငယ်ကိုပြုစုသူ ဇမ္ဗူဓဇမထေရ်သည် ယခုဖော်ပြနေသည့် အရှင်ဇမ္ဗူဒီပဓဇ မထေရ်ဖြစ်ဖွယ် ရှိသည်။^၄

အရှင်မြတ်နှင့် ခေတ်ပြိုင် ထင်ရှားသည့် မထေရ် အများစုနှင့် နှိုင်းစာသော် အရှင်မြတ်သည် အဘိဓမ္မာကို စိတ်ဝင်စားမှု နည်းပုံရပြီး အရှင်မြတ်သည် ဝိနယလေ့လာမှု၌ မြှုပ်နှံခဲ့သည်။ ဝိနည်းပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌ ကထာကျမ်းများကို မြန်မာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ထိုခေတ် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် အရှင်မဏိရတနသည် ဒေသိယဘာသာစကားကိုသာ ဖတ်နိုင်ကြသူများအတွက် ဓမ္မကျမ်းစာများသင်ယူခြင်း၏ ခက်ခဲ

^၁ SVD ၁၂၄၁ ဂါထာ။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၆၅။ ဂန္ထဝံသ ကျမ်း၊ စာ-၆၀ နှင့် ၇၀ တွင် ဖော်ပြသည့် ကျမ်းခေါင်းစဉ် လုံးဝနီးပါး တူညီသည့် ဒိကာကျမ်းတစ်စောင် (နိရုတ္တိမဇ္ဈသာ)ကျမ်းမှာ အရှင်ကစ္စည်းမထေရ် စီရင်သော ဝုဠနိရုတ္တိကျမ်း၏ အဖွင့်ဒိကာ ဖြစ်သည်။

^၂ သာသနဝံသ၊ ၁၁၅-၁၁၆ ကိုရူပါ။

^၃ ယင်းကျမ်းများကို သီဟိုဠ်၌ တွေ့ခဲ့သူ Nevill က ဖော်ပြသည်။ ယင်းတို့ကို ၎င်းက အေဒီ ၁၆၅၂ ဟု သတ်မှတ်သည်။

^၄ Fausöbl, *Cat. Mand. M.S.S.*, p. 50.

နက်ခဲသည့် အစိတ်အပိုင်းများကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုခြင်းဖြင့် ဘဝကို ကုန်လွန်ခဲ့သည့် ဗိမ္ဗုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်သည်။ သာသနဝံသကျမ်း၌ အောက်ပါ ကျမ်းစာများအား အရှင်မြတ်၏ လက်ရာများအဖြစ် ဖော်ပြသည် - အဋ္ဌသာလိနီနှင့် သမ္မောဟဝိနောဒနီ (အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဇောသ၏ ဓမ္မသင်္ဂဏီနှင့် ဝိဘင်္ဂအဋ္ဌကထာများ)နှင့် ကင်္ခါဝိတရဏီ (အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဇောသ၏ ဝိနည်း ပါတိမောက်အဖွင့်)တို့ ဖြစ်သည်။ ဤနောက်ဆုံး ဘာသပြန်ကျမ်းမှာ အရှင်မဏိရတန၏ အဘိဓမ္မာလေ့လာမှုမှ ခွဲထွက်ခဲ့သည့် လေ့လာမှု ဖြစ်ပွယ်ရှိသည်။ ထို့နောက် အဘိဓမ္မာနောက်ပိုင်း ရှင်းလင်းချက်များသို့ ပြန်လှည့်လျက် အရှင်မြတ်သည် အဘိဓမ္မတ္ထဝိဘာဝိနီ နှင့် သင်္ခေပဝဏ္ဏနာကျမ်းများကို မြန်မာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခဲ့သည်။

ထိုအရပ်ဒေသ (အဝခရိုင်အဝင်အပါ နေရင်းရွာ) မှပင် နောက်ထပ် မထေရ်တစ်ပါး ဖြစ်သူ အရှင်သာရဒဿီသည် ဤခေတ် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အသွင်လက္ခဏာအတိုင်း ကျမ်းဂန်အချို့ ရေးသားခဲ့သည်။ ဤအရှင်၏ ဂုဏ္ဍတ္ထဒီပနီ (အဘိဓမ္မာခုနစ်ကျမ်းမှ ခက်ခဲသည့် စာပိုဒ်များကို ရှင်းပြချက်) နှင့် ထိုကျမ်း၏ အသွင်ဟန်အတိုင်း အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဇောသ၏ ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂကို ဖွင့်ဆိုသည့် ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂဂဏ္ဍိပဒတ္တကျမ်းတို့မှာ ပါဠိဘာသာကျမ်းများ ဖြစ်ကြသည်။ ဤအရှင်သည် ပိဋကတ်သုံးပုံကို သင်ယူခြင်းမရှိသည့် စာဖတ်သူများအား ကျမ်းစာတော်များကို ဖွင့်လျက် မိမိ၏ အစိတ်အပိုင်းကို ခေါင်းရှောင်ခြင်း မပြုရန် နေတ္တိပကရဏကျမ်းကိုလည်း မြန်မာဘာသာ ပြန်ဆိုခဲ့သည်။ အကယ်၍ အရှင်သည် အခြားကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်များလောက် ကျွန်ုပ်တို့အား လွှမ်းမိုးမှု အတော်အတန် နည်းခဲ့သည်ဆိုလျှင် ယင်းသို့ ဖြစ်ရခြင်းမှာ ခက်ခဲနက်နဲသော ပြဿနာများအပေါ် အရှင်မြတ်၏ နားလည်မှု အလုံးစုံဖြင့် အရှင်မြတ်သည်

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၁၆။ Forchhammer, *List.* p. xxvi. Fausöbll, *Cat. Mand. M.S.S.*, p. 35. ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၃၉၊ ၄၀ တို့ကို ရှု။

အနည်းဆုံး တစ်စုံတရာသော အချိန်ထိ ပိုမိုတင်းကြပ်သော သီတင်းသုံးဖော်များအား အလွန် မနှစ်သက်စေနိုင်သည့် စာပေပို့ချမှုများ ရှိခဲ့သည်။ အရှင်မြတ်သည် ထိုကျေးဇူးငယ်မှာပင် ဦးခေါင်းခြုံခြင်းနှင့် ယပ်တောင်ကို ကိုင်စွဲပြီး ဇိမ်ကျသည့် ဘဝဖြင့် နေထိုင်ခဲ့သည်။ သို့တစေ အရှင်မြတ်သည် နောင်အခါတွင် ဝိနည်းတော်နှင့် ဆန့်ကျင်သည့် ယင်းအလေ့အကျင့် အားလုံးကို စွန့်လွှတ်ပြီး တောကျောင်း၌ သီတင်းသုံးခဲ့ကြောင်း သိရသည်။

အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစု အလယ်နှင့် နှောင်းပိုင်း အစိတ်အပိုင်းတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ငြိမ်းချမ်းမှု မရှိခဲ့ချေ။ နိုင်ငံတော်အား တရုတ်ကျူးကျော်သူများ၏ နှောင့်ယှက်မှုကိုခံနေရပြီး လူအများအား ကောလာဟလများနှင့် မကောင်းသတင်းများက ဒုက္ခပေးလျက် မြို့စောင့်နတ်များ ထွက်ခွာကြသဖြင့် ဗုဒ္ဓသာသနာတော် ညှိုးမြိန်လျက် ရှိသည်။ ဘာသာရေး အလေ့အကျင့်များဖြင့် ယင်းတရုတ်ရန်နှင့် အခြားသော အခြေအနေဆိုးများကို ကာကွယ်ရန် ကြီးမားစွာ အားထုတ်မှုများ ပြုခဲ့သည်။ ဒေသဆိုင်ရာ နတ်များကို ပူဇော်ဖွယ်များဖြင့် ပူဇော်ပသခဲ့ကြသည်။ ဗုဒ္ဓဝါဒအမြင်ဖြင့် ဆိုမူ ဘာသာရေး အခြေခံသစ်ကြောင့် ကုသိုလ်ကောင်းမှု ရရှိခဲ့သည်။ အေဒီ ၁၆၅၁ တွင် မဟာပဝရဓမ္မရာဇလောကာဓိပတိ နန်းတက်သော အခါ ထိုမင်းသည် ၎င်းမတိုင်ခင်က ဘုရင်မင်းများ၏ ထုံးစံလေ့အတိုင်း ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက်အချို့ တည်ဆောက်ခဲ့ပြီး ယင်းကျောင်းတိုက်များကို ထင်ရှားသည့် မထေရ်များအား လှူဒါန်းခဲ့သည်။ ယင်းတို့အနက် အထင်ရှားဆုံးမှာ ပါဠိတော်ကျမ်းစာ များစွာကို မြန်မာဘာသာပြန်ဆိုခဲ့ပြီး ဖော်ပြပြီးဖြစ်သည့် အရှင်အဂ္ဂဓမ္မာလင်္ကာရ ဖြစ်စေသည်။

ဤအရှင်သည် ပါဠိအဖွင့်ကျမ်းအစား မြန်မာဘာသာပြန်ကျမ်းတစ်စောင် ရေးခြင်းဖြင့် အရှင်ကဗျာယနမထေရ်အား ပဏာမကို ဦးစွာ ပြုခဲ့သည်။ ယင်းနောက် အရှင်မြတ်သည် အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟကျမ်းကို မြန်မာဘာသာပြန်ပြီး ပိုမို ခက်ခဲ ခက်ခဲသော လုပ်ရပ်များကို စဉ်ဆက်မပြတ် ဆောင်ရွက်သကဲ့သို့ စိတ်ရှည်သော ကျမ်းပြုသူ ပညာရှင်သည်

၁၀၆ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

မာတိကာ (ဓမ္မသင်္ဂဏီကျမ်းမှ)၊ ဓာတုကထာ၊ ယမက နှင့် ပဋ္ဌာန^၁ ဘာသ ပြန်များကို ရေးခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးကျမ်းစာ တစ်ခုသည်ပင် ဘဝတစ်သက်တာ၌ ရှားရှားပါးပါး ဉာဏ်ပညာ ထက်မြက်သူအဖြစ် ဖော်ပြသော်လည်း အဂ္ဂဓမ္မာလင်္ကာရတွင် (၎င်းအား) နှစ်သက်စေသည့် စိတ်ထက်သန်သည့် တပည့်များ ရှိပုံရသည်။ အရှင်မြတ်သည် မိမိလေ့လာသည့် ဘာသာရပ်အပေါ် အမှန်တကယ် မြှုပ်နှံ ထားသည်မှာ သံသယဖြစ်ဖွယ်မလိုချေ။

ဤထူးချွန်သူ ကျမ်းပြုအရှင်သည် ပါဠိတော်ကျမ်းစာများကိုလည်း လုံးဝ ဂွဏ်ပစ်မထားပေ။ အခြေအနေများက အရှင်မြတ်အား ဘုရင့်သမိုင်း ပညာရှင် ဖြစ်စေခဲ့သည်။ အရှင်မြတ်သည် မှူးမတ်မျိုးရိုး မိသားစုမှ လာခဲ့ပြီး အရှင်မြတ်၏ ခေတ်ကာလ ပါဠိပညာရှင် အများစုထက် အချို့သော ဘုရင့်နန်းတော်၏ တာဝန်ဝတ္တရားများကို ဆောင်ရွက်ရန် ပိုမို သင့်တော်ခဲ့သည်မှာ သံသယဖြစ်ဖွယ် မလိုချေ။ သာသနဝံသ၌ ဖော်ပြသည့် ကျွန်ုပ်တို့ တွေ့ရသော ကျမ်းစာများအနက် နောက်ဆုံး ကျမ်းစာမှာ ရာဇဝံသသင်္ခေပခေါ် ဘုရင့်ရာဇဝင်များ အနှစ်ချုပ်ကျမ်း ဖြစ်သည်။ ယင်းကျမ်းကို ကူညီစောင့်ရှောက်သူ မဟာပဝရဓမ္မရာဇလောကာဓိပတိ ဘုရင်တောင်းပန်သောကြောင့် ရေးသားခဲ့သည်။^၂

နောက်တက်ဘုရင် နရာဝရ^၃ ၏ ကမကထပြုမှုဖြင့် တိလောကဂုရု ဆရာတော်၏တပည့် အရှင်တေဇောဒီပသည် ပရိတ္တဒီကာကျမ်းကို ပြုစုခဲ့သည်။ သာသနဝံကျမ်း ဖော်ပြချက်အရ ယင်းကျမ်းသည် အမှန်စင်စစ် လအနည်းငယ်မျှသာ နန်းသက်ရှည်ခဲ့သည့် ဤဘုရင်၏ လက်ထက်၌ တစ်ခုတည်းသော ကျမ်းစာဖြစ်သည်။ နရာဝရကို ဆက်ခံသူ သိရပဝရ

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၁၁။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၁၂။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၂၂၀။

^၃ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၁၅။

^၄ မဟာသိဟသူရဓမ္မရာဇာ။

မဟာဓမ္မရာဇမင်း^၁ လက်ထက်၌ ဒေဝစက္ကောဘာသအမည်ရှိ မထေရ် တစ်ပါးကို တွေ့ရသည်။ ဤအရှင်၏ ဘုရင်အပေါ် ဩဇာလွှမ်းမိုးမှုမှာ ကြီးမားသည်။ ထုံးစံအတိုင်း ဤအရှင်သည် ဝေဒကျမ်းများကို တတ်ကျွမ်းသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ထုံးစံအတိုင်းပင် အရှင်မြတ်သည် ပိဋကတ်တော် ဗဟုသုတ အားနည်းကြောင်း မပြင်းထန်သော ဝေဇနိမူများ ရှိသည်။ သို့ရာတွင် ဤအရှင်မြတ်၏ အဘိဓမ္မာ ပို့ချနည်းကို ဘုရင်က သံဃာတော်များအား ထောက်ခံပေးသည်။ ဒေဝစက္ကောဘာသသည် မိမိ၏ တပည့်များအား အဘိဓမ္မာကို သင်ယူ ရွတ်ဖတ်စေသည် (ပါဠိဘာသာဖြင့်ဟု ကျွန်ုပ်တို့ ယူဆပါသည်)။ မြန်မာ ရဟန်းတော်များ သာမက ပဲခူး ရဟန်းတော်များလည်း ပဋ္ဌာန်းကို သင်ယူကြသည်။ ဘုရင့်အမိန့်တော်အရ ဘာသာရေး ပွဲတော်ကြီးများ ကျင်းပလျက် လူအများလည်း ရဟန်းတော်များအား အမျိုးမျိုး လှူဒါန်းပူဇော်ကြသည်။

ယခုအခါ အေဒီ ၁၆၉၈ သို့ ရောက်လာပြီဖြစ်၍ အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစုအတွင်း အတော်အတန် ရှင်းလင်းသွားပြီဖြစ်သည့် မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေ၏ သွင်ပြင်များအပေါ် တစ်စေ့တစ်စောင် ရှုမြင်မှုကို ရပ်ထားနိုင်ပြီ ဖြစ်သည်။

ကျွန်ုပ်တို့၏ ရည်ရွယ်ချက်ကို စိတ်ညွတ်မှု အသစ်ဖြင့် ဖမ်းစားထားသည်။ ပါဠိသဒ္ဒါကို သင်ယူလိုမှုသည် ၁၃ ရာစုနှင့် ၁၄ ရာစုများထက် အားပျော့သွားပုံရသည်။ စိတ်အကြောင်းကို ပိုမိုလေ့လာသည့် အဘိဓမ္မာသည် ရဟန်းတော်များအတွင်း၊ သို့မဟုတ် အနည်းဆုံး ကျွန်ုပ်တို့ ကြားသိရသော၊ ဘုရင်ကိုးကွယ်ခံ ပညာရှင်များဟု ခေါ်ဆို

^၁ အေဒီ ၁၆၇၂။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၁၇။ သာသနဝံသကျမ်း၌ ပေရွက်စာမူများ ပြုလုပ်ခြင်းနှင့် အလှပြင်ခြင်းအတွက် ကျော်ကြားသော မြန်မာနည်းလမ်းကို ဤမင်းလက်ထက်၌ ပထမဆုံးအကြိမ် ထည့်သွင်း ဖော်ပြသည်။ Symes, *Account of an Embassy to the kingdom of Ava*, p. 339 ကိုရှုပါ။

၁၀၈ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

နိုင်သည့် ရာဇဂုရုဘွဲ့ ရရှိပြီး ဘုရင်ပိုင် (သို့မဟုတ် ဘုရင် လှူဒါန်း)သော ကျောင်းများ၌ စာပေပို့ချကြသည့် မထေရ်များအတွင်း ပညာရှင် (လက္ခဏာ)အဖြစ် နေရာယူထားသည်။ ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ထိုမထေရ်များ၏ ဘဝအကြောင်းကို များစွာ မသိရသော်လည်း ၎င်းတို့၏ဘာသာရပ်များကို ရွေးချယ်မှုသည် ၎င်းမထေရ်၊ ၎င်းတို့ထက် နိမ့်သော ပညာရှင် တပည့်ရဟန်းများ တောင်းဆိုသောအရာ၊ သို့မဟုတ် အနည်းဆုံး ထိုခေတ် အရှိန်အဝါရှိသော ပညာရှင်အများစုက မိမိတို့၏ တပည့်များအား ကြိုးစား အားထုတ်သင့်သည်ဟု တိုက်တွန်းမှုရှိကြောင်း တစ်စုံတစ်ခုသော အလင်းရောင်ကို ထင်ဟပ်စေသည်။ အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစုအတွင်း အဘိဓမ္မာကျမ်းပေါင်း များစွာတို့ကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုပြီး မြန်မာဘာသာ နိဿယများ ရေးသားကြပုံကို မြင်တွေ့ခဲ့ရသဖြင့် ဧရာဝတီမြစ်အနီး ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက်များရှိ ဆရာအရှင်တို့၏အနီး၌ သီတင်းသုံးနေထိုင်ကြသော တပည့်များသည် အဘိဓမ္မာပိဋကကို သင်မှုအားထိန်း သိမ်းထားကြကြောင်း သံသယဖြစ်ဖွယ် မရှိနိုင်ချေ။ ယင်းအေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစု အစဉ်အလာသည် ခေတ်သစ် မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေအား ကြောင်းကျိုး အခိုင်လုံဆုံးသော ခြုံငုံလေ့လာမှုက ပြဆိုမည်ဖြစ်သည့် အတိုင်း နှောင်းခေတ် မျိုးဆက်များသို့ ဆင်းသက်ခဲ့သည်။

မြန်မာနိုင်ငံ ဗုဒ္ဓဘာသာစာမူများကို စုဆောင်းထားပြီးသူတိုင်းသည် ဒေသိယဘာသာစကားဖြင့် အဘိဓမ္မာဆိုင်ရာ ကျမ်းစာ မိတ္တူအများအပြားကို သတိပြုမိမည် ဖြစ်သည်။ မြန်မာတို့၏ ဘဝနှင့် ယဉ်ကျေးမှု အကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့ ဖတ်ရှုရသည့် ရှင်းလင်းချက်များသည် ကျွန်ုပ်တို့အား ခြောက်သွေ့မှု နည်းသော၊ ပိုမို စိုပြေသော၊ ပိုမို လူသား ဆန်သော၊ ဒေသခံ လူတော်လူမွန်များအား ပိုမို ပုံသွင်းခဲ့သော တစ်စုံတစ်ခုသော အရာအတွက် နှစ်သက်မှု မျှော်လင့်ခြင်းဆီသို့ ပို့ပေးနိုင် ဖွယ်ရှိသည်။ သို့တစေ ဤ၌ အမှန်တကယ်သာ ဖြစ်သည်။ ဤကိစ္စတွင် မြန်မာတို့သည် ဗုဒ္ဓဝစန (ဗုဒ္ဓဟောကြားသော စကားတော်) အကြောင်း ရှေးခေတ်က ပြောဆိုကြပုံကို သတိရကြသည်။

အေဒီ ငါးရာစု ဂန္ထဝင် အဋ္ဌကထာကျမ်းများ၊ ဥပမာ အဋ္ဌသာလိနီ^၁ ကဲ့သို့သော ကျမ်းများ၌ ဝိနည်း၊ သုတ္တန်၊ အဘိဓမ္မာဟူသော ဗုဒ္ဓဝစနစ် ကဏ္ဍကြီး သုံးခုအား စိတ်ဝင်စားဖွယ် ခြားနားချက်ကို ဖော်ပြသည်။ ၎င်းကျမ်းများက ဝိနယ၌ ကိုယ်ကျင့်တရား စည်းကမ်းများ၊ တားမြစ်ချက်များနှင့် ညွှန်ကြားချက်များနှင့် သင်ကြားချက်များ (အာဏာဒေသနာ)ကို၊ သုတ္တန်၌ လောလောဆယ် ကျင့်ကြံမှု သို့မဟုတ် လူ့အတွေ့အကြုံ (ဝေါဟာရဒေသနာ)၊ အဘိဓမ္မာ၌ အမြင့်ဆုံး သို့မဟုတ် မဖောက်ပြန်သော သစ္စာဓမ္မ (ဝေါဟာရဒေသနာ) ပါဝင်ကြောင်း ဆိုသည်။

ယင်းပိဋကတ်သုံးပုံသည် မြန်မာဗုဒ္ဓဘာသာတွင် မည်သို့ တွေ့ကြုံရပုံကို ကြည့်ကြပါစို့။

ပါဠိဝိနယသည် မြန်မာနိုင်ငံ၌ လျင်မြန် နက်ရှိုင်းစွာ အမြစ်တွယ်သွားခဲ့သည်။ ယင်းဘာသာရပ်ကို သင်ယူသူ အားလုံးသည် ရှေးခေတ်ပုံစံနှင့် ကိုယ်ကျင့်တရားကို ထင်ဟပ်စေသော နှောင်းပိုင်း ဝိနည်းစာပေအား အခိုင်အမာ သဘောတူခဲ့ကြသည်။ ဗုဒ္ဓဝါဒတွင် ရဟန်းတော်များအတွက် ရှည်လျားပြီး အသေးစိတ်ကျသော ကိုယ်ကျင့်တရားဆိုင်ရာ စည်းကမ်းများ ရှိသည်။ ယင်းကိုယ်ကျင့်တရား စည်းကမ်းကို ရာစုနှစ်များတစ်လျှောက်လုံး များပြားစွာ ဖွင့်ဆိုရှင်းလင်းခဲ့ကြသည်။ သို့ရာတွင် သာမဏေများအဖို့မူ ဝိနည်းကျင့်ဝတ်များကို စံနမူနှင့် အလေ့အကျင့်အရ စာအုပ်များထံမှထက် ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းများရှိ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာများထံမှ ပိုမို သင်ယူပြီး နေ့စဉ်ကျင့်ကြံကြသဖြင့် ယင်းကျင့်ဝတ်များကို လိုက်နာခြင်းမှာ များစွာ အားမထုတ်ရဘဲ ပုံမှန်သဘာဝ ဖြစ်သည်။ ကျမ်းစာသင်ယူမှုမှာ အမှန်ပင် လိုအပ်သော်လည်း ရှိသင့်သော ဗဟုသုတကိုမူ ရဟန်းငယ်များအဖို့ ပါဠိဘာသာဖြင့်ပင် အလွယ်တကူ ကျွမ်းကျင်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ရှေးကျပြီး အခြေခံသင်ယူမှုဟူသော သိက္ခာ

^၁ Atthasālinī, E. Müller's edition (Pali Text Society), p. 21 ကိုရှုပါ။

၁၁၀ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ပုဒ်များနှင့် ဝိနယ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ ပါဝင်သည့် ဝိနည်းငယ်များ’ (ကို သင်ယူကြရ) သည်။

ဝိနည်းနှင့် ပတ်သက်၍ အငြင်းပွားမှုကို ဖြစ်စေသော ကျမ်းစာများကို မကြာခဏ ရေးသားကြသော်လည်း ယင်းတို့ကို နားလည်ရန်မှာ ဝိနည်းလေ့လာမှု၌ အခြေခံ အစိတ်အပိုင်း မဟုတ်ချေ။ တစ်ခါတစ်ရံ ဗုဒ္ဓ၏ စကားတော်သည် ရဟန်းတော် အများစုအား ထင်ရှားပုံ မရသောအခါ မြန်မာသံဃာတော်များ၌ အခါအားလျော်စွာ ဝိနည်းဆိုင်ရာ အငြင်းပွားမှုများ ဖြစ်ပေါ်သည်။ ထို့ပြင် ယင်းသို့သော အမှုကိစ္စများ၌ ဘုရင်မင်းက ရှေးဟောင်း ပါဠိတော်ကျမ်းများ၌ ရှာဖွေသုတေသနပြုရန် လျှောက်ထားပြီး ကြားဝင် ဆောင်ရွက်ပေးကြောင်း သို့မဟုတ် နောက်ဆုံး ဆုံးဖြတ်ချက်ပေးမည့် ဆရာတော်များကို ခန့်အပ်ကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့ ဖတ်ရှုရသည်။ သို့တစေ ဘုရင်၏ အထူးအခွင့်အရေးမှာ သီးခြား ဖြစ်သည်။ မြန်မာဗုဒ္ဓဝါဒီတို့၏ သံဃာတော်များနှင့် ဝိနည်းစည်းကမ်းအပေါ် ယေဘုယျ သဘောထားမှာ မေးခွန်းထုတ်ဖွယ် မလိုသော ရိုသေလေးစားမှု တစ်ရပ် ဖြစ်သည်။ ဝိနည်းသည်ပင် ရဟန်းတော်များဘဝနှင့် ပတ်သက်၍ တားမြစ်ချက် စည်းမျဉ်းများသာ ဖြစ်သဖြင့် အမှန်ပင် ယဉ်ကျေးမှုအပေါ် များစွာ လွှမ်းမိုးခြင်း မရှိချေ။ သို့တစေ ဝိနယသည် ဗုဒ္ဓဝါဒီတို့၏ ဘဝအပေါ် အလိုလို သက်ရောက်မှုတော့ ရှိသည်။ အကြောင်းမူ မြန်မာ ဗုဒ္ဓဝါဒ ဓလေ့ဥပဒေ၌ ဝိနည်းနှင့် ပတ်သက်သော အထောက်အထား တွေ့ရသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ အရှေ့တိုင်း လူ့အဖွဲ့အစည်း၌ ဘာသာရေးနှင့် ဥပဒေမှာ မခွဲခြမ်းနိုင်သောကြောင့် ဤအချက်ကို ကျွန်ုပ်တို့ ခန့်မှန်းနိုင်ခြင်း ဖြစ်သည်။ သို့တစေ မြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှု၌ ပါဠိစာပေ ဩဇာသက်ရောက်မှုကို ရှာဖွေသောအခါ ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် သုတ္တပိဋက၌ တွေ့ရသည်။

သုတ္တပိဋကအဖြစ် ဖွဲ့စည်းထားသော များပြားစုံလင်သည့် ဒေသနာတော်များ၊ ပါဠိဂါထာများနှင့် ဖြစ်ရပ်ဝတ္ထုများမှ သူတော်ကောင်းလမ်းစဉ်ဖြစ်သည့် ဘာသာရေးကျင့်စဉ်ကို အားထုတ်ခါစ ပထမဆုံး အ

ဆင့်မှ ရဟန္တာအဖြစ်ဟူသော နောက်ဆုံးပန်းတိုင် ရရှိသည်ထိ အဆင့်တိုင်းကို ကျွန်ုပ်တို့ ခြေရာခံနိုင်သည်။ ထို့ပြင် သုတ္တပိဋက၌ လူ့သဘာဝအများအပြားလည်း ပါရှိသည်။ သို့ဖြင့် ကျယ်ပြောလှသည့် ဘဝသံသရာတွင် ယင်းသည် မြန်မာတစ်မျိုးသားလုံး၏ ဘဝတစ်လျှောက် ကိုယ်ကျင့်တရား တွန်းအားကို ပို့ပေးသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ပုံစံ နှစ်ခု ထုတ်ပြုရလျှင် - ပရိတ်တော်သည် နေ့စဉ်ဘဝ၏ မကောင်းမှုများကို ပယ်ရှားရန်နှင့် မြင့်မြတ်သည့် ဘာသာရေး အဆုံးအမများကို နှလုံးသားတွင် အလွတ်ဆောင်ထားရန် ကောင်းမွန်ပြီး အသုံးများသော စကားလုံးရတနာသိုက်ဖြစ်သည်။ နောက်တစ်ခုအနေဖြင့် ဇာတ်နိပါတ်တော်များမှာ ဓလေ့ထုံး ဥပဒေများနှင့် ရာဇဝင်များမှသည် ထင်ရှားသည့် ပြဇာတ်များထိ နေရာတိုင်းတွင် သူနည်းသူဟန်ဖြင့် တွေ့မြင်ရခြင်း ဖြစ်သည်။ မြန်မာကလေးငယ်သည် သုတ္တပိဋက၌လာသည့် ယုံကြည်မှု၊ ကျင့်ကြံမှု၊ ကောင်းမှုနှင့် မကောင်းမှုဟူသော အသိတရားဖြင့် အရွယ်ရောက်သည်။ လူ့ဘောင်ကို စွန့်ပြီး ရဟန်းဘဝသို့ ဝင်ရောက်သောအခါ ယင်းယုံကြည်မှု အစိတ်အပိုင်းများနှင့် ပတ်သက်၍ သင်ယူရန် အသစ်အဆန်းများ မရှိတော့ချေ။ မျိုးဆက်တစ်ခုမှ တစ်ခုသို့ ဆင်းသက်ခဲ့သည့် စိတ်ထက်သန်သူ သာမဏေငယ် တစ်ပါးအနေဖြင့် အေးချမ်းသည့် ဘုန်းကြီးကျောင်းများ၌ သင်ယူရသည့်အရာမှာ ဆရာအရှင်တို့ သင်ပြပေးသည့် အဆင့်မြင့် အဘိဓမ္မာ ဖြစ်သည်။

အကယ်၍ မြန်မာ စာသင်သားသည် သုတ္တပိဋက၌ နှစ်ခြိုက်စွာ အခြေချပြီးဖြစ်လျှင် ယိုးဒယားနှင့် ကမ္ဘောဒီးယားရှိ ညီအစ်ကို ဗုဒ္ဓဝါဒီများကဲ့သို့ အဘိဓမ္မာသို့ အထူးလေးစားစွာ ချဉ်းကပ်ကြသည်။ အင်ဒိုချိုင်းနား ဗုဒ္ဓဝါဒီသည် အိန္ဒိယ ဗုဒ္ဓဘာသာများကဲ့သို့ မိမိတို့၏ အကျိုးကို စဉ်းစားမှုအပေါ် မနှစ်သက်ရန် အကြောင်းမရှိချေ။ စာသင်သားသည် ပဋ္ဌာန်း၏ ကျယ်ပြော နက်ရှိုင်းပုံကို စဉ်းစားရုံဖြင့်ပင် တွေ့ရှိရမည့် ဘာသာတရားမှရသည့် မြင့်မြတ်သော ပျော်ရွှင်မှုအကြောင်းကို အရှင်ဗုဒ္ဓ ဃောသ၏ (ကျမ်းစာ)တွင် ဖတ်ရှုသည်။ ထိုပဋ္ဌာန်းကျမ်း (ဟူသော) သ

၁၁၂ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

မုဒ္ဒရာသို့ သက်ဆင်းမိသော ယုံကြည်သူ၏ စိတ်သည် လေးနက် တည်ငြိမ်မှုဆီသို့ ပို့ဆောင်ပေးနိုင်သည်။ ဗုဒ္ဓဝစနအပေါ် ယင်းသို့သော မ တုန်မလှုပ် ယုံကြည်လက်ခံသည့် သဒ္ဓါတရားအား လွယ်ကူ သက်သာမှု ကို နှစ်သက်ကြသည့် မြန်မာတို့အတွင်း မည်သည့်အခါမျှ သံသယ မ ဖြစ်နိုင်ခဲ့ချေ။ အဘိဓမ္မာတတ်ကျွမ်းသည့် မြန်မာဗုဒ္ဓဝါဒီများသည် အဿ ဃောသ၊ အသင်္ဂနှင့် သန္တိဒေဝ ကဲ့သို့သော မဟာယာနပညာရှင်ကြီးများ ပေါ်ထွန်းခဲ့သည့် မြောက်ပိုင်းမှ စိတ်အားထက်သန်စွာ ဝေဖန်ဆွေးနွေး ခဲ့ကြသည့် သက္ကတဘာသာဖြင့် သင်ယူသူများနှင့် နီးစပ်မှု မရှိကြချေ။

မြန်မာ အဘိဓမ္မာ လေ့လာသူ အများစုသည် ရှေးဦး အချိန်များမှ စ၍ အဋ္ဌကထာများနှင့် အနှစ်ချုပ်ကျမ်းများကို အမှီသဟဲပြုခဲ့ကြသည်။ ယင်းတို့အနက် ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိတော်^၁ ပြီးနောက် အအောင်မြင်ဆုံးမှာ အေဒီ ဆယ့်နှစ်ရာစုကျမ်းစာ အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟကျမ်း^၂ ဖြစ်သည်။ ဤ ကျမ်းစာငယ်သည် စိတ်ဖြစ်စဉ်၊ ဘဝအကြောင်း၊ ဘဝချုပ် ငြိမ်းခြင်းနှင့် ပတ်သက်သည့် ဗုဒ္ဓဝါဒသီအိုရီကို အနှစ်ချုပ် ဖော်ပြသည်။ ယင်းကျမ်း စာသည် ကျယ်ဝန်းစွာ ဖွင့်ဆိုမှု လိုအပ်သည့် ဘာသာရပ်ဆိုင်ရာ ဝေါ ဟာရအစုအဝေး ဖြစ်သည်။ အမှန်ပင် အဖွင့်ကျမ်းများ ပေါ်လာခဲ့သည်။ သီဟိုဠ် မထေရ်များဖြစ်ကြသည့် အရှင်ဝိမလဗုဒ္ဓနှင့် အရှင်သုမင်္ဂလသာမိ တို့နှစ်ပါးသည် အဖွင့်ဋီကာများ ရေးခဲ့ကြပြီး ဒုတိယမထေရ်ရေးသည့် အဘိဓမ္မတ္ထဝိဘာဝိနီဋီကာသည် မြန်မာနိုင်ငံ၌ အဘိဓမ္မသင်ယူရန် ပုံမှန် ပြဋ္ဌာန်းစာ အစိတ်အပိုင်း ဖြစ်သည်။^၃ သီဟိုဠ်မှ လေးစားခံရသည့် ရှေး ဟောင်း ကျမ်းစာ နှစ်စောင်ဖြစ်သည့် အရှင်ဗုဒ္ဓဒတ္တမထေရ်၏ အဘိဓမ္မာ

^၁ Rhys Davids တည်းဖြတ်ပြီး JPTS က ၁၈၈၄ တွင် ထုတ်ဝေခဲ့သည်။

Fausöbl, *Cat. Mand. M.S.S.*, p. 38, 46, 48. Forchhammer, *List.* p. xvii.

^၂ E. Müller တည်းဖြတ်ပြီး C.A.F. Rhys Davids ဘာသာပြန်ခဲ့သည်။

^၃ Fausöbl, *Cat. Mand. M.S.S.*, p. 38, 48; Forchhammer, *List.* p. xvii.

ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၂၊ ၇၂ တို့ကို ရှုပါ။

ဝတာရံ^၁ နှင့် အရှင်စူဠဝေဠပါလ၏ သစ္စသင်္ခေပ^၂ ကျမ်းတို့မှာ နှောင်းခေတ် များထက် မြန်မာရှေးဦးခေတ် ပညာရှင်များက ပိုမိုလေ့လာခဲ့ကြသည်။

ပိဋကတ်သမိုင်းကျမ်း တစ်ခုတည်း၌ပင် မြန်မာနိဿယကျမ်းပေါင်း ၂၃ ကျမ်း ဖော်ပြသဖြင့် အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂကျမ်းလောက် မည်သည့် အဘိဓမ္မာ ကျမ်းဂန်မျှ ဘာသာပြန်နှင့် နိဿယကျမ်းများ ရှိသည့် ပါဠိကျမ်းဂန် ရှိမည်မဟုတ်ချေ။ ဆယ့်ခုနစ်ရာစဉ် ထင်ရှားသည့် မထေရ်အားလုံး နီးပါးသည် ယင်းကျမ်းစာငယ်အား အမြဲဆောင်ထားပြီး ခေတ်သစ် ဆရာများသည် ထိုကျမ်းငယ်ကို ဂရုတစိုက် တည်းဖြတ်ခဲ့ကြသည်။ ဤ ကျမ်းစာငယ် တစ်ခုတည်း၏ ပင်မဘာသာပြန်များကို အနီးကပ် လေ့လာချက်အရ မပြည့်စုံသေးသော ရှင်းလင်းချက်(ကျမ်းစာ) ဖြစ်သော်လည်း ဓမ္မသင်္ဂဏီ၌ ပါရှိသည့်အတိုင်း မြန်မာ အဘိဓမ္မာ သီအိုရီ အစစ်အမှန်ကို ဖော်ပြသဖြင့် အလွန်စိတ်ဝင်စားဖွယ်နှင့် လေ့လာဖွယ်ကောင်းသော အနှစ်ချုပ်ကျမ်း^၃ ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် ဖော်ပြပါ သီအိုရီများသည် လူသားပီသပြီး သုတ္တန်လာ ကိုယ်ကျင့်တရားကို နားလည်နိုင်မှုအတွက် တစ်စိတ်တစ်ဒေသ ဖြစ်ကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့ မမေ့သင့်ပေ။

ပရမတ္ထတရားဟူသော ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် စဉ်းစားဆင်ခြင်ဖွယ် အချက်အချို့ ပြန့်ကျဲနေလျက် တစ်ခါတစ်ရံ သဘာဝဖြစ်တည်မှုကို တင်ပြမှုအဖြစ် ယူဆနိုင်သည့် ဗုဒ္ဓဝါဒ၏စကြဝဠာဗေဒ လမ်းညွှန်ချက်ကို တွေ့နိုင်သည်။ သို့ရာတွင် ယင်းမှာ ဖော်ပြသည်ထက် ပိုမိုလိုအပ်မည့် ပါဠိ

^၁ Fausöbl, *Cat. Mand. M.S.S.*, p. 35, 37; Forchhammer, *List.* p. xvii.

ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၂၊ ၇၂ တို့ကို ရှုပါ။

^၂ Fausöbl, *Cat. Mand. M.S.S.*, p. 35-37; Forchhammer, *List.* p. xvii.

ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၆၀၊ ၇၀။ သာသနဝံသ၊ စာ-၃၄ တို့ကို ရှုပါ။

^၃ Mrs. Rhya Davids ဘာသာပြန်သည့် ဓမ္မသင်္ဂဏီကျမ်းအတွက် ၎င်းရေးသားခဲ့သော ကောင်းမွန်သည့် နိဒါန်းကို ရှုပါ။

^၄ ဥပမာအားဖြင့် M. l'Abbé Cherillon က *Bibliothèque Nationale, Paris* ၌

၁၁၄ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

စာပေအတွက် ထင်ရှားစွာ မလုံလောက်ပေ။

ဆယ့်ခုနစ်ရာစု(စာပေ)ကို ပြန်ဆက်ပါမည်။ အထင်ရှားဆုံးသော ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်အချို့သည် ပါဠိတော်ကျမ်းစာများအား မြန်မာဘာသာပြန် ဆိုခြင်းဖြင့် အချိန်ကုန်လွန်ခဲ့ကြကြောင်း သိရပြီးဖြစ်သည်။ ခုခေတ်၌ ဆိုသင့်သည့်အတိုင်း ထိုခေတ်အချိန်က ယင်းမတိုင်မီ ရှေးခေတ်များ၌ကဲ့သို့ ဘာသာရေးကျမ်းစာများအတွက် ပိုမို ကျယ်ပြန့်သည့် စာဖတ်ပရိသတ် ရှိခဲ့သည်။ သို့တည်းမဟုတ် ပါဠိဘာသာ တတ်ကျွမ်းမှုသည် ရဟန်းသံဃာလောက၌ အတန်ငယ် ကျဆင်းခဲ့သည်။ ဤနောက်ဆုံး ခန့်မှန်းချက်အတွက် သာဓကအချို့ ရှိသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသည် ရှမ်းတို့ နှောင့်ယှက်ပြီးနောက် အာဏာ ရရှိကတည်းက တစ်ချိန် လုံးနီးပါး အစဉ်မပြတ် ပြောင်းလဲမှုနှင့် နှောင့်ယှက်သည့် အခြေအနေတွင် ရှိနေခဲ့သည်။ သိမ်းယူခံရ၊ ခွဲထွက်၊ တစ်ဖန် သိမ်းယူခံရသည့် အောက်မြန်မာနိုင်ငံသည် (လည်း) ထပ်တူ ဆင်းရဲဒုက္ခနှင့် ကြုံခဲ့ရသည်။

ထိုခေတ်အတွင်း အချိန်ကလာ အသီးသီး၌ ရဟန်းသံဃာတော်များသည်၏ အရေအတွက် ခွန်အားအကြောင်း တစ်စုံတစ်ရာကို သိရခြင်းမှာ စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းသည်။ ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းတိုက်များ လုံခြုံမှု မရှိသောအခါမှာပင် ယင်းသည် အလွန် ဆုတ်ယုတ်သွားဖွယ်ရှိပြီး လူဦးရေ၏ ယောက်ျားငယ်များသည် လောကကို စွန့်ခွာခြင်း

ဖော်ပြခဲ့သည့် မြန်မာကျမ်း စာရင်းပါ ပရမတ္ထမဇ္ဈိမကျမ်း ဖြစ်သည်။

ထိုအကြောင်းအရာများကို ယင်းတို့ တည်ရှိခြင်းအတွက် ရှေးဟောင်း ကျမ်းစာတစ်ခု၏ အာမခံချက်မရှိဘဲ အဘိဓမ္မာစာပေ၌ ထည့်သွင်းခဲ့သည်ဟု ကျွန်ုပ် မဆိုလိုချေ။ Mrs. Rhya Davids က နောက်ဆုံးကျမ်း ဝိဘင်္ဂပါဠိတော်၌ 'ဓမ္မနုလုံးသား (ဓမ္မဟဒယ)ဟု လှပ ခေါင်းစဉ်ဖြင့် (ယင်းကျမ်း၌) ပါဝင်သည်ထက် ပိုမိုသော စိတ်ကူးယဉ် အများစုဖြစ်သည့် လူသားနှင့် အခြားသတ္တဝါတို့၏ ဘုံဘဝအမျိုးမျိုးရှိ ဘဝအခြေအနေအကြောင်း အနှစ်ချုပ်ဖော်ပြချက် အများအပြား ပြဆိုထားသည်'ဟု ညွှန်ပြခဲ့သည်။ (Introduction to Vibhanga, ed. C.A.F. Mrs. Rhya Davids p. xix.)

ထက် တိုက်ခိုက်ရေးကို ပိုမို နှစ်သက်ခဲ့ကြသည်။^၁ ထိုအချိန်ကာလများ သည် အောင်မြင်အောင် စာပေကို သင်ကြားခြင်းအတွက် အချိန်ကာလ မဟုတ်ချေ။ ထို့ပြင် သာသနဝံသကျမ်းတွင် ပြဆိုသည့်အတိုင်း တစ်ခါ တစ်ရံ ‘ဗုဒ္ဓသာသနာတော် ညှိုးမိန့်ခဲ့သည်’။ သို့တစေ မြန်မာဘုရင်များ သည် ကျောင်းတိုက်များ တည်ဆောက်ရန်နှင့် စာပေသင်ကြားမှုကို အားပေးနိုင်လောက်အောင် လုံလောက်သည်ထိ ဗုဒ္ဓဝါဒီကောင်းများ ဖြစ် ကြလျက် မထေရ်ကြီးများမှာ မဆုတ်မနစ် လုံ့လပြုသည့် သာသနာ့လုပ် သားများ ဖြစ်ကြသည်။ တိပိဋကကလာမထေရ် ပတ်သက်၍ တစ်ခါ သော် အရှင်မြတ် (တိပိဋကကလာမထေရ်)သည် အဂ္ဂဓမ္မာလင်္ကာရ မထေရ်အား ဟာသနော၍ ‘ငါမရှိသည့်နောက် အရှင်ဘုရားက ကမ္ဘာ ပေါ်မှာ ကျန်နေသည့် တစ်ဦးတည်းသော ပညာရှင် ဖြစ်ပေလိမ့်မည်’ ဟု မိန့်ဆိုကြောင်း သိရသည်။ သို့ဖြစ်၍ စာပေတတ်ကျွမ်းမှု အစဉ် အလာသည် တစ်ခါသော် မြန်မာနိုင်ငံမှ ပျောက်ဆုံးသွားခဲ့ပုံရသည်။ သို့တစေ ယင်း(စာပေတတ်ကျွမ်းမှု)ကို ဆက်လက် လှုပ်ရှားနေစေရန် အမြဲတမ်း (စာပေ) လုပ်သားများ ရှိခဲ့ကြပြီး ယင်းတို့အနက် အချို့ကို ဒေသဆိုင်ရာ စေတီနှင့် ဘုရားသမိုင်းတို့၌သာ တွေ့နိုင်သည်။ အခြား သော အမျိုးသားရေး မငြိမ်မသက်ဖြစ်မှု ဖြစ်ပေါ် ပြီးဆုံးသည့် ၁၈ ရာစု တွင် အလောင်းဘုရားနှင့် ၎င်းကို ဆက်ခံသူများလက်ထက် စာပေလှုပ် ရှားမှု တစ်ရပ် စတင်ခဲ့ပြန်သည်။

^၁ ဥက္ကံသိကမင်းလက်ထက် အလွန် စူးစမ်းဆင်ခြင်ဖွယ် အခြေအနေတစ်ရပ် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။ မြို့တော်၌ ၎င်း၏သားတော်တစ်ပါး ဦးဆောင်သည့် ပူးပေါင်း ကြံစည်မှုကြောင့် ထွက်ပြေးခဲ့ရသည့် ဘုရင်သည် ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက် တစ်ခု၌ ခိုလှုံခဲ့ရသည်။ ထိုကျောင်းတိုက်မှ ရဟန်းတော်များ ကိုယ်တိုင် ဘုရင်ကို ကာကွယ်ရန် လက်နက်စွဲကိုင်ခဲ့ကြသည်။ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၀၈။

အခန်း ၅

အေဒီ ဆယ့်ရှစ်ရာစု ပါဠိစာပေ
အတင်အရံ အငြင်းပွားမှု
အမရပူရမြို့ကို တည်ထောင်ခြင်း
ဘိုးတော်ဘုရားအား ချီးကျူးထောမနာ ပြုသူ
ရာဇာဓိရာဇဝိလာသိနိကျမ်း
မြန်မာနှင့် ဇာတ်နိပါတ်တော်များ

ဆယ့်ရှစ်ရာစု စတင်သည်သဖြင့် ဤရာစုနှစ်၏ ဘာသာရေးဘဝသည် မိုးတိမ်အောက်မှ လွတ်မြောက်သွားပုံရပြီး သာသနာ့ဘောင်အတွင်း အသိပညာဆိုင်ရာ စွန့်စားမှု မရှိကြောင်း အတော်အတန် သေချာနိုင်ပေ လိမ့်မည်။ အကယ်၍ သမိုင်းကျမ်းတွင် နှစ်ပေါင်းတစ်ရာ နီးပါး မပြီး ပြတ်နိုင်ခဲ့သည့် စိတ်ဝင်စားဖွယ် အငြင်းပွားမှုမှ ကျွန်ုပ်တို့ ဆုံးဖြတ်နိုင်ခဲ့ လျှင် တုံ့ပြန်မှုအချို့ပင် ရှိခဲ့နိုင်သည်။

ထိုခေတ် စာပေကို အသေးစိတ် မလေ့လာသေးမီပင် အထက်မြန် မာနိုင်ငံ၌ တိပိဋကလင်္ကာရ၊ အရိယာလင်္ကာရနှင့် အက္ခမ္မာလင်္ကာရ မထေရ်မြတ်တို့ ရေးသားသော ကျမ်းစာများလို မရှိကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့ သတိပြုမိကြသည်။ ရာမညဒေသတွင် ရဟန်းတော်များသည် ထောက်ပံ့ မှု အားနည်းခဲ့သည်။ အေဒီ ၁၆၃၄ တွင် မြို့တော်ကို အင်းဝသို့ ပြောင်း ရွှေ့မှုကြောင့် တောင်ပိုင်းဒေသသည် တဖြည်းဖြည်း ခြောက်သွေ့ပြီး ပျက်စီးသွားခဲ့သည်။ ရာစုနှစ်လယ်လောက်ထိ ကျွန်ုပ်တို့ တွေ့ရမည် ဖြစ်သည့်အတိုင်း နှစ်အတန်ကြာ မြန်မာတို့အပေါ် တော်လှန်မှုတစ်ရပ် အောင်မြင်ခဲ့သော်လည်း နောက်ဆုံး အဖြေမှာ နှောင်းပိုင်း အောင်မြင်သူ

^၁ သာသနဓံသ၊ စာ-၁၁၈။ ဤကျမ်းနိဒါန်း၊ စာ-၃၇။

^၂ Phayre, *History of Burma*, p. 141, 142 တို့ကို ရှုပါ။

- အေဒီ ဆယ့်ရှစ်ရာစု ပါဠိစာပေ
အတင်အရံ အငြင်းပွားမှု
အမရပူရမြို့ကို တည်ထောင်ခြင်း
ဘိုးတော်ဘုရားအား ချီးကျူးထောမနာ ပြုသူ
ရာဇာဓိရာဇဝိလာသိနီ
မြန်မာနှင့် ဇာတ်နိပါတ်တော်များ

အလောင်းဘုရားသည် တလိုင်းနိုင်ငံကို နောက်ဆုံးအပြေင့် လုံးဝပြိုဖျက် လိုက်ခြင်း ဖြစ်သည်။ သို့ဖြင့် အလောင်းဘုရားသည် ပိမိန်းညံ့သည် ၎င်း ဆက်ခံသူများထက် အမှန်တကယ် ဗုဒ္ဓဝါဒီကောင်းတစ်ယောက် ဖြစ် သော်လည်း စစ်ကြမ္မာသည် အေဒီဆယ့်ခုနစ်ရာစု နှစ်ကုန်မှစ၍ မြန်မာ အောင်မြင်သူတို့သည် အာဏာကို အခိုင်အမာ တည်ဆောက်ခဲ့သည်ထိ ရှေးခေတ် ဗုဒ္ဓဝါဒနယ်မြေတွင် စာပေကျမ်းဂန် ရေးသားခြင်းနှင့် ဆန် ကျင်၍ သွားခဲ့သည်။

ဆယ့်ခုနစ်ရာစု ကုန်လွန်ခဲ့ပြီးနောက် စာပေသမိုင်းအပေါ် နောက် ထပ် တစ်စေ့တစ်စောင်း ကြည့်ရှုလိုက်သည့် ခဏတွင် ပဲခူး၌သာမက မြန်မာနိုင်ငံ၌လည်း မှေးမှိန်ပြီး ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်စာရင်းမဲ့ အခြေအနေ ရှိခဲ့ သည်။ နိုင်ငံတော်အား ပုံမှန်အားဖြင့် တက်ကြွလှုပ်ရှားသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာ နှင့် ပါဠိစာပေကို အကျိုးပြုကြသော ဝမ်းရည်နှင့် အားမာန်ပြည့် ပုံစံရှိ ဘုရင်များ မအုပ်ချုပ်တော့ချေ။

သာသနဝံသသို့ ပြန်သွားမည်ဆိုလျှင် ရင်းနှီးပြီးဖြစ်သည့် ရုပ်ပုံ တစ်ခုသို့ ဆိုက်ဆိုက်မြိုက်မြိုက် ရောက်ရှိသွားသည်။ ခမ်းနားတောက် ပြောင်မှု မရှိလှဘဲ ရှည်လျားသည့် ဆင်ဖြူရှင်မင်း^၁ (ပါဠိ သေတိဘိန္ဒု) ထီးနန်းတက်သည်။ သံဃာတော်များ၏ အတွင်းပိုင်း သမိုင်းစဉ်မှာ လုပ် ရိုးလုပ်စဉ်အတိုင်း အေးချမ်းခဲ့ဖွယ် ရှိသည်။ အင်းဝမှ အမတ်ကြီးတစ်ဦး

^၁ ဖယ်ရာ (Phayre) က ထိုခေတ်အကြောင်းကို ဤသို့ဆိုသည် 'ဘုရင်စနစ် သည် ပျက်စီးဆုံးရှုံးမှုကို များစွာ မခံစားရသော်လည်း ယင်း၏အာဏာများ သည် တဖြည်းဖြည်း ကျဆင်းသွားခဲ့သည်။ လွန်ခဲ့သော ရာစုနှစ်တုန်းက တရုတ်တို့၏ ကျူးကျော်မှုကဲ့သို့ မဏိပူရတို့၏ ကျူးကျော်မှု ပေါ်ပေါက်ခဲ့ပြီး ပြောက်ပိုင်းရှိ နယ်ပယ်အချို့ကို ဆုံးရှုံးလိုက်ရသည် (Phayre, *History of Burma*, p. 140)။

^၂ အေဒီ ၁၇၁၄-၃၃။ (Phayre, *History of Burma*, p. 286) ။ သာသနဝံသ၌ ကလိယုဂ် ၁၀၇၄ (= ၁၇၁၂ အေဒီ) ဟုဆိုသည်။

၁၁၈ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ဆောက်လုပ်သည့် ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက်တစ်ခုတွင် ပညာတတ် ရဟန်းတော် အရှင်ဥက္ကံသမာလာသည် ဝဏ္ဏဗောဓနကျမ်းနှင့် လိခနနယ (ကျမ်းခေါင်းတွင် ပြဆိုသည့်အတိုင်း ပါဠိဘာသာနှင့် ပတ်သက်သည်) ကျမ်းများကို ရေးသားသည်။ သမိုင်းကျမ်း (သာသနဝံသ)၌ အရှင်မြတ်သည် ပါဠိ အဋ္ဌကထာ ဋီကာများနှင့် ဂန္ထ နှစ်ကျမ်းစာများ^၁ ကို တတ်ကျွမ်းသဖြင့် ပိဋကတ်နှင့် တိုက်ရိုက် မပတ်သက်သော်လည်း ပြီးပြည့်စုံသည့် ဗုဒ္ဓဝါဒပညာသင်ကြားရေးအတွက် လိုအပ်သော ကျမ်းစာများကို ရေးသားကြောင်း ပြဆိုသည်။

ကံကောင်းသည်မှာ အရှင်ဥက္ကံသမာလာသည် စကားလုံးများဖြင့် သို့သော် လက်တွေ့ မလုပ်ခြင်းဖြင့် ငြိမ်းချမ်းစွာ နေထိုင်ခဲ့သည်။ သို့တစေ ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် အေဒီဆယ်ရှစ်ရာစု ပါဠိစာပေသမိုင်းကို အတင်အရံဟုထင်ရှားသော အုပ်စုများအကြား ရာစုနှစ် တစ်ခုနီးပါး အတင်းအကြပ် ရပ်စဲရန် ကြားဝင်မှု အနည်းငယ်ဖြင့်သာ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော အငြင်းပွားမှုနှင့် ခွဲခြား၍ မရနိုင်ချေ။ ယင်းတို့၏ ကွဲပြားမှုများမှာ ဝိနည်းစည်းကမ်းနှင့်နှင့် ပတ်သက်သော်လည်း စာပေလေ့လာမှုကို သက်ရောက်စေသည်မှာလည်း သေချာသည်။

အတော်အတန် ပြည့်စုံသည့် မှတ်တမ်းပါရှိသည့် သာသနဝံသ^၂ ကျမ်းက အေဒီ ၁၆၉၈ သို့မဟုတ် ယင်းနှစ်ခန့်တွင် ရဟန်း၏ အပေါ်ရုံသင်္ကန်းကို ပခုံးတစ်ဖက်ပေါ်၌သာ တင်လျက် ကျန်တစ်ဖက်ကို ဖော်ထားသည့်အလေ့ကို ဂုဏာဘိလင်္ကာရအမည်ရှိ ရဟန်းတော်က စထွင်ခဲ့ပြီး ၎င်း၏ နောက်လိုက်များက အလျင်အမြန် ဝတ်ရုံ အသုံးပြုခဲ့သည်။ သို့တစေ ဝိနည်းပါဠိတော်၌ ချမှတ်ထားသည့် ဝတ်ရုံမဆိုင်ရာ စည်း

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၂၀။

^၂ ဥပမာ ပိဋကတ်သမိုင်း (စာ-၅၂) ၌ မဟာဝံသ၊ ဒီပဝံသနှင့် ယင်းတို့၏ ဋီကာများ ပါဝင်သည့် ဂန္ထ နှစ်ကျမ်းများ ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် ဖော်ပြသည်။

^၃ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၁၇။

ကမ်းများအရ မိမိထက် သိက္ခာဝါကြီးသူအား စကားပြောဆိုသောအခါ
၌ ရိုသေလေးစားသည့် သင်္ကေတအဖြစ် ညာဖက်ကို ဖော်ထားသည်မှ
တစ်ပါး ပခုံးနှစ်ဖက်လုံးကို ဖုံးလွှမ်းထားရမည် ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် တစ်
ချိန်တည်းတွင် ဤနေရာ၌ ပို၍ ရိုးရှင်းသော ဂိုဏ်းဟောင်းဖြစ်သည့်
အရုံ (အမည်အရ ဝတ်ရုံရသည့် ဂိုဏ်း) သည် လက်မောင်းများ၌ တင်
သော သံသယဖြစ်ဖွယ် ပေါ်ပေါ်တင်တင် ပြောင်းလဲမှု တစ်ရပ်ရှိခဲ့သည်။
ထိုမျှ မကသေးချေ။ ဧကံသိက(ပခုံးတစ်ဖက်တင်)အုပ်စုသည် ကျေးဇာ
များ၌ ဆွမ်းခံကြသောအခါ ယပ်တောင်များကို ကိုင်ဆောင်ကြသည်။
ဖော်ပြပါတို့နှင့် အခြားတစ်ခုနှစ်ခုသော ဆန်းသစ် ပြောင်းလဲခြင်းများကို
အပြင်သူတစ်ယောက်အနေဖြင့် အသေးအမွှားဟု မြင်နိုင်သော်လည်း
ရဟန်းသံဃာလောက၌မူ ပြင်းပြသည့် ခံစားမှုကို ဖြစ်ပေါ်စေသည်။

အရှင်ဂုဏာဘိလင်္ကာရနှင့် ၎င်း၏ တပည့်များသည် ပါဠိကျမ်းဂန်
များ၌ အားနည်းသည်ဟု ယူဆရပြီး တင်းကျပ်သည့် ဂိုဏ်းမှ ၎င်းကို
ဆန့်ကျင်သူများက ထိုအရှင်တို့၏ အလေ့အကျင့်ကို ထောက်ခံသည့်
ပါဠိတော်၊ အဋ္ဌကထာ သို့မဟုတ် ဋီကာကျမ်းများကို ထုတ်ပြရန် ၎င်းတို့
အား စိန်ခေါ်ကြသည်။ ဤအချက်မှာ အရုံဂိုဏ်းဝင်တို့အဖို့ အခက်
အခဲဖြစ်ပြီး သာသနဝံသကျမ်းက ၎င်းတို့(အရုံတို့)အား ‘ရဟန်းဘောင်
မှ စွန့်ခွာသည့် သီလမစောင့်နိုင်သူ လူဥပါသကာ’ အဖြစ်ဖြင့် ၎င်းတို့
အတွက် ပုံသွင်းထားသော အလုပ်တစ်ခုကို ဖန်တီးလျက် ဝမ်းနည်း
ဖွယ် နည်းလမ်းကို ချမှတ်ခဲ့ကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့အား အသေအချာ ဆို
သည်။ ၎င်းတို့သည် သဒ္ဓမ္မစာရီ အမည်ရှိ သီဟိုဠ် ထေရဝါဒ မထေရ်၏
အယူကို စွဲကိုင်ခဲ့ကြကြောင်း ဆိုသည်။ သာသနဝံသကျမ်း၏ ပြင်းထန်
သော ဝေါဟာရအသုံးအရ သာကီယ^၁ ဗုဒ္ဓသားတော် အစစ်အမှန်များ

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၁၉။

^၂ ရှေးဟောင်း ဝိနယပါဠိတော်လာ ကိုယ်ကျင့်တရား ပျက်ယွင်းသည့် ရဟန်း
သာမဏေများအား အသကျပုတ္တိယဟု ဖော်ပြသည်။

အား မထိုက်တန်သော ကိုယ်ကျင့်တရား လျော့နည်းမှုသည် အတင်
ဂိုဏ်းသစ်ရှိ ဖော်ပြပါ ဝတ်စားနေထိုင်မှု အတုအယောင် ဖြစ်ကြောင်း
ယူဆသည်ထိ ဦးတည်သွားပေလိမ့်မည်။ ဖြစ်ရပ် အားလုံး၌ ဖော်ပြခံရ
သူ ရဟန်းသည် အရုံလော အတင်လောဟူသော မေးခွန်းမှာ နှစ်ပေါင်း
ကြာရှည်စွာ ယင်း၏ တပည့်ရဟန်းတော်များက ဆုံးဖြတ်ပေးမည့် မေး
ခွန်းဖြစ်သည်။ ဤအဖြစ်အပျက် အားလုံးတွင် လောကီအာဏာ၏ ပါဝင်
ပတ်သက်မှုအပိုင်းကို တွေ့မြင်ရခြင်းမှာ စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းသည်။
သံဃရာဇာ သို့မဟုတ် သံဃခေါင်းဆောင် မထေရ်သည် ဘုရင်၏
အကူအညီ မပါဘဲ ဝါဒတူအုပ်စုတစ်ခုကို မိမိ၏ ဆန္ဒအတိုင်း မဖြစ်မနေ
ဆောင်ရွက်နိုင်လောက်အောင် ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက်၏ အရှိန်အဝါကို
မတည်ဆောက်နိုင်သဖြင့် အဆိုပါ အငြင်းပွားမှု အလွန် ပြင်းထန်လာပါက
အခြေအနေ ဆုံးရှုံးလာနေသာ အုပ်စုသည် ပုံမှန်အားဖြင့် ထိုကိစ္စကို
ဘုရင့် ရှေ့မှောက်သို့ တိုက်ရိုက် ယူဆောင်ရန် ကြိုးပမ်းကြကြောင်း
ကျွန်ုပ်တို့ တွေ့ရှိရသည်။

အေဒီ ၁၇၃၃ တွင် မဟာရာဇာဓိပတိ နန်းတက်သည်။^၁ ဖြစ်ရပ်
များက ဖော်ပြသလောက် ဤမင်းကား ဘုန်းလက်ရုံး နည်းပြီး ဘာသာ
ရေး ကိစ္စများ၌ ဆုံးဖြတ်ပေးရန် မစွမ်းနိုင်ချေ။ သာသနဝံသကျမ်း၌
၎င်း၏ လှုပ်ရှားမှုများအတွက် တစ်ခုကိုသာလျှင် အတည်ပြု မှတ်တမ်း
တင်ထားသည်။ ယင်းမှာ အရှင်ဉာဏဝရမထေရ်အား မိမိ၏ ဆရာ
(လမ်းညွှန်သူ အတိအကျဆိုလျှင် စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ အကြံပေးအဖြစ်) ခန့်
အပ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ အရှင်ဉာဏဝရကား ပုဂံဇာတိ ဖြစ်သည်။ မြို့တော်
ကို ရောက်လာသောအခါ အရှင်မြတ်သည် စာပေသင် ကြားပို့ချခြင်း
ကိုသာ စူးစိုက်လုပ်ဆောင်ပြီး သာသနဝံသကျမ်း^၂ ၌ ဖော်ပြသည့် ဤ

^၁ Phayre, *History of Burma*, p. 140. သာသနဝံသ၊ ကလိယုဂ် ၁၀၉၅။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၂၁။

အရှင်၏ ပထမဆုံးသောကျမ်းကို စာသင်သား များစွာတို့၏ အကျိုး အတွက် ရေးစီရင်ခဲ့သည်။ နှောင်းခေတ်များကဲ့သို့ပင် ထိုအချိန်က အများဆုံး အသုံးပြုသည့်ကျမ်း ဖြစ်ပုံရသော အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟ ကျမ်းကို လေ့လာရာ၌ အခက်အခဲများကို သတိပြုမိခြင်း၌ ယင်းဖော်ပြပါ ကျော်ကြားလှသည့် ကျမ်းစာ၏ ဂဏ္ဍိပဒတ္ထ သို့မဟုတ် ခက်ဆစ်ပုဒ်ပွင့်ကျမ်းကို ရေးသားသည်။ ယင်းနောက် အရှင်ဉာဏဝရသည် အလားတူ (အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ၏) ရှေးဟောင်း အဋ္ဌကထာ အဋ္ဌသာလိနီကျမ်း၏ ဂဏ္ဍိပဒတ္ထကျမ်းကို ရေးသားသည်။ အရှင်မြတ်သည် ကျမ်းစာ၏ ခေါင်းစဉ် ခန်းမှန်းချက်အရ အဘိဓမ္မာထက် ဝိနည်းကျမ်းစာ ဖြစ်ပုံရသည့် သုရာပါနဝိနိစ္ဆယကျမ်း^၁ နှင့်၊ ဝိနည်းလေ့လာမှုနှင့် ပတ်သက်သည့် ပါတိမောက္ခလေခန^၂ အမည်ရှိ ကျမ်းတစ်စောင်ကိုလည်း ရေးသားသည်။ ယင်းနောက် ကျွန်ုပ်တို့ သိရသလောက် ဘုရင်မင်း၏ ဟောင်းပန်မှုကြောင့် အရှင်မြတ်သည် အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစု၌ မိမိ၏ ဆရာသမားများ စတင်ထားခဲ့သည့် ကျမ်းစာကို ဆက်လက် ပြုစုခဲ့လျက် အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာကျမ်း^၃ ကို မြန်မာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုသည်။ အရှင်၏မြတ်နှင့် ခေတ်ပြိုင် ပုဂံသားပင်ဖြစ်သည့် အရှင်သာရဒဿိအား အဘိဓမ္မပိဋက

^၁ ဤကျမ်း၊ စာမျက်နှာ ၄၆ နှင့် သာသနဝံသ၊ စာ-၈၁ တို့ကို ရှုပါ။ ဤနေရာတွင် ကျမ်းခေါင်းစဉ်မှာ ရှုပ်ထွေးနေသည်။ အကြောင်းမူ အေဒီ ဆယ့်ခြောက်ရာစုတွင် တောင်ငူတွင် ရေးသားသည့် အရှင်ပရက္ကမ၏ 'သေအရက်သောက်ခြင်းနှင့် ပတ်သက်သည့် အဆုံးအဖြတ်များ' ကျမ်းကို အမှတ်ရစေသောကြောင့် ဖြစ်သည်။

^၂ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၃။ အမှတ်ရသလောက် ပါတိမောက္ခဟူသည် ရဟန်းဘဝတာဝန် ဝတ္တရားများနှင့် ပတ်သက်သည့် အခြေခံ စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများ ဖြစ်သည်။ ဥပုသ်နေ့များ၌ ပြုလုပ်သည့် အခမ်းအနားမှာ ဤစည်းမျဉ်းများ ရှင်သန်ရေးအတွက် စုဝေးရောက်ရှိလာသော သံဃာတော်များ၏ လေးနက်သော ဆောင်ရွက်မှုတစ်ရပ် ဖြစ်သည်။

^၃ Oldenberg, *Pali MSS. in the India Office Library*, p. 105

၁၂၂ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

မှ ဓာတုကထာကျမ်း၏ သဒ္ဒါရေးဆိုင်ရာအဖွင့် သို့မဟုတ် ဘာသာပြန် ကျမ်းစာ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည့် ဓာတုကထာယောဇနာ^၁ ကျမ်းရေးသားသူ အဖြစ် ဖော်ပြသည်။

အရှင်ဉာဏဝရ၏ အခြား ကျမ်းစာဖြစ်သည့် ရာဇာဓိရာဇ နာမ-
တ္ထပ္ပကာသနီကျမ်းကို ဘုရင်အား နှစ်သက်စေရန်သာ ဖြစ်ပြီး စာသင်
သားတို့အား သင်ကြားရန် ရေးသားခြင်း ဟုတ်ပုံမရချေ။ နန်းစံဆဲ
ဘုရင်၏ အမည်နာမကို ဥပမာပြုပြီး ‘ဘုရင်မင်းတို့အား အမည်မှည့်
ခေါ်ခြင်း’ ဟူသော ယင်းကျမ်းပါ အကြောင်းအရာမှာ ဘုန်းကြီးကျောင်း
တိုက်များတွင် သီတင်းသုံးလျက်ရှိကြသည့် စာသင်သားများအတွက်
အရေးမပါချေ။ ကျွန်ုပ်တို့ ဖတ်ရှုရသလောက် ယင်းကျမ်းစာသည် အ
ရှင်ဉာဏဝရ၏ စာပေတတ်ကျွမ်းမှုကို ဖော်ပြသောအခါ ယင်းကျမ်း၏
ရည်ရွယ်ချက်မှာ အောင်မြင်ပြီး မဟာရာဇာဓိပတိ ဘုရင်ကိုလည်း စိတ်
ဝင်စားစေခဲ့သည်။ သိမ်မွေ့တော်မူသော ရဟန်းတော် အရှင်မြတ်သည်
‘မင်းတကာတို့၏သခင် အရှင်မင်းကြီး’ထံသို့ ချဉ်းကပ်လာနေသော ကံ
ကြမ္မာကို မမြင်မိသည့်အတိုင်း မင်းကြီးမှာ မင်းအနေဖြင့်ရော ဗုဒ္ဓသာသ
နာကို ထောက်ပံ့သူ အနေဖြင့်ပါ ကြမ္မာ ဆိုးနေပြီဖြစ်ကြောင်း တွေ့မြင်
ရသဖြင့် မထေရ်၏ကျမ်းစာ၌ သတိမပြုမိသော လွဲချော်မှု တစ်ရပ်ရှိခဲ့
သည်။ ထိုအချိန်တွင် ကြီးမားစွာ မညီမညွတ် ဖြစ်နေသည့် နိုင်ငံတော်
တွင် သံဃာ့ကိစ္စများ၌ ပတ်သက်ရန်ကိုပင် အတော်အတန် ခြားနားပြီး
လုပ်ရဲကိုင်ရဲရှိသည့် အုပ်ချုပ်သူတစ်ယောက် လိုအပ်သည်။ မဟာရာဇာ
ဓိပတိသည် အမှားပေါ် အမှားဆင့်၍ လုပ်ခဲ့သည်။ အရိုဂိုဏ်းဝင် ၎င်း၏
ဆရာ အရှင်ဉာဏဝရနှင့် အတင်ဂိုဏ်းဝင် အရှင်ပါသံသမထေရ်တို့ အ
သည်းအသန် အချေအတင် ပြောကြသောအခါ ဘုရင်သည် ၎င်းကြည်
ညို လေးစားသည့် အရည်အချင်း မပြည့်ဝသော မထေရ်တစ်ပါးအား
ယင်း (အချေအတင်ဆို) ပညာရှင် ရဟန်းနှစ်ပါးကို ဆုံးဖြတ်ပေးမည့်သူ

^၁ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၄၁။

(ဝိနည်းမိုရ်)အဖြစ် ခန့်ထားသည်။ ဤမထေရ်အား 'ထွန်နွား၏ ဦးခေါင်း အရှေ့ သို့မဟုတ် အနောက်သို့ လှည့်သည် ဆိုခြင်းလောက်ကိုသာ သိသဖြင့်' ပညာမတတ်သူ၊ မစွမ်းနိုင်သူအဖြစ် ဖော်ပြသော်လည်း သာသန ဝံသသမိုင်းကျမ်း အဆိုအရ မင်းကြီးသည် 'ဤပုဂ္ဂိုလ်အား ဤသို့ ထိုသို့ဟု မသိသဖြင့်' ထိုမထေရ်အား သာသနာရေးဆိုင်ရာ ကိစ္စအား လုံးကို ကိုင်တွယ်ရန် ယုံကြည်ခဲ့သည်။ ဘုရင်ကြည်ညိုသည့် (ရာဇဝလ္လဘ)မထေရ်သည် မတူသည့် အတွေးအမြင် နှစ်ခုအနက် ဘယ်သင်းက မှားသည် ဘယ်သင်းက မှန်သည်ကို ဆုံးဖြတ်နိုင်စွမ်း မရှိကြောင်း သက်သေထူခဲ့သည်။ 'ထိုမထေရ်သည် မသိမှု ပိုမို ကြီးထွားလာလျက် 'ဂန္ဓဗ္ဗ' တီးခတ်သည့် စောင်းသံနှင့် ရွာသူငယ် ဝါးခြမ်းပြားကို တီးခတ်သည့် အသံကို ခွဲခြားမသိသော ကျွဲရိုင်းနှင့် တူကြောင်း' သာသနဝံသ၌ ပြဆိုသည်။ အခြေအနေမှာ မဟာရာဇာဓိပတိ၏ ကြားဝင်ဆောင်ရွက်မှု အမိန့်အာဏာ၏ အခြားတစ်ဖက်၌ ရှိခဲ့သည်။ ဘုရင်သည် ငြိမ်းချမ်းမှုကို လိုလားခဲ့ပြီး ၎င်း၏ ဘဝနောက်ဆုံး အချိန်အတွင်း ဖြစ်ပွယ်ရှိသည့် ညှိနှိုင်းပေးမှုကို ရှာဖွေခဲ့သည်။ သို့ဖြစ်၍ မည်သည့် ရဟန်းမဆို မိမိ နှစ်သက်သည့် ကျင့်စဉ်ကို လိုက်နာနိုင်ကြောင်း အခြေခံမူဖြင့် မင်းအမိန့် တစ်ရပ်ကို ထုတ်ပြန်ခဲ့သည်။ အကျိုးတရား တစ်ခုကိုသာလျှင် မျှော်လင့်နိုင်ခဲ့သည်။ သာသနဝံသသမိုင်းကျမ်း၏ ခြောက်ကပ်ကပ် သုံးသပ်ချက်အရ 'ထိုအချိန်က ထိုအုပ်စုနှစ်ခု၏ အငြင်းပွားမှုမှာ မပြီးပြတ်ခဲ့ချေ'ဟု ဖြစ်သည်။

^၁ ဂန္ဓာရဝဟူသည် ကမ္ဘာလောကကို စောင့်ရှောင့်သည့် နတ်မင်းကြီး လေးယောက်အနက် တစ်ယောက်ဖြစ်သည့် ဓတရဋ္ဌ နတ်မင်းကို ခစားရသည့် အဆင့်နိမ့်နတ်များ ဖြစ်ကြသည်။ ကျွဲအနီး စောင်းတီးဟူသော ဖော်ပြချက်မှာ 'မြန်မာ့ဆိုရိုး၊ မြန်မာ့စကားပုံများ၌ ပါဝင်ကြောင်း' ဂျပ်ဆင်နှင့် စတီဗင်ဆန်တို့၏ အလွန် ကောင်းမွန်သည့် မြန်မာအင်္ဂလိပ်အဘိဓာန် နောက်ဆက်တွဲ၊ စာ-၃ ၌ ပြဆိုသည်။

၁၂၄ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

သို့တစေ ဤအချိန်ကာလသည် ပိုမို နက်ရှိုင်းသည့် မီးခဲပြာဖုံး အချိန်ကာလတစ်ရပ် ဖြစ်သည်။ နှစ်ပေါင်း များစွာ ပဲခူးအပေါ်တွင် စိတ် ဆိုးနေခဲ့သည့် ဗမာတို့၏ ယခင်ကတည်ရှိခဲ့သော မကျေနပ်မှုနှင့် အမုန်း တရားသည် မဏိပူရ ကျူးကျော်သူများက ဗမာတို့အား ဝင်ရောက် တိုက်ခိုက်စဉ် တော်လှန် ခြားနားသည့် အဆင့်သို့ တဖြည်းဖြည်း ရောက်သွားခဲ့သည်။ ၁၇၄၀ တွင် ပဲခူး၌ ဘုရင်တစ်ပါးကို တင်မြှောက် လျက် တော်လှန်မှု ပြင်းထန်သွားသည်။ တလိုင်းတို့က ပြည်မြို့ကို သိမ်းယူလိုက်ပြီး တလိုင်းတို့၏ ပထမဘုရင်သည် ထီးနန်းကို စွန့်ခဲ့ရ သော်လည်း စွမ်းရည်သတ္တိ ပြည့်ဝပြီး ခေါင်းဆောင်နိုင်စွမ်းရှိသူ နောက် ထပ်ဘုရင် ဗညားဒလကာ အေဒီ ၁၇၄၆ တွင် ပဲခူးမြို့တော်၌ ခိုင်ခံ့စွာ နန်းတက်ခဲ့သည်။

ထိုအချိန်မှစ၍ ဖြစ်ပျက်စုံလင်လှသည့် နိုင်ငံရေးကာလများ ပြီးဆုံး သည်ထိ မှတ်တမ်းတင်မည့် စာပေသမိုင်းမရှိခဲ့ချေ။ တလိုင်းနှင့် ဗမာတို့ အကြား သူတစ်ပြန် ကိုယ်တစ်လှည့် ရုန်းကန်မှုများ စတင်ခဲ့လျက် ရဟန်းသံဃာတော်များသည် နှစ်ကာလ အတန်ကြာ လူထုမြင်ကွင်းမှ ပျောက်ကွယ်ခဲ့သည်။

ပထမတွင် တလိုင်းတို့သည် အောင်မြင်ကြပြီး ဗမာတို့သည် ၎င်းတို့ ၏ မြို့တော်နှင့် ဘုရင်ကို ဆုံးရှုံးခဲ့ကြသည်။ သို့တစေ အေဒီ ၁၇၅၂ ခုနှစ် အင်းဝနေပြည်တော် ကျဆုံးခြင်းသည် သမိုင်းတစ်ကွေ့ အလှည့် အပြောင်း ဖြစ်ခဲ့သည်။ ဘုရင်သစ်များအား အထွေထွေ အသနားခံလွှာ နှင့် အခွန်ပေးဆောင်မှုများ သေချာစေရန် ပထမဆုံး ကြိုးပမ်းမှုအဖြစ် ဆန့်ကျင်ရန် ဆုံးဖြတ်ထားသည့် မထင်ရှားသည့် ခေါင်းဆောင် တစ် ယောက် ပေါ်လာသည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည် ကိုယ်တိုင်ရော နိုင်ငံသားများ ကိုပါ အစားမထိုးနိုင်သည့် ယုံကြည်မှု ရှိသူဖြစ်သည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်ကား နောင်အခါ မြန်မာဘုရင် အလောင်းဘုရားဖြစ်လာမည့် သူပင်ဖြစ်သည်။

^၁ Phayre, *History of Burma*, p. 142 ကို ရှုပါ။

ကျွန်ုပ်တို့ လေ့လာနေသည့် အကြောင်းအရာမှာ အမျိုးသား သူရဲကောင်းနှင့် ၎င်း၏ အံ့ဗွယ် အောင်မြင်မှုသမိုင်းကို စစ်တပ်ငယ်တစ်ခုကို စုဆောင်းသည်မှ မြန်မာနိုင်ငံဘုရင်အဖြစ် အဘိသိက်ခံလျက် တောင်ပိုင်းမြို့တော်အား (စစ်ပွဲအောင်မြင်မှု အထိမ်း အမှတ်အဖြစ်) ရန်ကုန်ဟု အောင်ပွဲခံ မှည့်ခေါ်သည်ထိ လေ့လာရန် မဟုတ်ပေ။ ဤနေရာတွင် အလောင်းဘုရား၏ စစ်ရေးအစီအစဉ်များနှင့် အောင်းမြင်မှုများကို ခပ်ကြမ်းကြမ်း စိတ်ကူး ပုံဖော်ထားသည့် သာသနာဝံသကျမ်းအဆို နောက်သို့ လိုက်ပါခွင့် ရှိသည်။ ယင်းမှာ ‘အလောင်းဘုရားသည် တော်မူတော်နေသည့် ငှက်များကို စပါးခင်းမှ နှင်ထုတ်သကဲ့သို့ ပဲခူးမင်း၏ စစ်သားများအား ဗမာမြေမှ မောင်းထုတ်ခဲ့၏’ ဟု ဖြစ်သည်။

သာသနာဝံသ သမိုင်းကျမ်း ပြုစုသူအနေဖြင့် အလောင်းဘုရားမင်းလက်ထက် ကြီးမားသည့် ဖြစ်ရပ်မှာ ဘာသာရေးဆိုင်ရာ လှုပ်ရှားမှု ဖြစ်သည်။ ဗောဓိသတ္တ ဘုရားလောင်းအဖြစ် ထင်ရှားစွာ ယုံကြည်ခံရသည့် ဘုရင်တစ်ပါး၏ လက်အောက်တွင် ရဟန်းရှင်လူများသည် ငြိမ်းချမ်း လုံခြုံပြီး ပျော်ရွှင်ကြသည်။ အလောင်းဘုရားသည် ဘာသာတရားဆိုင်ရာ လုပ်ဆောင်မှုများတွင် တက်ကြွလျက် မိမိ၏ မိသားစုအားလုံး အပါအဝင် ဝန်ကြီးများနှင့် အထက်တန်းလွှာများ အားလုံးသည် မိမိ၏ စံနမူကို လိုက်နာရမည်ဟု ဆုံးဖြတ်ထားသည်။ ရဟန်းသံဃာ မြောက်များစွာကို ဥပုသ်နေ့တိုင်း နန်းတော်သို့ ပင့်ဖိတ်လျက် နန်းတော်၏ ဝန်ထမ်းများသည် ကျမ်းဂန် လေ့လာခွင့်ကိုပင် ရရှိသည်။ ပါဠိစာပေကို သင်လိုသည်ဖြစ်စေ မသင်လိုသည်ဖြစ်စေ ၎င်းတို့မှာ ပါဠိဘာသာကို သင်ယူသင့်သည်ဟု ယူဆကြသည်။

^၁ သာသနာဝံသ၊ စာ-၁၂၃။ ယင်းအဖြစ်အပျက်များသည် ကလိယုဂ် ၁၁၁၃ (အေဒီ ၁၇၆၁) တွင် ဖြစ်ပြီး နှစ်နှစ် ကြာခဲ့သည်။

^၂ လောကီ ရာဇဝင်ကျမ်းများ၌ အလောင်းဘုရားအား စာပေမွေ့လျော်သူ အဖြစ် ဖော်ပြသည်။ J. Gray ၏ *Dynasty of Aloungpra*, p. 13 ကို ရှုပါ။

ယင်းသို့သော ဗုဒ္ဓသာသနာ၏ ပြည့်စုံချမ်းသာသည့် အခြေအနေတွင် အရုံအတင် အငြင်းပွားမှု ပြန်လည် အသက်ဝင်လာပြီး ယခုအချိန်၌ အတင်ဂိုဏ်းသည် မိမိတို့၏ အတင်ကိစ္စကို ရဟန်းတော်များအားလုံး လက်ခံအောင် လုပ်ဆောင်ရန် အခွင့်အလမ်းကောင်း တစ်ရပ်ကို ရရှိကြသည်။ အကြောင်းမူ ဘုရင် ကိုးကွယ်ခံရပြီး ဘုရင်အား များစွာ ဩဇာလွှမ်းမိုးနိုင်သည့် အတုလ ယသဓမ္မဆရာတော်သည် ပိုမိုတင်းကြပ်သည့် ဂိုဏ်း၏ဆန့်ကျင်မှုကို ခံရသည်။ သာသနဝံသကျမ်း၌ ဘုရင် အလောင်းဘုရားသည် ထိုပြဿနာကို နာယူစစ်ဆေးလိုသော်လည်း နိုင်ငံရေးရာ ကိစ္စများကို ဆောင်ရွက်နေရသဖြင့် အရေးကြီး ကိစ္စများကို ဆောင်ရွက်ပြီးသည်ထိ ထိုကိစ္စအား ကြားနာမှုကို ရပ်ဆိုင်းထားခဲ့ကြောင်း ပြဆိုသည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် ရဟန်းတော်များသည် မဆွေး နွေးမီ အတွင်း မိမိဆရာ (အတုလဆရာတော်)၏ အမိန့်အတိုင်း လိုက်နာရမည်ဖြစ်ကြောင်း အမိန့်ထုတ်ပြန်သည်။

ယင်းအမိန့် ထုတ်ပြန်ချက်သည် အရုံဂိုဏ်းသားများအား အခက်အခဲ တွေ့စေသည်။ ၎င်းတို့မှာ ကျမ်းဂန်၌ အတိအကျ ဖော်ပြသည်ဟု ၎င်းတို့ ယုံကြည်ထားသည်ကို စွန့်ရမည်၊ မစွန့်လျှင် ဘုရင့်အမိန့်ကို ဆန့်ကျင်ရမည်။ ၎င်းတို့အနက် အများစုမှာ လိုက်နာကြပြီး အနည်းစု မလိုက်နာဘဲ နေကြသည်။ မလိုက်နာဘဲ နေသူများအနက် အထင်ရှားဆုံးမှာ အရုံကို ဆက်လက် ကျင့်သုံးနေသည်သာမက တပည့်ပရိသတ်လည်း များစွာရှိသည့် ပုဂံမှ အရှင်မုနိန္ဒဃောသထေရ်^၁ ဖြစ်သည်။

အရှင်မြတ်သည် မထေရ်ကြီးများ၏ အစည်းအဝေးတွင် မိမိသည် ဘုရားရှင်၏ ဝိနည်းမှန်ကို စွန့်ပယ်ရမည့်အစား အသက်ကို စွန့်လိုကြောင်း မိန့်ဆိုသည်ဟု ဆိုသည်။ အလောင်းဘုရားသည် မထေရ်ကြီးတစ်ပါး၏ အာဏာဖိဆန်မှုကိုပင် သည်းမခံနိုင်သည့် အရှေ့တိုင်းသား

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၄၀ တွင် ကုခနနဂရေ ဟုဆိုသည်။ M.H. Bode က ယင်းကို ပုဂံဟု ယူဆပုံပေါ်သည်။ ကုခန်း (ပုခန်း) ဖြစ်ပွယ်ရှိသည်။

သက်ဦးဆံပိုင် ဘုရင်ဖြစ်ခဲ့သဖြင့် အရှင်မုနိန္ဒယောသ မထေရ်သည် (ဘုရင့်အမိန့်ကြောင့်) မိမိဩဇာ မလွှမ်းမိုးနိုင်သည့်နေရာမှ အဝေးဆုံး နေရာသို့ ရှောင်တိမ်းခဲ့ရသည်။ အတော် မပြုတတ်သော အရှင်မြတ် ကား မိမိ၏ အယူဝါဒကို ဆက်လက် သင်ကြားပြန်သဖြင့် နောက်ပါ တပည့်များ စည်ပင်လာပြန်သည်။ သို့တစေ အရှင်မြတ် တိမ်းရှောင် နေစဉ်တွင် အရှင်မြတ်သည် ယင်းအရံအတင် အငြင်းပွားမှုကို ပြန် လည်ဖော်ထုတ်ရန် အဆင်သင့် ဖြစ်နေပြီး စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာများကို တပည့်များအား သင်ကြားလျက်ရှိသည်။ အကြောင်းမူ အဘိဓမ္မတ္ထ သင်္ဂဟကျမ်းကို မြန်မာဘာသာ ပြန်ဆိုသည်မှာ ထိုအချိန်တွင် ဖြစ် သောကြောင့်တည်း။ အရှင်မြတ်သည် အချိန်အတန်ကြာ လွတ်လွတ် လပ်လပ် လှုပ်ရှားနိုင်ခဲ့သော်လည်း နောက်ဆုံးတွင် မထေရ်၏ အာဏာ ဖိဆန်မှုအတွက် ဖြေကြားရန် အလောင်းဘုရား၏ ရှေ့မှောက်သို့ ဆင့် ခေါ်လိုက်သည်။ သေဒဏ်ပေးခံရမည်ဟု လုံးဝမျှော်လင့်ထားသည့် ယင်း ဆင့်ခေါ်မှုကို အရှင်မြတ် လက်ခံခဲ့သည်။ နောက်တစ်မျိုးဆိုရလျှင် အရှင် မြတ်အား စောင့်ကြိုနေသော ကံကြမ္မာသည် မြတ်သော သဘောဆန္ဒ ဖြင့် ရင်ဆိုင် မပြေရှင်းမီ အရှင်မြတ်၏ ရဟန်းဝိနည်းကို စွန့်ပစ်သည် ထိ မိမိသွေးကို ကျစေသော ယောက်ျားပုဂ္ဂိုလ်၏ အပြစ်ကို ဖော်ပြ သည်ထိ သေချာခဲ့သည်။ သတ္တိရှင် ရဟန်းတော်သည် အသက်ချမ်း သာရာ ရခဲ့သော်လည်း အရှင်မြတ် ဘာဖြစ်ခဲ့သည်ကို ကျွန်ုပ်တို့ မသိရ ပေ။ ယင်းဖြစ်ရပ်ဆန်းနှင့် ပတ်သက်၍ သမိုင်းကျမ်း၌ အလောင်းဘုရား သည် ယိုးဒယားသို့ နောက်ဆုံးအကြိမ် စစ်ဆင်ရေးအတွက် ထွက်ခွာ သောအခါ အရှင်မုနိန္ဒယောသမှာ အကျဉ်းထောင်တွင် ရှိနေကြောင်းကို သာ ဖော်ပြသည်။

ယင်းဝိနည်းဆိုင်ရာ ပြဿနာများကို ကိုင်တွယ်ခွင့် ရနိုင်လောက် အောင် အလောင်းဘုရား၌ နိုင်ငံရေးကိစ္စများမှ အားလပ်ချိန် မရှိခဲ့ချေ။ အသက် လေးဆယ့်ခြောက်နှစ် မြောက်တွင် နာမကျန်းဖြစ်မှုသည် အ လောင်းဘုရား၏ အံ့ဖွယ် အားဟန်ကို လျော့ပါးလာစေလျက် အေဒီ

၁၂၈ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

၁၇၆၀ တွင် ယိုးဒယားကို တိုက်ခိုက်သိမ်းယူရန် မအောင်မြင်သော ကြိုးပမ်းမှုမှာ ၎င်း၏ နောက်ဆုံး ဆောင်ရွက်ချက် ဖြစ်သည်။ မြန်မာစစ် တပ်သည် စစ်ဆင်ရေးမှ အပြန်တွင် မိမိတို့သူရဲကောင်း (၏ အလောင်း ကောင်) ကို သယ်ဆောင်ခဲ့ကြရသည်။

(အလောင်းဘုရား၏) သားကြီး စစ်ကိုင်းမြို့ကို တည်ထောင်သူ သိရိပဝရမဟာဓမ္မရာဇာ^၁က အလောင်းဘုရား၏ အရိပ်အရာကို ဆက်ခံ သည်။ ထိုအချိန်တွင် မြို့တော်ဟောင်း အင်းဝကို ပုန်ကန်သူတို့ အုပ်ချုပ် နေသည်။ ဤမင်း၏ တိုတောင်းသော အုပ်ချုပ်မှု ကာလအတွင်း အရံ ဂိုဏ်းဝင် သံဃာများသည် မိမိတို့သာ မှန်ကန်ကြောင်း ဘုရင်အား ယုံ ကြည်အောင် ကြိုးပမ်းမှုတစ်ရပ်ကို ပြုလုပ်ကြသည်။ မင်းဆရာဖြစ်သူ အရှင်ဉာဏ သို့မဟုတ် အရှင်ဉာဏဝံသ မထေရ်မှာ အရံဂိုဏ်းဝင်ဖြစ် သောကြောင့် အရံဂိုဏ်းသားများမှာ များစွာ မျှော်လင့်ခဲ့ကြသည်။ သို့တ ဓေ သွက်လက် လာဘ်မြင်သူ အတုလမထေရ်သည်^၂ အတင်ဂိုဏ်းကို ဆက်လက် ဦးဆောင်နေပြီး ၎င်း၏ တန်ပြန် လှုပ်ရှားမှုများမှာ ဝိနည်း နှင့် မညီညွတ်သော အချက်များကို ဘုရင့်ရှေ့မှောက်၌ စစ်ဆေး မခံရ လောက်အောင် အောင်မြင်နေသည်။ ထိုအချိန်တွင် ဤအရှုပ်အထွေးနှင့် ပတ်သက်၍ အနည်းငယ်မျှ အတွေ့အကြုံ ရှိဖူးပုံရသည့် အရှင်ဉာဏ သည် နက်နဲသည့် အသိပညာ ရှိမှုနှင့် ပတ်သက်ပြီး ကျော်ကြားသည်။ ဤအရှင်ကား တစ်နေ့တွင် အခန်း ကိုးခန်း ဆယ်ခန်းထိ လေ့လာ သို့ မဟုတ် သင်ကြားပို့ချနိုင်ကြောင်း ၎င်း၏အသိပညာ ကြီးမားမှုကို ဖော်ပြ

^၁ နောင်တော်ကြီးမင်း (အေဒီ ၁၇၆၀-၃)။ Phayre, *History of Burma*, p. 184 (သာသနဝံသအလို ကလိယုဂ် ၁၁၂၂)။

^၂ ဘုရင်သည် ဤမထေရ်အား နေပြည်တော်သို့ တောင်တွင်းမြို့မှ ပင့်ဆောင် ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည် (သာသနဝံသ၊ စာ-၁၂၇)။

^၃ အတုလမထေရ်အား အလောင်းဘုရားမင်းက သာသနာပိုင်အဖြစ် ခန့်အပ်ခဲ့ သည်။ တိုဝီနီခို၏ 'ဗိုးဦးတောင် ကျောက်စာ အခြေခံလေ့လာချက်'ကို ရှုပါ (Ind, Ant. vol. xxii, p. 8)။

သည်။ အရှင်မြတ်ကား ငယ်စဉ်ကပင် အလွန် စာပေလေ့လာ လိုက်စား ခဲ့သူ ဖြစ်သည်။ ရဟန်းတစ်ဝါရတွင် ပဒဝိဘာဂ အမည်ရှိ သဒ္ဒါကျမ်း တစ်စောင် ရေးသားခဲ့သည်။ ယင်းနောက် မြန်မာဘာသာဖြင့် နာသ အဖွင့်နှင့် အဘိဓမ္မာဆိုင်ရာ ယမကနှင့် ပဋ္ဌာန်းအဖွင့်ကျမ်းများကို ရေး သားခဲ့သည်။

အေဒီ ၁၇၆၃ တွင် နောင်တော်ကြီးမင်း ကွယ်လွန်ပြီး ဆင်ဖြူရှင် (ပါဠိ သေတိဘိန္ဒ) ဟု ထင်ရှားသည့် ၎င်း၏ ညီက ထီးနန်းအရိပ်အရာ ကို ဆက်ခံသည်။ ဤမင်း၏ ထီးနန်းဆက်ခံမှုသည် ပိုမိုကောင်းမွန် သည့် နှစ်ကာလများကို သေချာစေသည်။ ရဟန်းသံဃာတော်များ အတွက် မင်္ဂလာရှိသော အခြားပြောင်းလဲမှုများအနက် တစ်ခုမှာ အေဒီ ၁၇၆၆ တွင် အင်းဝ (ရတနပူရ)မြို့အား ပြန်လည်သိမ်းယူပြီး မြို့တော် အဖြစ် ပြန်လည် တည်ထောင်ခြင်း ဖြစ်သည်။

သာသနဝံသကျမ်း၌ ဤခေတ်ကာလကို အကျဉ်းမျှဖြင့် ကျော် သွားခဲ့သဖြင့် စာပေရေးသားမှု အကြောင်းကို ဖော်နိုင်ရန် အခြားသော ရင်းမြစ်များကို ရှာဖွေရသည်။ ဘုရင့်ဆရာမှာ ဇမ္ဗူဒီပ အနန္တဓဇ ဖြစ် ကြောင်း အမည်မျှကိုသာ တွေ့ရသဖြင့် ထိုအရှင်အား အတင်ဂိုဏ်းဝင် သို့မဟုတ် အရံစည်းကမ်းကို တည်ဆောက်ရန် စိတ်ဝင်စားသူ ဖြစ် မည်ဟု ခန့်မှန်းနိုင်သည်။ ဤအရှင်သည် ဝိနယဝိနိစ္ဆယကျမ်းအားနှင့် ပတ်သက်၍ သဒ္ဒါဆိုင်ရာ အဖွင့်ကျမ်းတစ်စောင်ကို (အေဒီ ၁၇၆၈ တွင်)

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၂၈ တွင် ကလိယုဂ် ၁၁၂၅ ဟု ဆိုသည် (ပုံနှိပ်စာ အုပ်တွင် ခုနှစ်ကို 'ကလိယုဂေ ပဉ္စဝဿာမိကေ ဒွိသတေ သဟဿေ သပ္ပတ္တေ'ဟု မှားယွင်းစွာ ဖော်ပြထားသည်)။ Phayre, *History of Burma*, p. 186 နှင့် တိုမိန်သို၏ 'ဖိုးဦးတောင် ကျောက်စာ အခြေခံလေ့လာချက်'တို့ကို လည်း ရှုပါ (*Ind. Ant.* vol. xxii, p. 1)။ ပြည်မြို့အနီး ဂူတစ်ခုတွင် ရေးထိုးထား သည့် ဖိုးဦးတောင် ကျောက်စာသည် ထိုခေတ်က အိန္ဒိယတွင် မြန်မာ့ အရှိန် အဝါ၏ ပေါင်းစည်းမှုကို အမှတ်ရစေသဖြင့် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းသည်။

၁၃၀ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ရေးသားခဲ့သည်။^၁ ဆင်ဖြူရှင်မင်းတရား သို့မဟုတ် ၎င်း၏ ဆရာတော် သည် (ထိုပုဂ္ဂိုလ် နှစ်ဦးအနက် မည်သူဖြစ်သည်ဟူသော အချက်ကို သာသနဝံသကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်သည် သံသယဖြင့် ချန်ထားခဲ့သည်) ထို အချိန်လောက်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပြန့်နှံ့စပြုလာသည့် ဓမ္မကို ဆန့်ကျင် သည့် အယူမှားကို ပြင်းထန်သည့် အတိုင်းအတာဖြင့် ဆောင်ရွက်ခဲ့ သည်။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိများအား သာသနာပိုင်ရှေ့မှောက်သို့ ဆင့်ခေါ်လိုက်ပြီး ‘အယူမှန်ကို လက်ခံစေသည်’ဟု ဖော်ပြသည်။^၂

ဆင်ဖြူရှင်မင်းသည် စာပေလေ့လာလိုက်စားသူ ဖြစ်ကြောင်း ဖော် ပြခံရလျက် ထိုမင်းသည် ဗုဒ္ဓဝါဒီကောင်းတစ်ယောက် ဖြစ်သော်လည်း ဗြာဟ္မဏဝါဒဆိုင်ရာ ကျမ်းစာများအား လေ့လာမှုကို စိတ်အားထက် သန်သဖြင့် သက္ကတကျမ်းစာ အမြောက်အများကို မြန်မာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုစေခဲ့ကြောင်း သိရသည်။ ဗောဓိပုဏ္ဏား၏ အလိုအရ ယင်း ကျမ်းစာများ စာရင်းကို ဝေါပဒေဝ၏ သက္ကတသဒ္ဒါကျမ်း^၃ နှင့် အစပြု ထားပြီး ၎င်းအပြင် နက္ခတ္တဗေဒကျမ်းစာများ၊ လက္ခဏာကျမ်းများ၊ ဆေးကျမ်းများနှင့် ကာမသျှတ္တရကျမ်းများ^၄ ပါဝင်သည်။

အေဒီ ၁၇၇၆ ခုနှစ်တွင် အသက် ဆယ့်ကိုးနှစ်အရွယ်ရှိ ဆင်ဖြူရှင် မင်းတရား၏ သားတော် မဟာဓမ္မရာဇာဓိရာဇာဘွဲ့ခံ စဉ့်ကူးစားမင်းသား

^၁ ဝိနယဝိနိစ္ဆယကျမ်း၏ အပွင့်မှာ သဒ္ဓါဆိုင်ရာ ကျမ်းစာ မဖြစ်နိုင်။ အကြောင်းမူ ယင်းကျမ်းမှာ ဝိနည်းငါးကျမ်း၏ အနှစ်ချုပ်ကျမ်း ဖြစ်သောကြောင့်တည်း။ သို့ ရာတွင် သုတေသနပြုသူ အနေဖြင့် ယင်းကျမ်း၌ ပါရှိသော ခက်ခဲသည့် သဒ္ဓါ ရေးဆိုင်ရာတို့ကို ပွင့်ဆိုသည်ဟု ဆိုလိုဟန်တူပါသည် (ဘာသာပြန်သူ)။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၂၈။

^၃ အေဒီ ၁၃ ရာစုတွင် ရေးသားသည့် မုဒ္ဒဗောဓကျမ်းဖြစ်သည်။ A. Weber ၏ *Indische Literaturegeschichte*, p. 243 ကို ရှုပါ။

^၄ Jardine ၏ *Notes on Buddhist Law*, part iv တွင် ပါသည့် Forchhammer ၏ နိဒါန်းမှတ်ချက်ကို ရှုပါ။ J. Gray ၏ *Dynasty of Alaungpra*, p. 24 နှင့် ပါသည့် *Niti Literature of Burma*, p. 6, 134 တို့ကိုလည်း ရှုပါ။

သည် ထီးနန်းကို ရပြီး နှစ်အတန်ကြာ မင်းပြုသည်။ ဤမင်းကား သာသနာရေးဆိုင်ရာ ဆောင်ရွက်ချက်နှင့် ပတ်သက်၍ အချိန်အနည်းငယ်သာရှိသော်လည်း စာပေကျမ်းဂန် တတ်ကျွမ်းပြီး ရဟန်းသံဃာတို့၏ ဝိနိစ္ဆယရေးရာများကို တာဝန်ယူ ဖြေရှင်းပေးသည့် အရှင်နန္ဒမာလာမထေရ်၏ ဩဇာလွှမ်းမိုးမှု ခံရသဖြင့် အတင်အရံ ကိစ္စနှင့် ပတ်သက်၍ နက်ရှိုင်းစွာ စိတ်ဝင်စားသည်။ သာသနဝံသ သမိုင်းကျမ်း၌ ငယ်ရွယ်သူဘုရင်သည် ထူးဆန်းသည့် အိမ်မက်တစ်ခုကို မြင်မက်ကြောင်း ဆိုသည်။ နတ်တို့သနင်း သိကြားမင်းသည် အဖြူရောင် အင်္ကျီကိုဝတ်၊ အဖြူရောင် ပန်းများကို ပန်ဆင်လျက် ဘုရင့်ထံလာ၍ အပရန္တတိုင်း^၁ နမ္မဒါမြစ်ကမ်း၌ မြတ်ဗုဒ္ဓ၏ ခြေတော်ရာများသည် တောသစ်ပင်ရိုင်းများ၏ အမြစ်ချင်းလိမ် ပင်စည်ချင်းထပ်ပြီး သစ်ရွက်များဖြင့် ဖုံးအုပ်နေကြောင်း ပြောကြားသည်။ ရှေးဘုရင်မင်းများမှာ မသိနားမလည်ကြသဖြင့် ယင်းနေရာတော်မြတ်အား မြစ်သစ်ပင်များ ပေါက်စေလျက် ဥပေက္ခာပြုခဲ့ကြသော်လည်း သိကြားမင်း၏ အသိပေးခြင်းကို ခံရသဖြင့် ယင်းကို ရှင်းလင်းရန် တာဝန်ရှိသည်ဟု ယူဆသည်။ ထင်ရှားသည့် ဘုရင့်ဆရာဖြစ်သူ အရှင်နန္ဒမာလာက ယင်းအိမ်မက် အကြောင်းကို ဘုရင်အား ရှင်းပြမည်မှာ သံသယဖြစ်ဖွယ် မလိုချေ။ ဘုရင်သည် ချက်ခြင်းပင် အရှင်နန္ဒမာလာအား ပင့်ခေါ်လိုက်ပြီး မထေရ်အား မိမိ၏ အနီးအနားတွင် သီတင်းသုံးစေသည်။ အရှင်နန္ဒမာလာသည် အရံအတင်ပြဿနာကို ရှင်းပြနိုင်သည့် အခွင့်အရေးကို အရယူပြီး အရံဝါဒသည် သာလျှင် ဝိနည်းကျမ်းဂန်နှင့် ညီညွတ်ကြောင်း ဘုရင် မဟာဓမ္မရာဇာဓိရာဇာအား ယုံကြည်အောင် ပြောဆိုသည်။ ဘုရင်သည် နှစ်ဖက် ဂိုဏ်း

^၁ Phayre, *History of Burma*, p. 209.

^၂ အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစုတွင် ခြေတော်ရာ နေရာမြတ်အား အထိမ်းအမှတ်ပြုရန် စေတီတစ်ဆူ တည်ထားပြီး ယင်းစေတီတော်အား သာလွန်မင်းတရား (အေဒီ ၁၆၂၉-၄၈) က ပထမဆုံး တွေ့ရှိခဲ့သည်။

၁၃၂ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

သားများအား ရှေ့မှောက်သို့ ဆင့်ခေါ်ပြီး အချေအတင် ဆွေးနွေးစေရာ တွင် အတင်ဂိုဏ်းသားများသည် မရှုမလှ ရှုံးနိမ့်သဖြင့် အရံဝါဒအား သံဃာအားလုံး လိုက်နာရန် ဘုရင့်အမိန့် တစ်ရပ်ကို ထုတ်ပြန်သည်။ အရှင်နန္ဒမာလာအားလည်း သာသနာပိုင်အဖြစ် ခန့်အပ်လိုက်သည်။ သာသနသုဒ္ဓိဒီပိကာ (သာသနာတော်စင်ကြယ်ရေး)ကျမ်းကို အရှင်မြတ် ရေးသားသည်မှာ ဤအချိန်လောက်တွင် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

ရှင်သာမဏေပြုပြီးနောက် ယင်းသာမဏေငယ်သည် ခိုင်ခန့်သည့် ရှေးဟောင်း ကျမ်းဂန်များဖြစ်သည့် ဝိနယဝိနိစ္ဆယ၊ သုတ္တသင်္ဂဟ^၁ နှင့် မဟာဝဂ္ဂအဋ္ဌကထာ^၂ ကျမ်းများကို မြန်မာဘာသာ ပြန်ဆိုရသည်။ အရှင် နန္ဒမာလာ၏ အမည်နာမသည် အဘိဓမ္မာကျမ်းဂန်များနှင့် ပတ်သက်မှု မရှိချေ။ အရှင်မြတ်၏ ဝိနယကျမ်းဂန် လေ့လာမှုများအပေါ် နှစ်သက်မှု သည်^၃ ၎င်း၏ တပည့်များအား လွှမ်းမိုးခဲ့ပုံရလျက် အလွန် အရေးမပါ

^၁ ထိုအချိန်မှစ၍ ဤမထေရ်မှာ နရိန္ဒာဘိဝေမဟာဓမ္မရာဇာဓိရာဇဂုရု ဘွဲ့နာမံကို ရရှိသည်။

^၂ Oldenberg, *Pali MSS, in the India Office Library*, p. 80. သုတ္တသင်္ဂဟကျမ်း မှာ ဝိမာနဝတ္ထုစသော သုတ္တန်ကျမ်းများမှ အကျဉ်းထုတ်ထားသော အနှစ်ချုပ် ကျမ်း ဖြစ်သည်။

^၃ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဇောသ၏ ဒီဃနိကာယ်ဝင် မဟာဝဂ္ဂပါဠိတော်၏ အဖွင့်ကျမ်း ဖြစ်ဖွယ် ရှိသည်။ ဤမဟာဝဂ္ဂပါဠိတော်ကို အရှင်အရိယာလင်္ကာရ မထေရ်က နိဿယရေးခဲ့သည်။ Oldenberg, *Pali MSS, in the India Office Library*, p. 69 ကိုလည်း ရှုပါ။ သို့ရာတွင် ဖော်ပြပါ မဟာဝဂ္ဂပါဠိ ဟူသည် ထိုအမည်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်သော ဝိနယကျမ်း၏ အစိတ်အပိုင်း ဖြစ်နိုင်သည်။

^၄ ပိဋကတ်သမိုင်း (စာ-၄၃)တွင် ဝိနယသင်္ဂဟ၏ အဖွင့်ကျမ်း တစ်စောင်ကို အင်းဝ (ရတနာပူရ) မြို့နေ စဉ့်ကူးမင်းဆရာ ရေးသားကြောင်း ဖော်ပြသည်။ ဝိနယသင်္ဂဟကျမ်းမှာ ဓမ္မစေတီမင်း ကိုးကားခဲ့သည့် နာမည်ကျော် ကျမ်းများ၌ ပါဝင်သည်။ ဤကျမ်း၊ စာ-၃၈ နှင့် သာသနဝံသ၊ စာ-၃၃၊ ၄၃ တို့ကို ရှုပါ။

သည့် ဝိနိစ္ဆယဆိုင်ရာ ဆွေးနွေးမှုများကို ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့သည်။ အရှင်မြတ် ၏ အရှိန်အဝါသည် အရံအတင် အငြင်းပွားမှုအား ပြီးဆုံးမှုကို သက် ရောက်စေခဲ့သော်လည်း ယင်းသည် ရှေ့တွင် တွေ့ရမည်ဖြစ်သည့် အ တိုင်း အချိန်အတန်ကြာ ငြိမ်နေခဲ့ခြင်းသာ ဖြစ်သည်။

ယခုအခါ သာသနဝံသကျမ်း၌ ပြဆိုသည့်အတိုင်း ၎င်း၏ သာသ နာရေး ဆောင်ရွက်မှုများ၊ အစပထမတွင် လျှို့ဝှက်လုပ်ကြံမှုနှင့် သတ် ဖြတ်မှုများအကြား၌ ယင်း၏ ရန်သူများအား ကျော်လွှားမှုများနှင့် အတူ ကျွန်ုပ်တို့နှင့် အဓိက ပတ်သက်နေသည့် နာမည်ကျော် ဘိုးတော်ဘုရား မင်း၏ခေတ်သို့ သွားနိုင်ပြီ ဖြစ်သည်။ အလောင်းဘုရား၏ ပဉ္စမသား ဖြစ်သူ (ဘိုးတော်ဘုရား) သည် မကြာမီပင် ထီးနန်းကို ခိုင်မာစွာ တည် ထောင်နိုင်ခဲ့သည်။ ၎င်း၏ နန်းစံအစပိုင်း နှစ်ကာလများနှင့် နှောင်းပိုင်း ကာလများကို ခွဲခြားရမည့် ဝိသေသ လက္ခဏာများရှိသည်။ ယင်းမှာ မဆင်မခြင် သွေးမြေ ကျခြင်းများနှင့် စေတီပုထိုးများ ဖောဖောသီသီ တည်ဆောက်ခြင်းများ ဖြစ်သည်။ ၎င်း၏ ဆောင်ရွက်မှုအဖြစ် ဘုရင့် မိ သားစုနှင့် အထက်တန်းလွှာများ မှတ်တမ်းတင်ခဲ့သည့် သမိုင်းကျမ်း များ၌ ပါရှိသော ရဟန်းသံဃာ အကျိုးအတွက် ဆောင်ရွက်ချက်များ မှာ များပြားသည်။ အေဒီ ဆယ့်ရှစ်ရာစု (သာသနဝံသ)သမိုင်း ရေးသား သူနှင့် ဘိုးတော်ဘုရားလက်ထက် သာသနာပိုင်ရာထူး လက်ခံရရှိသူ အရှင်ဉာဏမထေရ် နှစ်ဦးလုံးက ဘိုးတော်ဘုရားအား ရောင်စုံခြယ်သ သည်ကို တွေ့နိုင်သော်လည်း မှန်ကန်ခြင်းအတွက်မူ အားနည်းလှသည်။ ဘိုးတော်ဘုရား၏ စရိုက်သွင်ပြင်ကို ဖော်ပြသူများ မရှိဘဲ မြို့တော်သစ် အမရပူရ^၁ တွင် ဘုရင့် အဘိသိက်ခံ မင်္ဂလာအခမ်းအနားအတွက် တာ

^၁ ဘိုးတော်ဘုရားသည် အေဒီ ၁၇၈၂ တွင် နန်းတက်သည်။ Phayre, *History of Burma*, p. 209. သာသနဝံသ၊ စာ-၁၃၀ အရ ကလိယုဂ် ၁၁၄၃။

^၂ အင်းဝမှ ၈ မိုင်ကွာတွင်ရှိပြီး အေဒီ ၁၇၈၃ တွင် နန်းစိုက်မြို့အဖြစ် သိမ်းယူ သည် (Phayre, *History of Burma*, p. 211. သာသနဝံသ၊ စာ-၁၃၀ အရ ကလိယုဂ် ၁၁၄၃)။

၁၃၄ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ဝန်ပေးအပ်ခံရသူ ပုဂ္ဂိုလ်သူမွန်ဖြစ်သည့် သာသနာပိုင်ဆရာတော်မှ တစ်ပါး မည်သူတစ်ယောက်ကိုမျှ လိုက်လျောခြင်း မရှိသည်မှာ သေချာသည်။ အရှင်ဉာဏ သို့မဟုတ် အရှင်ဉာဏာဘိဝံသမထေရ်သည် ဘုရင့်ကိုးကွယ်ခံအဖြစ် ပင့်ဆောင်ခံရပြီး ရာဇာဂုရုဘွဲ့ အပ်နှံခံရစဉ်က ရဟန်းခုနစ်ဝါမျှသာ ရှိသေးသည်။ ထုံးစံအတိုင်း အရှင်မြတ်သည် ဘုရင့်အသိုင်းအဝိုင်း၏ ကြည်ညိုခြင်းကို ခံရလျက် အရှင်မြတ်၏ အသိပညာသည် ဘုရင့်အဘိသိက်ခံ မင်္ဂလာအကြောင်းကို ဆောင်ရွက်ရန် ဖြစ်ခဲ့သည်။ အရှင်မြတ်သည် ရာဇာဘိသေကဂန္ဓ^၁ အမည်ရှိ ကျမ်းတစ်စောင်ကို မြန်မာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခဲ့သည်။ အရှင်မြတ်မှာ ထိုကျမ်းကို မူလရေးသားသူ ဟုတ်ပုံမရဘဲ ရှေးကျမ်းများနှင့် ညှိနှိုင်းတိုက်ဆိုင်ပြီး ပြုပြင်မွမ်းမံ ရေးသားသူ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

ယင်းနောက် အရှင်ဉာဏသည် ထီးနန်း၏ ကြည်ညိုလေးစားမှု အထိမ်းအမှတ်အဖြစ် ဉာဏာဘိသာသနဓဇမဟာဓမ္မရာဇဂုရုဘွဲ့ တံဆိပ်ကို ဆက်ကပ်ခြင်း ခံရသည်။

အရှင်မြတ်သည် နှစ်အတန်ကြာတွင် မြန်မာ့အသိုင်းအဝိုင်း၌ ထင်ရှားသော ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်လာသည်။ ဘိုးတော်ဘုရားသည် မိသားစုဝင်များ၏ အမည်များဖြင့် ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုက်များ ဆောက်လုပ်ပြီး ကျမ်းဂန်တတ် မထေရ်ကျော်များအား လှူဒါန်းလျက် မထေရ်ကြီး လေးပါးတို့အား သံဃရာဇာ (သာသနာပိုင်) ခန့်အပ်ပြီး ထိုတာဝန်ကို ထမ်းဆောင်ရန် အခြား လက်ထောက် သာသနာပိုင် လေးပါးကိုလည်း ခန့်အပ်သည်။ ထိုအချိန်က အရှင်ဉာဏာဘိဝံသသည် အားလုံး၏ ခေါင်းဆောင်ဖြစ်ပြီး သာသနာတော် သန့်ရှင်းစင်ကြယ်ရေးအတွက် တာဝန် အပ်နှင်း

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၃၁။ အရှင်ဉာဏာဘိဝံသသည် ရာဇာဘိသေကဂန္ဓကျမ်းကို တည်းဖြတ်ကြောင်း ဆိုသည်။ ပရိသောဓေတွာ-ဟူသော ပါဠိစကားလုံးမှာ ကျမ်းစာကို ရည်ညွှန်းပါက အမှားပြင်ဆင်ခြင်း၊ ပိုနေသည်တို့ကို ထုတ်ပယ်ခြင်းဟု အဓိပ္ပာယ်သက်ရောက်သည်။

ခြင်း ခံရသည်။ ထိုအချိန်သည် ရဟန်းသံဃာလောက၌ အချိန်ကြာမြင့် ကွဲပြားနေခဲ့သော အရံအတင်ပြဿနာအတွက် နောက်ဆုံး အချိန်ဖြစ်ခဲ့ သည်။ အခြားသော မင်းများလက်ထက်တွင် တွေ့ရသကဲ့သို့ ပုံမှန် အားဖြင့် ဘုရင်က အဆုံးအဖြတ်ပေးပြီး ဘိုးတော်ဘုရား ဓရိက်ရှိသူ ဘုရင်တစ်ပါး၏ လက်အောက်၌ ဆွေးနွေးမှု များစွာမရှိဘဲ သေချာ ပေါက် ဆုံးဖြတ်ရမည်ဖြစ်သည့် ယင်းသို့သော ရှုပ်ထွေးသည့် ပြဿနာ များတွင် ဘုရင့်ဆရာတို့၏ အယူအဆများမှာ အရေးအပါဆုံး ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ယခုအချိန်တွင် အတင်ဂိုဏ်းသားများသည် ၎င်းတို့၏ ခေါင်း ဆောင်ဟောင်း အတုလမထေရ်ထံမှ များစွာ မျှော်လင့်ချက် မရှိတော့ ကြောင်း သိမြင်ကြသည်။ အတုလမထေရ်သည် အလောင်းဘုရား လက်ထက်မှစတင်၍ ဘုရင့်ဆရာ ရာထူးကို ရယူခဲ့ပြီးနောက် ဘိုးတော် ဘုရား လက်ထက်တွင် ပြီးဆုံးသွားခဲ့သည်။ သို့တစေ အရှင်ဉာဏ ဘွဲ့ ထူး ဂုဏ်ထူးများနှင့် အထွတ်အထိပ်သို့ မရောက်မီ အတုလသည် ဘုရင်ကို စည်းရုံးရန် နောက်ထပ် ကြိုးပမ်းတစ်ရပ် ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ အတုလ မထေရ်သည် အတင်ဂိုဏ်းသားတို့၏ အယူဝါဒများအား စူဠ ဂဏ္ဍိပဒကျမ်းကို ဟောကြားသူ အရှင်မောဂ္ဂလ္လာန်^၁ ၏ သင်ပြချက်များ ဖြစ်၍ ခိုင်မာကြောင်း ဖော်ပြရန် ဘုရင်အား စာတစ်စောင် ဆက်သွင်း သည်။ အတုလဆရာတော်အား ဆန့်ကျင်သူ ဆရာတော်များက ယင်း ဖော်ပြချက်ကို မည်သို့ သိနိုင်ပါသနည်းဟု မေးမြန်းကြသည်။ အတုလ မထေရ်က ယင်းအကြောင်းအရာကို အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ မထေရ် သီဟိုဠ်မှ ယူဆောင်ခဲ့သည့် ပိဋကတ္တယလက္ခဏဂန္ထကျမ်း၌ ရှင်းပြ ကြောင်း ပြောဆိုသည်။ သို့တစေ အရံဂိုဏ်းဝင် မထေရ်များမှာ မိမိတို့၏ သာသနာ့ရန်သူ (အတုလမထေရ်)အား ၎င်းကိုယ်တိုင် ပါဝင်ပတ်သက် စေရန်သာ ယခုအချိန်ထိ စောင့်ဆိုင်းနေခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်ပြီး စကားလုံး

^၁ ဗုဒ္ဓ၏ အဂ္ဂသာဝက တစ်ပါးဖြစ်သည့် ရဟန္တာ အရှင်မောဂ္ဂလ္လာန် ဖြစ်သည်။ သာသနဝံသ၊ စာ- ၁၃၆ ကို ရှုပါ။

၁၃၆ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

အနည်းငယ်ဖြင့် အဆိုပါ လိမ်လည်မှုကို သံဃာ့ပရိသတ်သို့ တင်ပြကြသည်။ အရုံဂိုဏ်းဝင် မထေရ်တို့က အတင်ဂိုဏ်းသားတို့ မှီငြမ်းပြုသည့် ကျမ်းစာမှာ အေဒီဆယ့်နှစ်ရာစု ပရက္ကမဗာမင်းလက်ထက်^၁ သီဟိုဠ် အရှင်မောဂ္ဂလ္လာန်မထေရ် ရေးသားသော ဝိနယဂဏ္ဌိပဒ^၂ အမည်ရှိ ကျမ်းစာဖြစ်ခြင်းကြောင့် အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ ခေတ်ထက် ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာ နောက်ကျလျက် ဗုဒ္ဓလက်ထက် အရှင်မောဂ္ဂလ္လာန်မထေရ် ရေးသည်ဟု ပြောဖွယ်ပင် မလိုတော့ကြောင်း ဆိုကြသည်။

မခိုင်လုံသည့် လိမ်ညာမှုကို အတုလမထေရ်ထံသို့ ယူဆောင်လာပုံ ပြဇာတ်ဆန်ဆန် ဖော်ပြချက်မှတစ်ပါး အချေအတင် ငြင်းခုံမှုအကြောင်း အရာမှာ အကျဉ်းမျှသာ ဖြစ်သည်။ အတုလမထေရ်မှာ မုဆိုး၏ ထောင်ချောက်တွင်းသို့ ကျရောက်သွားသည့် တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်တစ်ကောင် နှင့်ကြောင်း သာသနဝံသကျမ်း၌ ဖော်ပြသည်။ အရုံဂိုဏ်းဝင် မထေရ်များက အတုလမထေရ်အား နောက်ထပ် မေးခွန်းများ မေးကြသည်။ စူဠဂဏ္ဌိပဒကျမ်းကို ဝဇိရဗုဒ္ဓိ၊ သာရတ္ထ၊ ဝိမတိဝိနောဒနိဟူသော ဝိနည်းဋီကာကြီး သုံးစောင်တို့၌^၃ ဖော်ပြသလောဟု မေးကြသည်။ သတိ မမူမိ

^၁ ဤ၌ ဖော်ပြသည့် ပရက္ကမဗာဟုမင်းသည် အနုရာဓပုရမြို့၌ သံဃာ့အစည်းအဝေးကြီး တစ်ရပ် ခေါ်ယူကျင်းပခဲ့သူ သံဃဗောဓိ ပရက္ကမဗာဟု (အေဒီ ၁၁၅၃-၈၄) ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ Kern ၏ *Man. Ind. Buddh.*, p. 132 ကို ရှုပါ။

^၂ Forchhammer ၏ *List*, p. v. တွင် ဝိနယဂဏ္ဌိပဒကျမ်း တစ်စောင် ပါရှိသည်။ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်မှာ သီဟိုဠ် ရဟန်းတော် အရှင်ဇောတိ ဖြစ်သည်။

^၃ ယင်းဋီကာ သုံးစောင်အကြောင်းကို သာသနဝံသ၊ စာ-၃၃၊ ၃၄၊ ဂဏ္ဍဝံသ၊ စာ-၆၀၊ ၆၁၊ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၂၈၊ ၂၉ တို့၌ ရှုပါ။ သီဟိုဠ်နှင့် မြန်မာအစဉ်အလာအရ သာရတ္ထဒီပနီကို ပရက္ကမဗာဟုမင်း တောင်းပန်၍ အရှင်သာရိပုတ္တရာမထေရ် ရေးသည်။ အရှင်ဝဇိရဗုဒ္ဓိနှင့် ဝိမတိဝိနောဒနိဋီကာကျမ်းပြု အရှင်ကဿပ မထေရ်တို့လည်း သီဟိုဠ်အစဉ်အလာကို ကိုယ်စားပြုသဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံ၌ အလွန် လေးစားခံရသည်။

သူ အတုလမထေရ်က ဖော်ပြပါသည်ဟု ပြောဆိုသည်။ သို့ဖြစ်ပါလျှင် အရှင်ဘုရား၏ ဓူဠဂဏ္ဌိပဒကျမ်းမှာ 'ဝဇီရဗုဒ္ဓိဋ္ဌိကာ၊ သာရတ္ထဒီပနီဋ္ဌိကာ' တို့၌ ဤသို့ ဆို၏။ ဝိမတိဝိနောဒနီဋ္ဌိကာ၌ ဤသို့ ဆို၏။ ဟူသော စကား များကို တွေ့ရသည်မှာ အဘယ်သို့ ဖြစ်ပါသနည်းဟု အရုံဂိုဏ်း မထေရ် များက မေးမြန်းသည်။ ယင်းမေးခွန်းမှာ အတင်ခေါင်းဆောင် အတုလ မထေရ်အဖို့ သနားဖွယ် နောက်ထပ် နှိပ်ကွပ်မှုတစ်ရပ် ဖြစ်သည်။ အရုံ ဂိုဏ်း မထေရ်တို့ ပြဆိုသည့် အတိုင်းပင် အတုလမထေရ် ရွေးချယ်ခဲ့ သည့် မှီငြမ်းပြုကျမ်းမှာ အန္တရာယ်တစ်ရပ် ဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရလျက် ယင်းဖြစ်ရပ်ကို သရုပ်ဖော်ရန် ထူးခြားသည့် သီချင်းသည် ပါဠိ အကြောင်းကို ပြဆိုသည်။

ယင်းသည် အရုံအတင်ပြဿနာ၏ နိဂုံးပင် ဖြစ်တော့သည်။ ဓူဠ ဂဏ္ဌိပဒကျမ်းလာ အတင်ဝါဒမှာ အခြားသော ယူဆချက်တစ်ရပ် ဖြစ် ဖွယ်ရှိသော်လည်း ဘိုးတော်ဘုရားသည် ကြာရှည်စွာ ငြင်းခုံမှုကို အလို မရှိခဲ့ချေ။ မင်းကြီးသည် ယင်းဆုံးဖြတ်ချက်နှင့် အညီ အရုံဝါဒသည် ထေရဝါဒဖြစ်သဖြင့် သံဃာအားလုံး လိုက်နာရမည်ဖြစ်ကြောင်း အမိန့် ထုတ်ပြန်ခဲ့သည်။ ဘိုးတော်ဘုရား၏ အမိန့်မှာ တည်တံ့ခဲ့သည်။

^၁ ကချေသည် ပါဠိ (နဋပါဠိ) သည် အောင်မြင်သည့် ဖျော်ဖြေရေးပွဲ တစ်ခု ပြီးနောက် လှုပ်ရှားတက်ကြွစိတ်နှင့် ဂင်္ဂါမြစ်ကို ဖြတ်ကူးစဉ် ရေနစ်သည်။ ၎င်း ၏ ဇနီးမှာ ခင်ပွန်းသည် မရှိသည့်နောက် မိမိ၏ စားဝတ်နေရေးအတွက် ဝင် ငွေကို မိမိဘာသာ ရှာဖွေရမည်ဖြစ်သောကြောင့် မကွယ်လွန်မီ မိမိအား သီ ချင်းတစ်ပုဒ် သင်ကြားပေးခဲ့ရန် ဆောက်တည်ရာ မရသောစိတ်ဖြင့် မြစ်ကမ်း မှနေ၍ ခင်ပွန်းသည်အား အော်ပြောသည်။ စောင်းအိုးထဲ၌ ရေပြည့်လာနေ သဖြင့် အလျင်အမြန် ရေနစ်နေသည့် ကံဆိုးသူ ကချေသည်မှာ ကြေကွဲ စကား အနည်းငယ်အတွက်သာ အချိန် ရှိတော့သည်။ ယင်းမှာ နာမကျန်းသူ ဆင်းရဲနေသူတို့၏ ကိုးကွယ်ရာ ဂင်္ဂါမြစ်ရေသည် ငါ့ကို သေအောင် လုပ်ပါ၏ဟု ဖြစ်သည်။ (ဤဇာတ်ဝတ္ထု ပါဠိမှာ ဇာတကအဋ္ဌကထာ၌ လာသည်။ Fausboll တည်းဖြတ်သည် *Jataka, vol. iii, p. 507* ကို ရှုပါ။

ဘိုးတော်ဘုရားသည် ၎င်းဖခင်၏ စွမ်းရည်ကို ကောင်းစွာ ရရှိသူ ဖြစ်သော်လည်း သမိုင်းမှတ်တမ်း အားလုံး၏ အဆိုအရ ကြမ်းကြုတ် ပြီး ရက်စက်သူဖြစ်ခြင်းမှာ ၎င်းအပေါ် လူအများ၏ ခေါင်းဆောင်ဖြစ်စေ သော အရည်အချင်းများကို အလေးသာစေသည်။ မိမိကိုယ်ကို မိမိ ကြီးကျယ်သူဖြစ်ကြောင်း ၎င်း၏ယုံကြည်မှုသည် အထွတ်အထိပ်သို့ ရောက်ခဲ့သော်လည်း (၎င်း၏ဖခင်) အလောင်းဘုရား လုပ်ခဲ့သကဲ့သို့ ထို ယုံကြည်မှုဖြင့် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များအား စိတ်ဓာတ်ခွန်အားကို မပေးစွမ်း နိုင်ခဲ့ပေ။ နိုင်ငံခြားတိုင်းပြည်များအား တိုက်ခိုက်အောင်နိုင်ရန် ကြိုးပမ်း မှုများနှင့် အခြားကမ္ဘာ၌ လုံးဝမတွေ့ရသည့် ဘာသာရေးအဆောက် အ အုံများအတွက် ကြံစည်မှုများသည် မအောင်မြင်ဘဲ တစ်စိတ်တစ်ဒေသ အားဖြင့် နက်ရှိုင်းစွာ ရန်လိုတတ်မှုနှင့် သည်းမခံတတ်မှုမှ ၎င်း၏ ကြမ်း ကြုတ်မှုသည် ပြည်သူများအတွင်း မြင့်တက်ခဲ့သည်။ ကျေနပ်တတ်သူ မဆိုလောက်သော ပညာရှင်များက ၎င်း အသက်ရှင်စဉ်အတွင်း ထော မနာစကားများဖြင့် ၎င်း၏အမည်နာမကို ဖုံးခဲ့ကြသော်လည်း ရဟန်း တော်အများစုက ၎င်း၏ အနာဂတ်ဘုရားလောင်းအဖြစ်ကို အသိအမှတ် ပြုရန် ငြင်းဆိုကြပြီး ယင်း(ငြင်းဆိုမှု)သည် ရဟန်းလောက လွတ်လပ်မှု အစဉ်အလာဟောင်းတွင် အစဉ်မပြတ် ရှိနေခဲ့သည်။

အေဒီ ၁၇၈၅ နှင့် ၁၇၈၆ နှစ်များတွင် ဘိုးတော်ဘုရား၏ ယိုးဒ ယားသို့ ကံမကောင်းသော စစ်ရေးအစီအစဉ် အကြောင်းမှာ ကျွန်ုပ်တို့ နှင့် များစွာ ပတ်သက်မှု မရှိပေ။ ယင်းနောက် ငြိမ်းချမ်းသည့် ကြား ကာလတစ်ရပ် ရှိခဲ့သည်။ အေဒီ ၁၈ ရာစု ကုန်တွင် အစိုးရ၏ ဖိနှိပ် ချုပ်ချယ်မှုများသည် ရခိုင်ဒေသ၌ တော်လှန်ပုန်ကန်မှုများကို ဖြစ်ပေါ်စေ ခဲ့ပြီး ယင်းသည် ဗြိတိသျှ လက်အောက်ခံ အိန္ဒိယနှင့် မြန်မာဘုရင်တို့၏

^၁ Phayre, *History of Burma*, p. 230, 231.

ပထမဆုံးအကြိမ် ပတ်သက်မှုဆီသို့ ဦးတည်သွားခဲ့စေလျက် မြန်မာ စစ်သူကြီးက တော်လှန်သူ ခေါင်းဆောင်များအား ဗြိတိသျှပိုင်းနက်ထဲ သို့ မောင်းထုတ်ခဲ့သည်။ ရခိုင်တော်လှန်ရေး၏ ရလဒ်တစ်ခုမှာ ဘိုးတော်ဘုရားအား ရည်မှန်းချက်သစ် တစ်ခုကို ရရှိစေခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ ယင်းကား ယခင်က ရခိုင်တို့ ပိုင်ဆိုင်ခဲ့သော^၁ အရှေ့ ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းကို တိုက်ခိုက် သိမ်းယူရန် ဖြစ်သည်။ ဘိုးတော်ဘုရား အနေဖြင့် အိန္ဒိယရှိ ဒေသခံ မင်းညီမင်းသား အချို့ထံ လျှို့ဝှက်သံတမန် များ စေလွှတ်ရန် မမှန်ကန်သော အကြောင်းပြချက် တစ်ရပ် လိုအပ်ခဲ့ သဖြင့် ၎င်း၏ စာပေလေ့လိုက်စားမှု စရိုက်အရ သက္ကတကျမ်းစာများ ဝယ်ယူရန် အသွင်ဖြင့် ယင်းသို့ ဖြစ်နိုင်ခြေရှိသည့် နိုင်ငံခြားသားများနှင့် ဆွေးနွေးမှုကို စွမ်းဆောင်နိုင်ခဲ့သည်။

ယင်းဖြစ်ရပ် အားလုံး၌ ဖော်ပြပါ နည်းပရိယာယ်မှ ရရှိခဲ့သည့် အရေအတွက် များပြားလှသည့် သက္ကတကျမ်းစာများကို နေပြည်တော် သို့ သယ်ဆောင်ခဲ့ပြီး အချို့ကို မြန်မာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခဲ့သည်။^၂

ဘိုးတော်ဘုရားခေတ် နှောင်းပိုင်းတွင် သီဟိုဠ် သံဃာနှင့် မြန်မာ သံဃာတို့အကြား တက်ကြွသည့် ဆက်စပ်ပတ်သက်မှု ရှိခဲ့သည်။ သီဟိုဠ်တွင် မြန်မာ သံဃာ့ရာဇာ အရှင်ဉာဏာဘိဝံသထက် သီဟိုဠ် ထေရဝါဒ ရဟန်းတော်များ၏ ပိုမိုလေးစားခြင်းကိုခံရသည့် သာသနာပြုပုဂ္ဂိုလ် မရှိဟု ယူဆရသည်။ အရှင်ဉာဏသည် အမရပူရဂိုဏ်းဟု ထင်ရှားသော အုပ်စု၏ ကျေးဇူးတော်ရှင် ဖြစ်ကြောင်း အဆိုရှိပြီး ယင်း အမရပူရ ဂိုဏ်းသည် အမှန်ပင် မြန်မာရဟန်းတော်များ ရေးသား သို့မဟုတ်

^၁ Phayre, *History of Burma*, p. 220.

^၂ အေဒီ ၁၆၂၀ ခန့်တွင် ရခိုင်ဘုရင်သည် ၎င်း၏ ပိုင်နက်ကို ဒါကာ(မြို့)သို့တိုင် တိုးချဲ့ခဲ့သည်။ 'ထိုအချိန်က မွန်ဂို အင်ပါရာအတွင်း တည်ရှိခဲ့သည့် အရှုပ် အထွေး၏ သက်ရောက်မှုဖြင့်' (Phayre, *History of Burma*, p. 177.)။

^၃ Phayre, *History of Burma*, p. 224.

သီဟိုဠ် ရဟန်းတော်များထက် မြန်မာ သာသနာ့ အသိုင်းအဝိုင်း၌ ပိုမို ထင်ရှားသော ပါဠိကျမ်းစာတော် များစွာကို သီဟိုဠ်သို့ သယ်ဆောင်ခဲ့ ကြသည်။^၁ အရေးပါသည့် ယင်းကျမ်းစာအနက် အမြောက် အများမှာ အဘိဓမ္မာရေးရာနှင့် ပတ်သက်ကြသည်။ အရှင်ဉာဏာဘိဝံသ ကိုယ် တိုင်မှာမူ ဝိနည်းပိဋကကို ပို့ချခြင်း၌ များစွာ တက်ကြွသည်။ အရှင် မြတ်သည် မိမိအား ဘုရင်လူဒါန်းသည့် ကျောင်းအများအပြားတွင် အ လှည့်ကျ သီတင်းသုံးနေထိုင်လျက် ဘိက္ခုဝိဘင်းနှင့် ဘိက္ခုနီဝိဘင်း နှစ် ခုကို သံဃာတော်များအား သင်ကြားခဲ့သည်။^၂ အရှင်ဉာဏသည် ကျမ်း ပေါင်းများစွာကို ရေးသားခဲ့သည်။ ယင်းတို့အနက် အချို့မှာ ဓမ္မဇာတိရာ၊ ကာကွယ် စောင့်ရှောက်သူအဖြစ် တွေ့ရပြီး၊ အခြားတစ်ဖက်တွင် ဘုရင့် တောင်းပန်မှုကြောင့် ကျမ်းဂန်များကို ရေးသားတည်းဖြတ်ရန် တာဝန် ယူရသည့် ဘုရင့်ဆရာ ဖြစ်သည်။ အရှင်ဉာဏ၏ ဘာသာရေး ကျမ်း စာအဖြစ် အသေအချာ ဆိုနိုင်သည့် ကျမ်းစာများမှာ (၁) နေတ္တိပက ရဏကျမ်း၏အဖွင့် ပေဋာလင်္ကာရ^၃ အမည်ရှိဋီကာ (၂) သာဓုဇ္ဇနဝိလာ သိနီ^၄ အမည်ရှိ ဒီဃနိကာယဋီကာ(သစ်)တို့ ဖြစ်သည်။ ဘုရင် တောင်း ပန်သဖြင့် အရှင်မြတ်သည် ဇာတကအဋ္ဌကထာကို မြန်မာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခဲ့သည်။ ဇာတ်တော်များ ပုံစံဖြင့် ပါဠိကျမ်းစာငယ်များကိုလည်း

^၁ သီဟိုဠ်တွင် ပါဠိကျမ်းများကို တွေ့ရပြီး သီဟိုဠ်ပညာရှင်များ၏ အကူအညီဖြင့် Mr. Nevill က ဖော်ပြနိုင်ခြင်း၏ အကြောင်းရင်း ဖြစ်သည်။

^၂ အရှင်ဉာဏသည် ကိုယ်တိုင်လည်း ဝိနည်းကို အလွန်လေးစား လိုက်နာရာ၌ စံပြပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်သည်။ သာသနဝံသကျမ်း၌ အရှင်မြတ်သည် ရဟန်းသံဃာတော် လောက၌ ရဟန်းပိသခြင်းအတွက် ထင်ရှားသော ဓုတင် ၁၃ ပါးအနက် တစ် ပါးပါးကို အမြဲတမ်း စောင့်သုံးကြောင်း ပြဆိုသည်။

^၃ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၃၄။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၃၆။

^၄ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၃၄။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၃၃။

ရေးသားခဲ့သည်။ ဘာသာရေးနှင့် ကိုယ်ကျင့်တရားရေးရာ ဆုံးမချက်များပါဝင်သော ပုံဝတ္ထုများဖြစ်သည့် စတုသာမဏေရဝတ္ထု၊ ရာဇောဝါဒဝတ္ထု၊ ဆန္ဒန္တာဂရာဇုပ္ပတ္တိကထာနှင့် တိဂုဗ္ဘထောမနာကျမ်းတို့ ဖြစ်သည်။ စာရင်း၏ နောက်ဆုံးတွင် အနည်းငယ် ရှင်းပြရန် လိုအပ်သည့် ရာဇာဓိရာဇဝိလာသိနီကျမ်း ဖြစ်သည်။ ဖော်ပြပါ ကျမ်းစာကိစ္စနှင့် ပတ်သက်၍ ယင်းအကြောင်းအရာနှင့် အချက်အလက်အချို့ကို ဘုရင် ကိုယ်တိုင် ရွေးချယ်ပေးခဲ့ပြီး ယင်းတို့ကို အကောင်အထည် ပေါ်လာစေရန် ဘုရင်အမိန့်ကို သံဃာ့ရာဇာဏ် ကျောင်းတိုက်သို့ ဘုရင့်အရာရှိ အချို့က သယ်ယူခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဝိနည်းစည်းကမ်း သို့မဟုတ် သံဃာတော်များ တောင်းဆိုသည့် ထုံးစံအရ ရဟန်းတော်များသည် ခေါင်းဆောင်မထေရ်အား တာဝန် ပေးအပ်သဖြင့် မထေရ်မှာ ယင်းတာဝန်ကို ထိုအချိန်မှစ၍ ထမ်းဆောင်ရသည်။ ဘိုးတော်ဘုရား၏ ဘုန်းတော်ဘွဲ့ ရေးသားသူများက အဘယ်မျှ မြှောက်ပင့် ရေးသားကြနည်း ဟူသည်ကို ဖြေဆိုရန်မှာ အပြစ်အပျက်များကို မှတ်တမ်းတင်သည့် သက်ဦးဆံပိုင်ခေတ် သမိုင်းကျမ်းပြုသူများနှင့် ပတ်သက်၍ မေးခွန်းထုတ်စရာတစ်ရပ် ဖြစ်သည်။ စာပေသမိုင်းအရမူ ရာဇာဓိရာဇဝိလာသိနီကျမ်းမှာ ထိုခေတ် 'တောက်ပြောင်သည့် စာပေတတ်ကျွမ်းမှု'အတွက် စံပြအဖြစ် အဖိုးထိုက်တန်သည်။ အထက်တွင် ဖော်ပြပြီးဖြစ်သည့်အတိုင်း ဘိုးတော်ဘုရား၏ ဘိသိက်ခံမင်္ဂလာကို အကြောင်းပြု၍ ရေးသားခဲ့သည် ဤလေ့လာသင့်သော ပါဠိကျမ်းငယ်သည် အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဇောသ၏ သင်္ခန်းစာများကို မေ့ပျောက်ပြီး ဖြစ်သည့် ဂိုဏ်း၏ (ပါဠိ) စကားပြေပုံစံ သို့မဟုတ် ယင်းတို့ထက် ပိုမိုကောင်းမွန်အောင် ရည်ရွယ်ခဲ့သည်။ ယင်း

^၁ တိဂုဗ္ဘကို ချီးကျူးခြင်း (သာသနဝံသ၊ စာ-၁၃၅)။ တိဂုဗ္ဘ သို့မဟုတ် တိဂုဗ္ဘစေတီတော်သည် ရန်ကုန်ရှိ ရွှေတိဂုံစေတီတော်ကြီး ဖြစ်သည်။ Forchhammer ၏ *Notes on the Early History and Geography of British Burma, part 1, p. 17.* ကို ရှုပါ။

ကျမ်းတွင် ရှည်လျား လေးလံသည့် ဝါကျများ ပါရှိသဖြင့် ကျမ်းပြုသူ၏ စာပေခွန်အားကို ဖော်ပြလျက် စာဖတ်သူအား ရှုပ်ထွေးသွားစေရန် ရည်ရွယ်ခဲ့ပုံရသော လေးလံသည့် ဝိသေသနပုဒ်များဖြင့် နစ်နေသည်။ ခြယ်သမှုအားလုံးတွင် စစ်မှန်သည့် အိန္ဒိယ အဋ္ဌေအသက် အနည်းငယ် ပါရှိသည်မှ တစ်ပါး အိန္ဒိယ စာပေပုံစံတစ်ခုကို သစ္စာရှိစွာ အတုယူခဲ့သည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် အစဉ်အလာများကို ကျမ်းဂန်တို့မှ ကိုးကားပြသကဲ့သို့ ဗုဒ္ဓဝါဒ ဇာတ်တော်များအား သွယ်ဝိုက်သော ရည်ညွှန်းချက်များကို ဂရုတစိုက် တည်ငြိမ်စွာ ထည့်သွင်းထားသည်။

ရှေးခေတ် ဘုရင်သူရဲကောင်းများကို ခံနမူများအဖြစ် ဖော်ပြထားသည်။ ဥပမာ- ရှေးဦးဘုရင်နှင့် သကျမျိုးတို့၏ အစဆုံးဘုရင် ဖြစ်သည့် မဟာသမ္မတမင်းကို ပထမဆုံး တွေ့ရပြီး၊ ယင်းနောက် ဒဏ္ဍာရီဆန်ဆန် ဘုရင်မင်းတို့၏ အမည်နာမများကို အစီအရီ တွေ့ရလျက် ယင်းတို့မှသည် မျက်မှောက်သို့ ဆင်းသက်ခဲ့သည်မှာ ခွဲခြားမရသည့် ချီးမွမ်းခံပုဂ္ဂိုလ် အနုရာဇပုရမြို့၌ နန်းတက်လာသူ ရာဇာဓိရာဇဘုရင် ဖြစ်သည်။ သမိုင်းဆိုင်ရာ သွယ်ဝိုက်မှုများကို အသောကမင်းနှင့် စတင်ထားပြီး ယင်းနောက် အဆိုပါ အဘိသိက်ခံ အခမ်းအနားနှင့် ယင်း၏ မင်္ဂလာဂုဏ်ရည်နှင့် ပတ်သက်၍ အစဉ်အလာ နားလည်မှုဖြင့် ဆိုနိုင်ဖွယ်ရှိသမျှကို ဖော်ပြရန် သုတ္တန်များ၊ အဋ္ဌကထာကျမ်းများ၊ ဋီကာကျမ်းများ၊ မဟာဝံသ၊ ရာဇသိက္ခပဒကျမ်း^၁ အပြင် သဒ္ဓနိတိကျမ်း^၂မှ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့် ဆိုချက် တစ်ခုကိုပင် ကိုးကားဖော်ပြခဲ့သည်။ အဆိုပါ အကြောင်းအရာကို ဖော်ပြရာ၌ ကျမ်းပြုဆရာသည် 'တရားသောမင်း' အပေါ် လူထုကောင်းကျိုး သာသနာတော်ကောင်းကျိုး ဆောင်ရွက်သူ အဖြစ် ဘုန်းတော်ဘွဲ့ကို ဖော်ပြနိုင်သည့် အရာအားလုံး အကြောင်းအား

^၁ ဘုရင်တို့၏ တာဝန်ဝတ္တရားများကို ဖော်ပြသည့် ထင်ရှားသော အနှစ်ချုပ် ကျမ်း ဖြစ်မည်မှာ ထင်ရှားသည်။

^၂ ဤကျမ်း၊ စာ-၁၆၊ ၁၇ တို့ကို ရှုပါ။

ဖော်ပြခွင့်ကို ရှာဖွေသည်။ ရှေးဟောင်း အဆိုအမိန့် နိတိများကို ဇာတ်တော်များမှ ကိုးကား ဖော်ပြသည်။ (ဥပမာ - ဇာတ်တော်၏ အဓိက ဇာတ်ဆောင်ဖြစ်သည့် ဘုရားလောင်းက ဘုရင်မင်းတို့၏ တာဝန်ဝတ္တရားများကို ဟောကြားသော သံကိစ္စနှင့် တေသကုဏဇာတ်များ ဖြစ်သည်)။ ဘာသာရေးကိစ္စနှင့် ပတ်သက်၍ ဘိုးတော်ဘုရား၏ အောင်မြင်မှုအားလုံးကို မှတ်တမ်း တင်ထားသည်။ ဘိုးတော်ဘုရားသည် အရံအတင် ပြဿနာကို ငြိမ်းစေသည်။ ၎င်း၏ ပိုင်နက်နယ်မြေ အားလုံးတွင် ပြုပြင် ပြောင်းလဲမှုများကို ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ သီဟိုဠ်မှ သာသနာပြုအဖွဲ့ကို လက်ခံပြီး သာသနာပြုအဖွဲ့ တစ်ခုကိုလည်း စေလွှတ်ခဲ့သည်။ တိုက်ခိုက် အောင်မြင်သည့် ရခိုင်ဒေသမှ ဗုဒ္ဓဆင်းတုများကို မြို့တော်သို့ သယ်ယူခဲ့ပြီး တရုတ်ပြည်မှ အခြားပစ္စည်းများကိုလည်း လက်ခံရယူခဲ့သည်။ စေတီတော်များ တည်ဆောက်ပြီး ဘုရားပွဲတော်များ စည်ကားစွာ ကျင်းပခဲ့သည်။ အလောင်းဘုရားသည် အမှန်ပင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ အသောက သို့မဟုတ် ဒုဋ္ဌဂါမဏိဖြစ်ဖို့ စိတ်ထက်သန်ခဲ့သူ သက်ဦးဆံပိုင်တစ်ဦး ဖြစ်နိုင်သည့် အရာအားလုံးကို ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။

လူအားလုံး၏ လူသားတစ်ယောက် ဖြစ်ရန်အတွက် အာဏာ၏ သင်္ကေတနှင့် ကြီးကျယ်ခမ်းနားမှု၏ အပြင်ပန်းပြယုဂ်တို့မှာ အရေးပါသဖြင့် ယင်းသည် ၎င်း၏ ဂုဏ်ကျက်သရေကို ကိုယ့်ကိုယ်ကို ပုံမှန်ကျေနပ်ခြင်းထက်ပိုပြီး အတိုင်းထက်အလွန် ကောင်းချီးပေးလောက်အောင် မင်္ဂလာရှိသော ပိုင်ဆိုင်မှု တစ်ရပ်ကို ရရှိခဲ့သည်။ ယင်းမှာ ပဲခူးရိုးမမှ ရရှိခဲ့သည့် နိဗ္ဗာနပစ္စယအမည်ရှိ ဆင်ဖြူတော်ဖြစ်ပြီး နောင်အခါ ကြီးကျယ်သော အခမ်းအနားဖြင့် မြို့တော်သို့ ခေါ်ယူခဲ့လျက် ရာဇာဓိရာဇဝိလာသိနီကျမ်းမှ ကျွန်ုပ်တို့ သိရသလောက် ဆင်ဖြူတော်မှာ မြို့

^၁ ရာမည၊ ကသိရ၊ ယောနက၊ ယဝနနှင့် ရက္ခကဟု ဒေသကြီး သုံးခုကို ဖော်ပြသည်။

၁၄၄ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

တော်တွင် အဘိသိက်ခံပွဲအတွက် တကယ့် သူရဲကောင်းဖြစ်ခဲ့သည်။

အနည်းဆုံး ဘုရင့်အကြောင်းကို ရေးသလောက် ဆင်ဖြူတော် အကြောင်းကိုလည်း ဖော်ပြသည်ဟု ဆိုရန်ရှိသော ဘိုးတော်ဘုရား၏ ဘုန်းတော်ဘွဲ့ကို ရေးသူသည် ယင်းလုပ်ရပ်ကို သတ္တိဖြင့် တိုက်ခိုက်ထားသည်။ ဘုန်းတော်ဘွဲ့ ရေးသားသူသည် ဟတ္ထိသုတ္တံ တွင် ဖော်ပြသည့် အစဉ်အလာ ဆင်ဖြူတော်ကို ဘုရင့်အရည်အသွေးနှင့် အမှတ်အသားတိုင်းအား နိဗ္ဗာနပစ္စယဆင်ဖြူတော်က ပိုင်ဆိုင်ကြောင်း ဖော်ပြခဲ့သည်။ ထိုကိစ္စအားလုံးကို ကျွန်ုပ်တို့၏ရှုထောင့်မှ အဆုံးအဖြတ်ပေးခွင့် မရှိချေ။ သို့တစေ ကျွန်ုပ်တို့ ဖတ်ရှုခဲ့ရသကဲ့သို့ပင် ဉာဏာဘိဝံသအား ဆုံးဖြတ်ခွင့် မရှိသော်လည်း ခမ်းနားလှသည့် ဘိသိက်ခံပွဲပြီးနောက် ၎င်း၏နွမ်းချိုသော လုပ်ငန်းအပေါ် သက်ပြင်းချ၍ ပုံဖော်နိုင်သည်။

ကျွန်ုပ်တို့အဖို့မူ ရာဇာဓိရာဇဝိလာသိနီအပေါ် စိတ်ဝင်စားမှုမှာ ငြီးငွေ့ဖွယ် အကြောင်းအရာ သို့မဟုတ် ရေးသားဟန်ထက် စာပေဆိုင်ရာ ကိုးကားမှု အတွက်သာ ဖြစ်သည်။ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်သည် မိမိအနေဖြင့် မိမိဖော်ပြသည့် အကြောင်းအရာနှင့် ပတ်သက်၍ ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ကျမ်းများကိုသာမက လောကီရေးရာ ကျမ်းများကိုလည်း လျစ်လျူရှု မထားကြောင်း ဖော်ပြရန် အထူး ဂရုစိုက်ခဲ့သည်။ သူသည် ခေတ်အသီးသီး၏ စာပေနှင့် ပညာရပ်နယ်ပယ် များစွာမှ ထုတ်နုတ် ကိုးကားပြခဲ့သည်။ ရှေးဟောင်း သုတ္တန်များမှသည် အေဒီငါးရာစု အဋ္ဌကထာကျမ်းများနှင့် ဋီကာကျမ်းများ၊ ယင်းတို့မှသည် အေဒီ ဆယ့်နှစ်ရာစု သဒ္ဒါကျမ်း၊ နာမည်ကျော် ဆင်ကျမ်းမှသည် သီဟိုဠ် ရာဇဝင်၊ ဇာတ်တော် ခက်ဆစ်ကျမ်းမှ ဇာတကာဘိဓာန ကျမ်းတို့မှသည် သက္ကတဝေါဟာရ

^၁ ဆင်များကို လေ့ကျင့်ပေးသူများအတွက် ထင်ရှားသည့် အထွေထွေ ကျမ်း ဖြစ်သည်။

ဗေဒကျမ်းနှင့် ဗြာဟ္မဏ ဗေဒကျမ်းနှင့် လက္ခဏာဗေဒ^၁ ကျမ်းများထိ တွေ့ရသည်။ သို့တစေ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်၏ စိတ်ကြိုက် ကိုးကားသည့် ကျမ်းမှာ ဇာတကကျမ်းသာ အဓိကဖြစ်သည်။ ယင်းနာမည်ကျော် စုစည်းမှုမှ အချို့ပုံပြင်များအား ဂါထာဗန္ဓနှင့် စကားပြေအဖွင့်များဖြင့် ၎င်း၏ကျမ်းကို တန်ဆာဆင်ထားသည်။ ရွေးချယ်ထားသည့် ပုံပြင်များ၌ ရှုထောင့် အားလုံး၌ ပြည့်စုံသည့် ဇာတ်ဆောင် စံပြပုဂ္ဂိုလ်မှာ တရားနှင့် ညီသော ဘုရင် သို့မဟုတ် ဆင်များသာ အဖြစ်များသည်။ ယင်းတို့ အနက် အလီနစိတ္တ^၂၊ သီလဝနာဂ^၃နှင့် ဝေဿန္တရဇာတက^၄ များကို မကြာခဏ တွေ့ရသည်။ တေသကုဏဇာတ်^၅၊ ဒုဗ္ဗေဓ^၆၊ စူဠပဒုမ^၇ နှင့် ဥမင်ဇာတက^၈ များကိုလည်း သရုပ်ဖော်ထားသည်။

ဤကိစ္စနှင့်စပ်၍ ရာဇာဓိရာဇဝိလာသိနီကျမ်းသည် မြန်မာ (ပါဠိ) စာပေ၏ စံပြကျမ်း ဖြစ်ပြီး နောက်ဆုံးတွင် ယင်း၏ အားလုံးသော ငြီးငွေ့ဖွယ် အကြောင်းအရာအတွက် ကျွန်ုပ်တို့အား နှစ်သက်စေသည်။ အကြောင်းမူ ဇာတ်တော်များမှာ စာဖတ်တတ်သည်ဖြစ်စေ၊ မဖတ်တတ်သည်ဖြစ်စေ ရဟန်းရှင်လူလောက၌ အသုံးများသော ပိုင်ဆိုင်မှု ဖြစ်သောကြောင့်တည်း။ ပုဂံ တရုတ်ပြေးမင်း လူဒါန်းသော ဘုရားကျောင်း

^၁ သက္ကတဘာသာရေး ဗြဟ္မဇာတကကျမ်းနှင့် သာမုဒြိကလက္ခဏာ ကျမ်းများကို ကိုးကားသည်။

^၂ Jataka, Fausboll edition, vol. i, p 21. ကိုရှူ။ ^၃ Jataka, vol. i, 319.

^၄ Jataka, vol. vi, 479.

^၅ Jataka, vol. v, 109. ဤနှစ်သက်ဖွယ် ဇာတ်တော်တွင် ဘုရင်က သားသမီးများအဖြစ် မွေးစားထားသည့် ငှက်သုံးကောင်က ဘုရင်အား မင်းတို့၏ ကျင့်ဝတ်များကို ဟောကြားထားသည်။

^၆ Jataka, vol. i, 444

^၇ Jataka, vol. ii, 115.

^၈ Jataka, vol. vi, 329.

၏နံရံများ၌ ခပ်ကြမ်းကြမ်း ရေးဆွဲထားသော ခေတ်မှစ၍ ဗြိတိသျှ အစိုးရရုံးရှိ ကျမ်းစာများစာရင်တွင် တွေ့ရသော ပုံနှိပ်ကျမ်းစာများ ခေတ်တိုင်အောင် မြန်မာတို့၏ သမ္မာကျမ်း ဖြစ်ခဲ့သည်။ ဤနိုင်းယှဉ်မှု သည် ဇာတကကျမ်းစာ၏ နောက်ဆုံးပိုင်းဖြစ်သော ဘုရားလောင်း၏ အကြောင်းအရာများကို အရှည်လျားဆုံး ဖော်ပြချက်များ ပါရှိလျက် ဘုရားလောင်း၏ လုပ်ဆောင်ချက်များနှင့် လူသား သို့မဟုတ် နတ်ဘဝ ဖြင့် ဘုရားလောင်း၏ နှောင်းပိုင်းဘဝများ၌ အဖိုးတန် မိန့်ကြားချက် များကို ဖော်ပြသည့် မဟာနိပါတ်လာ ဇာတ်တော်များ (ဇာတ်ကြီး ဆယ်ဘွဲ့)နှင့် ပိုမိုညီညွတ်မှုရှိသည်။^၁ ၎င်းတို့၏ အနုပညာသည် အလွန် အလွန် စိတ်ကူးယဉ်မှုနှင့် အစစ်အမှန် အနည်းငယ် ရောနှောထားသည့် အရှေ့တိုင်း ပုံပြောသူ၏ ရှေးဟောင်း အနုပညာ ဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့၏ ပညာမှာ အိန္ဒိယလူမျိုးတို့၏ ရှေးဟောင်း ဆိုရိုးနှင့် နိတိစကားမှရသည့် ပညာဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့၏ စံနမူ ဆရာအား ဂုဏ်ပြုချီးမွမ်းခြင်း၊ လူသား အကြား အမြင့်မြတ်ဆုံး ရရှိအပ်သည့် လက်ဆောင်ဖြစ်သည့် ဘုရား လောင်းမှာ အစိတ်အပိုင်း များစွာ၌ ပါဝင်နေသည်။ ရာဇာရာဇဝိလာသိ နိကျမ်းပြုအား (ဘိုးတော်ဘုရားက) အမရပူရမြို့ကို တည်ထောင်သူ အား ဘုရင့်ကိုယ်ကျင့်တရားများကို ညွှန်ကြားရန် ပင့်ဖိတ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်နိုင် သော်လည်း အရှင်ဉာဏာဘိဝံသသည် စာဖတ်ပရိသတ်များမှာ ဗုဒ္ဓ မြတ်စွာအား အားလုံး၏ ပူဇော်ခံအဖြစ် ရှုမြင်မည်ဖြစ်ကြောင်း သိခဲ့ သည်။ ဖော်ပြပါ စာရိတ္တမြင့်တင်သော ဇာတ်တော်များမှာ အရှင်ဉာဏာ

^၁ အေဒီ ၁၂၄၈-၇၉။ A. Grünwedel ၏ *Buddhistische Studien*. 1897, Band v, p. 128-31 ကို ရှုပါ။

^၂ ငယ်စဉ်မှစ၍ မြန်မာ ဗုဒ္ဓဝါဒီတိုင်း အရင်းနှီးဆုံးဖြစ်သည့် ယင်းဇာတ်တော် များကို ဖော်ပြရလျှင် တေမိ၊ မဟာဇနကာ၊ သုဝဏ္ဏသာမ၊ နေမိ၊ မဟောသဓာ၊ ဘူရိဒတ္တ၊ စန္ဒကုမာရ၊ နာရဒ၊ ဝိဓူရ၊ ဝေဿန္တရာ တို့ဖြစ်သည်။

ဘိဝံသ ရေးသားစဉ်က ထိုနေ့ခေတ် မြန်မာလူမျိုးများဖြစ်ခဲ့ကြပြီး ယင်း
မတိုင်မီ မျိုးဆက်ပေါင်း များစွာတို့ပင် ဖြစ်ကြသည်။ ထင်ပေါ်လူသိများ
သော မြန်မာနိုင်ငံစာပေကို နားလည်ရန် ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ပါဠိ ဇာ
တကကို အလွန်ကြီး မသိနိုင်ချေ။

အခန်း ၆

မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိဘာသာ ဥပဒေကျမ်းများ
ဆယ့်ကိုးရာစု မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေ
မင်းတုန်းမင်းနှင့် ပဉ္စမသင်္ဂါယနာ
ပုံနှိပ်စာပေစေတီ
နိဂုံး

အလောင်းဘုရား၏ တလိုင်းတို့ကို အောင်မြင်မှုသည် ဘုန်းလက်ရုံး စွမ်းဆောင်မှုနှင့် စစ်ရေးဆိုင်ရာ အားသာမှုကို တည်ဆောက်သည်ထက် ပိုလွန်ခဲ့သည်။ အလောင်းဘုရားသည် တလိုင်းဘာသာစကားနှင့် အမျိုးသားရေးကို ဖျက်ဆီးရန် စီမံခဲ့သည်။ အထက်နှင့် အောက်မြန်မာနိုင်ငံအကြား (စာပေ)ယဉ်ကျေးမှု အကျိုးဆက် မတူညီခြင်းသည် ကျွန်ုပ်တို့မျှော်လင့် သင့်သည်ထက် မပိုခဲ့လျှင်^၁ နောက်ဆုံးတွင် ဒေသနှစ်ခုလုံး၏ အတိတ် ဘာသာရေးသမိုင်း၌ အကြောင်းတရားကို ရှာဖွေရမည်ဖြစ်သည်။ စစ်အတွင်း သို့မဟုတ် တော်လှန်ပုန်ကန်မှု တစ်ခုတွင် နိုင်ငံများ၌ ညီမျှစေသော၊ တူညီစေသော အချက်မှာ ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် ပါဠိဘာသာစကား ဖြစ်ခဲ့၊ ဖြစ်နေဆဲ ဖြစ်သည်။ အကျယ်ပြန့်ဆုံးသော နယ်ပယ်များကို အုပ်ချုပ်ခဲ့ကြသည့် အနော်ရထာ၊ ဓမ္မစေတီ၊ ဘုရင့်နောင်၊ သာ

^၁ နောက်ဆုံး သန်းခေါင်စာရင်းအရ စာပေတတ်မြောက်မှု ကိစ္စတွင် အထက်မြန်မာနိုင်ငံက အောက်မြန်မာနိုင်ငံထက် ထူးခြားစွာ သလွန်ကြောင်း သိရပြီး အထက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ ဘုန်းတော်ကြီးများက ယင်းတို့၏ အတိတ်က တာဝန်များကို ထမ်းဆောင်ကြောင်း ဖော်ပြသည်ကို ဝန်ခံရမည်ဖြစ်သည် (E. Lowin ၏ *Report on the Census of Burma, 1901*, p. 65. ကို ရှုပါ။)။

- မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိဘာသာ ဥပဒေကျမ်းများ
ဆယ့်ကိုးရာစု မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေ
မင်းတုန်းမင်းနှင့် ပဉ္စမသံဂါယနာ
ပုံနှိပ်စာပေခေတ်
နိဂုံး

လွန်၊ အလောင်းဘုရား၊ ဆင်ဖြူရှင်၊ ဘိုးတော်ဘုရား မင်းအသီးသီးသည် တစ်လှည့်စီ ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ပိုင်နည်းလမ်းဖြင့် မိမိတို့၏အာဏာကို သာ သနာပြု လုပ်ဆောင်ချက်များဖြင့် လိမ်မာကျွမ်းကျင်စွာ ထားပစ်ခဲ့ကြ သည်။ တွေ့ရှိချက်အရ မငြိမ်မသက်မှုဖြင့် ပြောင်းလဲမှု ဖြစ်နေသည့် အဆိုးရွားဆုံးသော အချိန်ကာလများမှာပင် ရဟန်းသံဃာတော်များ၏ ငြိမ်းချမ်းနိုင်သော စာပေသင်ကြားရာဌာနများ ရှိခဲ့သည်။ အမြဲတမ်းပင် ရှေးဟောင်း ပါဠိတော်များကို ကူးယူနိုင်၊ အဖွင့်ကျမ်းသစ်များ ရေးသား နိုင်သော နယ်စွန့်နယ်ဖျား သို့မဟုတ် လုံခြုံသည့် ဘုန်းကြီးကျောင်းများ ရှိခဲ့သည်။ စာပေသင်ကြားမှု အလျဉ်သည် ကဏ္ဍတစ်ခုက ယင်းကို ပေးအပ်သမျှနှင့် မြောက်ပိုင်းမှာဖြစ်စေ တောင်ပိုင်းမှာဖြစ်စေ မကြာခဏ သီဟိုဠ်မှ ထောက်ပံ့မှုကို ရရှိသည့် ဌာနသို့ စီးဆင်းခဲ့သည်။

မူလအရပ်ဒေသကို အကြောင်းပြု ခေါ်ဝေါ်သော သီဟဠသံဃဂိုဏ်း အမည်ရှိဂိုဏ်း၏ ကြိုးပမ်း လွှမ်းမိုးမှုသည် မြန်မာနိုင်ငံ၌ မျိုးဆက် တစ် ခုပြီးတစ်ခု မည်သို့ ဆက်လက် တည်ရှိခဲ့ကြောင်းကို ကျွန်ုပ်တို့ တွေ့မြင် ခဲ့ရပြီးဖြစ်သည်။ နောက်တစ်ဖက်တွင် အေဒီ ဆယ့်ရှစ်ရာစု လှုပ်ရှားမှု ကာလတွင် အိန္ဒိယအပြင်ဖက်ရှိ ဂိုဏ်းအများအပြားသည် သီဟိုဠ်အား သက်ရောက်စေခဲ့သည်။ အမရပူရဂိုဏ်းဟု ထင်ရှားသော မြန်မာဂိုဏ်းသည် သီဟိုဠ်ရဟန်းတော်များအဖို့ အသစ် သို့မဟုတ် စိတ် ထဲမှ ကြာမြင့်စွာ ကွယ်ပျောက် သွားပြီဖြစ်သည့် ကျမ်းစာ အမြောက် အမြားကို သီဟိုဠ်သို့ ပို့ဆောင်ပေးခဲ့သည်။

သီဟိုဠ်နှင့် မြန်မာနိုင်ငံတို့အကြား အေဒီ ဆယ့်နှစ်ရာစုမှစ၍ ဘာ သာရေးနှင့် စာပေအရ နီးကပ်စွာ ဆက်စပ် ပတ်သက်နေမှု အကြောင်း ကို နောက်ထပ် ရှင်းပြရန် မလိုပေ။ အင်ဒိုချိုင်းနား ဗုဒ္ဓဝါဒီတို့သည် အရှင်ဗုဒ္ဓဃောသအား နှစ်သက်စေရန် ကြိုးပမ်းခဲ့ကြသော်လည်း ၎င်း တို့၏ စာပေသမိုင်းအားလုံးတွင် သီဟိုဠ်၏ ရေးသားမှုများအပေါ် အမြဲ တမ်းပင် ပြည့်စုံသည်ဟု ယူဆပြီး မချင့်မရဲဖြင့် အဆုံးအဖြတ်ပေးခဲ့ကြ ပြီး သီဟိုဠ်အမည်နာမများအား လေးစားခဲ့ကြသည်။ သီဟိုဠ်၏ ဩဇာ

၁၅၀ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

လွှမ်းမိုးမှုကို ပိုမိုရှေးကျသည့် ခေတ်ကာလများ၌ အမြင်မားဆုံး တွေ့ရသည်။ အေဒီ ဆယ့်ရှစ်ရာစု နှစ်ကုန်သို့ ရောက်သောအခါ သီဟိုဠ်ဩဇာ လုံးဝမရှိ သို့မဟုတ် မဆိုလောက်သာရှိပြီး အိန္ဒိယမူရင်းမှ နက်ရှိုင်းသော သဲလွန်စများကိုသာ ယူဆောင်သော ပါဠိစာပေအုပ်စုတစ်ခုသည် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ထွန်းကားခဲ့သည်။ ဆိုလိုသည်မှာ ပါဠိဓမ္မသတ် (သက္ကတ ဓမ္မသုတ္တရ) သို့မဟုတ် ဥပဒေကျမ်းကို ရေးသားသည့် ခေတ်သို့ ရောက်လာသည်။ ယင်းကျမ်း၏ အချို့ကို အလောင်းဘုရား ပဲခူးကို အောင်နိုင်ပြီးနောက် မြန်မာ ဘုရင့်နိုင်ငံကို အလွန်တိုးချဲ့ကြောင်း မှတ်တမ်းတင်ချိန်အတွင်း ဖြည့်စွက်ခဲ့သည်။ ကျန်အစိတ်အပိုင်းများမှာ ကျွန်ုပ်တို့ တွေ့ရမည် ဖြစ်သည့်အတိုင်း ပိုမို ရှေးကျပြီး တလိုင်းတို့၏ အမွေအနှစ် ဖြစ်သည်။

ယင်းမြန်မာ့ ရှေးဟောင်းဥပဒေနှင့် အနည်းငယ် ခြားနားချက်များရှိသည့် နှောင်းခေတ် ပါဠိဘာသာ ဥပဒေကျမ်းများမှာ ဟိန္ဒူ ဓမ္မသုတ္တရများ၊ မနု နှင့် အခြားကျမ်းများကို အခြေခံသည်။ မြန်မာနိုင်ငံ တရားသူကြီးချုပ်ဟောင်း ဆာ ဂျွန် ဂျာဒိန်း (Sir. John Jardine) ရေးသားသော *Notes on Buddhist Law* ကျမ်းမှ ရရှိသည့် အတွေးအမြင်များဖြင့် ပညာရှင် များစွာတို့၏ သုတေသနပြုချက်များမှ ယင်းကိစ္စမှာ ပိုမို ရှင်းလင်းသွားသည်။ ယင်းကျမ်း၌ ဂျာဒိန်းသည် မိမိ၏ အိန္ဒိယနှင့် မြန်မာဥပဒေကို ကိုယ်တိုင် သင်ယူလေ့လာပြီး ရရှိသည့် အတွေ့အကြုံ ဘဏ်တိုက်မှ အလွန်အဖိုးတန်သည့် အချက်အလက်များကို ထည့်သွင်းခဲ့သည်။^၁

^၁ See *The Laws of Manu*, translation by G. Bithler with introduction, SBE, vol. xxv, and J. Jolly, *Recht und Sitte*, Grundriss, ii, 8.

^၂ မြန်မာဓမ္မသတ်ကျမ်းများသည် မြန်မာနိုင်ငံ၌ လက်ရှိကျင့်သုံးနေသော ဗုဒ္ဓဘာသာ ဥပဒေကို အခြေခံသည်။ ဆာဂျွန်ဒိန်းက 'ပါဠိပညာရှင်သည် တရားသူကြီး လုပ်ပူးရမည်'ဟု ဆိုသည်။ ဂျွန်ဒိန်းကိုယ်တိုင်လည်း ပါဠိပညာရှင်အား အဆုံးအဖြတ်ကို ညီသူအဖြစ် ခေါ်ယူခဲ့သည်။ ပါဠိစာပေကို စိတ်ဝင်စားသူ များအဖို့ အလွန် ကံကောင်းသည်။

ဆာဂျွန်ဂျာဒိန်းနှင့် ပူးတွဲဆောင်ရွက်သူ Dr. Forchhammer က တလိုင်းနိုင်ငံများသည် အေဒီ ဆယ့်နှစ်ရာစု မတိုင်မီက တည်ရှိခဲ့သော စွမ်းအင် ကြီးမားသည့် ဟိန္ဒူကိုလိုနီများ၏ နိုင်ငံရေး မှီခိုခံများ ဖြစ်ခဲ့ပြီး ယင်းတို့မှတစ်ဆင့် ဟိန္ဒူဥပဒေများကို မွေးစားခဲ့ကြောင်း ကောက်ချက်ချခဲ့သည်။^၁ ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် မြန်မာအစဉ်အလာကို မှတ်တမ်းတင်ရန်ထက် ပို၍ မစွန့်စားနိုင်ပေ။ ဤကျယ်ပြန့်လှသည့် ရှေးခေတ်ရင်းမြစ်ဆိုင်ရာ မေးခွန်းပြဿနာမှာ ဖော်ပြပါ ရေးသားချက်တွင် ဖော်ပြသည်ထက် ပိုမိုအသေးစိတ် လေ့လာရဦးမည့်အပြင် ပိုမို ပြည့်ဝသော အရည်အချင်းဖြင့် ကိုင်တွယ်ရမည့် ဘာသာရပ်လည်း ဖြစ်သည်။ ယခု ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ဖော်ပြပြီး ပညာရှင် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှစ်ယောက် ခြေရာခံခဲ့သည့်အတိုင်း မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိဘာသာ ဥပဒေကျမ်းများ၏ သမိုင်း၌ အဓိက အချက်များကို အကျဉ်းချုပ် ထင်တွေ့ကြည့်ပါမည်။

ကျွန်ုပ်တို့သည် ပုဂံ၌ နရပတိစည်သူမင်းအုပ်ချုပ်စဉ် အေဒီ ၁၁၇၄ ခန့်တွင် ဒလမြို့^၂ အနီး ပဋိပ္ပဇေယျရွာမှ တလိုင်းရဟန်းတော် အရှင်သာရိပုတ္တ ပါဠိဘာသာဖြင့် ရေးသားသည့် ရှေးခေတ် ဓမ္မဝိလာသ ဓမ္မသတ်အကြောင်းကို ဖော်ပြခဲ့ပြီး^၃ ဖြစ်သည်။

ယင်းနောက် အေဒီ ၁၂၈၀ တွင် ပုတ္တမြို့၌ ဝါရဂူအမည်ဖြင့် အုပ်ချုပ်ခဲ့သည့် ဘုရင် ရေးသားသည့် ဝါရဂူဓမ္မသတ်ကျမ်း^၄ ကို နီးကပ်စွာ တွေ့ရသည်။ ယင်းကျမ်းမှာ ထူးခြားပြီး အရေးပါသည်။ ယင်းကျမ်း

^၁ *Jardine Prize Essay*, p. 38, 62, 63.

^၂ ဤကျမ်း၊ စာ-၃၃။

^၃ ရန်ကုန် တစ်ကမ်းတွင် ရှိသည်။ See Sir. John Jardine's *Notes on Buddhist Law*, pt. iv, Introductory Preface by E. Forchhammer, p. 5; and *Notes*, pt. vii, Preface by J. Jardine, p. 1.

^၄ ယင်းကျမ်းကို E. Forchhammer က ဂျာဒိန်း၏ အက်ဆေး တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း အဖြစ် ဘာသာပြန်ဆိုပြီး ရန်ကုန် အစိုးရပုံနှိပ်တိုက်မှ ထုတ်ဝေသည်။

အား ကျွမ်းကျင်သည့် လေ့လာမှုဖြင့် ဖော့ချ်ဟမ္မားက ဟိန္ဒူ မနုနှင့် အခြားသော ရှေးဟောင်း အဓိက ဥပဒေကျမ်းများ ဖြစ်သည့် ယညဝါကျ (Yājñavalkya)^၁ နာရဒကျမ်း^၂ များနှင့် ဝါရဂုဓမ္မသတ်ကို ဂရုတစိုက် နိုင်ယှဉ်မှုတစ်ရပ် ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ ယင်းနှိုင်းယှဉ်ချက်တွင် ဥပဒေ၌ ပေါ်ကြွယ်သည့် အိန္ဒိယ အချက်အလက်များကို ရှင်းလင်းစွာ ထုတ်ပြသည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် ဘာသာပြန်ဆရာသည် ပထမဆုံးသော မှတ်သားဖွယ် မှတ်တမ်းဖြစ်သည့် ဗုဒ္ဓဝါဒ ဥပဒေနှင့် တလိုင်းဥပဒေကို တည်ဆောက်ပြီး ယင်း၏ ပြဋ္ဌာန်းချက် အများစုပါဝင်သည့် ဗြာဟ္မဏဥပဒေတို့အကြား ခြားနားချက်များအပေါ် အလွန် စိတ်ဝင်စားဖွယ် အချက်အလက်အချို့ကို တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ယင်းခြားနားချက်မှာ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာတွင် ဖြစ်သည်။ ဝေဒကျမ်းလာ ရသေ့ရဟန်းနှင့် ပတ်သက်သည့် အချက်အလက်များမှာ ဝါဂရ ဥပဒေကျမ်း၌ ပျောက်နေသည်။ ဥပမာဆိုမူ မင်္ဂလာအခမ်းအနားများ (ဥပမာ လက်ထပ်မင်္ဂလာ)၊ ယဇ်ပူဇော်ခြင်း၊ ပြစ်မှုအတွက် တောင်းပန် ဝန်ချမှုအတွက် ဖြစ်နိုင်ခြေတို့မှာ ဗြာဟ္မဏဥပဒေ၏ မရှိမဖြစ် လိုအပ်သော အစိတ်အပိုင်း တစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ သို့တစေ ဗုဒ္ဓဝါဒ ဥပဒေပြုသူများသည် ထိမ်းမြား မင်္ဂလာပြုခြင်း၏ အခမ်းအနားကို ဥပေက္ခာပြုခဲ့ပြီး ပြစ်ဒဏ်ပေးမှုကို သတိရမည်ဖြစ်သည့်အတိုင်း ပုဂ္ဂိုလ်တိုင်း၏ အတိတ်နှင့် အနာဂတ်ဘဝများ၏ ရလဒ်ဖြစ်သည့် မိမိတို့၏ ကမ္မဝါဒအပေါ် အခြေပြုခဲ့သည်။ စိတ်ထဲတွင် ယင်းဓမ္မအရင်းခံဖြင့် ၎င်းတို့သည် ၎င်းတို့၏ သီအိုရီအရ မမျှတသော၊ အသုံးမတည့်သော၊ ယုတ္တိဆီလျော်မှု မရှိသော ပြစ်ဒဏ်များအား ရှုပ်ထွေးခြင်းမရှိဘဲ လူမှုစည်းကမ်းကို ကာကွယ်ရန် ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းမှု စနစ်တစ်ခုကို တွေ့ခဲ့ကြသည်။ ၎င်းတို့၏ စနစ်ကို ရာဇဝတ်မှု သို့မဟုတ် ပြစ်မှုတိုင်းကို ပြစ်ဒဏ်

^၁ A. Weber, *Indische Literaturgeschichte*, 2nd ed., p. 267, 299

^၂ A. Weber, *op. cit.*, p. 296.

များဖြင့် အရေးယူသည့် မြို့ပြဥပဒေအဖြစ် ဖော်ပြသည်။ (ယင်းဥပဒေ) အရ 'တစ်ယောက်သောသူက အခြားတစ်ယောက်အပေါ် ဖြစ်စေသည့် ထိခိုက်နစ်နာမှု အတိုင်းအတာဖြင့် ဒဏ်ခတ်ရသည့် ပေးလျော်ခြင်း'ကို တောင်းဆိုသည်။ ဖော်ချ်ဟမ္မားက 'ဗုဒ္ဓဝါဒ ယုံကြည်မှုအရ အပြုအမူ တိုင်းသည် သေချာသော အကျိုးတစ်ခုဖြင့် အခြားပုဂ္ဂိုလ်များ၏ နှစ်သက်ခြင်း သို့မဟုတ် ရှုတ်ချခြင်းဖြင့် တိုးမြှင့် သို့မဟုတ် လျော့နည်းစေနိုင်ခြင်း မရှိဘဲ ယင်း၏ ကိုယ်ပိုင် သေချာသော ဆုလားဒ် သို့မဟုတ် ပြစ်ဒဏ်ကို ဆောင်ယူလာလိမ့်မည်ဖြစ်သောကြောင့် ပြစ်ဒဏ်ပေးမှုသည် ကိုယ်ကျင့်တရားအရ ဆုတ်ယုတ်မှု မရှိနိုင်ချေ'ဟု ဆိုသည်။^၁ ဟေ့ချ်ဟမ္မား၏ ဝါဂရဓမ္မသတ် လေ့လာချက်သည် ၎င်းအား 'အိန္ဒိယမူရင်းဖြစ်သည့် တလိုင်းဥပဒေသည် ဗုဒ္ဓဝါဒ ထွန်းကားခဲ့စဉ်က' ရှေးခေတ် အိန္ဒိယ၏ လူမှုရေးနှင့် ဘာသာရေး အခြေအနေများကို ထင်ဟပ်စေပြီး နာမည်ကျော် ဗြာဟ္မဏ မနုကျမ်းကို မွမ်းမံချိန်ထက် ရှေးကျသည့် ဗုဒ္ဓဝါဒီမာဏဝဂိုဏ်း ဖြစ်ကြောင်း ပြဆိုသည်'ထိ ယုံကြည်သွားစေခဲ့သည်။ ဝါရဂုကျမ်းကို ဘာသာပြန်သူသည် ၎င်းစတင်ခဲ့ပြီး ယင်းမှတစ်ဆင့် ၎င်း၏ ယူဆချက်အတွက် ခွန်အားကောင်းသည့် အခြေခံတစ်ရပ်ကို တွေ့ရှိနိုင်မည်ဖြစ်သည့် သုတေသနပြုချက်များ ပြုလုပ်ခဲ့သည်ထိ အသက်မရှည်ခဲ့သည်မှာ ဝမ်းနည်းဖွယ် ဖြစ်သည်။ ယင်းသည် စိတ်ဝင်စားဖွယ် စိတ်ကူးတစ်ရပ်အဖြစ် ကျန်နေဆဲဖြစ်သည်။ ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ဤစာတမ်းအတွက် ၎င်းချန်ထားခဲ့သည့် နေရာမှပင် တလိုင်းလူမျိုးတို့ ထိန်းသိမ်းထားခဲ့သော ဟိန္ဒူ စာသင်ကျောင်းများ လွှမ်းမိုးချိန်မှသည် ဝိနယ

^၁ *Jardine Prize Essay*, p. 61, 62.

^၂ ဖော်ပြပါ အခြေအနေများအတွက် ရှင်းလင်းချက်တစ်ရပ်ကို Rays Davids', *Buddhist India* ('Story of the Nations' series), 1093 ၌ ရှုပါ။

^၃ *Jardine Prize Essay*, p. 38.

နှင့် သုတ္တပိဋကတို့မှ ထုတ်နုတ်ပြီး ဇာတ်တော်များအား အစဉ်အလာ နှင့် စံနမူများအဖြစ် ထည့်သွင်းသည့် နှောင်းခေတ် ဥပဒေကျမ်းများ၌ အထည်ကိုယ်ပြုထားသော ဗုဒ္ဓဝါဒအစဉ်အလာ အောင်မြင်သည်ထိ ပါဠိ နှင့် မြန်မာဘာသာ ဓမ္မသတ်ကျမ်းများ ကျော်ဖြတ်ခဲ့ရသည့် တိုးတက်မှု အဆင့်ဆင့်ကို ခြေရာခံရန် ရှေ့သို့ ဆက်သွားရမည်ဖြစ်သည်။

ဝါဂရကျမ်းကို ဗုဒ္ဓဃောသ ဟူသော မင်္ဂလာအမည်ဖြင့် တလိုင်း တရားသူကြီး တစ်ဦးက အေဒီ ၁၆ ရာစုတွင် ပါဠိဘာသာပြန်ဆိုခဲ့သည်။ ဖော့ချ်ဟမ္ဘားက 'မြန်မာ ဓမ္မသတ်ကျမ်းများ၏ ခိုင်လုံသည့် သမိုင်းစဉ် သည် ၎င်း (ဗုဒ္ဓဃောသ)နှင့် အစပြုခဲ့သည်'ဟု ဆိုသည်။ ဗုဒ္ဓဃောသ၏ မနုဿရကျမ်းသည် ဝါဂရဓမ္မသတ်၏ ပါဠိဘာသာပြန်ဖြစ်ပြီး ထိုအချိန် ထိ တလိုင်းဘာသာစကားဖြင့်သာ ရှိသေးသည်^၁။

အေဒီ ဆယ့်ခုနစ်ရာစုတွင် မနုယင် (Manu Yin)^၂ အမည်ရှိ နောက် ထပ် ဥပဒေကျမ်း တစ်စောင်ကို ဂါထာဗန္ဓုဖြင့် ရေးဖွဲ့သည်။ ဤကျမ်း သည် ဝါဂရဓမ္မသတ်ကျမ်းကို အခြေခံသော်လည်း ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် အချို့ဇာတ် တော်များ' ကို အဓိက အခြေခံဖွဲ့စည်းသော ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ ရှေးဟောင်း ဓလေ့ထုံး ဥပဒေ ဖြစ်သည့် ဖြတ်ထုံးများမှ ဖြည့်စွက်ချက်များ ပါဝင်

^၁ အဋ္ဌကထာဆရာ အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ၏ ကျော်ကြားမှုနှင့် ထပ်တူညီနေ သည်မှာ ဆိုဖွယ်မလိုပါချေ။ တလိုင်းအစဉ်အလာအရ ဝိရိယပြင်းထန်သူ ယင်း ပညာရှင်အား အေဒီ ဆယ့်ငါးရာစု၌ ရာမညဒေသသို့ ဟိန္ဒူ ဥပဒေကျမ်းများ ယူဆောင်လာသူ အဖြစ် အသိအမှတ်ပြုသည် (Notes, pt. iii, p. x)။

^၂ Notes on Buddhist Law, pt. viii, p 2. ကိုရူပါ။

^၃ Manoo Reng. see Notes on Buddhist Law, Introd. Remarks, p. xii.

^၄ ဗုဒ္ဓဝါဒ ဥပဒေပြုသူ နှစ်သက်သော ဝိဓူရနှင့် မဟောသဓ ဇာတ်တော်များမှာ နမူနာများ ဖြစ်သည်။ နာမည်ကျော် ဝိဓူရဇာတ်တော် မြန်မာဘာသာနှင့် Mr. R. F. St. Andrew နှင့် St. John တို့၏ အင်္ဂလိပ်ဘာသာပြန်ကို JRAS., 1896 တွင် ရှုပါ။

သည်။ အေဒီ ၁၆၅၀ တွင် နတ်ယ ဓမ္မဝိလာသ ပုဂ္ဂိုလ် ရေးသားသည့် ဆယ့်ခုနစ်ရာစု ဓမ္မဝိလာသဓမ္မသတ် ကျမ်းကို မနုဓမ္မသတ်ဟုလည်း ခေါ်သည်။ ဤကျမ်းမှာ နှောင်းခေတ်ကျမ်းများ၏ ထင်ရှားသည့် အမှတ် လက္ခဏာဖြစ်ပြီး ဓမ္မပဒကျမ်းမှ ကိုးကားချက်များ ပါရှိပြီး တလိုင်းမှ ရင်း၏ အနှစ်သာရ ပျောက်ဆုံးလျက် ဗုဒ္ဓဝါဒကျမ်းစာများမှ ထုတ်နုတ် ချက်များ ဖြစ်သည်။

ဥပဒေကျမ်းများ သမိုင်း၏ နောက်တစ်ဆင့်မှာ ထင်ရှားသည့် ပြောင်းလဲ တိုးတက်မှု ဖြစ်သည်။ အလောင်းဘုရားသည် အကြင်နာမဲ့ သည့် ဖျက်ဆီးသူ ဖြစ်သော်လည်း ၎င်း၏ နေပြည်တော်သစ်အတွက် ခိုင်မာသည့် ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံတစ်ရပ်ကို တည်ထောင်ရန် ဆောင်ရွက်ခဲ့ သည်။ ၎င်း၏ အမိန့်ဖြင့် အေဒီ ၁၇၅၆ တွင် မနုဃင်ဓမ္မသတ်၊ အေဒီ ၁၇၅၈-၁၇၆၀ တွင်^၁ အရေးပါသည့် မနုကျယ်ဓမ္မသတ် ဟူသော ဥပဒေ ကျမ်းအချို့ကို ရေးသားခဲ့ပြီး တတိယမြောက်ကျမ်းမှာ ဒရဇ္ဇဝိတာရဏီ ဖြစ်သည်။ မနုကျယ်ဓမ္မသတ်မှာ မြန်မာဘာသာဖြင့်သာ^၂ ရှိသော်လည်း အများစုမှာ ဇာတက (မဟောသဓာ၊ ဝိဓူရနှင့် သုတ္တပိဋကမှ ကောက် နုတ်ချက်များ)၊ မိလိန္ဒပဉ္စ၊ သမန္တပါသာဒိကာ (အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ၏ ဝိနည်းအဋ္ဌကထာ)၊ ကင်္ခါဝိတရဏီ (ပါတိမောက်အဖွင့်)၊ ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂနှင့် သာရတ္ထဒီပနီဋီကာ^၃ ဟူသော ပါဠိကျမ်းများကို အခြေခံထားသဖြင့် ပါဠိ

^၁ *Notes on Buddhist Law*, pt. iv, p 5 and pt. vii, . 2..

^၂ *Notes on Buddhist Law*, pt. iv, Introd. Preface, p. 4 ကိုရူပါ။ ကျမ်းပြုသူမှာ ဘုမ္မဇေယျ မဟာသိရိ ဥတ္တမဇေယျ ဖြစ်သည်။

^၃ မော်လမြိုင်မြို့တွင် ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့ပြီး Dr. Richardson က ၁၈၄၇ ခုနှစ်တွင် အင်္ဂလိပ်ဘာသာ ပြန်ဆိုခဲ့သည်။

^၄ နရပတိစည်သူမင်း လက်ထက် အရှင်သာရိပုတ္တရာမထေရ် ရေးသည့် ဝိနည်း ဋီကာ။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၃၈။ Forchhammer, *List*, p. iv. (သီဟိုဠ် ပရက္ကမဗာဟု မင်းလက်ထက် အရှင်သာရိပုတ္တရာကိုပင် ရည်ရွယ်လျှင် မှန်ကန် သည်၊ ဘာသာ ပြန်သူ)။

၁၅၆ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

စာပေ၌ ပါဝင်သည်။ မြန်မာ့ဥပဒေကို ဤနာမည်ကျော် ဥပဒေကျမ်းနှင့် အလားတူ နာမည်ကျော် မနုဇ္ဈာနကျမ်း အဖြစ် ပုံဖော်ချိန်တွင် ဗုဒ္ဓဝါဒ ကိုယ်ကျင့်တရားအခြေခံ မည်သို့ စိမ့်ဝင်နေပြီး အိန္ဒိယမူရင်း ကျမ်းစာမှ ပျောက်ဆုံးနေမှုကို မစဉ်းစားနိုင်သော ဖော်ပြပါ ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ခွင့်ပြုချက်များနေရာတွင် အစားထိုးခဲ့ကြောင်း တွေ့မြင်နိုင်သည်။ မနုကျယ် ကျမ်းသည် အသိပညာသင်ယူမှုအတွက် လေးစားမှုတစ်ရပ်ကို ဖော်ပြ သည်။ ပိဋကတ်နှင့် ဝေဒကျမ်းများကို ကျွမ်းကျင်သူသည်သာ တရား စီရင်မှုကို ပြုသင့်ကြောင်း ယင်းကျမ်းက ပြဆိုသည်။

ဆင်ဖြူရှင် မင်းတရားသည် ၎င်းဖခင်၏ စံနမူကို လိုက်ခဲ့ပြီး ၎င်း၏ အမိန့်ဖြင့် အေဒီ ၁၇၆၆ နှင့် ၁၇၇၄ အကြားတွင် ဥပဒေကျမ်း အများ အပြား ရေးသားခဲ့သည်။ ယင်းတို့အနက် မနုသာရရွှေမျဉ်း၊ မနုဇ္ဈာန^၁ နှင့် ဝိနိစ္ဆယပကာသနီကျမ်းများ ပါဝင်သည်။ ကျမ်းပြုသူ ဝဏ္ဏကျော် ထင်သည် သံဃရာဇာ ဇေမ္မဒိပအနန္တဓဇ၏ တပည့်ဖြစ်သည်။ မနုသာရ ရွှေမျဉ်းကျမ်းကို ရေးစဉ်က ကျမ်းပြုသူမှာ ရဟန်းဘဝတွင်သာ ရှိသေး ကြောင်း အဆိုရှိသည်။ အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့သည့် မနုယင်ကျမ်း၏

^၁ မနုဇ္ဈာနဓမ္မတ်ကျမ်းကို အေဒီ ၁၈၉၈ တွင် Courtnal Horace Brown က ပုံနှိပ် ထုတ်ဝေခဲ့သည်။ *Notes on Buddhist Law*, pt. ii, p. 1 ကို ရှုပါ။

^၂ *Notes on Buddhist Law*, pt. iv, Introd. Preface, p. 7. ဝေဒကျမ်းများနှင့် ပတ်သက်၍ ဤကျမ်း၊ စာ-၅၀၊ ၅၁ တွင် ရှုပါ။

^၃ မနုဇ္ဈာနကျမ်း မြန်မာမူနှင့် ပါဠိမူနှစ်ခုအကြား အတန်ငယ် တစ်မူထူးခြား သည့် ကွဲပြားချက်များရှိသည်။ မြန်မာမူတွင် ဘုရင့်အမိန့်ဖြင့် (ဗေဒင်၊ လက္ခဏာ၊ ဆေးနှင့် ကမာသျှတ္တရ ဆိုင်ရာ) သက္ကတဘာသာမှ မြန်မာပြန်ဆိုခဲ့သည့် ဗျာ ကရဏနှင့် အခြားကျမ်းများမှ ထုတ်နုတ်ချက်များကို မကြာခဏ တွေ့ရသည်။ ပါဠိမူ၌ ယင်းထုတ်နုတ်ချက်များကို မတွေ့ရဘဲ ရဟန်းတော်တစ်ပါး ရေးသား သည့် ယင်းပါဠိမူမှာ ကျမ်းပြုသူ၏ ဘုန်းကြီးကျောင်းဆိုင်ရာ အစဉ်အလာများ လွှမ်းမိုးနေမှုကို တွေ့ရသည်။

ကဗျာမူဖြစ်သည့် မနုဿင်္ဂလင်္ကာကျမ်းကိုလည်း ၎င်းပင် ရေးသားသည် ဟု ဆိုသည်။ ထိုအချိန်က ပိဋကတ်တတ်ကျွမ်းသည့် မထေရ်တို့၏ ကူညီပံ့ပိုးမှုမှာ အလိုအပ်ဆုံးဖြစ်သည်ဟု ယူဆပြီး ရဟန်းတော် တေဇောသာရ၊ အရှင်ဆန္ဒပညနှင့် တောင်တွင်းကျော်တို့သည် ဆင်ဖြူရှင်ခေတ် အဝမြို့တော်ရှိ တရားသူကြီးအဖွဲ့တွင် ပါဝင်ကူညီခဲ့ကြောင်း ဆိုသည်။

ခေတ်သစ် ဥပဒေကျမ်း၏ စံနမူတစ်ရပ်မှာ အေဒီ ၁၈၃၂ တွင် ရာဇဗလကျော်ထင် ရေးသားသည့် မောဟဝိဇ္ဇေဒနီကျမ်း^၁ ဖြစ်သည်။ ယင်းကျမ်းကို ပါဠိဂါထာဖြင့် ရေးဖွဲ့ထားသည်။ ထိုကျမ်းနှင့် ပတ်သက်၍ ဟေ့ချ်ဟမ္မား၏ စိတ်ဝင်စားဖွယ် မှတ်ချက်တစ်ရပ် ရှိသည်။ ယင်းမှာ 'ယင်း (မောဟဝိဇ္ဇေဒနီ) ကျမ်း၌ မနုရသေ့ လုံးဝ ပျောက်ကွယ်နေခြင်း မှာ မြန်မာဥပဒေကျမ်း အားလုံးနှင့် အရေးပါသည့် အချက်တစ်ရပ် ဖြစ်သည်။ အလောင်းဘုရားခေတ် တရားသူကြီးများ ပြုသကဲ့သို့ မနုကျမ်းကို ဗုဒ္ဓဝါဒစာမိမာန်၌ ထားရှိခြင်းခြင်းအတွက် အံဝင်ဝွင်ကျ ဖြစ်နိုင်ခြေ မရှိခြင်းကို သိနိုင်ပုံရပြီး ဥပဒေပြုသူတစ်ယောက်၏ ဂုဏ်သိက္ခာတွင် ဗုဒ္ဓဝါဒ အသိုင်းအဝိုင်းသို့ မနုကျမ်းကို ထောက်ခံနိုင်သော အချက်အလက်ကို ဗုဒ္ဓဝါဒကျမ်းဂန်၌ မတွေ့ရသဖြင့် ရာဇဗလကျော်ထင်သည် မိမိနိုင်ငံ၏ ရှေးခေတ် အစဉ်အလာ ဥပဒေကျမ်းစာအုပ်များ၏ သမိုင်းစဉ်ကို ဖြိုဖျက်ခဲ့သည်။ ၎င်းက နိဒါန်းတွင် 'ဘုရင်၏ တောင်းပန်ချက်ကို လိုက်နာလျက် မလိမ္မာသူ လူသားတို့အပေါ် သနားကရုဏာကြီးမားတော်မူသော မြတ်ဗုဒ္ဓ ဟောကြားတော်မူပြီး ပထမဦးဆုံးသော ဘာသာစကား၊ မူလဘာသာစကား ဖြစ်သည့် မာဂဓိဘာသာဖြင့် မှတ်

^၁ ယင်းအဖွဲ့တွင် (မနုဝဏ္ဏနာနှင့် မနုသာရကျမ်းတို့ ထင်ရှားသော ပေါင်းစုအမည်ဖြစ်သည့်) လင်္ကာသာရ (ကျမ်း)ကို ပြင်ဆင်ခဲ့သည်။ *Notes on Buddhist Law*, pt. iv, Introd. Preface, p. 5.

^၂ *Notes on Buddhist Law*, pt. vi. p1, ကို ရှုပါ။ ဟေ့ချ်ဟမ္မား၏ မှတ်ချက်နှင့် မောဟဝိဇ္ဇေဒနီ ဓမ္မသတ်အရ မောင်သေကပြု၏ အမွေစားအမွေခံဥပဒေ။

၁၅၈ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

တမ်းတင်ထားသည့်အတိုင်း ကျမ်းပြုသူသည် ဥပဒေကို ရေးသားသည်။ မောဟဝိဇ္ဇာဒနီကျမ်းသည် တစ်နည်းနည်းဖြင့် ပြန်လည်စီစဉ် ရေးသား ထားသော်လည်း မည်သို့ဖြစ်စေ မနုဓမ္မသတ်များနှင့် တူညီသည့် ကျမ်း စာ ဖြစ်သည်။

ပါဠိဘာသာစကားသည် လောကီ ကိစ္စရပ်များအတွက် မည်သည့် အတိုင်းအတာထိမျှ ဖြစ်မလာခဲ့ချေ။ ယင်းသည် ဘာသာရေး ကိစ္စအသုံး ပြုရန်သာ အခြေအနေ ပေးခဲ့ပုံရသည်။ (၁) တလိုင်းအစဉ်အလာမှ ဆင်းသက်သည့် ဟိန္ဒူအစဉ်အလာ တစ်ရပ်ကို ထိန်းသိမ်းရန်နှင့် (၂) ကျွန်ုပ်တို့ မှန်းဆနိုင်မှုအရ မြန်မာ့ဒေသခံ အားလုံး၌ ကောင်းစွာ ညီညွတ်ပြီး ဥပဒေအဖြစ် ပေါင်းစုနိုင်သော မြန်မာ့ထုံးတမ်းစဉ်လာ ဥပဒေ ကို မြှုပ်နှံရန် ရုံးသုံးကျမ်းစာများ၌ ပါဠိဘာသာစကား အသုံးများကို သတိပြုမိသည်။ ရေးသားသည့် ဥပဒေကျမ်းနှင့် သင့်လျော်သော ဆန်းပြား ခမ်းနားသော ဝိသေသနပုဒ် အသုံးပြုရာတွင် သဘာဝအားဖြင့် ရွေးချယ်ထားသည့် ဂန္ထဝင် စာပေသုံး ဘာသာစကားသည် ဤနေရာ၌ မြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဥပဒေများက ဗုဒ္ဓဝါဒအား ပေးဆပ်ရန်ရှိသည့် အကြွေးကိုလည်း အမှတ်ရစေသည်။ အထူးခြားဆုံးသော ဗုဒ္ဓဝါဒ ဩဇာ လွှမ်းမိုးမှု စံနမူတစ်ရပ်မှာ ဇနီးတစ်ယောက်၏ တရားဝင် အဆင့် အတန်း၌ ပြောင်းလဲမှု ဖြစ်သည်။ သို့တစေ ပါဠိ ဥပဒေကျမ်းများမှာ အခြားသော စိတ်ဝင်စားဖွယ် အကြောင်းအရာများနှင့် ပြည့်နေသည်။ အကျဉ်းချုပ်မျှပင် ဖြစ်သော်လည်း အထက်ဖော်ပြပါ ကျမ်းစာ အနည်းငယ်ကို မြန်မာ ပါဠိကျမ်းစာများ စာရင်းမှ မဖျက်ထုတ်နိုင်ချေ။ ယင်း ကျမ်းစာများကြောင့် လိုအပ်နိုင်သည့် နေရာကို ဤစာစုတွင် အကျဉ်းချုံ့ထားပြီး ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ယင်းတို့ကို ချန်ထားခဲ့ရာ၌ ဆယ့်ကိုးရာစု ဘာသာရေးစာပေသို့ ရောက်ရှိရန် ဤအမျိုး အစားနှင့်ဆိုင်သည့် အရှေ့တိုင်း သမိုင်းစဉ်နှင့် ယင်း၏ ပြဿနာများက ပညာရှင်များအား ထပ်မံ ဆွဲဆောင်မည်ဟု စာရေးသူ မျှော်လင့်ရပါသည်။ အကြောင်းမူ ကံကောင်းစွာပင် နှစ်အနည်းငယ် အလွန်က ယင်းပညာရှင်များသည်

အထက်တွင် အလွန် အကျဉ်းချုပ်မျှသာ ဖော်ပြခဲ့သည့် အပြေများနှင့် ပတ်သက်ခဲ့သောကြောင့် ဖြစ်သည်။

ယခုအချိန်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ဘုန်းကြီးကျောင်း ပညာရှင်များ၏ သမိုင်းသို့ ပြန်သွားရပါမည်။

အေဒီ ၁၈၁၉ တွင် ဘိုးတော်ဘုရား ကွယ်လွန်သည်။ ၎င်းအား မြေးဖြစ်သူ ဘကြီးတော်မင်းက ဆက်ခံသည်။^၁ ဆာ အာသာ ဖယ်ရာက 'ဘကြီးတော်သည် မိမိ၏ အုပ်ချုပ်ရေးကို ကောင်းစွာ စီမံခဲ့သည်။ ကျမ်းစာအချို့ကို သုံးနှစ်ကြာ လေ့လာပြီးနောက် ၎င်း၏ နိုင်ငံအား ပြောကြားရာတွင် မျှတစွာ အုပ်ချုပ်ရန်နှင့် ငါးပါးသီလကို လိုက်နာကျင့်သုံးရန် ကတိပြုခဲ့သည်။ သာသနဝံသကျမ်းအရ ဘကြီးတော်မင်းသည် မင်းကျင့်တရား၊ သာသနပြေများ အရှည်တည်တံ့ရေး စသည်တို့နှင့် ဆိုင်သည့် မေးခွန်း များစွာကို ပညာရှင် ရဟန်းတော်များနှင့် အမတ်များနှင့် တိုင်ပင်နှိုးနှောခဲ့ကြောင်း ခြယ်သပြီး ဖော်ပြသည်။ ယင်း ဆွေးနွေးချက်များသည် ရှေးဟောင်း ကျမ်းစာများ၌ များစွာ သုတေသနပြုခြင်းများသို့ ဦးတည်သွားစေသည်။ ယင်းသို့ ဆွေးနွေးစဉ် အခါတစ်ပါးတွင် ဝိနည်းကျမ်းဂန်တို့၌ ကျွမ်းကျင်သူ ဝန်ကြီးတစ်ယောက်က စေတီနှင့် ကျောင်းတိုက်များ တည်ဆောက်ရန် ရှေးဘုရင်များ လူဒါန်းခဲ့သည့် မြေများကို သံဃာတော်များအား ထာဝစဉ် လူဒါန်းသင့်ကြောင်း စည်းမျဉ်း တစ်ခုကို ချမှတ်သည်။ ဝန်ကြီးသည် ကြောက်ရွံ့မှုမရှိဘဲ သုဇာတ ဗုဒ္ဓဘုရားရှင် လက်ထက်တိုင်အောင် ဝေးကွာသည့် အတိတ်ကာလတိုင်အောင် ရှာဖွေခဲ့ပြီး ဘုရင်သည် လုံးဝ နှစ်သက်ခဲ့သည်။^၂

ဘကြီးတော်မင်းသည် အစဉ်အလာကို လေးစားသူဖြစ်သည်။ ၎င်း၏ ကမကထ ပြုမှုဖြင့် ပုဂံမြို့၌ ခေတ်သစ် ရာဇဝံသကျမ်း (ရာဇဝင်

^၁ သိဝိတြိဘယနာဒိကျပဝရပဏ္ဍိတမဟာဓမ္မရာဇာ၊ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၄၂။

^၂ *History of Burma*, p. 232.

^၃ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၄၅။

၁၆၀ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ကျမ်း) ကို ရေးခဲ့သည်။ ၎င်း၏ ဆရာအရှင်ဖြစ်သူ အရှင်ပညာသီဟ^၂ အား သာသနာပိုင်အဖြစ် ခန့်အပ်သည်။ ဤဆရာတော်သည် တစ်စုံတစ်ခုသော ကျမ်းစာကို ရေးသားကြောင်း သာသနဝံသကျမ်း၌ ဖော်ပြခြင်းမရှိချေ။

ဘကြီးတော်ဘုရားမင်း နန်းစိုက်ချိန်မှာ သာသနာပိုင် အဖြစ်ဖြင့် ရော 'မင်းတကာတို့၏ မင်းအဖြစ်ဖြင့်'ပါ အလွန် တိုတောင်းသည်။ အေဒီ ၁၈၂၄ တွင် ဗြိတိသျှအစိုးရက မြန်မာနိုင်ငံအား တရားဝင် စစ်ကြေညာခဲ့ပြီး နှစ်နှစ်ကြာ ပြင်းပြင်းထန်ထန် စစ်ဖြစ်ပွားသည်။ စစ်သူကြီး မဟာဗန္ဓုလ ကျဆုံးခြင်းသည် မြန်မာဘုရင်၏ သတ္တိကို ပျက်ဆီးစေသည်။ ထိုအချိန်ထိ အောင်နိုင်ရန် မျှော်လင့်ချက်ဖြင့် မိဖုရားနှင့် အခြားသော စစ်လိုလားသည့် ဘက်တော်သားများက ဘုရင်ကို အားပေးခဲ့ကြပွယ်ရှိသော်လည်း ရန်ကုန်၊ ပဲခူးနှင့် ရခိုင်ဒေသအား ဗြိတိသျှတို့ သိမ်းပိုက်ခြင်းက ယင်းမျှော်လင့်ချက်ကို နာလန်မထူစေနိုင်ခဲ့ပေ။ အေဒီ ၁၈၂၆ တွင် မြန်မာ အစိုးရသည် အရှုံးပေးခဲ့ပြီး ရန္တပိုစာချုပ်ကို လက်မှတ် ရေးထိုးခဲ့သည်။

ဘကြီးတော်ဘုရားသည် မိမိ၏နိုင်ငံတော် လျော့နည်းသွားပြီး မိမိ၏ အာဏာ ပျက်စီးခဲ့ကြောင်း သိမြင်သည်။ ၎င်း၏ ရှေ့ဆောင်ပုဂ္ဂိုလ်များဖြစ်ကြသည့် အလောင်းဘုရားနှင့် ဘိုးတော်ဘုရားတို့ ရှင်ပြန်ထမြောက်လာပြီး နောက်ထပ် အားထုတ်မှုတစ်ရပ် ပြုလုပ်မည်ဖြစ်သော တစ်စုံတစ်ခုကို ထိုအချိန်က ဤဘုရင်သည် ဆုံးရှုံးခဲ့ရသည်။ မင်းကြီးသည် စိတ်အားငယ်မှုနှင့် မစွမ်းဆောင်နိုင်မှု များစွာဖြင့် နစ်မြုပ်နေခဲ့ပြီး

^၁ အေဒီ ၁၈၃၀ တွင် ဖြစ်သည်။ ယင်းကျမ်းကို မင်းတုန်းမင်းလက်ထက်၌ ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေသည်။ E. Huber, BEFEO., tome iv, p. 494. ကိုရှုပါ။

^၂ စလင်းမြို့ဇာတိ၊ နောင်အခါ မုနိန္ဒာဘိသိရိသဒ္ဓမ္မဝဇ္ဇ မဟာဓမ္မရာဇာဓိရာရဂုရုဘွဲ့နာမံ ခံသည်။

အေဒီ ၁၈၃၇ တွင် ယင်း၏ညီအငယ်ဖြစ်သူ သာယာဝတီမင်း^၁ ၏ နန်းချခြင်းကို ခံရသည်။

စိတ်မနှံ့ရောဂါဖြင့် ကွယ်လွန်သူ သာယာဝတီမင်းသည် ယင်း၏ ရှေးဦးနှစ်ပိုင်းများတွင် သံဃာတော်များအား အလွန် ကြည်ညိုကိုင်းရှိုင်းမှုကို ဖော်ပြသည်။ ၎င်း၏ရှေးဦးဆရာဖြစ်သည့် အရှင်သူရိယဝံသသည် ဘုရင့်အမိန့်ဖြင့် သာသနာပိုင်အဖြစ် ကြေညာခံရသည်။ ဤမထေရ် ယုံလွန်တော်မူသောအခါ ဂုဏ်ပြုစရာပန အခမ်းအနားကို အလွန်အလွန် ခမ်းနားစွာ ရရှိတော်မူကြောင်း သာသနဝံသကျမ်း၌ ဖော်ပြသည်။ ယင်းနောက် ဤဆရာတော်၏ တပည့်ဖြစ်သူ အရှင်ညေယျဓမ္မအား သာသနာပိုင်အဖြစ် ခန့်အပ်သည်။ ပညာရှင် အရှင်ပညာတိဿနှင့် အခြား ရဟန်းတော်များ ပါဝင်သည့် သီဟိုဠ် ရဟန်းတော်အဖွဲ့အား အမရပူရ မြို့တော်၌ လက်ခံခဲ့သည်မှာ ဤဆရာတော် ဖြစ်သည်။ အရှင်ညေယျဓမ္မ၏ တပည့်များမှာ များပြားပြီး ဆရာတော်သည် အများ လေးစားခံရသည့် စာချပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်သည်။ သမိုင်းကျမ်းတွင် ဖော်ပြသည့် အတိုင်း^၂ ‘သာသနာတော် ကြာရှည်စွာ တည်တံ့ရေးနှင့် စာသင်သားများ လွယ်ကူ ပြည့်စုံစွာ နားလည်စေရန် ကျမ်းစာ မြောက်များစွာ၏ အကူအညီဖြင့် အရှင်မြတ်သည် သဒ္ဓမ္မပဇ္ဇောတိကာ’ အမည်ရှိ မဟာနိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာကျမ်းကို တည်းဖြတ်ပြီး မြန်မာဘာသာနိဿယကျမ်း တစ်စောင် ရေးသားပြုစုသည်။

^၁ သိရိပဝရာဒိတျလောကာဓိပတိ၊ ၁၈၃၇။ Phayre, *History of Burma*, p. 287. သာသနဝံသ၊ စာ-၁၄၆။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၄၈။

^၃ မဟာနိဒ္ဒေသပါဠိတော်အဖွင့် အဋ္ဌကထာ (ခုဒ္ဒကနိကာယ်မှ ၁၁ ကျမ်းမြောက်) ဥပသေနမထေရ်က သီဟိုဠ်တွင် ရေးသည်။ သာသနဝံသ၊ စာ-၃၃။ ဂန္ထဝံသ၊ စာ-၇၀။

၁၆၂ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

သာသနဝံသကျမ်း၌ ဤမင်းလက်ထက် မည်သည့် ပညာရှင် အကြောင်းကိုမျှ ဖော်ပြခြင်းမရှိ။

သာယာဝတီမင်းကို ဆက်ခံသူ ၎င်း၏သားတော် ပုဂံမင်း^၁ သား အကြောင်း သာသနဝံသကျမ်း၌သာ ထိုမင်းလက်ထက် ထင်ရှားသည့် ပညာတတ် ပုဂ္ဂိုလ်များအကြောင်း မှတ်သား ဖော်ပြသည်။ ယင်းတို့ အနက် (ခုဒ္ဒကနိကာယ်မှ) ပဋ္ဌသမ္ဘိဒါမဂ္ဂပါဠိတော်အဖွင့် သဒ္ဓမ္မဝိလာသိနီ^၂ ကျမ်း၏ မြန်မာဘာသာနိဿယကျမ်းကို ရေးသူအဖြစ် ဖော်ပြသည်။ ညေယျဓမ္မဘိဝံသ၏ တပည့်ရင်းဖြစ်သူ ရဟန်း ၅ ဝါရမျှသာ ရှိသေး သည့် ရဟန်းငယ် အရှင်ပညာသာမိသည် ထိုအချိန်၌ စာပေပို့ချမှုကို စ တင်သည်။ ၎င်း၏ စာပေရေးသားမှုမှာ သမိုင်းပြုစုသူအဖြစ် (ဤအရှင် သည် သာသနဝံသကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်သည်) ကျွန်ုပ်တို့အဖို့ အထူး စိတ် ဝင်စားဖွယ် ဖြစ်သည်။ ၎င်း၏ ပထမဆုံးသော ကျမ်းစာမှာ အထူး လေးစားခြင်းခံရသည့် သဒ္ဓါရေးဆိုင်ရာ သဒ္ဓတ္ထဘောဒစိန္တာ^၃ ကျမ်း၏ ခက် ခဲနက်နဲသည့် ပုဒ်များကို မြန်မာဘာသာဖြင့် ဖွင့်ဆိုသော (ဂဏ္ဌိပဒတ္တ ဝဏ္ဏနာ) ကျမ်း ဖြစ်သည်။ နောက်ထပ် ဆယ်နှစ် ကြာပြီးနောက် သာ သနာတာဝန်များနှင့် ကျမ်းစာများကို နှိုင်းယှဉ်လေ့လာပြီးနောက် အရှင် မြတ်သည် အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာဋီကာ^၄ ကျမ်းကို သုတ်သင်တည်းဖြတ်ပြီး မြန်မာဘာသာ နိဿယ ပြန်ဆိုခဲ့သည်။

အရှင်ပညာသာမိသည် နောက်ဆက်ခံသည့် ဘုရင်လက်ထက်တွင် သာသနာပိုင်အဖြစ် ဆရာ့အမွေကို ဆက်ခံခဲ့သည်။ ပါဠိကျမ်းစာ တစ်ဖွဲ့ တစ်စောင်ကိုမျှ ဤဆယ်စုနှစ် ကျမ်းစာအဖြစ် အရှင်မြတ်က မဖော်ပြခဲ့ သည်မှာ အတော်အတန် စဉ်းစားဖွယ် ရှိသည်။ သို့တစေ မိတ်ဆွေ ရဟန်းတော်များမှာ အထူးသဖြင့် ပါဠိမှ မြန်မာနိဿယ ပြန်ဆို ရေး

^၁ သီဟိုဠ် အရှင်မဟာနာမ မထေရ် ရေးသည်။ သာသနဝံသ၊ စာ-၃၃။

^၂ ဤကျမ်း၊ စာ-၂၀၊ ၂၂ ကို ရှုပါ။

^၃ ဤကျမ်း၊ စာ- ၂၇ ကို ရှုပါ။

သားခြင်း၌ အလွန် တက်ကြွကြသည်။ အင်္ဂုတ္တရနိကာယ်၊ သံယုတ္တနိကာယ်နှင့် ဒီဃနိကာယ်များကို ယင်းတို့၏ အပွင့် အဋ္ဌကထာကျမ်းများနှင့်တကွ မြန်မာဘာသာ ပြန်ဆိုကြသည်။ ယင်းကျမ်းများ၏ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များမှာ အစဉ်အတိုင်း အရှင်ပညာဇောတာဘိဝံသ၊ မဏိဇောတသဒ္ဓမ္မာလင်္ကာရနှင့် မေဓာဘိဝံသတို့ ဖြစ်ကြသည်။

ယခုအခါ၌ မြန်မာနိုင်ငံ၌ ရှေးခေတ် ရဟန်းတော်များအကြောင်းကို အဆုံးသတ်ရန် အချိန်တန်ပြီ ဖြစ်သည်။ အားလုံး၏ အရိုးသားဆုံးနှင့် ဗုဒ္ဓသာသနာကို အထောက်အပံ့ပြုရာ၌ တစ်ဦးတည်း ညွှန်းဆိုခြင်းခံရလျက် ဘာသာတရား ကိုင်းရှိုင်းပြီး စိတ်အားထက်သန်သည့် မြန်မာ့ နောက်ဆုံးဘုရင် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသူ နန်းစိုက်သည်။ ယင်းကား မင်းတုန်းမင်းဖြစ်ပြီး အေဒီ ၁၈၅၂ မှ အေဒီ ၁၈၇၇ ထိ ကြာညောင်းခဲ့လျက် ငြိမ်းချမ်းသည့် ခေတ်ကာလ၊ အစိုးရကောင်းတစ်ရပ်နှင့် အများစု ကျေနပ်သည့် ခေတ်ကာလ ဖြစ်သည်။ တံခွန်တည်းတွင် ဘာသာတရားကို စိတ်အား ထက်သန်မှု အသစ်ဖြင့် ရဟန်းသံဃာ လောကမှာသာမက လူ့အလွှာအသီးသီး၌လည်း ကောင်းစွာ ကျင့်ကြံကြကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့ သိရသည်။ ဘုရင့်အမိန့်နှင့် (သတ်မှတ်သည့်) စံနမူနာ ရှေးခေတ်များကဲ့သို့ပင် အာဏာ အပြည့်အဝရှိပြီး မင်းတုန်းမင်းမှာ ဘိုးတော်ဘုရားနှင့် မတူချေ။ ၎င်းအား ပညာသင်ပေးပြီး လေးစားခံရသူ သာသနဝံသကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်က ပိဋကတ်စာပေ သင်ကြား ပို့ချခြင်းနှင့် ဗုဒ္ဓ၏ဝိနည်းတော်များကို လိုက်နာ ကျင့်သုံးခြင်းဖြင့် အားသွန်ကြိုးပမ်းမှုက ပိုများပြီး ဝေတီတည်ခြင်းနှင့် သံဃာတော်များအား ကျောင်းကန်ဆောက်လုပ် လှူဒါန်းခြင်းက နည်းပါးကြောင်း ပြဆိုသည်။

မန္တလေး (ပါဠိ ရတနပုဏ္ဏ) မြို့တော်သစ် တည်ခြင်း^၁ ကို အထိမ်းအမှတ်ပြုရန် ရေးသားသည့် နာဂရာဇပတ္တိကထာ^၂ ကျမ်း၌ အရှင်ပညာ

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၄၈။

^၂ အေဒီ ၁၈၅၇ တွင် တည်ထောင်သည်။

^၂ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၄၉၊ ၁၅၃။

၁၆၄ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

သာမိ ရေးသားပြီး အရှင်မြတ် ကိုယ်တိုင် ကိုးကားခဲ့သော ပါဠိဂါထာများကို မှန်ကန်စွာ ပြန်ပြောင်း ဆင်ခြင်ကြည့်ပါက ယင်းခေတ်ကာလကား ရွှေခေတ်ပင် ဖြစ်သည်။ အရှင်ပညာသာမိ၏ နာဂရာဇုပတ္တိကျမ်းမှာ တစ်ကျမ်းလုံး လုံးရေတူ ကာရန်များဖြင့် ရေးဖွဲ့ထားသည်။ အစမှအဆုံးထိ အကြောင်းအရာ၏ နမူနာ မဆိုစလောက်ကို ပေးရုံမျှ ဂါထာ ဗန္ဓုဖြင့် ရေးဖွဲ့ထားသည့် အရှင်ဉာဏာဘိဝံသ၏ ရာဇာဓိရာဇဝိလာသိနီကျမ်းထက် ပိုမိုပြီး အနုပညာဆန်သည့် တင်ပြချက်များ ပါရှိသည်။ သို့တစေ ယင်းနှစ်ကျမ်းတို့၏ လေယူလေသိမ်းမှာ ဇာတ်တော် ကိုးကားချက်များနှင့် မဟာသုဒဿန၊ မန္တာတုနှင့် အသောက စသော ဇာတ်နိပါတ်နှင့် သမိုင်းဝင် ဘုရင်မင်းများအကြောင်း ကိုးကားချက်များဖြင့် တူညီသော ဝေါဟာရဆိုင်ရာ ချီးမွမ်းမှုရှိသည်။ ဤခေတ်အား စာပေပညာဆိုင်ရာ မင်္ဂလာရှိသော ခေတ်ကာလဖြစ်ကြောင်း ဆိုဖွယ်ပင် မလိုချေ။ ကိုယ်တိုင် အရေးသွက်သည့် စာရေးပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်သူ အရှင်ပညာသာမိမထေရ်က အရှင်မြတ်နှင့် ခေတ်ပြိုင် ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ ကျမ်းစာများ အကြောင်းကို ဖော်ပြသည်။ သာသနာပိုင် အရှင်ညေယျဓမ္မသည် ‘ဘုရင်မင်း၏ တောင်းပန်မှုအရ’ သုရာဇမဂ္ဂဒီပနီကျမ်းကို ရေးသားသည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် (အရှင်မြတ်သည်) ကျမ်းစာပို့ချခြင်းကိုလည်း လျစ်လျူရှုမထားပေ။ သာသနာပိုင် ဆရာတော်သည် မိမိ၏ တပည့်များအား မဇ္ဈိမနိကာယ် အဋ္ဌကထာကို ပို့ချနေခဲ့သည်။ အရှင်မြတ်၏ လမ်းညွှန်ချက်ဖြင့် ထိုကျမ်းစာအား အရှင်မြတ်၏ အဓိပ္ပာယ် ကောက်ယူမှုကို ထည့်သွင်းလျက် မြန်မာနိဿယကျမ်း တစ်စောင်ကို ရေးသားသည်။

ဤခေတ်တွင် ဇာတကပါဠိတော် မူရင်းကျမ်း၏ နိဿယတစ်စောင်ကိုလည်း အရှင်မေဓာဘိဝံသ မထေရ်က ရေးသားခဲ့သည်။

နောက်ဆုံးတွင် ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် အရှင်ပညာသာမိ မထေရ်၏ ကျမ်းစာတော်များ စာရင်းကို ယင်းကျမ်းတို့၏ ရည်ညွှန်းသူများနှင့်

^၁ သာသနဝံသ၊ စာ-၁၅၄။

တကွ ရရှိသည်။ ‘မိဖုရားခေါင်ကြီး၏ တောင်ပန်ချက်အရ’ ကိုယ်ကျင့် တရားဆိုင်ရာကျမ်း ဖြစ်သည့် သီလကထာနှင့် ဥပါယကထာ နှစ်ကျမ်း ကို ရေးသားသည်။ ဘုရင့်အကြံပေးပုဂ္ဂိုလ် (လူပုဂ္ဂိုလ်)၏ တောင်းပန် ချက်အရ အကွရဝိသောဓနီအမည်ရှိ ပါဠိသတ်ပုံကျမ်းနှင့် ဝိနည်းဆိုင်ရာ အာပတ္တိဝိနိစ္ဆယကျမ်းတို့ကို ရေးသားသည်။ အရှင်ပညာသာမိ မထေရ် ၏ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာဖြစ်သူ သာသနာပိုင်ဆရာတော်က ဖော်ပြပြီးဖြစ်သည့် နာဂရာဇပုပ္ပတ္တိကထာကျမ်း၊ ဝေါဟာရတ္ထဗေဒကျမ်းနှင့် ဝိနည်းအဆုံး အပြတ် ဝိဝါဒဝိနိစ္ဆယကျမ်းတို့ကို ရေးသားရန် တိုက်တွန်းကြောင်း အရှင်မြတ်က ဆိုသည်။ လေခကာမစွနှင့် အာရောစန လေခကာမစွ ဟူသော အမတ်အချို့အား စာရိတ္တမြင့်တင်ရန် ရည်ရွယ်ပြီး ရာဇသေ ဝကဒိပနီကျမ်းကို ရေးသားသည်။ နောက်ကျမ်းတစ်စောင် ဖြစ်သည့် နိရယကထာဒိပက^၁ ကျမ်းကိုမူ အခြားသော အရာရှိများအား နှစ်သက် စေရန် ရေးသားသည်။ ထင်ရှားသော ဥပသကာတစ်ယောက်က အ ရှင်မြတ်အား ဥသ်သီလများ အကြောင်းကို ရေးသားရန် တောင်းပန်၍ ဥပေါသထဝိနိစ္ဆယကျမ်းကို ရေးသားသည်။ စာသင်သားများ တောင်း ပန်သောကြောင့် မြန်မာတို့၏ ကျမ်းတတ်ဂုဏ်ကို ဖော်ဆောင်ခဲ့သည့် ပထမဆုံးသော ပါဠိဘာသာ ကျမ်းစာဖြစ်သည့် သဒ္ဒနိတိကျမ်း၏ အဖွင့် ကျမ်းတစ်စောင်ကို ပါဠိဘာသာဖြင့် နောက်ဆုံး ရေးသားသည်။

ဤသို့ဖြင့် အေဒီ ၁၉ ရာစုသည် နှစ်ဆယ်ရာစုနှင့် ဆက်စပ်မိသွား ပြီး မြန်မာနိုင်ငံ ပါဠိစာပေသမိုင်းသည် တစ်ကျော့ ပေါ်လာပြန်သည်။ ထို ခေတ်သစ် မထေရ်တို့၏ ဆန္ဒသည် ရှေးခေတ် အစဉ်အလာကို ဖြစ်နိုင် သမျှ သစ္စာရှိစွာဖြင့် လှုပ်ရှားစေရန် ရှေ့တန်း တင်ခဲ့ကြပုံရသည်။ ယင်း

^၁ စာကြမ်းရေးခြင်းနှင့် ဘုရင့်အမိန့် ထုတ်ပြန်မှုကို ရေးသားရာ၌ တာဝန်ရှိကြ သည့် အတွင်းရေးမှူးများနှင့် အရာရှိများ။

^၂ ရဲ၌ ခံစားရမည့် အပြစ်များကို ဖော်ပြသည်။

၁၆၆ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

သည် မင်းတုန်းမင်း၏ ရည်ရွယ်ချက် ဖြစ်သည်မှာ သေချာပြီး မင်းကြီး သည် ‘ပဉ္စမသံဂါယနာတင် မင်းတရား’ ဖြစ်လာသောအခါ ယင်းကို အ မြတ်တန်း ထားခဲ့ပြီး ယင်းထက် များစွာ ပိုလွန်ခဲ့သည်။

အေဒီ ၁၈၆၈-၇၁ တွင်^၁ ပညာရှင် ရဟန်းတော်များနှင့် စာချ ဆရာတော်များအား ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာကျမ်းများကို အသန့်ရှင်းဆုံး ထိန်းသိမ်းထားရန် နေပြည်တော်၌ ဘုရင်ဦးဆောင်ပြီး ယင်းတို့ကို ရွတ် အံကြသည့် အစည်းအဝေးကြီးတစ်ရပ် ကျင်းပခဲ့သည်။ ဘုရင်၏ အမိန့် ဖြင့် ပိဋကတ်သုံးပုံ အပြည့်အစုံကို ကျောက်ပြားများပေါ်တွင် ရေးပြီး ဌာပနာထားခဲ့သည်။ လိုက်လျော ညီထွေစွာ မှတ်တမ်းတင်ခဲ့သည့် ဤ ဖော်ပြပါ အစဉ်အလာ ဆောင်ရွက်မှုအပြင် မင်းတုန်းမင်း၏ အကြံပေး ပုဂ္ဂိုလ်များ မဆိုစလောက်သာ သံသယရှိခဲ့ပုံရသော နောက်ထပ် အ ရေးပါသည့် အရာတစ်ခုမှာ အထက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပထမဆုံးသော သတင်းစာတိုက် ဖွင့်လှစ်ခြင်း ဖြစ်သည်။

အေဒီ ၁၈၈၅ ခုနှစ်တွင် မင်းတုန်းမင်းကို ဆက်ခံသူ (သီပေါမင်း) သည် ထီးနန်း ဆုံးရှုံးပြီး ဗြိတိသျှစစ်တပ်က မန္တလေးကို သိမ်းယူခဲ့ သည်။ နန်းတော်နှင့် ဘုန်းကြီးကျောင်း စာကြည့်တိုက်များသည်ပင် ကံကောင်းစွာဖြင့် ၎င်းတို့၏ ရတနာများအား (အနော်ရထာကဲ့သို့) ဘေး ကင်းရာသို့ ဂရုတစိုက် သယ်ယူလျက် ယင်းတို့ကို လေးစားစွာ ပြသ ထားပြီး ယင်းတို့ကို လေ့လာလိုသူ ပညာရှင်များ အလွယ်တကူ ရရှိနိုင် အောင် သိမ်းဆည်းထားခဲ့ကြသည့် အောင်နိုင်သူများအား လေးစား ခြင်းကို ပေးအပ်ခဲ့သည်။

တိုက်ခိုက် သိမ်းယူခြင်းကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည့် ပြောင်းလဲမှုများအကြောင်းကို ပြောဆိုရန် ဤနေရာ၌ အချိန် မရှိချေ။ ယင်း ပြောင်းလဲမှုများသည် ဗုဒ္ဓသာသနာတော်နှင့် ရဟန်းတော်များ

^၁ *Upper Burma Gazetteer*, vol, i, p. 66; *Buddhism*, 1905, p. 425.

အား အနည်းငယ်သာ သက်ရောက်စေခဲ့သည်။ A People at School^၁ ကို ရေးသားသူက မြန်မာနိုင်ငံ ရဟန်းတော်များသည် နှောင်းပိုင်း နှစ်များတွင် ဗုဒ္ဓဝါဒီဘုရင်တို့ အုပ်ချုပ်စဉ်က ကောင်းခြင်းအတွက် ထင်ရှားခဲ့သော လူမှုရေးကိစ္စရပ်များ၌ ယင်းတိုက်ရိုက် ဩဇာသက်ရောက်မှုကို အားထုတ်ရန် ပြတ်တောက်သွားခဲ့ပြီး ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များကိုသာ ပိုမို၍ အတိအကျ ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ သို့တစေ ရဟန်းသံဃာတော်များ၏ လူထုအပေါ် စိတ်ပိုင်းဘဝ ဩဇာ သက်ရောက်မှုကို လျော့စေသွားရန် အကြောင်းမရှိဘဲ ၎င်းတို့၏ စာပေလှုပ်ရှားမှုနှင့် ပတ်သက်၍ ယနေ့ခေတ် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ပုံနှိပ်ပြီးဖြစ်သော ခေတ်သစ် ပါဠိနှင့် မြန်မာကျမ်းစာ အများစု၌ အထောက်အထား အများစု တွေ့ရသည်။ အိန္ဒိယအစိုးရ ထုတ်ပြန်ခဲ့သော မြန်မာနိုင်ငံတွင် ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့သော တရားဝင်ထုတ်ပြန်သည့် အသေးစိတ် စာရင်းများသည်လည်း ဤရှုထောင့်မှ ဆင်ခြင်ဖွယ်နှင့် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ဖြစ်သည်။

ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် နောက်ဆုံးပေါ် စာပုံနှိပ်တိုက်များ၏ ခေတ်ကာလ အပေါ် တစ်စေ့တစ်စောင်း မလေ့လာဘဲ ကျွန်ုပ်တို့၏ အကျဉ်းလေ့လာမှုကို နိဂုံး မချုပ်နိုင်ပေ။

ဗြိတိသျှ အုပ်ချုပ်မှုအောက်တွင်ရှိပြီး မန္တလေးထက် အရင်စော၍ ပုံနှိပ်လုပ်ငန်းများ စတင်ခဲ့သည့် အောက်မြန်မာနိုင်ငံက စတင်ရပေမည်။ အောက်မြန်မာနိုင်ငံတွင် ခေတ်သစ် မြန်မာ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ၏ ကျမ်းစာများနှင့် အေဒီ ၁၈၇၀ နှစ်များမှ စတင်၍ တိုးတက်သော အရေအတွက်များဖြင့် ရှေးခေတ် ဂန္ထဝင် ကျမ်းစာများကို ပြန်လည်ပုံနှိပ်ခြင်းများကို တွေ့ရသည်။

ယင်း ကျမ်းစာများနှင့် ပတ်သက်၍ ဆိုဖွယ် အနည်းငယ်ရှိသည်။ ပရိတ္တ^၂၊ နာမည်ကျော် မင်္ဂလာသုတ္တံ၊ ယင်းတို့၏မြန်မာပြန်များကဲ့သို့သော

^၁ See Fielding Hall, *A People at School*, p. 255, 257.

^၂ ဤကျမ်း၊ စာ-၁၇ ကိုရ။

၁၆၈ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

လူဝတ်ကြောင်များ၏ နှုတ်ထဲသို့ရောက်သော ကျမ်းစာငယ်များ၏ ပုံနှိပ်မှု အများအပြားနှင့် အခြားထင်ရှားသည့် လောကနီတိ၊ နမက္ကာရနှင့် ရတနာရွှေချိုင့်ကဲ့သို့သော ထင်ရှားသည့် ကျမ်းများရှိကြောင်း သတိပြုမိသည်။ ယင်းတို့အနက် နောက်ဆုံး နှစ်ကျမ်းမှာ ရွတ်ဖတ်ရန် ရေးဖွဲ့ထားသည့် ဂါထာဗန္ဓများ ဖြစ်သည်။

တစ်ဖန် ဝေါဟာရများ၊ သဒ္ဒါနှင့် နှုတ်ငုံဆောင် ကျမ်းများကို တွေ့ရသည်။ ယင်းတို့အနက် ထင်ရှားသည့် ပညာရှင် ရဟန်းတော် စက္ကိန္ဒာဘိသီရိ ရေးသားသည့် ကာဗျသာရတ္ထသင်္ဂဟကျမ်း (၁၈၇၂)နှင့် ယောမြို့စား အတွင်းဝန် (၁၈၈၀ တွင်) ရေးသားသည့် အလင်္ကာနိဿယကျမ်းတို့ကို ဖော်ပြသင့်သည်။ ယင်းနောက်ဆုံး ဖော်ပြသည့်ကျမ်း (အလင်္ကာနိဿယ)မှာ ကျွန်ုပ်တို့ ဖော်ပြခဲ့ပြီးဖြစ်သည့် ရှေးခေတ် စာပေတတ်မြောက်မှု အစဉ်အလာကို ဂရုစိုက်ခြင်းနှင့် မြန်မာ ပါဠိပညာရှင်များ၏ လက္ခဏာရပ်တစ်ခု ဖြစ်ဆဲရှိသည့် စံနမူ ဖြစ်သည်။ အလင်္ကာနိဿယကျမ်းမှာ အရှင်သံဃရက္ခိတ၏ ဋီကာနှင့်တကွသော သုဗောဓိလင်္ကာရကျမ်း၏ မြန်မာပြန် ဖြစ်သည်။

အေဒီ ၁၈၈၂ တွင် ကိုယ်ကျင့်တရားဆိုင်ရာ ပါဠိဘာသာ ဂါထာဗန္ဓဖြစ်ပြီး မြန်မာနိဿယနှင့် တကွ ထုတ်ဝေခဲ့သည့် စက္ကိန္ဒာဘိသီရိ၏ လောကနီတိကျမ်းကို တွေ့ရသည်။ ဤနှစ်မှာပင် ထုတ်ဝေသည့် ထူးခြားသော ကျမ်းစာငယ်တစ်စောင်မှာ လူဝတ်ကြောင်တို့၏ ဘာသာရေးတာဝန်များနှင့် ပတ်သက်၍ ပါဠိဘာသာကျမ်းများမှ ထုတ်နုတ်ချက်များဖြစ်သည့် ဥပါသကဝိနိစ္ဆယကျမ်း ဖြစ်သည်။ ယင်းကျမ်းကို ပြည်မြို့မှ အရှင်ပညာရံသီ အမည်ရှိ ရဟန်းတော်တစ်ပါးက မြန်မာဘာသာပြန်ဆိုပြီး အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုထားသည်။ ကမ္မဝိနိစ္ဆယဟု ကျမ်းအမည်ကို

^၁ ယင်း ဂါထာဗန္ဓများကို ခြောက်စောင်တွဲ၊ ဆယ်စောင်တွဲ စသည်ဖြင့် ခေတ်သစ် စုစည်းမှု များစွာတို့၌ ပြန်လည် တွေ့ရှိရသည်။

ပါဠိဘာသာ ဖြစ်သော်လည်း မြန်မာဘာသာဖြင့် ရေးသားသည့် ကျမ်းကို ဤနေရာ၌ ဖော်ပြနိုင်သည်။ အကြောင်းမူ ကျွန်ုပ်တို့အဖို့ ကံကောင်းစွာ ပင် ယင်းကျမ်းကို မြန်မာပညာရှင် ဦးရွှေဇံအောင်^၁ က အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် လေ့လာပြီး ရှင်းလင်း ဖွင့်ဆိုထားသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်၏ အမည်မှာ သာဂရာဘိဓဇ ဖြစ်သည်။

စိတ် ရုပ်အကြောင်းကို ဖော်ပြသည့် ဓံပြကျမ်းစာဖြစ်သော အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟာကျမ်းနှင့် ပတ်သက်သည့် ခေတ်သစ်ကျမ်းများမှာ အရေအတွက် များပြားသည်။ ပုံစံပြရလျှင် ဦးတင် ရေးသားသည့် အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုချက်များ ပါရှိသည့် ဤအရေးကြီး ကျမ်းစာငယ်၏ အနှစ်ချုပ် ကျမ်းတစ်စောင်ကို သရူပတ္ထဒီပနီအမည်ဖြင့် ၁၈၈၃ တွင် ဖော်လမြိုင်မြို့၌ ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေသည်။ ၁၈၉၇ တွင် မောင်ထွန်းအောင် ရေးသားသည့် အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟပရိတ္တကျမ်း၊ ၁၈၉၈ တွင် (ဦးတိဿနှင့် ဦးဇနိန္ဒ ရေးသားသည့်) အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟဂဏ္ဍိသစ်နှင့် ယင်းကျမ်းငယ်ကိုပင် အကြိမ်များစွာ ထုတ်ဝေခြင်းများ ဖြစ်သည်။

အရှင်ဇာဂရာဘိဓဇသည် သဒ္ဓါဆိုင်ရာရော ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ကျမ်းများပါ နှစ်မျိုးလုံး ရေးသားသော ခေတ်သစ် ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်သည်။ ၎င်းရေးသားသော ကျမ်းများအနက် (၁၉၈၄ တွင် ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့သည့် မြန်မာဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုချက်များ ပါရှိသည့် ကိုယ်ကျင့်တရားနှင့် ဒဿနဆိုင်ရာ ပါဠိဘာသာ ဂါထာဗန္ဓများဖြစ်သည့်) ဓမ္မပါနဂ္ဂဗ္ဗယ်ကျမ်း၊ ဥပါသကောဝါဒကျမ်း (၁၈၀၄၊ လူဝတ်ကြောင်များ အား သင်ကြားသည်)၊ ဩဝါဒကထာ။ နဝနိယာမဒီပနီ (ပါဠိသဒ္ဓါဆိုင်ရာ ဆောင်ပုဒ် ၂၅၄ ခု)၊ သဒ္ဓမ္မဓနီ (ပါဠိသဒ္ဓါ ဝေါဟာရများ) ကျမ်းတို့ ပါဝင်သည်။ ကျမ်းပြုသူသည် ၁၉၀၃ ခုနှစ်တွင် ဝိနည်းပါဠိတော်လာ ပါရာဇိကနှင့် ပါမိတ္တိယခန်းများကို မြန်မာ အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုချက်များနှင့်အတူ

^၁ *Buddhism*, October, 1905, vol. ii, No. 1. p. 58.

၁၇၀ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

တည်းဖြတ်ခဲ့သည်။ အရှင်ဇာဂရာဘိဓဇသည် သက္ကတကျမ်းစာ လလိ တဝိတ္ထာရကျမ်းမှ ကာမာဒိနဝကထာခန်းကို တည်းဖြတ်ခဲ့ကြောင်း သိရသည်မှာ စိတ်ဝင်စားဖွယ် ဖြစ်သည်။

ပါဠိမြန်မာစာပေ၏ နောက်ထပ် ဘာသာရပ်ခွဲတစ်ခု ဖြစ်သည့် အတော်အတန် စုစမ်းဖွယ် ခေတ်သစ်ကျမ်း၏ စံနမူတစ်ရပ်မှာ အေဒီ ၁၉၀၀ တွင် ရန်ကုန်၌ ထုတ်ဝေခဲ့သည့် အဋ္ဌသာလိနိဂဏ္ဌိသစ် ဖြစ်သည်။ ‘ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာ၌ ခဲရာခဲဆစ်တို့ကို ဖွင့်ဆိုခြင်း’ဟု ဖော်ပြသဖြင့် ယင်းကျမ်းသည် စာဖတ်သူများ၏ လမ်းညွှန်အတွက် အောက်ပါအတိုင်း အကျဉ်းအားဖြင့် ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာသည်။ ‘ပိဋကတ်သုံးပုံ သို့မဟုတ် ဗုဒ္ဓဝါဒကျမ်းဂန်လာ သဒ္ဒါရေး တည်ဆောက်မှု၊ အကြောင်းအရာ များစွာ အပေါ် ရှင်းလင်းချက် စာအုပ်၊ ကထာဝတ္ထုဆိုင်ရာ ပြဿနာများ၊ ဘုရားလောင်း ပဋိသန္ဓေယူချိန် ဖြစ်ပေါ်မြဲဓမ္မတာ သုံးဆယ်အကြောင်း၊ ဘာသာတရား၏ ကဏ္ဍသုံးခု၊ နတ်တို့၏ တောက်ပြောင်ခြင်း သုံးမျိုး၊ ဗောဓိပင်နှင့် အပရာဇိတပလ္လင်တော် အမြင့်၊ ဘုရားလောင်း မွေးဖွား ခြင်းနှင့် တရားဟောကြားခြင်းကို ဖြစ်လာမည့် နိမိတ်ကြီး ၃၂ ပါး၊ ဘုရားအလောင်းတော်၏ ဒီပင်္ကရဗုဒ္ဓရှေ့မှောက်၌ သုမေဓာရသေ့၏ နတ်တို့နှင့် ဆက်သွယ်ရန် တောင်းပန်ခြင်း၊ ဘဝ၏အကြောင်းရင်း၊ အရှင်သာရိပုတ္တရာနှင့် အရှင်မောဂ္ဂလ္လာန်တို့၏ အမည်နာမများ ဆင်းသက်ခဲ့ပုံ၊ ခြင်္သေ့လေးမျိုး၊ ပညတ်ခြောက်မျိုး၊ ပါရမီဆယ်ပါး၊ စတုပါရိ သုဒ္ဓိသီလ၊ ဗြာဟ္မဏမျိုးလေးပါး၊ ရတနာသုံးပါး၏ဂုဏ်ရည်၊ သံဂါယနာတင် ရဟန္တာကြီးများ စာရင်း၊ ခက်ခဲနက်နဲသည့် တရားလေးမျိုး၊ ဘဝအမျိုးမျိုး၊ ပဟာနသုံးမျိုး၊ မကောင်းမှုများ၊ ဗုဒ္ဓကျမ်းဂန်များကို သင်ယူ ပုံသုံးမျိုး၊ အစိန္တေယျလေးမျိုး၊ ပဉ္စဝဂ္ဂါးဦး နှင့် အခြားသော အကြောင်းအရာများ - စသည့် အကြောင်းအရာများကို ရှင်းလင်းသည့် စာအုပ်။

နိဗ္ဗာန်အကြောင်း၊ ရဟန္တာအကြောင်းနှင့် ယင်းပန်းတိုင်သို့ ရောက်ကြောင်း အဆင့်များစွာ ပါဝင်သည့် ကမ္မဋ္ဌာန်းအကျင့်များအကြောင်းကို ဖော်ပြသည့် ကျမ်းစာများမှာ များပြားသည်။ (၁) ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂဒီပနိကျမ်း

(ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုမှတ်ပုံသဘာဝ၊ ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုမှတ်နည်းများ - ဥပမာ သမထ၊ ဘာဝနာ၊ ဝိပဿနာ - ၁၉၀၀ တွင် ရိုက်သည်)။ (၂) ၁၈၉၉ တွင် ဦးပညာသီခ ရေးသည့် ယင်းသို့ ရောက်ရှိစေသော ကမ္မဋ္ဌာန်းပုံစံကို ဖော်ပြသည့် နိဝရဏနှင့် ဥပသမာနုဿတိတို့၏ သဘာဝအကြောင်းကို ဖော်ပြသည့် အသင်္ခတဓမ္မပကရဏိကျမ်း (၃) သေခြင်းသုံးမျိုးကို ဖော်ပြသည့် သတိဝေပုလ္လရူပွယ်ကျမ်း၊ ခဏိကမရဏ (ကိုယ်စိတ်တို့၏ အဆက်မပြတ် ငြီးငွေ့ပွယ်) - သမုတိမရဏ (လူတိုင်း ကြုံတွေ့ရမည့် သေခြင်းတရား)၊ သမုစ္ဆေဒမရဏ(ဗုဒ္ဓ၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓနှင့် အရဟန္တတို့ ဟောကြားသည့် ဘဝကုန်ဆုံး၍ သေခြင်း) တို့ကို ယင်းကျမ်း၌ ဖော်ပြသည်။

ဝိနည်းနှင့် သဒ္ဓါဆိုင်ရာကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုသော ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များ ထိတွေ့ခဲ့သည့် မရှုပ်ထွေးသော အချက်များသို့ ပြန်သွားမည် ဖြစ်သည်။ ပညာရှင် အရှင်ဝိသုဒ္ဓါစာရမှာ စံနမူဖြစ်သည်။ ၎င်း၏ ကျမ်းများအနက် ကစ္စည်းသဒ္ဓါကျမ်းအတွက် မိတ်ဆက်ဂါထာပုဒ်များဖြင့် ခေါင်းစဉ် ခြောက်ခု ပါသည့် ကစ္စာယနဝဏ္ဏနာစက္ကကျမ်း (၁၈၉၆ တွင် ပုံနှိပ်သည်)၊ ပါဠိဇာတ်များနှင့် ယင်းတို့၏ အဓိပ္ပာယ်များကို အက္ခရာစဉ်ဖြင့် ဖော်ပြပြီး ဂါထာဗန္ဓုဖြင့် ရေးလျက် မြန်မာနိဿယနှင့် တကွသော ဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟကျမ်း၊ မြန်မာနိဿယနှင့် တကွသော နရီ မကြာအကြောင်း ဖော်ပြသည့် ဆန္ဒောမဉ္ဇရီကျမ်း (၁၈၉၇)၊ နောက် ဘာသာရပ်တစ်မျိုးဖြစ်သည့် ဝိသုဂါမသိမာဝိနိစ္ဆယကျမ်း (၁၈၉၉) တို့ဖြစ်သည်။

နှစ်ဆယ်ရာစု စာပေပညာရှင်များသည် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပထမဆုံး ခြေရာခံမိသော ဆယ်နှစ် ရာစုတိုင်အောင် ရှည်လျားသော အစဉ်နောက်သို့ လိုက်သည်။ များမကြာမီအချိန်၏ စံပြ ပညာရှင် ရဟန်းတော်အဖြစ် လယ်တီဆရာတော်အား ဖော်ပြလျက် ၁၉၀၅ နှင့် ၁၉၀၆ အတွင် ရန်ကုန်မြို့၌ ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့သော ကျမ်းစာအမျိုးမျိုး၌ ဆရာတော် ကိုင်တွယ်ခဲ့သော ဘာသာရပ်များကို ကြည့်ရှုသင့်သည်။ ဆရာတော် ပြုစုသော ကျမ်းစာ စာရင်းမှာ များပြားသည်။ နိရုတ္တိဒီပနီ (ပါဠိဘာသာဖြင့် ရေးသားပြီး နိဿယပြန်ဆိုထားသည်)၊ နိဗ္ဗာနဒီပနီ (နိဗ္ဗာန်အကြောင်း)၊

၁၇၂ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ရူပဒီပနီ (ရုပ်အကြောင်း)၊ ဗောဓိပက္ခိယဒီပနီ၊ အာနာပါနဒီပနီ၊ ဩဝါဒ (ရဟန္တာဖြစ်ကြောင်း နည်းလမ်း၊ ကမ္မဋ္ဌာန်းအကြောင်းနှင့် ညွှန်ကြားချက်)၊ ပါရမီဒီပနီ၊ သဒ္ဓသင်္ခေပ (ပါဠိသဒ္ဓါအကျဉ်းကျမ်း)၊ ပဗ္ဗာဇနိယကမ္မဝါစာ၊ ဓမ္မဒီပနီ၊ မဂ္ဂင်္ဂဒီပနီ၊ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ဒီပနီ၊ ပရမတ္ထသင်္ခေပ၊ သစ္စတ္ထဒီပနီ၊ ဝိဇ္ဇာမဂ္ဂဒီပနီ၊ လက္ခဏဒီပနီ (နိဗ္ဗာန်ရကြောင်း နည်းလမ်း၊ လက္ခဏာရေး သုံးပါး)၊ အာဟာရဒီပနီ၊ သီလဝိနိစ္ဆယ၊ အနတ္တဒီပနီ၊ ဒါနဒီပနီနှင့် ဓမ္မဒေသနာကျမ်းတို့ ဖြစ်သည်။

ဓမ္မကျမ်းစာပါ အချက်များကို တင်ပြခြင်း၊ မေတ္တာစာများ၊ ဟောကြားချက်များ၊ ဂွတ်ပွားဖွယ် ဂါထာဗန္ဓများ၊ ဝိနည်းနှင့် ပတ်သက်သည့် ဆုံးဖြတ်ချက်များ၊ အဘိဓမ္မာအနှစ်ချုပ်များ၊ ပါဠိသဒ္ဓါကျမ်းများ ယင်းဖော်ပြပါ ကျမ်းများသည် ယနေ့ခေတ်အချိန်၌ ပါဠိဘာသာ ထွန်းကားသော နယ်မြေဖြစ်ကြောင်း ကောင်းစွာ ကိုယ်စားပြုသည်။ ယင်းသို့သော ကျမ်းစာအချို့ ပေါများခြင်းအတွက် ခေတ်သစ်ပညာရှင်များသည် တိပိဋကပါဠိတော်များနှင့် အဋ္ဌကထာကျမ်းများအား ကြည်ညို ကိုင်းရှိုင်းပြီး အလွန် ဂရုတရိုက် ဆောင်ရွက်ခြင်းများ ပြုခဲ့ကြသည်။

ဤသို့သော ဆက်သွယ်မှု၌ တွေ့ရသော ပါဠိဘာသာစကား ရှုထောင့်မှ အရွယ်အစားအားဖြင့် အလွန်မကြီးကျယ်သော်လည်း စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းသော သို့မဟုတ် စုံစမ်းလေ့လာသင့်သော စာပေအရေး အသားအုပ်စု တစ်ခုမှာ ပါဠိမြန်မာ စာပေ၌ သိပ္ပံဟူသော ခေါင်းစဉ်အောက်တွင်ရှိသည့် ကျမ်းငယ်များ ဖြစ်သည်။ သိပ္ပံဟူသော ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် အဓိကအားဖြင့် နက္ခတ္တဗေဒနှင့် ဓကြံဝဠာဗေဒများ ဖြစ်သော်လည်း ဆေးပညာကျမ်းများလည်း ဟိုတစ်စ သည်တစ်စတွေ့

^၁ နမူနာများမှာ လက်နှင့် ခန္ဓာကိုယ်အစိတ်အပိုင်းများ၏ ဆောက်ပုံ ခွဲခြမ်းပြသည့် လက်စွဲစာအုပ်ဖြစ်သည့် ဣတ္ထိပုရိသအင်္ဂဝိဇ္ဇာပကိဏ္ဍကျမ်းနှင့် ဗေဒင်လက်စွဲကျမ်းဖြစ်သည့် မကာရန္တဝေဒနီကာကျမ်းတို့ ဖြစ်သည်။

ရသည်။ ထို့ပြင် ယင်းသည် တောက်ပြောင်သည့် စုံစမ်းလေ့လာမှု ဖြစ်စေသည့် မြန်မာနိုင်ငံ၌ စာပေနယ်ပယ်တစ်ခုကို တစ်ဖန် အမှတ်ရစေသည်။ ပါဠိစာပေသည် အခြားမည်သည့် အိန္ဒိယ ဩဇာလွှမ်းမိုးမှုထက် မဆို ပိုမို ကျယ်ပြန့်စွာ ကိုယ်စားပြုစဉ် မည်သည့်နည်းနှင့်မျှ မျက်ကွယ်ပြု မထားနိုင်သော သက္ကတဘာသာ သင်ကြားမှုကို သိမ်းဆည်းထားမှုသည် ဤနိုင်ငံ၌ ရှေးပဝေသဏီအချိန်ကပင် တည်ရှိခဲ့သည်ဟူသော အချက်ကို ကျော်ဖြတ် မသွားသင့်ပေ။ ယင်းသိမ်းဆည်းမှုကို ဗြာဟ္မဏဝါဒဆိုင်ရာ သိမ်းဆည်းထားခြင်း၌ အမြဲတမ်းပင် တင်းကျပ်စွာ ဆုပ်ကိုင်ထားသည်။ မြန်မာဘုရင်များသည် ယေဘုယျအားဖြင့် အမည်ခံမျှသာ မဟုတ်ဘဲ သင်ယူပို့ချမှုအတွက် စစ်မှန်ပြီး စွမ်းရည်ရှိသည့် ဦးဆောင်သူများ ဖြစ်ခဲ့ကြပြီး ဘုရင့်နန်းတော်၌ အမြဲတမ်း တိုင်ပင်ခံများ နှစ်သိမ့်အားပေးသူများ ဖြစ်ကြသည့် ပုဏ္ဏားများသည် ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ပတ်သက်၍ သွယ်ဝိုက်သောနည်းဖြင့် ဩဇာလွှမ်းမိုးခဲ့သည်။ ဖော့ချ်ဟမ်းမားသည် ၎င်း၏ ဆုံးဖြတ်ချက်နှင့် စိတ်ရှည်မှုကို စဉ်းစားဖွယ်အဖြစ် ဦးနှောင့်ရှုပ်စေသော ဟိန္ဒူ ဗြာဟ္မဏ အစဉ်အလာ အစောင့်နတ်များ၌ အလွန် အမင်း သီးသန့်ပြုမှုတစ်ရပ်ကို တွေ့ရှိသည်။ သို့တစေ ၎င်း၏ နိဂုံးကောက်ချက်မှာ 'မြန်မာနိုင်ငံ၌ အိန္ဒိယမှာကဲ့သို့ စာရွက်ပေါ်တွင် ရေးခဲ့သော နာဂရီ ဘင်္ဂါလီ အက္ခရာဖြင့် အစစ်အမှန် သက္ကတစာပေတစ်ရပ် တည်ရှိခဲ့သည်။ ယင်းမှတ်တမ်းများသည် ခေတ်အဆက်ဆက် အချို့မှာ ဗုဒ္ဓဝါဒ မပြန့်နှံ့မီကပင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ အခြေချခဲ့သော ဟိန္ဒူ ကိုလိုနီ ဆက်ခံသူများ၏လက်တွင် ရှိကြ၏'ဟု ဖြစ်သည်။ ဖော့ချ်ဟမ်းမားက 'မြန်မာနိုင်ငံသည် သက္ကတမှတ်တမ်းများနှင့် ပတ်သက်သည့် သုတေသနများကို ပြုရမည်ဖြစ်သော' နိုင်ငံအပိုင်းအဝန်း အတွင်း တန်းတူရည်တူ ရှိ၏' ဟုလည်း ထည့်သွင်း ဖော်ပြခဲ့သည်။ ထို့ပြင်

^၁ Forchhammer, *Report on Literary Work*, 1879-80, p. 13.

၁၇၄ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ထင်ရှားသည့် ကျောက်စာ ပညာရှင်တစ်ဦးက မကြာမီက ‘မြန် မာနိုင် င်၌ အဇိတ်တန် မှတ်တမ်းများ ရရှိရန် ကျွန်ုပ်တို့ စတင်နေပြီ ဖြစ်သည်’ ဟု ဆိုထားသည်။^၁ ရှေးခေတ် ကွင်းဆက်များသည် အိန္ဒိယနှင့် မြန်မာ ကို ဆက်သွယ်ထားသည်။ ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ယင်းတို့ကို တပြည်း ဖြည်း ပြန်လည် သိမ်းဆည်းရန်သာလျှင် မျှော်လင့်နိုင်ပြီး ယင်း၏ ဇာတ် ဝတ္ထုနှင့် သမိုင်းအချက်များ ကြွယ်ဝမှုအားလုံးနှင့် အတူ ပါဠိစာပေက အပြည့်အစုံ မဖြေဆိုနိုင်သော မေးခွန်း အများအပြား ရှိသည်။^၂

ပါဠိစာပေ၏ ကြီးမားသည့် သမိုင်းဝင် ဆောင်ရွက်မှုသည် ထူးထူး ခြားခြား မြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှု၏ ဗုဒ္ဓဝါဒ စရိုက်လက္ခဏာကို ပြသခဲ့သည်။ ခေတ်သစ်နှင့် ဝေဖန်ရေးအမြင်ဖြင့် သမိုင်းသည် အနောက်တိုင်း နည်း လမ်းများဖြင့် ဆောင်ရွက်သော ဝေါဟာရဗေဒ သို့မဟုတ် ဇီဝဗေဒ ထက်ပို၍ မတောင်းဆိုနိုင်ပေ။ ဤနေရာ၌ ပါဠိဘာသာကို ခေတ်သစ် နားလည်မှု သို့မဟုတ် ဝေဖန်ဆွေးနွေးမှု မွေးစားသည့် ဖြစ်နိုင်ခြေကို

^၁ F. Fleet in *Indian Epigraphy*, p. 63. *The Imperial Gazetteer of India : The Indian Empire*; Oxford, 1907.

^၂ ပုံစံတစ်ခု ပြပါမည်။ သမိုင်းကျမ်းများအရ ဘုရင်တို့၏ ခတ္တိယမျိုးသည် အ လွန် ရှေးကျသော အချိန်က အိန္ဒိယမှ ဆင်သက်ခဲ့ပြီး အထက် မြန်မာနိုင်ငံ၌ အိန္ဒိယမင်းဆက်တစ်ခုကို တည်ထောင်ခဲ့သည်ဟူသော ရှေးအစဉ်အလာ တစ် ရပ်ကို ဖော်ပြသည်။ အနောက်တိုင်းသား ပညာရှင်များသည် မြောက်ပိုင်း လမ်းကြောင်းဖြင့် အိန္ဒိယမှ အခြေချ နေထိုင်သူများ ရှိခဲ့ကြောင်း အလွန်ဂရု တစိုက်ဖြင့် ဝန်ခံကြသော်လည်း မည်သည့် ခေတ်ကာလနှင့် မည်သည့် အကြောင်းကြောင့် ဖြစ်ကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့ မသိကြချေ။ အာသာဖယ်ရာ၏ Phayre, *History of Burma*, p. 3 ကို ရှုပါ။ ဖယ်ရာက လာဆင် (အမည်ရှိ ပုဂ္ဂိုလ်)၏ အယူအဆအရ အိန္ဒိယမင်းဆက် တစ်ခုအကြောင်း ဒဏ္ဍာရီမှာ အခြေခံတစ်ရပ် မရှိဘဲ မဖြစ်နိုင်ကြောင်း ထောက်ပြခဲ့သည်။ ဟေ့ချ်ဟမ်းမား၏ *Report on Arakan*, p. 1 ပါ ‘On the ancient Mahamuni Pagoda in Arakan’ ဆောင်ပါးကို ရှုပါ။

စဉ်းစားဖွယ် မလိုချေ။ စစ်မှန်သော ပါဠိဘာသာမှာ အစဉ်အလာ ဖြစ်သည်။ ယခုအချိန်တွင် ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ရှေးခေတ်များကဲ့သို့ပင် တောင်ပိုင်း ဗုဒ္ဓဘာသာ အသိုင်းအဝိုင်းတွင် ဓမ္မရေးရာ ခြားနားချက်များ သို့မဟုတ် ဂိုဏ်းကွဲများ^၁ အကြောင်းကို ကျွန်ုပ်တို့ ဖတ်ရှုနိုင်သည်။ သို့တစေ ယင်းတို့မှာ ကျွန်ုပ်တို့၏ ဝေးကွာသော ရှုထောင့်မှ မြန်မာနိုင်ငံ ဘာသာရေးနှင့် ပညာရှင်တို့၏ စာပေရေးသားမှုတွင် ကျွန်ုပ်တို့ တွေ့ရသည့်အတိုင်း တည်ငြိမ်သော ပင်မ ဗုဒ္ဓဝါဒ ယုံကြည်မှုအတွင်း ဟိုနေရာသည်နေရာ မမြင်သာသော ဝဲဂယက် ဖြစ်ပုံရသည်။ ယင်း (ပါဠိစာပေ) ၏ အလယ်ခေတ် ရင်းမြစ်များထိ ထိုထက် ယင်း၏ ဝေးကွာသော အိန္ဒိယ မူရင်းထိ နောက်ကြောင်းကို လိုက်ပြီးဖြစ်သော်လည်း ယင်း၏ ဆက်လက် တိုးတက်မှု၊ ယင်း၏ မပြုပျက်သော အစဉ်အလာ ဖိအားများဖြင့် ဆွဲဆောင်မှုကို မခံစားနိုင်ချေ။ မြန်မာနိုင်ငံ ဗုဒ္ဓဝါဒသည် အိန္ဒိယနိုင်ငံသို့ မဟာမေဒင်တို့ ကျူးကျော်ဝင်ရောက်မှုနှင့် အပြိုင် တစ်စုံတစ်ရာ ဆိုးကျိုး မဖြစ်စေခဲ့သော်လည်း အိန္ဒိယအပြင်ဘက်၏ သမိုင်းစဉ်သည် လုံလောက်အောင် မှန်တိုင်းထန်ခဲ့ပြီး ဖြစ်သည်။ သမိုင်းကျမ်းများ၌ ယင်းအိမ်နီးချင်း နိုင်ငံများ၏ ရုန်းကန်လှုပ်ရှားမှုကို ကျွန်ုပ်တို့ လိုက်လံ ကြည့်သောအခါ နောက်ဆုံးတွင် ရက်စက်ကြမ်းကြုတ်မှုကို လွှမ်းမိုးရန်၊ အစဉ်အလာကို ပျော်ဝင်စေပြီး ဥပဒေများကို ပိုမိုမျှတစေရန်၊ ယင်းတို့အပေါ်၌ လူသားတို့ကို မြင့်တင်ထားခြင်းဖြင့် အတားအဆီးများနှင့် မပတ်သက်စေရန် လုံးဝ မရှုံးနိမ့်ခဲ့သော နိယာမဖြင့် စဉ်းစားကြည့်ရမည်ဖြစ်သည်။ လူမှုရေးနှင့် အသိပညာလွှမ်းမိုးမှုအဖြစ် ယင်းမှန်ကန်သော ဓမ္မအတွက် ပါဠိစာပေသည် အလုံးစုံ ပြီးပြည့်စုံသော အထည်

^၁ ဂိုဏ်းကွဲများ၏ ခြားနားမှုများမှာ 'အလွန်ပင် လေ့လာဆည်းပူးဖွင့်' ဖြစ်သည်။
Burma, vol. 1. p. 41 The Imperial Gazetteer of India. Provincial Series,
Calcutta, 1908. ကို ရှုပါ။

၁၇၆ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ကိုယ် တစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ ယင်းသို့ဖြင့် ရှေးဟောင်း တင်စားမှုကို အသုံးပြုရန် အိန္ဒိယသည် မြန်မာနိုင်ငံအား အောင်နိုင်ခဲ့သည်။ သမိုင်းတွင် အားလုံးသော အောင်မြင်မှုများအနက် မည်သည့်အရာမျှ ပို၍ ကြာကြာ ခံနေမည် သို့မဟုတ် ပိုမို အကျိုးသက်ရောက်နေမည် မဟုတ်ပါချေ။

ဩဂုတ် ၂၊ တနင်္လာ၊ ၂၀၁၀ (၁၂း၂၅ ည) တွင် ပြီးစီးသည်။

အခန်း ၃ အတွက် နောက်ဆက်တွဲ အေဒီ ၁၄၄၂ ကျောက်စာ

ဤစာတမ်း၊ စာမျက်နှာ ၅၀ ဖော်ပြထားသော ကျောက်စာသည် ပုဂံ၌
ဒေါက်တာ ဖော့ချ်ဟမ်းမား စုဆောင်းခဲ့သည့် ကျောက်စာများ၌ ပါဝင်
သည်။^၁ ယင်းကျောက်စာကို မြန်မာနှစ် ၈၀၄ (အေဒီ ၁၄၄၂) ဟု ဖော်ပြ
ပြီး တောင်တွင်းမြို့စားနှင့် ဇနီးတို့က သံဃာတော်များအား လှူဒါန်း
သည့် အလှူဒါနများစွာကို အထိမ်းအမှတ် ပြုခြင်းဖြစ်သည်။ ဘုန်းကြီး
ကျောင်းတိုက်တစ်ခု၊ ဥယျာဉ်၊ လယ်ယာမြေနှင့် ကျေးကျွန်များကို
ကြည်ညိုသူ ဥပါသကာများသည် စာရင်းတစ်ခုကို ဖော်ပြထားသည့်
အခွန်များအနက် တစ်ပိုကို လှူဒါန်းခဲ့သည်။ ကျောက်စာမှ ကူးယူခဲ့
သော အောက်ပါ စာရင်းမှာ အကြောင်းတစ်ခုထက် ပိုပြီး အလွန်အ
လွန် စိတ်ဝင်စားဖွယ် ကောင်းသည်။ ထို့ပြင် ပါဠိကျမ်းဂန် များစွာတို့၏
သမိုင်းစဉ်ကို ညှိနှိုင်းရန် အထောက်အပံ့ပြုပြီး ၎င်းတို့၏ အရေးပါမှု အ
တွက် ညွှန်ကြားချက်အချို့ကို ပေးလျက် ယင်းသည် ကျွန်ုပ်တို့အား
ဆက်လက် လိုက်သွားရန် ကောင်းစွာ လုံလောက်သော နောက်ထပ်
သဲလွန်စကို ပေးသည်။ ဤနေရာ၌ တစ်ခါတစ်ရံ မြန်မာ အက္ခရာ
အရေးအသားဖြင့် အလွန် အသားကျနေသော်လည်း မှတ်တမ်းတင်
ထိုက်သော သက္ကတကျမ်း များစွာ၏ ကျမ်းခေါင်းစဉ်များကို တွေ့ရ
သည်။ ယင်းတို့သည် အေဒီဆယ့်ငါးရာစု မြန်မာနိုင်ငံ၌ သက္ကတပညာ

^၁ *Inscriptions of Pagan, Pinya, and Ava*. ဖော့ချ်ဟမ်းမား၏ စာတမ်းများ၌
တွေ့ရသည့် မင်ခံစက္ကူများမှ အဓိပ္ပာယ်ဖော်ထားသည်။ ယင်းကျမ်းကို
ရန်ကုန်၌ ၁၉၀၂ ခုနှစ်တွင် ပုံနှိပ်ခဲ့သည်။ ဦးထွန်းငြိမ်းက မှတ်ချက်များဖြင့်
အင်္ဂလိပ်ဘာသာ ပြန်ခဲ့ပြီး ၁၉၉၉ တွင် ရန်ကုန်၌ ပုံနှိပ်ခဲ့သည်။ စာရင်းပါရှိ
သည့် ကျောက်စာကို *Deux itinéraires*, BEFEO., vol. v, p. 183 ဆောင်းပါး၌
M. Pelliot က ဖော်ပြခဲ့သည်။

၁၇၈ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

ရှင်များ ရောက်ရှိခဲ့သော အဆင့်အတွက် မှတ်သားဖွယ် အချို့ကို တည်ဆောက်ရန် ကျွန်ုပ်တို့အား အထောက်အပံ့ပြုသည်။ ဘုန်းကြီးကျောင်းတိုင်း၌ သက္ကတကျမ်းစာ သင်ယူသော စာသင်သားများရှိခဲ့ကြောင်း ယုံကြည်ရသည်ဟု မဆိုသင့်သော်လည်း အနည်းဆုံး သဒ္ဒါ၊ ဆန်း၊ ဆေးစသည့် အချို့သော နာမည်ကျော် ကျမ်းများသည် အထက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ တည်ရှိခဲ့ကြောင်း ယူဆရန် အခြေခံအချို့ကို ရရှိစေသည်။

မြန်မာဘာသာ၊ တလိုင်းဘာသာ၊ ရှမ်းဘာသာများဖြင့် တွေ့ရသော ဝေဒကျမ်းများ၌ ဝေဒဆိုင်ရာ ကျမ်းဂန်များ၏ အစအန တစ်စုံတစ်ရာ မပါရှိကြောင်း တွေ့ရမှုသည် ဒေါက်တာ ဖော့ချ်ဟမ်းမားအား^၁ ပေမူများ၌ တွေ့ရှိချက်များအရ နာမည်ကျော် ရှေးဟောင်းကျမ်းများ (ဥပမာ သက္ကတ သုတ္တန်များ) ၏ ကျမ်း ခေါင်းစဉ်များကို ဖော်ပြသည့် သံသယကို ဖြစ်ပေါ်စေသည်။ သို့ရာတွင် ဖော့ချ်ဟမ်းမားသည် နှောင်းပိုင်း ခေတ်ကာလ၏ စာမူများကို ပြောနေသည်ဟု ကျွန်ုပ်ထင်သည်။ ပုံဂံကျောက်စာများ၌ မှတ်တမ်းတင်ထားသည့် အဖိုးတန် အချက်များမှာ ကျမ်းခေါင်းစဉ်မျှသာ မဟုတ်ဘဲ ဖော်ပြပါ ကျမ်းဂန် အစစ်အမှန်များ ပါဝင်နေသည့် စာစုစာရင်းဖြစ်ကြောင်း တစ်စုံတစ်ရာ သံသယဖြစ်ဖွယ် မလိုဟု ကျွန်ုပ် ထင်သည်။

ဖော့ချ်ဟမ်းမား၏ စာရင်းကို ကိုးကားချက်များက စုံစမ်းဖွယ်ရှိသည့် ကျမ်းစာ စာမူမိတ္တူများသည် ရန်ကုန်ရှိ ဘားနဒ် အခမဲ့စာကြည့်တိုက်တွင် ရှိကြောင်း ညွှန်ပြသည်။ မှတ်ချက် အနည်းငယ်ကို ထည့်သွင်းထားသော်လည်း များစွာသော တိုက်တွန်းချက်နှင့် ထင်မြင်ချက်များ ရှိနေသည်မှာ ထင်ရှားသည်။

^၁ Report, 1879-80, p. 11.

အခန်း ၃ အတွက် နောက်ဆက်တွဲ
ကျောက်စာမှ ကူးယူထားသော စာရင်း

- ၁။ ပါရာဇိကကဏ္ဍ^၁
- ၂။ ပါမိတ္တိယ
- ၃။ ဘိက္ခုနီဝိဘင်္ဂ
- ၄။ ဝိနယမဟာဝဂ္ဂ
- ၅။ ဝိနယစူဠဝဂ္ဂ
- ၆။ ဝိနယပရိဝါရ
- ၇။ ပါရာဇိကကဏ္ဍအဋ္ဌကထာ
- ၈။ ပါမိတ္တိယာဒိအဋ္ဌကထာ
- ၉။ ပါရာဇိကကဏ္ဍဋီကာ
- ၁၀။ တေရသကဏ္ဍဋီကာ
- ၁၁။ ဝိနယသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ (ကြီး)
- ၁၂။ ဝိနယသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ (ငယ်)
- ၁၃။ ကင်္ခါဝိတရဏီအဋ္ဌကထာ
- ၁၄။ ခုဒ္ဒသိက္ခာဋီကာ (ဟောင်း)
- ၁၅။ ခုဒ္ဒသိက္ခာဋီကာ (သစ်)
- ၁၆။ ကင်္ခါဋီကာ (သစ်)
- ၁၇။ ဝိနယဂဏ္ဍိပဒ
- ၁၈။ ဝိနယဥတ္တရသိပ္ပယအဋ္ဌကထာ^၂

^၁ အမှတ်စဉ် ၁ မှ ၂၀ ထိမှာ ဝိနယပိဋက ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာ ဋီကာကျမ်းများနှင့် ဆိုင်သည်။ (Edited by Hermann Oldenberg. Vinayapitakam, 5 vols., 1879, etc. Khuddasikkha and Mulasikkha. See edition of E. Muller, JPTS., 1883.)

^၂ ကျောက်စာအတိုင်း စာလုံးပေါင်းသည်။ သပ္ပယ (= အနှစ်ချုပ်) ဟုဖတ်ပါ။

၁၈၀ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

၁၉။ ဝိနယသိပ္ပယဋီကာ (သစ်)

၂၀။ ဝိယကဏ္ဍနိဒ္ဒေသ

၂၁။ ဓမ္မသင်္ဂဏီ^၁

၂၂။ ဝိဘင်္ဂ

၂၃။ ဓာတုကထာ

၂၄။ ပုဂ္ဂလပညတ္တိ

၂၅။ ကထာဝတ္ထု

၂၆။ မူလယမက

၂၇။ ဣန္ဒြိယယမက

၂၈။ တိကပဋ္ဌာန

၂၉။ ဒုကပဋ္ဌာနအဋ္ဌကထာ

၃၀။ ဒုကပဋ္ဌာန

၃၁။ အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာ

၃၂။ သမ္မောဟဝိနောဒနီအဋ္ဌကထာ

၃၃။ ပဉ္စပကရဏအဋ္ဌကထာ

၃၄။ အဘိဓမ္မအနုဋီကာ^၂

၃၅။ အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ

၃၆။ အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟဋီကာ

၃၇။ အဘိဓမ္မတ္ထဝိဘာဝနီဋီကာ

^၁ အမှတ်စဉ် ၂၁ မှ ၃၇ ထိမှာ အဘိဓမ္မာပိဋကတ ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာ ဋီကာ ကျမ်းများနှင့် ဆိုင်သည်။ (Dhammasangani, ed. E. Muller, Pali Text Society, 1885p Vibhanga, ed. Caroline F. Rhys Davids, PTS., 1904; Dhatukatha, ed. Edmund Gooneratne, PTS., 1892 (with comm.); Puggalapannatti, ed. Richard Morris, PTS., 1883; Dukapatthana and tikapatthana, ed. Caroline F. Rhys Davids, PTS., 1906; Kathavatthu, ed. Arnold Taylor, PTS., 1894-7, 2 vols.; Atthasalini (comm. on Dhammasangani), ed. E. Muller, PTS., 1897.)

^၂ သိဟိန္ဒ အရှင်ဓမ္မပါလရေးသည်။ သာသနဝံသ၊ စာ-၃၃။

- ၃၈။ သီလက္ခန္ဓာ^၁
- ၃၉။ မဟာဝဂ္ဂ
- ၄၀။ ပါထေယျ
- ၄၁။ သီလက္ခန္ဓာအဋ္ဌကထာ
- ၄၂။ မဟာဝဂ္ဂအဋ္ဌကထာ
- ၄၃။ ပါထေယျအဋ္ဌကထာ
- ၄၄။ သီလက္ခန္ဓာဋီကာ
- ၄၅။ မဟာဝဂ္ဂဋီကာ
- ၄၆။ ပါထေယျဋီကာ
- ၄၇။ မူလပဏ္ဏာသ^၂
- ၄၈။ မူလပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ
- ၄၉။ မူလပဏ္ဏာသဋီကာ
- ၅၀။ မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသ
- ၅၁။ မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ
- ၅၂။ မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသဋီကာ
- ၅၃။ ဥပရိပဏ္ဏာသ
- ၅၄။ ဥပရိပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ
- ၅၅။ ဥပရိပဏ္ဏာသဋီကာ
- ၅၆။ သာဏီတာဝဂ္ဂသံယုတ္တိ^၃

^၁ အမှတ်စဉ် ၃၈ မှ ၄၆ ထိမှာ ဒိဃနိကာယ် ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာ ဋီကာ ကျမ်းများနှင့် ဆိုင်သည် (ed. Rhys Davids and Estlin Carpenter, PTS., 1889 etc. 3 vols.) ကို ရှုပါ။

^၂ အမှတ်စဉ် ၄၇ မှ ၅၅ ထိမှာ မဇ္ဈိမနိကာယ် ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာ ဋီကာ ကျမ်းများနှင့် ဆိုင်သည်။ ed. V. Trenckner (vol. i) and Robert Chalmers (vols. ii and iii), PTS., 1888-1902. ကို ရှုပါ။

^၃ အမှတ်စဉ် ၅၆ မှ ၆၅ ထိမှာ သံယုတ္တနိကာယ် ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာ ဋီကာ ကျမ်းများနှင့် ဆိုင်သည်။

၁၈၂ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

၅၇။ သာဂါထာဝဂ္ဂသံယုတ္တအဋ္ဌကထာ

၅၈။ သာဂါထာဝဂ္ဂသံယုတ္တဋီကာ

၅၉။ နိဒါနဝဂ္ဂသံယုတ္တ

၆၀။ နိဒါနဝဂ္ဂသံယုတ္တအဋ္ဌကထာ

၆၁။ ခန္ဓဝဂ္ဂသံယုတ္တ

၆၂။ ခန္ဓဝဂ္ဂသံယုတ္တဋီကာ

၆၃။ သဠယတနဝဂ္ဂသံယုတ္တ

၆၄။ သဠယတနဝဂ္ဂသံယုတ္တအဋ္ဌကထာ

၆၅။ မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တ

၆၆။ ဧကဒကတိက အင်္ဂုတ္တရ^၁

၆၇။ စတုကနိပါတ အင်္ဂုတ္တရ

၆၈။ ပဉ္စကနိပါတ အင်္ဂုတ္တရ

၆၉။ ဆဋ္ဌသတ္တနိပါတ အင်္ဂုတ္တရ

၇၀။ အဋ္ဌနဝနိပါတ အင်္ဂုတ္တရ

၇၁။ ဒသကောဒသနိပါတ အင်္ဂုတ္တရ

၇၂။ ဧကနိပါတ အင်္ဂုတ္တရအဋ္ဌကထာ

၇၃။ ဒုကတိကစတုကနိပါတ အင်္ဂုတ္တရအဋ္ဌကထာ

၇၄။ ပဉ္စကာဒိ အင်္ဂုတ္တရအဋ္ဌကထာ

၇၅။ အင်္ဂုတ္တရဋီကာ (၁)

၇၆။ အင်္ဂုတ္တရဋီကာ (၂)

၇၇။ ခုဒ္ဒကပါဌပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌကထာ^၂

၇၈။ ဓမ္မပဒပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌကထာ

^၁ အမှတ်စဉ် ၆၆ မှ ၇၆ ထိမှာ အင်္ဂုတ္တရနိကာယ် ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာ ဋီကာ ကျမ်းများနှင့် ဆိုင်သည်။

^၂ အမှတ်စဉ် ၇၇ မှ ၁၁၀ ထိမှာ ခုဒ္ဒကနိကာယ် ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာ ဋီကာ ကျမ်းများနှင့် ဆိုင်သည်။

- ၇၉။ ဥဒါနပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌကထာ
- ၈၀။ ဣတိဝုတ္တကပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌကထာ
- ၈၁။ သုတ္တနိပါတ် ပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌကထာ
- ၈၂။ ဝိမာနဝတ္ထု ပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌကထာ
- ၈၃။ ပေတဝတ္ထု ပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌကထာ
- ၈၄။ ထေရ (ဂါထာ) ပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌကထာ
- ၈၅။ ထေရီ (ဂါထာ) ပါဠိတော်နှင့် အဋ္ဌကထာ
- ၈၆။ ပါဠိစရိယ^၁
- ၈၇။ ကေနိပါတ် ဇာတကအဋ္ဌကထာ
- ၈၈။ ဒုကေနိပါတ် ဇာတကအဋ္ဌကထာ
- ၈၉။ တိကေနိပါတ် ဇာတကအဋ္ဌကထာ
- ၉၀။ စတုကပ္ပဆနိပါတ် ဇာတကအဋ္ဌကထာ
- ၉၁။ သတ္တအဋ္ဌနဝနိပါတ် ဇာတကအဋ္ဌကထာ
- ၉၂။ ဒသကောဒသနိပါတ် ဇာတကအဋ္ဌကထာ
- ၉၃။ ဒွါဒသတေရသပကိဏ္ဍကနိပါတ် ဇာတကအဋ္ဌကထာ
- ၉၄။ ဝိသတိ ဇာတကအဋ္ဌကထာ
- ၉၅။ ဇာတတ္တကိ သောတတ္တကိနိဒါန ဇာတကအဋ္ဌကထာ^၂
- ၉၆။ ဝုဠနိဒ္ဒေသ
- ၉၇။ ဝုဠနိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာ
- ၉၈။ မဟာနိဒ္ဒေသ^၃

^၁ စရိယာပိဋကပါဠိတော် (?)။

^၂ သိဟိန္ဒတွင် ရေးသည့် သောတတ္တကိကျမ်း တစ်စောင်ကို ပိဋကတ်သမိုင်း ကျမ်း၊ စာ-၅၈ ၌ ဖော်ပြသည်။

^၃ မဟာနိဒ္ဒေသကျမ်းသည် ခုဒ္ဒကနိကာယ်၏ အစိတ်အပိုင်းဖြစ်သည်။ သုတ္တနိပါတ် ရှစ်ခုမြောက်ဝဂ် (လေးခုမြောက်ကျမ်း) ဖြစ်ပြီး အရှင်သာရိပုတ္တရာ ဟောကြားသည့် သုတ္တန် ၁၆ ခုပါဝင်သည်။

၁၈၄ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

- ၉၉။ မဟာနိဒ္ဒေသ^၁
၁၀၀။ ဇာတကဋီကာ
၁၀၁။ ဒုမဇာတက အဋ္ဌကထာ
၁၀၂။ အပဒါန
၁၀၃။ အပဒါနအဋ္ဌကထာ
၁၀၄။ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂ^၂
၁၀၅။ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ
၁၀၆။ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂဂဏ္ဍိပဒ
၁၀၇။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ
၁၀၈။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂဋီကာ
၁၀၉။ ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာ
၁၁၀။ စရိယာပိဋကအဋ္ဌကထာ
၁၁၁။ နာမရူပဋီကာ (သစ်)^၃
၁၁၂။ ပရမတ္ထဝိနိစ္ဆယ (သစ်)
၁၁၃။ မောဟဝိဇ္ဇေဒနီ
၁၁၄။ လောကပညတ္တိ^၄
၁၁၅။ မောဟနယန
၁၁၆။ လောကုပ္ပတ္တိ
၁၁၇။ အရုဏဝတီ

^၁ အမှတ်စဉ် ၉၇ နှင့် ၉၈ မှာ တူနေသည်။ အမည်တစ်မျိုးတည်းဖြင့် ကျမ်းစာ နှစ်အုပ် ဖြစ်ပွယ်ရှိသည် (ဘာသာပြန်သူ)။

^၂ Ed. Arnold Taylor, PTS. (1096-97)

^၃ နာမရူပပရိစ္ဆေဒကျမ်းသည် ဗုဒ္ဓဒဿန ဝေါဟာရ နာမ နှင့် ရူပ တို့ကို ရှင်းပြ သည့် အနုရုဒ္ဓါစရိယ ရေးသော အဘိဓမ္မာဆိုင်ရာ ကျမ်းဖြစ်သည် (B. M. Pali and Burmese Catalogue)။

^၄ သထုံမြို့၊ သဒ္ဓမ္မဃောသမထေရ် ရေးသည်။

- ၁၁၈။ ဆဂတိဒိပနီ^၁
 ၁၁၉။ သဟဿရံသိမာလိနီ^၂
 ၁၂၀။ ဒသဝတ္ထု^၂
 ၁၂၁။ သဟဿဝတ္ထု^၂
 ၁၂၂။ သိဟဋ္ဌဝတ္ထု^၂
 ၁၂၃။ ပေဋကောပဒေသ
 ၁၂၄။ တထာဂတုပ္ပတ္တိ^၃
 ၁၂၅။ ဓမ္မစက္က
 (ပဝတ္တနသုတ္တံ ?)
 ၁၂၆။ ဓမ္မစက္ကဒိကာ
 ၁၂၇။ အိဋ္ဌာဓာတုဝံသ^၄
 ၁၂၈။ အိဋ္ဌာဓာတုဝံသဒိကာ
 ၁၂၉။ စူဠဝံသ
 ၁၃၀။ ဒိပဝံသ
 ၁၃၁။ ထူပဝံသ
 ၁၃၂။ အနာဂတဝံသ
 ၁၃၃။ ဗောဓိဝံသ

^၁ သထုံမြို့၊ သဒ္ဓမ္မဗောဓသမထေရ် ရေးသည်။

^၂ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၅၅ ၌ ဖော်ပြသည့် သဟဿရံသိကျမ်းသည် မဟာ ဗောဓိဝံသကျမ်း၏ ဒိကာဖြစ်သည်။ ယင်းကျမ်းကို အေဒီ ၁၁၇၄ (မြန်မာ ၅၃၆) နရပတိစည်သူမင်းလက်ထက် ပုဂံတွင် ရေးသည်။ ဒသဝတ္ထု၊ သဟဿ ဝတ္ထုနှင့် သိဟဋ္ဌဝတ္ထုကျမ်းများကို သီဟိုဠ်တွင် ရေးသည်။ ပိဋကတ်သမိုင်း ကျမ်း (စာ-၅၇)၌ ကျမ်းပြုသူမသိ။

^၃ ကျမ်းပြုသူ အရှင်ဉာဏဂမ္ဘီရ (?)။ Forchhammer, List, p. xxv ။ ပိဋကတ် သမိုင်း၊ စာ-၆၀။

^၄ သီဟိုဠ်တွင် ရေးသည်။ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၅၃၊ ၅၅၊ ၅၇။

၁၈၆ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

၁၃၄။ မဟာဝံသ

၁၃၅။ မဟာဝံသဋီကာ

၁၃၆။ ဓမ္မဒါန (ဓမ္မဥဒါန်း ?)^၁

၁၃၇။ မဟာကစ္စာယန

၁၃၈။ နာသ^၂

၁၃၉။ သံပျင်ဋီကာ^၂

၁၄၀။ မဟာထေရဋီကာ

၁၄၁။ ရူပသိဒ္ဓိအဋ္ဌကထာ^၃

၁၄၂။ ရူပသိဒ္ဓိဋီကာ

၁၄၃။ ဗာလာဝတာရ^၄

၁၄၄။ ဝုတ္တိမောဂ္ဂလ္လာန^၅

၁၄၅။ ပဉ္စိကာမောဂ္ဂလ္လာန

၁၄၆။ ပဉ္စိကာမောဂ္ဂလ္လာနဋီကာ

၁၄၇။ ကာရိကာ

၁၄၈။ ကာရိကာဋီကာ

၁၄၉။ လိင်္ဂတ္ထဝိဝရဏ^၆

^၁ ဓမ္မဒါနာနိသံသ (အခြားပုဂ္ဂိုလ်များအား ဓမ္မအလှူပေးခြင်း)နှင့် ပတ်သက်ဖွယ် ရှိသည်။

^၂ ဤကျမ်း၊ စာ-၂၁ ကိုရူပါ။

^၃ သီဟိုဠ် အရှင်ဒီပင်္ကရ သို့မဟုတ် အရှင်ဗုဒ္ဓပိယ မထေရ်ရေးသည့် နာမည် ကျော် ပါဠိသဒ္ဓါကျမ်းဖြစ်သည်။

^၄ ဓမ္မကိတ္တိ သို့မဟုတ် သဒ္ဓမ္မကိတ္တိမထေရ် ရေးသည်။ Forchhammer, *List*, p. xxiii ။ အရှင်မဟာကစ္စည်း ဂိုဏ်းဝင် သဒ္ဓါကျမ်း။

^၅ ဝုတ္တိ (ရှင်းလင်းချက်)နှင့် တကွသော မောဂ္ဂလ္လာနဗျာကရဏကျမ်း။

^၆ ဤကျမ်း၊ စာ-၁၆ ကိုရူပါ။

^၇ ဤကျမ်း၊ စာ-၂၂ ကိုရူပါ။

- ၁၅၀။ လိင်္ဂတ္ထပိဝရဏ^၁ဋီကာ
 ၁၅၁။ မုခမတ္တသာရ^၂
 ၁၅၂။ မုခမတ္တသာရဋီကာ
 ၁၅၃။ မဟာဂဏ
 ၁၅၄။ ဓူဠဂဏ
 ၁၅၅။ အဘိဓာန^၂
 ၁၅၆။ အဘိဓာနဋီကာ
 ၁၅၇။ သဒ္ဓနိတိ^၃
 ၁၅၈။ ဓူဠနိရုတ္တိ^၄
 ၁၅၉။ ဓူဠသန္ဓိပိသောဓန
 ၁၆၀။ သဒ္ဓတ္ထဘောဒပိန္နာ^၅
 ၁၆၁။ သဒ္ဓတ္ထဘောဒပိန္နာဋီကာ
 ၁၆၂။ ပဒသောဓန
 ၁၆၃။ သမ္ပန္နပိန္နာဋီကာ^၆

^၁ ဤကျမ်း၊ တ-၂၆ ကိုရူပါ။

^၂ အေဒိ ၁၁၅၃ ခန့်တွင် အရှင်မောဂ္ဂလ္လာန်မထေရ် ရေးသားသည့် အဘိဓာနပုဒ်ပိကာကျမ်း။ ပါဠိဘာသာ ဝေါဟာရတူများကို စုစည်းပြသည့် တစ်ခုတည်းသော အဘိဓာန်ကျမ်း ဖြစ်သည် (အရှင်သုဘူတိမထေရ်)။ ယင်းကျမ်းကို အရှင်သုဘူတိ မထေရ် တည်းဖြတ်ပြီး ၁၈၈၃ တွင် ထုတ်ဝေခဲ့သည်။ ပြည့်စုံသည့် အက္ခရာစဉ် (အဘိဓာနပုဒ်ပိကာဂါထာသုစိ)ကိုလည်း ဤမထေရ်ပင် ရေးသား ၁၈၉၃ တွင် ထုတ်ဝေသည်။

^၃ ဤကျမ်း၊ တ-၁၆၊ ၁၇ ကိုရူပါ။

^၄ ကဏ္ဍယနဂိုဏ်းဝင် သဒ္ဓါကျမ်း။

^၅ ဤကျမ်း၊ တ-၂၀၊ ၂၂ ကိုရူပါ။

^၆ ပဒသာဓန (?)။ ပဒသာဓနသည် သီဟိုဠ်တွင် ရေးသည့် သဒ္ဓါကျမ်းဖြစ်သည်။

^၇ ဤကျမ်း၊ တ-၂၂ နှင့် ပိဋကတ်သမိုင်း၊ တ- ၆၇ တို့ကိုရူပါ။

၁၈၈ အရှင်ကောလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

၁၆၄။ ရူပါဝတာရ

၁၆၅။ သဒ္ဓါဝတာရ

၁၆၆။ သဒ္ဓမ္မဒီပက

၁၆၇။ သောတမာလိနီ^၁

၁၆၈။ သမ္မန္တမာလိနီ

၁၆၉။ ပဒါဝဟာမဟာစက္က

(ပဒါဝတာရ ?)

၁၇၀။ န္ဓာဒိ (မောဂ္ဂလ္လာန)^၂

၁၇၁။ ကတစာ (ကြတ်စကြ ?)

၁၇၂။ မဟာကာ (ကပ္ပ သို့မဟုတ် ကစ္စာယန ?)

၁၇၃။ ဗာလတ္တဇန (ဗာလာဝတာရဏ ?)

၁၇၄။ သုတ္တာဝလီ^၃

၁၇၅။ အက္ခရာသမ္မောဟဇ္ဈဒနီ

၁၇၆။ စေတိဒ္ဓိနေမိပဂိုဏ်ထာ

၁၇၇။ သမာသတဒ္ဓိတဒီပနီ

၁၇၈။ ဗီဇက္ခို^၄

၁၇၉။ ကစ္စာယနသာရ^၅

၁၈၀။ ဗာလပ္ပဗောဓန

^၁ သောတဗ္ဗမာလိနီ (?)။ ဤနာမည်မျိုး ကျမ်းစာများမှာ ဇာတ်ဝတ္ထုများ ဖြစ်သည်။

^၂ မောဂ္ဂလ္လာနကျမ်းကို အခြေခံ၍ အရှင်သံဃရက္ခိတထေရ် ရေးသည်။

^၃ ကစ္စာယနကျမ်းလာ သုတ်စဉ်များ။

^၄ အက္ခရာသင်္ချာ (?)

^၅ ဤကျမ်း၊ စာ-၃၆၊ ၃၇ ကို ရှုပါ။

^၆ ဝိဇယပုရ(ပင်းယ)မြို့၌ ရေးကြောင်းသာ သိရသည်။ ဝိဇယကတ်သမိုင်း၊ စာ-၇၂။

- ၁၈၁။ အဋ္ဌသာလိနီ
 ၁၈၂။ အဋ္ဌသာလိနီနိဿယ
 ၁၈၃။ ကဏ္ဍနယနိဿယ
 ၁၈၄။ ရူပသိဒ္ဓိနိဿယ
 ၁၈၅။ ဇာတကနိဿယ
 ၁၈၆။ ဇာတကဂဏ္ဍိ
 ၁၈၇။ ဓမ္မပဒဂဏ္ဍိနိဿယ
 ၁၈၈။ ကမ္မဝါစာ
 ၁၈၉။ ဓမ္မသတ္တ^၂
 ၁၉၀။ ကလာပပ္ပိကာ (ပပ္ပိကာ)^၃
 ၁၉၁။ ကလာပပ္ပိကာဋီကာ
 ၁၉၂။ ကလာပသုတ္တုပ္ပတိညာသကု (ပတိညာသက ?) ဋီကာ
 ၁၉၃။ ပြိဏ္ဏောဋီကာ^၄
 ၁၉၄။ ရတ္တမာလာ^၅

^၁ ဤကျမ်း၊ စာ-၆၊ ရ ကိုရူပါ။

^၂ ဥပဒေကျမ်း၊ ဤကျမ်း၊ စာ-၃၃၊ ၈၄ ကိုရူပါ။

^၃ ကာတဗြဟ္မသန္ဒါကျမ်း၏ အပွင့်။ ဤကျမ်း၊ စာ-၂၆ ကိုရူပါ။ Forchhammer, Report, 1879-80, p. 12. 'အဆင့်မီ ကဏ္ဍနယနိဿယသန္ဒါကျမ်းနှင့် တိဗက် ဒရာဗီဒီယန် ဒေသိယသန္ဒါကျမ်းတို့၏ ဝံပြသန္ဒါကျမ်းဖြစ်ခြင်း၌ ကာတဗြဟ္မသန္ဒါ ကျမ်းသည် ပါနီဏီ (သန္ဒါ) နည်းစနစ်၌ မပါဝင်သည့် ဖော်ပြပါ နှောင်းခေတ် သန္ဒါကျမ်းများအပေါ် အလွန် ဩဇာလွှမ်း မိုးခဲ့ပုံရသည်။' A. A. Macdonell, article Sanskrit Literature in The Imperial Gazetteer of India (The Indian Empire, vol. ii, p. 251), . စသည်ကိုလည်း ရူပါ။

^၄ ပြန့် ပြန့်ပွယ်ရှိသည်။ ယင်းအမည်ရှိသူ စိရင်သည် ဆေးကျမ်း ပြင်နိုင်သည်။

^၅ ရတနမာလာ ပြင်နိုင်သည်။ အေဒီ ဆယ်ရာစုလယ်ခန့်က ဟလာယုစ အမည် ရှိသူရေးသည့် အဘိဓာနရတနမာလာ ပြင်နိုင်သည်။ Ludwig Heller's *Halāyudha's Kavirahasya* (Göttingen, 1894).

၁၉၀ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

၁၉၅။ ရတ္တမာလာဋီကာ

၁၉၆။ ရောဂနိဒါန^၁

၁၉၇။ ဒဗြုဇုဏ^၂

၁၉၈။ ဒဗြုဇုဏဋီကာ

၁၉၉။ ဆန္ဒောဝိမိတ္တိ

၂၀၀။ စန္ဒြပြုတ္တိ (စာန္ဒြပြုတ္တိ)

၂၀၁။ စန္ဒြပဋိကရ^၃ (ပဋိကာ)

၂၀၂။ ကာမန္ဓကီ^၄

၂၀၃။ ဓမ္မပညာပကရဏ

၂၀၄။ မဟောသတ္တိ (မဟောသဓ ?)

၂၀၅။ သုဗောဓာလင်္ကာရ

၂၀၆။ သုဗောဓာလင်္ကာရဋီကာ

၂၀၇။ တနောဂဗုဒ္ဓိ (?)

၂၀၈။ တဏှိ (ဒဏှိ ?)^၅

၂၀၉။ တဏှိဋီကာ

^၁ ဟဝဂနိဒါန သို့မဟုတ် ယင်းကျမ်းကို အခြေခံပြီး ရေးသည့် ဆေးကျမ်း ဖြစ်နိုင်သည်။ Jolly, *Medicin*, p. 7 ကိုရှုပါ။

^၂ ဒြဗျုဇုဏသင်္ဂဟ ဆေးကျမ်း။ Jolly, *Medicin*, p. 6, Forchhammer, *List*, p. xxxv

^၃ စာန္ဒြသဒ္ဓါကျမ်းနှင့် ဟေဂ္ဂလ္လာနပါဠိသဒ္ဓါကျမ်းတို့၏ ဆက်နွယ်မှုအကြောင်းကို O. Frauke, ၏ JPTS., 1902-3 ဆောင်းပါးများ၌ ရှုပါ။

^၄ ကာမန္ဓကီ (ပုဂ္ဂိုလ်)၏ နိတိသာရကျမ်းအကြောင်းကို S. Venkatarama Sstry, Madras, 1895, နှင့် studies by Barlo Formiohi, *Giornale della Societa Asiatica*, Florence, 1887 တို့၌ ရှုပါ။

^၅ ဖော်ပြပါကျမ်းမှာ ဒဏှိ (ပုဂ္ဂိုလ်)၏ ကာဗျာဒြ ဖြစ်နိုင်သည်။

- ၂၁၀။ စင်္ကြံအိသ^၁
 ၂၁၁။ အရယသတ္တဝါတာရ
 ၂၁၂။ ဝိဝိဇ္ဇာနန္ဒ
 ၂၁၃။ သဒ္ဓမ္မပါယ^၂
 ၂၁၄။ သာရသင်္ဂဟ^၃
 ၂၁၅။ သာရပိဏ္ဍ
 ၂၁၆။ ပဋိပတ္တိသင်္ဂဟ
 ၂၁၇။ သူလဆာရက^၄
 ၂၁၈။ ပါလတက္က (ယုတ္တိဗေဒအခြေပြုကျမ်း ဗာလတကြ ?)
 ၂၁၉။ ကြက္ကဘာသာ^၅ (တကြဘာသာ)
 ၂၂၀။ သဒ္ဓကာရိကာ
 ၂၂၁။ ကာသိကာပြုတ္တိပလိနိ^၆
 ၂၂၂။ သဒ္ဓမ္မဒီပက
 ၂၂၃။ သတျတတ္တာဝဟေဝ (?)
 ၂၂၄။ ဗာလပ္ပဟေဝနပြုတ္တိကရဏ
 ၂၂၅။ အတ္ထဗျာချံ
 ၂၂၆။ ဝုဋ္ဌနိရုတ္တိမဉ္ဇူသာ

^၁ (ကာတန္ဒသဒ္ဓါအုပ်စုဝင်) သဒ္ဓါသုတ်စဉ်ဖြစ်သည့် စင်္ကြံကာရိကာကျမ်းပြု စင်္ကြံအိသ(ပုဂ္ဂိုလ်)ကို ဆိုလိုသည်မှာ ထင်ရှားသည်။ Jagannadhasvārmīy, Vizagapatam, 1896 ကိုရှုပါ။

^၂ Saddammopāyana by Ananda, ed. Richard Morris, JPTS., 1887.

^၃ ဗုဒ္ဓဝါဒဆိုင်ရာ အရေးပါသည့် အချက်များကို စုစည်းပြထားသည်။ (ဗြိတိသျှပြတိုက်၊ ပါဠိကျမ်းစာ စာမူများ ကတ်တလောက်၌ ယင်းသို့ ဖော်ပြထားသည်။)

^၄ နာမည်ကျော် စာရကသံဟိတာ ဆေးကျမ်း အနှစ်ချုပ်ဖြစ်မည်ဟု ခန့်မှန်းရသည်။ Jolly, *Medicin*, p. 11, ကို ရှုပါ။

^၅ ယောဒိတြနှင့် ဝါမနတို့ ရေးသော ပါနီဏိကျမ်းလာ ကာသိကာပြုတ္တိအပွင့် (?)

၁၉၂ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

၂၂၇။ မဇ္ဈိမသီကာဗျာချံ

၂၂၈။ အနုသီကာဗျာချံ

၂၂၉။ ပကိဏ္ဍကနိကာယ

၂၃၀။ စတ္တပယောဂ (?)

၂၃၁။ မတ္တပယောဂ (?)

၂၃၂။ ယောဂယာတြာ (ဆေးကျမ်း ?)

၂၃၃။ ယောဂယာတြာသီကာ

၂၃၄။ သတ္တေကဝိပသွာပြကာသ (?)

၂၃၅။ ရာဇမတ္တန္တ

၂၃၆။ ပရာသဝ်^၂

၂၃၇။ ကောလဒ္ဓဇ^၃

၂၃၈။ မြိဟဇ္ဇာတက^၄

၂၃၉။ မြိဟဇ္ဇာတကသီကာ

၂၄၀။ ဒါဌာဓာတုဝံသ နှင့် သီကာ၅

၂၄၁။ ပတိဂဝိဝေကသီကာ (?)

၂၄၂။ အလင်္ကာရသီကာ (သုဗောဓာလင်္ကာရ အဖွင့် ?)

၂၄၃။ စလိန္ဒပဉ္စိကာ

၂၄၄။ ဝေဒဝိမိနိမိတ္တနိရုတ္တိဝဏ္ဏနာ

^၁ Forchhammer, *List*, p. xxxvii, xxxviii, ရာဇမတ္တံ နှင့် ရာဇမတ္တံ နိဿယ။
နက္ခတ် ဗေဒင်ဆိုင်ရာ ကျမ်းပြင်နိုင်သည်။

^၂ လဗုပါရာစရယံ ဗေဒင်ကျမ်း (?)

^၃ ယင်းသည် အေဒီ ၁၁၁၄ တွင် ဘာသကရာဇရိယ ရေးသည့် သိဒ္ဓန္တသီရော
မဏိ နက္ခတ်ကျမ်းလာ ဂေါဠရာယ ပြင်ပွယ်ရှိသည်။

^၄ ဝရာဟမိဟိရ (ပုဂ္ဂလ်)၏ နာမည်ကျော် မြိဟဇ္ဇာတကဗေဒင်ကျမ်း။ ဤကျမ်း၊
စာ-၁၀၈ ကိုရှု။

^၅ ပိဋကတ်သမိုင်း၊ စာ-၅၅။

- ၂၄၅။ နိရတ္တိဗျာချံ
 ၂၄၆။ ဝုတ္တောဒယ
 ၂၄၇။ ဝုတ္တောဒယဋီကာ
 ၂၄၈။ မိလိန္ဒပဉ္စ
 ၂၄၉။ သာရတ္ထသင်္ဂဟ^၁
 ၂၅၀။ အမရကောသနိဿယ
 ၂၅၁။ ပိဏ္ဍော နိဿယ
 ၂၅၂။ ကလာပနိဿယ
 ၂၅၃။ ရောဂနိဒါနဗျာချံ
 ၂၅၄။ ဒဗ္ဗဝဏဋီကာ
 ၂၅၅။ အမရကောသ
 ၂၅၆။ ဒဏ္ဍိဋီကာ
 ၂၅၇။ ဒဏ္ဍိဋီကာ
 ၂၅၈။ ဒဏ္ဍိဋီကာ
 ၂၅၉။ ကေလဒ္ဓဇဋီကာ
 ၂၆၀။ အလင်္ကာရ
 ၂၆၁။ အလင်္ကာရဋီကာ
 ၂၆၂။ ဘေသဇ္ဇမဉ္ဇူသာ
 ၂၆၃။ ယုဒ္ဓဇေယျ (ယုဒ္ဓါရာယ ?)
 ၂၆၄။ ယတနုပ္ပဘာဋီကာ (ရတနုပ္ပဘာဋီကာ ?)^၂

^၁ အများသုံး ပါဠိဂါထာ ရေးဖွဲ့နည်းကျမ်း။ အေဒီ ဆယ့်နှစ်ရာစုတွင် သီဟိုဠ် အရှင်သံဃရက္ခိတ မထေရ်ရေးသားသည်။

^၂ အေဒီ လေးရာစုတွင် သီဟိုဠ်ဘုရင် ဗုဒ္ဓဒါသ ရေးသားသော ဆေးကျမ်း။

Jolly, *Medicin*, p. 14,

^၃ R. Hoernle က JRAS, 1906, p. 250 ၌ ရတနုပ္ပဘာအမည်ရှိ ဆေးကျမ်းတစ်စောင်ကို ဖော်ပြသည်။

၁၉၄ အရှင်ကေလာသ မြန်မာပြန် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိစာပေသမိုင်း

၂၆၅။ ဝိရဂဓ^၁

၂၆၇။ ဝုဠမဏိသာရ

၂၆၈။ ရာဇမတ္တန္တိကာ^၂

၂၆၉။ မြတုလ္လဗ္ဗန

၂၇၀။ မဟာကာလစက္က

၂၇၁။ မဟာကာလစက္ကန္တိကာ

၂၇၂။ ပရဝိဝေက (ပရဟိတကျမ်း အဖွင့် ?)

၂၇၃။ ကတ္တယနပုရာဝတာရ

၂၇၄။ ပုမ္မရဇာရီ

၂၇၅။ တတ္တာဝတာရ (တတ္တာဝါဝတာရ ?)

၂၇၆။ တတ္တာဝတာရန္တိကာ

၂၇၇။ နာယမိန္ဒူ

၂၇၈။ နာယမိန္ဒူန္တိကာ

၂၇၉။ ဟေတုမိန္ဒူ

၂၈၀။ ဟေတုမိန္ဒူန္တိကာ

၂၈၁။ ရိက္ခနိယယာတြာ (?)

၂၈၂။ ရိက္ခနိယယာတြာန္တိကာ

၂၈၃။ ဗရိတ္တရတာကရ^၃ (ဗြတ္တရန္တာကရ ?)

၂၈၄။ သျှာရာမိတ္တိကာဗျ (?)

၂၈၅။ ယုတ္တိသင်္ဂဟ

^၁ ဓမ္မဒါသ ရေးသားသော ဝိဒဂဓ (ဝိဒဂဓမုခမဏ္ဍန) ကျမ်းကို မှားယွင်းစွာ ရေးကူးမိခြင်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ဤကျမ်း၊ စာ-၂၈ ကို ရှုပါ။

^၂ Forchhammer, *List*, p. xxxv.

^၃ နာယမိန္ဒူအမည်ရှိ ယုတ္တိဗေဒကျမ်းမှ ရှေးခေတ် သုတ္တန်စုစည်းမှု။

^၄ ကေဒရဘတ္တရေးသားသော ဗြတ္တရန္တာကရကျမ်း။

စမ္မာဇာ နှင့် Offset Printing

● ၁၅/၁၊ ကျောင်းလမ်း၊ မြေနီကုန်း၊ စမ်းချောင်းမြို့နယ်၊

Ph:501950, 706341, 09-500 4339

● အမှတ် - ၁၆၂၊ ၄၅ - လမ်း (အပေါ်ဘလောက်)၊

ဗိုလ်တထောင်မြို့နယ်၊ ရန်ကုန်မြို့၊

Ph:201312, 09-500 4339

အပ် အိပ်ချ် ဖို့ (ဒ်)
မြန်မာနိုင်ငံ
ပါဠိစာပေသမိုင်း

THE PALI LITERATURE OF MYANMAR

By Mabel Haynes Bode Ph. D.

သမိုင်းစဉ်အစမှသည် ယနေ့တိုင် စာပေတစ်ရပ်၏
တိုးတက်မှုဖြစ်စဉ်ကို ဆင်ခြင်ကြည့်ခြင်းဖြင့် မိမိတို့၏ တည်ရှိပြီး
စာပေနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအဆင့်ကို မှန်းဆရန်ယူဝင်ကြားနိုင်သည်။
တစ်ချိန်တည်းတွင် မြန်မာဟူသော အမည်နာမဖြင့် မိမိတို့၏လူမျိုး
အမွေကို ဆက်ခံသူတိုင်း ယင်းသို့သော ဘိုးဘွားဘီဘင်တို့၏ ဉာဏ
စွမ်းအားဖြင့် ရေးသားပြုစုထားခဲ့သော ကျမ်းစာများကို မပျောက်
မပျက်အောင် ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ရန် တာဝန်ရှိကြောင်းလည်း
နားလည်နိုင်သည်။ ယင်းသည့် တာဝန်ကြောင့်ပင် မြန်မာနိုင်ငံပါဠိ
စာပေသမိုင်းအကြောင်းကို လေ့လာရခြင်း၊ တစ်နည်းဆိုမူ သိအောင်
လုပ်ရခြင်းပင်ဖြစ်သည်။

ဘာသာပြန်သူ၏ အမှာစကားဦး မှ...